

સફળતા નાં સંપાન

નવીન.

॥ ॐ ह्रीं श्रीं शंभुशंकर पार्श्वनाथाय नमः ॥

सङ्गतानां सोपान

(इच्छ-सुख पाते आपेलां छ मननीय ज्ञाहेर प्रवचनो)

प्रवचनकार

पू. पाद सुप्रसिद्ध वक्ता प्रशांतभूति पंन्यासण

महाराज श्री कनकविणयण गण्डिवर

संपादकः

श्री भक्तलाल संघवी

પ્રકાશક :

શાહ રતિલાલ અમરતલાલ વકીલ
શાહ જ્યંતિલાલ મણિલાલ
માનદ મંત્રી: શ્રી વિદ્યમંગલ-
પ્રકાશન મંદિર, પાટણ.

સંકળતાનાં સોપાન

અવતરણકાર: શ્રી સુધાવર્ધી

પ્રથમ સંસ્કરણ: પ્રત. ૧૦૦૦, વિ. સં. ૨૦૨૪,

વી. સં. ૨૪૯૪: પોષ સુદ એકમ

તા. ૧-૧-૬૮ મૂ. રૂ. ૨-૫૦

પ્રાપ્તિસ્થાન: શાહ રતિલાલ પુનમચંદ

વાસણના વ્યાપારી

કે. બબરમાં, પાટણ. (ઉ. ગુ.)

મુદ્રક:

મહાસુખલાલ નેમચંદ શાહ
મયૂર ગાર્ટ પ્રિન્ટરી,
પોસ્ટ ઓફિસ રોડ, ડીસા.

અધ્યાંજલિ:

પૂ. પાઠ સંયમ-તપોમૂર્તિ પ્રશાંતવિદુષી પ્રવર્તિની
સ્વ. સાધ્વીજી શ્રી દર્શનશ્રીજી મહારાજશ્રીને!

પ્રશાંત, સંયમમૂર્તિ સાધ્વી રત્ન !

આલ્યકાળમાં પરમપુનિત પ્રવજયા સ્વીકારી ત્યાગ;
વૈરાગ્ય, સંયમ, સ્વાધ્યાય ને તપ, તિતીક્ષ્ણ ઇત્યાદિ
ગુણગણથી આપે નિજજીવનને ધન્ય બનાવ્યું છે.
કરુણાભાવિત-માધુર્યભરેલું આપશ્રીનું સ્વચ્છ સ્કૅટિક સમ
નિર્માણહૃદય પ્રસન્નમધુર સદાયે સ્મિત વેરતી આપશ્રીની
મુખાકૃતિ ભક્ત હૃદયોમાં હજી પણ અવિસ્મરણીય રહી છે.

જૈન શાસનનાં અલંકાર પૂજ્યશ્રી !

૧૩ વર્ષની વયે દીક્ષાગ્રહણ કરી, ૪૦ વર્ષનો
નિર્માણ ચારિત્રપર્યાય પાળી નિજજીવનને ધન્ય
બનાવી આપશ્રીએ જૈનશાસનની અનુપમ પ્રભાવના
વિસ્તારી છે. જીવનની છેલ્લી ક્ષણ સુધી અપૂર્વ
ભગૃતિપૂર્વક આરાધના કરી, મૃત્યુને પણ
મહોત્સવરૂપ બનાવી આપશ્રી અમર બન્યા છે
તપ, ત્યાગ તથા સંયમી જીવનની સુવાસથી મધમધતો
વિશાળ સાધ્વી પરિવાર જૈનશાસનનાં ચરણે સમર્પી
આપશ્રી દિવ્યધામ ભણી સંચર્યા છે, આપશ્રીના તે
પ્રભાવશાસ્ત્રી મહાન આત્માને ભક્તિભાવભરી અમારી
આ અધ્યાંજલિ પૂજ્યશ્રી જ્યાં હો ત્યાં સ્વીકારશે !

પ્રાસંગિક :

પૂ. પાદ સુપ્રસિદ્ધવક્તા પ્રશાંતમૂર્તિ પંન્યાસજી મહારાજ શ્રી કનકવિજયજી ગણિવરશ્રીનાં છ મનનીય જાહેર પ્રવચનો 'સક્ષ્ણતાનાં સોપાન' રૂપે અહિં પ્રસિદ્ધિને પામે છે, તે ખરેખર અમારે મન આનંદનો વિષય છે. પૂ. પંન્યાસજી મહારાજશ્રી જૈન સંઘમાં એક ચારિત્ર્ય-શાલી તપસ્વી તથા શાંત તેમજ એકાંતપરાયણ ચિંતક, મહાપુરુષ તરીકે સુપ્રસિદ્ધ છે. તેઓશ્રી પૂ. પાદ પરમ કાર્ણિક સિદ્ધાન્ત મહોદધિ સંઘસ્થવિર સુવિહિત શિરો મણિ તપાગચ્છાધિપતિ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય પ્રેમસૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રીના પદ પ્રભાવક પરમશાસન પ્રભાવક વ્યાખ્યાન વાચસ્પતિ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય રામચન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રીના વિદ્વાન શિષ્યરત્ન છે.

ભદ્રેશ્વરજી તીર્થની યાત્રાનો શુભસંકલ્પ :

વિ. સં. ૨૦૧૮ની સાલમાં તેઓશ્રીનું ચાતુર્માસ કચ્છના પાટનગર ભૂજ ખાતે શ્રી સંઘની આગ્રહભરી વિનંતીથી થયેલ. વર્ષોથી કચ્છ પ્રદેશના સુપ્રસિદ્ધ શ્રી ભદ્રેશ્વરજી

તીર્થની યાત્રા માટે તેઓશ્રીની પ્રબલ ભાવના હતી, તેઓશ્રીના મહાઉપકારી સંસારી પિતાજી પૂ. પંન્યાસજી મહારાજશ્રી સુબુદ્ધિવિજયજી ગણિવરશ્રી મુંબઈ વિહાર દરમ્યાન અંધેરી મુકામે વિ. સં. ૨૦૧૪ અસાડ સુદિ ૨ ગુરૂવાર પુષ્યનક્ષત્ર અમૃતસિદ્ધિયોગમાં સમાધિપૂર્વક પરમેષ્ઠિ મહામંત્રનું રટણ કરતાં કાલધર્મ પામ્યા. તેઓશ્રી સરળહૃદયી, સાધુચરિત, વાતસલ્યમૂર્તિ, પ્રભાવશાલી મહાપુરુષ હતા, તેઓશ્રીના હૃદયમાં કચ્છભદ્રેશ્વરજી તીર્થની યાત્રા માટે વર્ષોથી શુભ ભાવના રમતી હતી, ૩૦ વર્ષના નિરતિચાર સંયમી જીવનનો નિર્મળ દીક્ષા પર્યાય પાળી તેઓશ્રી ૬૬ વર્ષની વયે કાલધર્મ પામ્યા, જૈનસંઘમાં તેઓશ્રીની ચિરવિદ્યાયથી ન પૂરી શકાય તેવી મહાન ખોટ પડી.

પોતાના સુપુત્ર, સુપુત્રી એમ બંને સંતાનોને શ્રમજીભગવાન શ્રી મહાવીરદેવના શાસનમાં સમર્પિત કરી, રત્નત્રયીની નિર્મલ આરાધનાના આત્મકલ્યાણકર સન્માર્ગમાં યોજી સ્વયં પણ તે કલ્યાણકર મંગલ માર્ગના પથિક બન્યા. તેઓશ્રી પોતાનું જીવન ધન્ય બનાવી, અનેકોનાં જીવનમાં પ્રભુશાસન પ્રત્યેની અવિહ્વડ પ્રીતિ ભક્તિ જગૃત કરી કૃતકૃત્ય બની ગયા. પોતાના પરમ ઉપકારી તે મહાપુરુષની શ્રી ભદ્રેશ્વર તીર્થની યાત્રા માટેની ભાવના સફળ કરવા પૂ. પંન્યાસજી મહારાજશ્રીના હૃદયમાં એ પ્રબલ સંકલ્પ પ્રગટયો કે, 'હવે જેમ બંને તેમ શક્ય હોય તે રીતે તાત્કાલિક શ્રી ભદ્રેશ્વરજી તીર્થની યાત્રા થાય તો સાહે'

ને ત્યાર-બાદ વિ. સં. ૨૦૧૪નું ચાતુર્માસ મુંબઈ લાલબાગ મોતીશા જૈન ઉપાશ્રય ખાતે કરી વિ. સં. ૨૦૧૫નું ચાતુર્માસ ખંભાત શ્રી જૈન સંઘની વિનંતિથી તપગરુદ્ધ-અમર જૈનશાળામાં પૂ. પંન્યાસજી મહારાજશ્રીએ સપરિવાર કર્યું, વિ. સં. ૨૦૧૬નું ચાતુર્માસ શ્રી સિદ્ધગિરિરાજની પુનિત છત્રછાયામાં વ્યતીત કરી, પોતાના વર્ષાંતપની નિર્વિઘ્ને પૂર્ણાહુતિના શુભ પ્રસંગ પર પૂ. પાદ શ્રી સિદ્ધગિરિજી તીર્થની પવિત્ર છાયારૂપ શ્રી પાલીતાણાથી મહા સુદ પંચમીના વિહાર કરી પોતાના અંતેવાસી શિષ્યરત્નો પૂ. મુનિરાજશ્રી મહિમા વિજયજી મહારાજ પૂ. મુનિરાજશ્રી પૂર્ણભદ્રવિજયજી મ. પૂ. મુનિરાજશ્રી ભદ્રાનન વિજયજી મ. પૂ. મુનિરાજશ્રી ચન્દ્રપ્રભવિજયજી મ. પૂ. મુનિરાજ શ્રી શાંતિભદ્રવિજયજી મ. સાથે રાણપુર, ધંધુકા, ખંભાત, અમદાવાદ થઈ ચાલુ વર્ષાંતપમાં ચૈત્રવદ ૧૦ના મહામહિમાશાક્તી પ્રગટ પ્રભાવી દેવાધિદેવ શ્રી શંખેશ્વરજી પાર્શ્વનાથ ભગવંતના તીર્થધામ પરમપવિત્ર શ્રી શંખેશ્વરજી તીર્થમાં પધાર્યા.

શુભસ કલપ કર્યો :

તેઓશ્રીના વર્ષાંતપનું પારણું ૨૦ દિવસના મહોત્સવ પૂર્વક શાંતિસ્નાત્ર સહિત ધામધૂમપૂર્વક ત્યાં અયું, ત્યાં તેઓશ્રીએ ત્રણ અઠમની તપશ્ચર્યા કરી ને વૈશાખ વદ ૬ના શ્રી કન્ઠ - ભદ્રેશ્વરજી તીર્થની યાત્રાર્થે તેઓશ્રીએ પ્રયાણ કર્યું.

રાધનપુર, વારાહી, સાંતલપુર, આડેસર થઈ લચાઉ ખાતે પૂ. પાદ પરમકાર્ણિક ચારિત્ર ચૂડામણિ આચાર્ય લગવંત શ્રીમદ્ વિજય કનકસૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રીનાં પુનિત દર્શન કરી પૂ. મહારાજશ્રી સપરિવાર જેઠ વદ ૭ના અંબર પધાર્યા, ત્યાં તેઓશ્રીની ત્રણ દિવસની સ્થિરતા દરમ્યાન બે બહેર પ્રવચનો યોજાયા, શ્રી સંઘે તથા બહેર પ્રબંધે પૂ. પાદશ્રીના મનનીય પ્રવચનોનો સુંદર લાભ લીધો, પૂ. મહારાજશ્રી સપરિવાર જેઠ વદ ૧૧ના શ્રી ભદ્રેશ્વરજી તીર્થમાં પધાર્યા, તેઓશ્રીનું સ્વામન ક્ષુદ્રું, મનોરથો સફલ બન્યા, હર્ષ પુલકિત હૈયે, આનંદ વિભોર નેત્રે અસીમશ્રદ્ધા ભાવથી પૂજ્યપાદ શ્રીએ, શ્રી ભદ્રેશ્વર તીર્થ ભૂષણુ દેવાધિદેવ વર્તમાન શાસનાધિપતિ શ્રવણુ લગવાન શ્રી મહાવીરદેવનાં ભવ્ય ચમત્કારી ને મહામહિમાશાલી પ્રતિમાજીનાં તથા રમણીય ગગનચુંબી જિનાલયનાં દર્શન કરી અપાર પ્રસન્નતા પ્રાપ્ત કરી, અને અંબર મંબની આતુમાસાર્થે આગ્રાહપૂર્વક વિનંતિ થતાં અંબરનું આતુર્માસ કરવાનું સ્વીકાર્યું.

અંબરનું એ યાદગાર આતુર્માસ :

શ્રી ભદ્રેશ્વરજી તીર્થની યાત્રાનો મહાન લાભ પ્રાપ્ત કરી, ત્યાંથી તેઓશ્રીએ વડાલા, મોઆ, કુન્દરોડી થઈ પત્રીમાં પ્રવેશ કર્યો, પત્રીથી તુંબડી થઈ જેઠ સુદ ૧૪ના તેઓશ્રી ભુજશહેરમાં પધાર્યા, ભવ્ય સામૈયા સહ સપરિવાર તેઓશ્રીને પ્રવેશ થયો, ૧૦-૧૧ દિવસની

સ્થિરતા દરમ્યાન તેઓશ્રીના જૈન વંડામાં જાહેર પ્રવચનો થતાં જેનો જૈનસંઘ તથા જાહેર પ્રજા ઉલટલેર લાલ લેતા તેઓશ્રીને સંઘે ચાતુર્માસ માટે આગ્રહપૂર્વકની વિનંતિ કરી, પણ અંબરનું ચાતુર્માસ નક્કી હોવાથી તેઓશ્રીનો સપરિવાર અશાડ સુદ બીજના અંબરમાં પ્રવેશ થયો. અંબર શ્રી સંઘનો ઉત્સાહ તથા ઉમંગ અમાપ હોતો, શ્રી ભગવતી સૂત્ર તથા પાંડવચરિત્ર પર નિયમિત પૂ. પાદશ્રીનાં પ્રવચનો થતા હતા, ને દર રવિવારે જાહેર પ્રવચનો યોજાતા હતા.

શ્રી અંચલગચ્છ - શ્રી ખરતરગચ્છ તથા શ્રી તપાગચ્છના આગેવાન ભાઈઓ તેમજ ત્રણેયગચ્છના ભાઈ-બહેનો પૂ. પાદશ્રીનાં વ્યાખ્યાનોનો લાલ લેતા મહામહિમાશાલી પ્રગટ પ્રભાવી શ્રી શંખેશ્વરજી પાર્શ્વનાથ ભગવંતના ૧૦૮ અકૃમે પૂ. પાદશ્રીના શુભ ઉપદેશથી શ્રી સંઘમાં થયા, શ્રી નવકાર મહામંત્રનો તપ થયો. શ્રી પર્યુષણપર્વની આરાધના અપૂર્વ ઉલ્લાસથી ઉજવાઈ, ને ૬૪ પ્રહરી પૌષઠે શ્રી સંઘમાં સારી સંખ્યામાં થયા, તપસ્વીઓની ભક્તિ માટે આડે દિવસોમાં એકાપણની ભક્તિ શ્રી સંઘ તરફથી ઊત્તમ પ્રકારે યોજાઈ, ચાતુર્માસની પૂર્ણાહુતી બાદ જે બાલબ્રહ્મચારી મુમુક્ષુ બહેનોની ધામધૂમપૂર્વક ભાગવતી દીક્ષા થઈ, ને શ્રી ભદ્રેશ્વરજી તીર્થનો સંઘ પૂ. પાદ પંન્યાસજી મહારાજશ્રીની છત્ર છાયામાં નીકળ્યો, ૩૦૦ લગભગ ભાઈ-બહેનો તથા ચતુર્વિધે સંઘ સાથે છરીપાળતો સંઘ ત્રીજે દિવસે

ભદ્રેશ્વરજી તીર્થની છાયામાં આવ્યા, ત્યાં ૩ દિવસની સ્થિરતા થઈ, ધામધૂમપૂર્વક તીર્થયાત્રા સહુએ કરી.

કચ્છની પંચતીર્થીની યાત્રાએ :

પૂ. પાદ શ્રી સપરિવાર ત્યારબાદ મુદ્રા, કપાયા, ભુજપુર, દેશલપુર, કોડાય, નાગલપુર થઈ માંડવીમાં ધામધૂમથી પધાર્યા, દરેક સ્થળોએ તેઓશ્રીનાં પ્રવચનો યોજતાં, ધર્મભાવિત ભાવુકો ઉલ્લાસથી લાલ લેતા હતા. ત્યાંથી તેઓશ્રી રાયણ, નવાવાસ, મેરાઉ, ગોધરા, લાયજી થઈને અભડાશાની પંચતીર્થી સાંધાણ, સુથરી, સાયરા, કોઠારા, જખૌ, તેરા આદિની યાત્રાએ કરી નખત્રાણા, આંગીયા, માતકુવા થઈ ભુજ શહેરમાં પધાર્યા શ્રી સઘની વિનંતિથી તેઓશ્રીએ સ્થિરતા કરી, બાદ શ્રી સંઘની વિનંતિથી તેઓશ્રીનું ચાતુર્માસ અવે નિહિત થયું.

ભુજનું લગ્ન ચાતુર્માસ :

જેઠ વદિ ૧૪નાં લગ્ન સામૈયા સહ તેઓશ્રીનો ચાતુર્માસાર્થે પ્રવેશ થયો, પૂ. પાદ પંચાસજી મહારાજશ્રીના સંસારી પક્ષે વડિલ ભગિની પૂ. પ્રશાંત વિદુષી પ્રવર્તિની સાધ્વીજી શ્રી દર્શનશ્રીજી મહારાજ જેઓ પોતાનાં વિશાલ પરિવાર સહ મારવાડ પ્રદેશમાં તે અવસરે વિચારી રહ્યા હતા. વિ. સં. ૨૦૧૭ની સાલનું માંડાણી ખાતે ચાતુર્માસ પૂર્ણ કરી, તે પ્રદેશનાં લગ્ન પ્રભાવશાસ્ત્રી પ્રાચીન તીર્થ ભૂમિ નાં દર્શન કરી, નાકોડાજી, જવાલ, શિરોહી,

થઈ બામણવાડાથી તેઓશ્રી વૈ. સુદિ અક્ષય તૃતીયાના પુણ્ય-
 દિવસે પધાર્યા ત્યાં તેઓશ્રીની શિષ્યા પૂ. સાધ્વીજી શ્રી
 કિરણુરેખાશ્રીજીના વર્ષાતપનું પારણું થયા બાદ, તેઓશ્રીએ
 સપરિવાર કચ્છ તરફ વિહાર લાંબાવ્યો, ને તેઓશ્રી
 પાલણપુર, ભીલડીયાજી, રાધનપુર થઈ કચ્છમાં પધાર્યા.
 ભદ્રેશ્વરજી તીર્થની યાત્રા કરી ભુજના સંઘની વિનંતિથી
 તે ચાતુમાસાર્થે ભુજમાં તેઓશ્રી પધાર્યા.

ભુજના ચાતુર્માસમાં અપૂર્વ આરાધના

ભુજમાં પૂ. પાદ પંચાસજી મહારાજશ્રીનાં ચાતુ-
 મ્માસથી શ્રી સંઘમાં અપૂર્વ જગૃતિ આવી, શ્રી અંચલગચ્છ
 શ્રી તપાગચ્છ ને શ્રી ખરતગચ્છ, નાનીપક્ષ, છકોરી,
 મોટીપક્ષ, એ રીતે બધા ગચ્છોના ભાઈ-બહેનો નિયમિત
 પૂ. મહારાજશ્રીનાં પ્રવચનો સાંભળતા હતા. દરરોજ
 સવારના ધાર્મિક પ્રવચનો જૈન વંડામાં વિશાલ હોલમાં
 નિયમિત થતા હતા. ને દર રવિવારે તેઓશ્રીનાં બહેર
 પ્રવચનો પણ થતા હતાં; જેમાં પૂજ્યપાદશ્રી, દાન, દયા,
 તપ, ત્યાગ, ઔચિત્ય, ઔદાર્ય, પરોપકાર તથા સત્ય,
 સંયમ, પાપભીડતા, દમ, વૈરાગ્ય, તિતીક્ષા, ઈત્યાદિ
 જીવનની ઉન્નતિના પ્રેરક માનવતામૂલક મંગલ તત્વોનો
 ઉદ્દ્યોધક સદુપદેશ પોતાની મૃદુ, મધુર ધીર, ગંભીર ને
 શાંતસ્વસ્થ શૈલીમાં ઓજસ્વી તથા ભાવવાહી વાણીમાં
 આપતા હતા, પૂ. પાદશ્રીનાં દર રવિવારના બહેર
 પ્રવચનો સાંભળવા માનવોનો મહેરામણ ઉલટતો હતો.

પૂ. પાદશ્રીનાં તે મનનીય પ્રવચનોનું સારભૂત અવતરણુ પૂ. પ્રશાંતવિદુષી પ્રવર્તિની સાધ્વીજી મહારાજ શ્રી દર્શનશ્રીજી મહારાજના પરમ વિનેયી સાધ્વીજી મહારાજશ્રી હર્ષપૂર્ણાશ્રીજી (શ્રી સુધાવર્ષી) એ ખાસ પરિશ્રમ લઈ કાળજીપૂર્વક કરેલ તે પ્રવચનોમાંથી સંપાદિત થયેલાં છ પ્રવચનો અહિં આ ગ્રંથમાં પ્રસિદ્ધિને પામે છે.

જુજ ખાતે પૂ. પાદશ્રીના ચાતુર્માસમાં શ્રી સંઘમાં ખૂબ સુંદર ને અપૂર્વ લાલ થયેલ, શ્રી શંખેશ્વરજી પાર્શ્વનાથ લગવંતના અકુમ તપની આરાધના ઉલ્લાસ-પૂર્વક થયેલ, પર્વાધિરાજશ્રી પર્યુપણા મહાપર્વમાં આઠે દિવસના ૬૪ પ્રહરઃ પૌષઠે ત્રણેયગચ્છમાં થઈને ૩૩૦ લગલગ થયેલ. આઠે દિવસ એકાસણાની લક્ષિત પણુ શ્રી સંઘ તરફથી ઉપધાન તપની જેમ અપૂર્વ ઉલ્લાસ તથા ઉમંગભેર થયેલ. ત્રણેયગચ્છના આબાલવૃદ્ધ ૬ વર્ષના બાળકથી માંડી ૭૦ વર્ષના વયોવૃદ્ધ સુધી સર્વ કોઈએ ૬૪ પ્રહર પૌષઠમાં લાલ લીધેલ

પૂ. પાદ પ્રશાંત વિદુષી પ્રવર્તિની સાધ્વીજી મ. શ્રી દર્શનશ્રીજી મ તથા તેઓશ્રીના અંતેવાસી પરમ વિનેયી વિદુષી સાધ્વીજી શ્રી હંસશ્રીજી મ. પૂ. સાધ્વીજી શ્રી પદ્મકીર્તિશ્રીજી મ પૂ. સાધ્વીજી શ્રી હર્ષપૂર્ણાશ્રીજી પૂ. સાધ્વીજી શ્રી પીયૂષપૂર્ણાશ્રીજી પૂ. સાધ્વીજી શ્રી કિરણ-રેખાશ્રીજી આદિ સાધ્વી પરિવારની શુભ નિશ્રામાં જહેનોમાં પણુ સુંદર જાગૃતિ તથા અપૂર્વ ધર્મપ્રભાવના વિસ્તરી હતી.

પૂ. પાદશ્રીએ વર્ષીતપ શરૂ કરેલ હતો, તેઓશ્રીએ વર્ષીતપની તપશ્ર્ચર્યામાં અઠ્ઠમ આદિ તપશ્ર્ચર્યા કરેલી. તેઓશ્રીની શાંત તપોમય સંયમી જીવનની અનેરી છાપ ભુજના ધર્મપ્રેમી જન સમુદાય પર પડી હતી. તેઓશ્રીના મનનીય ભાવવાહી ધર્મપ્રવચનો પ્રત્યે જનતાનું કોઈ અપૂર્વ આકર્ષણ થયું હતું.

પ્રસ્તુત પ્રકાશનને અંગે :

પ્રસ્તુત પુસ્તકમાં સંપાદિત થયેલ છ મનનીય ને ભાવવાહી બહેર પ્રવચનોનાં સારભૂત અવતરણ પરથી પ્રસ્તુત પ્રકાશન નવાડીસા ખાતે જ પૂ. પાદશ્રીનાં ચાલુ ચાતુર્માસમાં ધર્મપ્રેમી, સુપ્રસિદ્ધ ચિંતક ને લેખક લાઇશ્રી મફતલાલ સંઘવીએ કાળજીપૂર્વક પરિશ્રમ લઈ સંપાદિત કરેલ છે. સંશોધન તથા સંપાદન પાછળ પૂ. પાદ પ્રવચનકાર પંન્યાસજી મહારાજશ્રીનાં પ્રવચનોનો ભાવ તથા આશય જળવાઈ રહે તે રીતનો તેમ નિષ્ઠા ભાવ જરૂર પ્રશંસા માંગી લે છે.

પૂ. પાદશ્રીનાં પ્રવચનોના સંપાદન, સંશોધન તથા પ્રકાશનના આ પ્રયત્ન પાછળ અમારો એજ એક શુભ ઉદ્દેશ છે કે, વાચકો ક્ષીરનીર ન્યાયે આ પ્રવચનો વાંચી વિચારી માનવ-જીવનના મંગલ તત્ત્વો પ્રત્યે આદરભાવ તેમજ અહો ભાવ કેળવી, જીવનને ઉન્નત ને ઉર્વાગામી બનાવવા પ્રયત્નશીલ બને એજ એક શુભ કામના અમારી આ પ્રકાશનની પ્રસિદ્ધિ પાછળ રહેલી છે.

પૂ. પાદશ્રીનાં પ્રવચનોનું કાળજીપૂર્વક સારભૂત
 અવતરણ કરવામાં પૂ. સાધવીજી મ. શ્રી હર્ષપૂર્ણાશ્રીજી
 મ. (શ્રી સુધાવર્ણી) એ લીધેલ તે પરિશ્રમ માટે અમે
 તેઓશ્રીનાં તે અનુબ્રહ્માવને પુનઃ પુનઃ અભિનંદન
 આપી કૃતકૃત્યતા અનુભવીએ છીએ, પૂ. પાદશ્રીનાં
 પ્રવચનોનાં પ્રકાશન માટે અમને પ્રેરણા આપનાર તથા
 તે કાર્યમાં અનેક પ્રકારે સહકાર તથા પ્રોત્સાહન આપનાર ને
 અમારી સંસ્થાને આત્મીય ભાવે કૃપાદષ્ટિપૂર્વક સામે
 રાખી તેના વિકાસ તથા પ્રગતિ માટે દરેક રીતે અમને
 ઉત્સાહિત કરનાર પૂ. પાદ પંન્યાસજી મહારાજશ્રીનાં
 શિષ્યરત્ન પૂ. સુનિરાજશ્રી મહિમાવિજયજી મહારાજ
 તથા પૂ. પાદ પંન્યાસજી મહારાજશ્રીના શિષ્ય પરિવરના
 તે ઉપકારને અમે પુનઃ પુનઃ કૃતજ્ઞભાવે યાદ કરીએ છીએ.

પ્રસ્તુત ગ્રંથ રત્નમાં પૂ. પાદશ્રીનાં પ્રવચનો પ્રકાશિત
 કરતાં પૂ. પાદશ્રીનાં આશયવિરૂદ્ધ તથા શ્રી જિનાજ્ઞ
 વિરૂદ્ધ તેમજ જૈનશાસનની મર્યાદા વિરૂદ્ધ અમારાથી જે
 કાંઈ પ્રસિદ્ધ થયું હોય તે માટે અમે મિચ્છામિદુક્કડમ્
 દેવાપૂર્વક સર્વ સહૃદયી વાચક મહાનુભાવોને આદર
 વિનંતિ કરીએ છીએ કે, જે કાંઈ છદ્મસ્થસુલભ ક્ષતિ
 કે સ્ખલના આ પ્રકાશનમાં અમારા પ્રમાદાદિ દોષના
 કારણે રહી ગઈ હોય તે તે કૃપાભાવે અમને જણાવે.

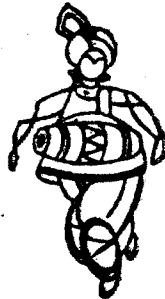
પ્રાંતે સર્વ કોઈ ધર્માનુરાગી સહૃદયી મહાનુભાવો
 આ ગ્રંથરત્નના વિષયોનું અવગાહન કરી, સંજ્ઞતાના
 મંગલ સોપાનરૂપ અનુપમ ગુણરત્નોને જીવનમાં પ્રાપ્ત

કરી સત્ય શિવ ને સૌંદર્ય સ્વરૂપ મંગલમય પરમપદને પ્રાપ્ત
કરવાનું સૌભાગ્ય મેળવે એજ એક શુભ કામના ॥

નિવેદકા:

તા. ૧૨-૧૦-૬૭
આસો સુદિ ૧૦ વિજયા
દશમી ગુરુવાર
વિ. સં. ૨૦૨૩
વીર સં. ૨૪૬૩

શાહ રતિલાલ અમૃતલાલ વકીલ
શાહ જયંતિલાલ મણિલાલ
માનદ્મંત્રીઓ :
શ્રી વિશ્વમંગલ પ્રકાશન
મંદિર, પાટણુ. (ઉ. ગુ.)

વિશ્વમંગલ પ્રકાશન મંદિર, પાટણ

ઉદ્દેશ ને પ્રકાશન પ્રવૃત્તિ:

ઉદ્દેશ : ધર્મશ્રદ્ધા, દેવગુરુપ્રત્યે લક્ષિત, અધ્યાત્મલક્ષી સંસ્કારો તેમજ શિક્ષણ સંસ્કૃતિ ને સ્વાધ્યાય ઇત્યાદિ કલ્યાણકારી મંગલતત્ત્વોના પ્રેરક શિષ્ટ ભાવવાહી સાહિત્યને લોકલોગ્ય શૈલીએ પ્રસિદ્ધ કરવા ઉપરાંત પ્રાચીન સ્વાધ્યાય ગ્રંથોનું પ્રકાશન કરવું. અન્ધરતનોની પ્રસિદ્ધિ પાછળ એક પાઈની પણ કમાણીનો ઉદ્દેશ રાખેલ નથી. પુસ્તકોના વેચાણમાં જે દ્રવ્ય પ્રાપ્તિ થાય તે પણ પુસ્તકોના પ્રકાશન પાછળ જ ઉપયોગમાં લેવાની છે.

પ્રકાશન પ્રવૃત્તિ : અત્યાર સુધી સંસ્થાદ્વારા નીચેના પ્રકાશનો પ્રસિદ્ધ થયાં છે.

(૧) સુધામાધુરી કા. ૧૬ પેજ પેજ ૧૫૨ મૂ. ૧ રૂ. પોષ્ટે જ ૧૦ ન. પૈ. અલગ જેમાં પૂ. ગુરુ મહારાજ શ્રી સંઘમાં ચાતુર્માસાર્થે પધારે ત્યારથી ચાતુર્માસ બાદ વિહાર કરે ત્યાં સુધી દરેક પર્વો તથા

શ્રી પર્યુષણપર્વ, શાશ્વતી ચોલીના દિવસો, દીવાળી જ્ઞાન-
પંચમી, શ્રી શંખેશ્વરજીના અકુંભો ઇત્યાદિ પ્રસંગો પર ગાઇ
શકાય તેવી લક્ષ્મીમધુર ગંહુલિઓ, તદુપરાંત શ્રી શંખેશ્વર
પાર્શ્વનાથ શ્રી સીમંધરસ્વામીજી શ્રી સિદ્ધાચલજી તીર્થ-
રાજ તથા ચોવીસ તીર્થકર લગવંતો ઇત્યાદિની સુંદર
ભાવવાહી રતવનાઓ ઇત્યાદિથી સમૃદ્ધ પ્રકાશન.

(૨) પ્રગતિકે પથ પર કા. ૧૬ પેજ ૩૩૪ પેજ
દ્વિરંગી જેકેટ પાકું પુંકું મૂ ૩ રૂ. પૂ પાદ પંચાસજી
મહારાજશ્રીએ રતલામ ખાતે વિ. સં. ૨૦૨૧
(ગુજરાતી)ના ચાતુર્માસ દરમ્યાન જૈન જૈનેતર પ્રજા
સમક્ષ માનવતાના મંગલતત્ત્વોનું ઉદ્દગાન કરતાં પ્રેરક
તથા ભાવવાહી હિંદીભાષામાં આપેલાં; જાહેર પ્રવચનોમાંથી
૭ પ્રવચનોનું સારભૂત સરળ હિંદીભાષામાં અવતરણ
અહિં પ્રકાશિત થયેલ છે. અદ્યતન પદ્ધતિએ પ્રસિદ્ધ
થયેલા આ પ્રવચનોની સર્વ કોઇએ મુક્તકંઠે પ્રશંસા
કરી છે, પ્રસિદ્ધ થતાં જ સેંકડો નકલો તે તાત્કાલિક
ખપી ગઇ છે. પોષ્ટેજ ૩૫ પૈ. અલગ.

(૩) દેવવંદનાદિ વિધિસહિત શ્રી નવકારમંત્ર
આદિ તપોની વિધિ: કુલ્લસકેપ ૧૬ પેજ ૧૬૦ પેજ
કિં. ૧-૨૫ પૈસા શ્રી નવકાર મંત્ર તપના નવે દિવસના
નવ દેવવંદનો, શ્રી શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથ લગવંતના
અકુંભતપની આરાધનાના ત્રણે દિવસના ૩ દેવવંદનો
શ્રી સીમંધર સ્વામીના અકુંભ તપની આરાધનાના ત્રણે
દિવસના ત્રણ દેવવંદનો, તેમજ શ્રી અક્ષયનિધિ તપના

૧૬ દિવસમાં આરાધી શકાય તેવા પાંચ દેવવંદનો આ બધા આ પુસ્તકમાં પ્રથમવાર જ પ્રસિદ્ધિને પામે છે. આ સિવાય અન્ય અનેક ઉપયોગી ને પ્રચલિત તપોની વિધિ શ્રી શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથ પ્રભુની ધુનો ઇત્યાદિનો પ્રથમવાર જ પ્રસિદ્ધ થતો સુંદર સંગ્રહ. આ પુસ્તક દરેક વિધિપ્રેમી તથા જ્ઞાનની આરાધના કરનાર કરાવનારને ઉપયોગી છે.

(૪) સફળતાનાં સોપાન : પૂ. પંચ્યામ્લ મહારાજશ્રી કનક વિજયજી ગણિવરશ્રીએ વિ. સં. ૨૦૧૮ની સાલમાં કચ્છ-ભુજ ખાતે જૈન જૈનેતર જિજ્ઞાસુવર્ગની વિશાલ સભાઓમાં માનવતા પ્રેરક, જીવનને ઉન્નત તથા ઉર્ધ્વગામી બનાવનારાં આપેલાં અધ્યાત્મલક્ષી છ જાહેર પ્રવચનોનો અપૂર્વ સંગ્રહ : ક્રા. ૧૬ પેજ ૨૦૦ જેજ મૂ. ૨-૫૦ પોષ્ટેજ ૨૦ પૈ. ઉપરોક્ત પ્રકાશનો રજી. થી મંગાવનારે ૬૦ પૈ. વધારે સમજવા.

તાજેતરમાં પ્રસિદ્ધ થનારાં નવાં પ્રકાશનો :

સંસ્થા તરફથી નીચેનાં પુસ્તકો તાજેતરમાં પ્રસિદ્ધ થનાર છે. જે જીવનમાં ધર્મભાવના, સંસ્કાર તથા શિક્ષણને શ્રદ્ધાના પ્રેરક તથા ઉપકારક છે.

(૧) કથા રત્ન મંજુષા ભા. ૧ : રક્ષપદ પ્રેરણાદાયી ને પાને પાને નવી જાણવા જેવી યોગ્યક પ્રાચીન કથાઓથી મમૃદ્ધને સળંગ કથાના રસને જાણવતી ઐતિહાસિક કથા જેની પ્રથમ આવૃત્તિ ખલામ થયેલી હોવાથી દ્વિતીય આવૃત્તિ પ્રેસમાં છપાય છે.

(૨) દર્શનમાધુરી : પૂ. પ્રશાંત વિદુષી પરમતપસ્વી ચારિત્રરત્ન સ્વ. પ્રવતિની સાધ્વીજી શ્રી દર્શનશ્રીજી મહારાજના જીવન પ્રસંગોને આલેખતું તેમજ તત્કાલીન વાતાવરણ તથા વર્તમાન પરિસ્થિતિને સમીક્ષાત્મક શૈલીએ મૂલવતું પ્રેરણાદાયી તથા જીવન જીવવાનો સંદેશો સુધાવી જતું જીવનનાં માધુર્યને પ્રગટાવતું પ્રકાશન (પ્રેસમાં)

(૩) સુખુદ્ધિ સૌરભ : સરળહૃદયી સાધુચરિત્ર વાતસલ્યમૂર્તિ ગુણાનુરાગી સ્વ. વિદ્વદ્વર્ય પૂ. પાદ પંન્યાસજી મહારાજ શ્રી સુખુદ્ધિવિજયજી ગણિવરશ્રીનાં જીવન પ્રસંગોને આલેખતું અનેક રીતે પ્રેરણાદાયી તેમજ બોધપ્રદ પ્રકાશન.

(૪) પર્યુષણા પર્વકે પ્રેરક પ્રવચનો : પૂ. પાદ પંન્યાસજી મહારાજ શ્રી કનકવિજયજી ગણિવર્યે વિ. સં. ૨૦૨૧ (ગુજરાતી) ની સાલમાં રતલામ ખાતે પર્વાધિરાજ શ્રી પર્યુષણાપર્વ પ્રસંગે પ્રારંભના ત્રણ દિવસોમાં પાંચ કર્તવ્યો તથા અગીઆર વાર્ષિક કર્તવ્યો પર હિંદીભાષામાં આપેલ પ્રવચનોનું પ્રેરક પ્રકાશન.

(૫) સ્વાધ્યાય દર્શનમાલા : શ્રી યોગશાસ્ત્ર ૪ પ્રકાશ, જ્ઞાનસાર પ્રકરણ અષ્ટક પ્રકરણ, પ્રશમરતિ, વીતરાગ સ્તોત્ર ઇત્યાદિ સ્વાધ્યાય યોગ્ય મૂલ્યવંતીની કુલ્સ્કેપ ૧૬ પેજ સાઈઝનું પ્રકાશન.

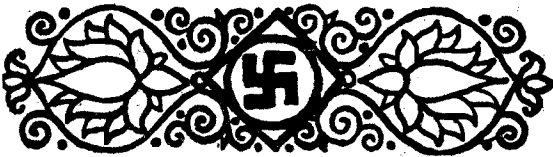
(૬) પ્રગતિના પથપર : હિંદી પુસ્તકનો ગુજરાતી અનુવાદ. (૭) પર્યુષણા પર્વનાં પ્રેરક પ્રવચનો : હિંદી પુસ્તકનો ગુજરાતી અનુવાદ.

(૮) અસંગ પરિભલ : 'મંગલદીપ' પુસ્તક મુદ્રણ વધારા સાથે દ્વિતીય આવૃત્તિ.

(૯) સંપત્તિનો નાશ : સુંદરને યોગ્ય બાળકો જન્મી શકે તેવા સંવાદો ળીજી આવૃત્તિ.

ઉપરોક્ત પ્રકાશનો ટુંક સમયમાં પ્રસિદ્ધ કરવા માટેની સંસ્થાની યોજના છે. શ્રી સંઘાને તથા ઉદારહિલ સાહિત્યપ્રેમી મહાતુભાવોને નમ્ર વિનંતિ છે કે, સંસ્થાની સાહિત્ય પ્રકાશન પ્રવૃત્તિને વેગમળે ને સંસ્થા પોતાની પ્રવૃત્તિમાં વિકાસ સાધી શકે તેમજ તે વધુને પ્રગતિ કરે તે માટે સંસ્થાને સહાયક બનવા અવશ્ય આપ આપનો ઉદારહિલે આર્થિક સહકાર આપશોજી.

માનદ્મંત્રીઓ :
શ્રી વિશ્વમંગલ પ્રકાશન મંદિર,
પાટણ. (ઉ. યુ.)

સંસ્થાની સાહિત્ય પ્રકાશન પ્રવૃત્તિને

સહાયકરનારા ઉદારદિલ મહાનુભાવોની નામાવલી :

(૧) પૂ. પાદ પંન્યાસજી મહારાજશ્રી કનકવિજયજી ગણિવરશ્રીના શિષ્યરત્ન પૂ. મુનિરાજશ્રી મહિમાવિજયજી મહારાજશ્રીની શુભ પ્રેરણાથી શ્રી નવાડીસા જૈનસંઘ તરફથી રૂ. ૫૦૧ સંસ્થાની સાહિત્ય પ્રકાશન પ્રવૃત્તિ માટે સહાય મળી છે. તેમજ પૂ. મુનિરાજશ્રી મહિમાવિજયજી મહારાજશ્રી હસ્તક કલ્પસૂત્ર, ભારસાસૂત્રની સુવર્ણાક્ષરી કપડાપર કલામય ચિત્રો યુક્ત ને મુશોભનેથી તૈયાર થતી હસ્તલિખિત પ્રતના શુભ કાર્યમાં ૧૫૦૦ રૂ. શ્રુતજ્ઞાનની લક્ષિત નિમિત્તે મળેલ છે. સંસ્થા તે માટે શ્રી સંઘની કાર્યવાહક કમિટીનો આભાર માને છે.

(૨) પૂ. પાદ પંન્યાસજી મહારાજશ્રી કનકવિજયજી ગણિવરશ્રીના શિષ્યરત્ન પૂ. મુનિરાજશ્રી ભદ્રાનનવિજયજી મહારાજ તથા તેઓશ્રીના શિષ્યરત્ન પૂ. મુનિરાજશ્રી શાંતિભદ્રવિજયજી મહારાજની શુભ નિશ્રામાં રાજપુર ખાતે વિ. સં. ૨૦૨૩માં પર્વાધિરાજશ્રી પર્યુષણા મહાપર્વની આરાધના થઈ તે પ્રસંગે તેઓશ્રીની શુભ પ્રેરણાથી ૩૦૦ રૂ. શ્રી રાજપુર જૈનસંઘ તરફથી સંસ્થાની સાહિત્ય પ્રકાશન પ્રવૃત્તિ માટે મળેલ છે. જે માટે શ્રી સંઘનો સંસ્થા આભાર માને છે.

(૩) પૂ. પાઠ પંન્યાસણ મહારાજ શ્રી કનકવિજયણ ગણિવરશ્રીનાં નિશ્રાવર્તીને પૂ. પરમ વાત્સલ્યસિંધુ પરચો-પકારી સ્વ. પૂ. પંન્યાસણ મહારાજશ્રી સુખુદ્ધિવિજયણ ગણિવરના શિષ્યરત્ન પૂ. મુનિરાજશ્રી પૂર્ણાનંદ વિજયણ મહારાજે તથા પૂ. પંન્યાસણ મ. શ્રીના શિષ્યરત્ન પૂ. મુનિરાજશ્રી ચંદ્રપ્રભવિજયણ મહારાજે જુનાડીસા ખાતે ચાતુર્માસાર્થે સ્થિરતા કરી ને શ્રી સંઘનાં તેઓશ્રીની શુભનિશ્રામાં સુંદર આરાધના થઈ તેની પુણ્યસ્મૃતિ નિમિત્તે પૂ. મુનિરાજશ્રી ચંદ્રપ્રભવિજયણ મહારાજશ્રીની શુભ પ્રેરણાથી જુનાડીસા, ધર્મ-શાળા સંઘ તરફથી ડા. ૨૭૫ સંસ્થાના પ્રકાશનો શ્રી નવકારમહામંત્ર તપ આદિવિધિનાં પુસ્તક માટે તથા 'સફળતાનાં સોપાન' પુસ્તક માટે તેમજ સુવંજીક્ષરી કલામય મહામૂલ્ય હસ્ત લિખિત શ્રી કલ્પસૂત્ર બારસાસૂત્રના કાર્યને અંગે તેમજ પૂ. મુનિરાજશ્રી પૂર્ણાનંદવિજયણ મહારાજશ્રીની શુભ પ્રેરણાથી ઉપાશ્રય સંઘની તરફથી ૨૫૧ ડા. સંસ્થા સાહિત્ય પ્રકાશન પ્રવૃત્તિને સહાય મળેલ છે. તે માટે સંસ્થા તે સર્વનો આભાર માને છે.

(૪) પૂ. પ્રશાંતવિદુષી પ્રવર્તિની સ્વ. સાધ્વી મ. શ્રી દર્શનશ્રીણ મ. ના પરમવિનેયી શિષ્યા પ્રવર્તિની પ્રશાંતવિદુષી સાધ્વીણ મહારાજની હંસશ્રીણ મ. નાં શુભ સાન્નિધ્યમાં થયેલ આરાધનાની પુણ્યસ્મૃતિ નિમિત્તે ડા. ૨૫૧ શ્રી વાળ જૈન સંઘ તરફથી જે માટે સંસ્થા તે સંઘનો આભાર માને છે.

(૫) સાવરકુંડલા ખાતે ચાતુમાસાર્થે' બિરાજમાન પૂ. સ્વ. પ્રવર્તિની પ્રશાંત વિદુષી સાધ્વીજી મ શ્રી દર્શનશ્રીજી મ. ના પરમ વિનેયી શિષ્યા પ્રશાંત વિદુષી સાધ્વીજી મ. શ્રી ત્રિલોચનાશ્રીજી આદિ સાધ્વીજી સમુદાયના પુણ્ય સાનિધ્યમાં શ્રી શ્રાવિકાસંઘમાં જે ધર્મારાધના થઈ તેની પુણ્ય સ્મૃતિ નિમિત્તે સાવરકુંડલા સંઘ તરફથી ડા. ૫૦૧ તેમજ ૧૦૧ ઝવેરી ભોગીલાલ દેવચંદ પાટણ શ્રી છોટાલાલ અમીચંદ દોશી ૫૧ દોશી ત્રંબકલાલ જમનાદાસ દોશી દલીચંદ પ્રેમચંદ ર૫ સંઘવી ઈન્દુબહેન સોભાગ્યચંદની દીક્ષા નિમિત્તે, ર૫ છોટાલાલ મોરારજી ઉના (હાલ કાનામાગારોલ) આ સહાય સંસ્થાને 'દર્શનમાધુરી' 'સુબુદ્ધિ સૌરભ' તેમજ 'સ્વાધ્યાય દર્શન- માલા' આદિ પ્રકાશનોનાં કાર્ય માટે મળેલ છે. જે માટે સંસ્થા શ્રી સંઘનો તથા તે તે મહાનુભાવોનો આભાર માને છે.

(૬) પૂ. પ્રશાંતવિદુષી સાધ્વીરત્ન પ્રવર્તિની સ્વ. સાધ્વીજી મ શ્રી દર્શનશ્રીજીના પરમવિનેયી શિષ્યા સાધ્વીજી મ. શ્રી કીર્તિપ્રલાશ્રીજી મ તથા તેઓના પ્રશિષ્યા પરમવિનેયી સાધ્વીજી મ શ્રી જયરેખાશ્રીજી મ. ના શુભ સાન્નિધ્યમાં થયેલી આરાધના નિમિત્તે ડા. ૨૦૧ લુણાવા શ્રી શ્રાવિકાસંઘ તરફથી હા. શ્રી પુષ્પાબેન સંસ્થાને તેની સાહિત્ય પ્રવૃત્તિમાં સહાય માટે પ્રાપ્ત થયેલ છે.

(૭) પૂ. પ્રશાંત વિદુષી પ્રવર્તિની સ્વ. સાધ્વીજી મ. શ્રી દર્શનશ્રીજી મહારાજના પરમવિનેયી શિષ્યા પૂ.

સાધ્વીજી મ. શ્રી કીર્તિપ્રભાશ્રીજી મ. ના પરમવિનેયી સાધ્વીજી મ. શ્રી હેમપ્રભાશ્રીજી મ. તથા તેઓના પરમવિનેયી સાધ્વીજી મ. શ્રી રવિચંદ્રાશ્રીજી મહારાજની સાનિધ્યતામાં શ્રાવિકા સંઘમાં થયેલી આગવનાની પુણ્યસ્મૃતિ નિમિત્તે ડા. ૫૧ શાહ ખાતે ડા. ૨૦૧ પાંદુર જૈન સંઘ તરફથી વસંઠ જૈનસંઘ તરફથી સંસ્થાની સાહિત્ય પ્રવૃત્તિ માટે મળેલા છે. તે માટે સંસ્થા તે શ્રી સંઘનો આભાર માને છે.

પૂ. પ્રશાંતવિદુષી સાધ્વીજી મ. શ્રી ત્રિલોચનાશ્રીજીના પરમવિનેયી શિષ્યા પૂ. સાધ્વીજી મ. શ્રી જ્યકીર્તિશ્રીજી મહારાજ તથા પૂ. પ્રવર્તિની પ્રશાંત વિદુષી સ્વ. સાધ્વીજી મ. શ્રી દર્શનશ્રીજી મહારાજના પરમવિનેયી શિષ્યા પૂ. સાધ્વીજી મહારાજશ્રી હર્ષપૂર્ણાશ્રીજી મ. આદિ સાધ્વી સમુદાયના પુણ્યસાનિધ્યમાં શ્રાવિકા સંઘમાં જે ધર્મારાધના થઈ તેની પુણ્યસ્મૃતિ નિમિત્તે મલાડ (મુંબઈ) જૈનસંઘ તરફથી ડા. ૫૦૧ સંસ્થાને તેની સાહિત્ય પ્રવૃત્તિ માટે સહાયના મળ્યા છે. તેમજ ડા. ૨૦૧ એક ધર્માર્તમા તરફથી હ: શ્રી શાંતિલાલ દીપચંદ શાહ આ માટે સંસ્થા તે શ્રી સંઘનો આભાર માને છે.

પૂ. પ્રશાંતવિદુષી પ્રવર્તિની સાધ્વીજી મ. શ્રી દર્શનશ્રીજી મ. ના શિષ્યા પૂ. સાધ્વીજી મ. શ્રી કીર્તિપ્રભાશ્રીજી મ. ના શિષ્યા પૂ. સાધ્વીજી મ. શ્રી હેમપ્રભાશ્રીજી મ. ના શિષ્યા પૂ. સાધ્વીજી મહારાજશ્રી સૂર્યમાલાશ્રીજી તથા પૂ. સાધ્વીજી મ. શ્રી ગુણમાલાશ્રીજીના શુભ સાનિધ્યમાં થયેલી ધર્મારાધનાની પુણ્યસ્મૃતિ નિમિત્તે.

૩. ૨૦૧ લતાબહેન રામજી ખીબપુર. ૫૧ ગટુબહેન
ચુનીલાલ લુણાવા ૫૧ ભીખીબહેન જવાનમલજી લુણાવા
૨૫ જંબુબહેન જીવરાજ લુણાવા.

(૮) પૂ. પંચાસજી મહારાજશ્રી કનકવિજયજી
ગણિવરશ્રીજીના શિષ્યરત્ન પૂ. મુનિરજાત્રી મહિમાવિજયજી
મહારાજની શુભ પ્રેરણાથી નવાડીસાના ઉદારદિલ મહાનુ-
ભાવોએ નીચે મુજબ સહાય સંસ્થાની સાહિત્ય પ્રવૃત્તિને
અંગે કરેલ છે, ડા. ૧૫૧ શાહ મફતલાલ જેસીંગભાઈ
ડા. ૧૫૧ શાહ પોપટલાલ જેવતભાઈ, ડા. ૧૫૧ શાહ
મોતીલાલ સુખરાજજી ડા. ૧૦૧ શાહ માનચંદ જેતશીભાઈ
ડા. ૧૦૧ શાહ મોતીલાલ મોહનલાલ ડા. ૧૦૧ શાહ
જેસીંગલાલ વાડીલાલ ડા. ૧૦૧ શાહ ભલાજી જગાજી
ડા. ૧૦૧ શાહ નાથાલાલ વીરચંદ ૫૧ શાહ મફતલાલ
ડોસજીભાઈ, જુનાડીસા.

ઉક્ત સહાયમાં પ્રેરક તે તે પૂ. મુનિભાવતો તેમજ
પૂ. સાધ્વીજી મહારાજો નો અમે કૃતજ્ઞતાના ભાવપૂર્વક
પુનઃ પુનઃ આભાર માનીએ છીએ.

શ્રી સંધોને તથા ઉદારદિલ મહાનુભાવોને નમ્ર
વિનંતિ છે કે સંસ્થાની સાહિત્ય પ્રવૃત્તિના વિકાસ માટે
આપ અમને અવશ્ય આર્થિક સહકાર આપશોજી.

તા. ૧૫-૧૧-૬૭
કાર્તિક સુદિ ૧૧
વિ. સં. ૨૦૨૩

શાહ જયંતિલાલ મણિલાલ
માનદ મંત્રીઓ : શ્રી વિશ્વમંગલ
પ્રકાશન મંદિર, પાટણ. (ઉ.ગુ.)

● આમુખ ●

વિ. સં. ૨૦૧૮ ના પોતાના આતુર્ભાસ દરમ્યાન, પરમ પૂજ્ય પંચ્યાસજી ભગવંત શ્રી કનકવિજયજી ગણિવર્યે, ભૂજ (કચ્છ) ખાતે આપેલાં જાહેર વ્યાખ્યાનોનો સંગ્રહ ‘સકળતાનાં સોપાન’ નામે આ પુસ્તકમાં કરવામાં આવ્યો છે.

પાણીના જોરદાર પ્રવાહને ખાળવામાં જે ભાગ પથ્થરની મજબૂત દિવાલ ભજવે છે એવો જ ઉપકારક ભાગ આ પુસ્તક આ મહાન દેશમાં જે-શકટોક ધસી રહેલા પાશ્ચાત્ય સંસ્કૃતિના જોખમી પ્રવાહને ખાળવામાં ભજવશે તેમાં કોઈ શંકા નથી.

જે પ્રજ્ઞના જીવનમાં દયા કેન્દ્રસ્થાને હતી, પરોપકાર જેના અંગભૂત હતો, નીતિ અને સદાચાર જેને પ્રાણીયારાં હતાં, એજ પ્રજ્ઞ આજે પોતાના પરમ ઉપકારી પૂર્વજ્ઞેમાંથી નિષ્ઠા જોઈને તેમજ બહિર્મુખ જીવનને વરેલા આગેવાનોમાં નિષ્ઠા સ્થાપીને દિન-પ્રતિ દિન ખેડાલ બનતી બય છે. દયા, દાન, પરોપકાર, ત્યાગ, નીતિ, સદાચાર એ બધા જીવનવિધાયક ગુણો સાથેનો તેનો સંબંધ હાર્દિક મટીને માત્ર વાચિક બનતો બય છે, તે સંજોગોમાં પ્રકાશિત થતું આ પુસ્તક, બળબળતા બપોરના હૈયામાં શાન્તિ રેલાવતા સમીર સમું શિતળ પુરવાર થશે તે નિર્નિવાદ હકીકત છે.

લોકશાહીના નામે આજ આ દેશમાં સરિયામ જે અંધાધુંધી, અવ્યવસ્થા, અનૈતિકતા અને હિંસાત્મક પ્રવૃત્તિઓ બે-રોકટોક ફાલતી જાય છે તેના નિવારણનો મંગલ માર્ગ આ પુસ્તકમાંના વ્યાખ્યાનોમાં હૃદયસ્પર્શી રીતે રજૂ થયેલો છે.

નિરપરાધી પશુ-પંખીઓ તેમજ જળના જીવોનો, જીવન જીવવાનો હક્ક છીનવી લેવાનો શું માનવને કોઈ હક્ક છે? જો ના, તો પછી લોકશાહીના નામે તેમની કૂર કતલ કરનારી વર્તમાન રાજ્ય વ્યવસ્થા ન્યાયને વરેલી ગણાય? તેમ છતાં અધિકાંશે સત્ત્વહીન બનતા જતા જીવનમાંથી તે હિંસા સામે પ્રબળ જે પુણ્યપ્રકોપ પ્રકટવો જોઈએ તે નથી જ પ્રકટતો તે હકીકત છે.

જીવનને સત્ત્વસભર બનાવવાની પાયાની વાતો આ પુસ્તકને પાને, પાને આલેખાયેલી છે, આ વ્યાખ્યાનો એ જનરંજનના માત્ર હેતુપૂર્વક યોલાએલા શબ્દોના કુમખાં નથી, પરંતુ સુદૈર્ઘ્ય ચારિત્રપર્યાયવંતા, પરમ તપસ્વી લગવંતના હૃદયની વાચાણે પ્રકટેલા શબ્દોના કલ્યાણકર પુંજ સમાન છે.

પડતા આ કાળમાં, જીવના હિતનું જતન કરવાની મૌલિક વાતો આ પુસ્તક જરૂર આપને સંભળાવશે. જીવનમાં અખંડ શાન્તિ કેમ જન્મે? તેમજ કઈ રીતે જળવાઈ રહે? તેનો મર્મ આ પુસ્તકમાં આપ ઝીલી શકશો.

નખ શિખ ભારતીયતાના જીવંત હોવા-ધબકાર સમું આ પુસ્તક આપને પણ સો ટચના ભારતીય જીવનની સાચી લગની લગાડશે. ભારતમાં રહીને, અ-ભારતીય જીવન વ્યવસ્થાને અતુરૂપ વિચાર-વાણી તેમજ વર્તાન અપનાવીને આપણે ખોટું ધણું છે. જ્યારે ખદલામાં મેળવવા જેવું કશું જ મેળવ્યું નથી અને એ રીતે છેલ્લા ૧૦૦ વર્ષમાં એક મહાપ્રભ તરીકે સ્વાર્થ પ્રગતિ કરવાને ખદલે આપણે અંધકારમય અવનતિ તરફ ધકેલાઈ રહ્યા છીએ.

આજથી ૫૦-૧૦૦ વર્ષ પહેલાં આ દેશમાં જાગ્યે જ કોઈ પરધન કે પરનારી તરફ નજર પણ નાખતું; જ્યારે આજની પરિસ્થિતિ તદ્દન અવળી ખની ગઈ છે. ચોરી-જારી મર્યાદા વટાવતાં જાય છે. માનવમાં પાપ પ્રબળપણે કામ કરતું વર્તાય છે. એ પાપને પ્રેરનારાં નિમિત્તો તેમજ પ્રતીકો પણ ખૂબજ વેગપૂર્વક વધતાં જાય છે.

જીવનમાં સફળતા નરવા માટે જરૂરી છે, હયા, ત્યાગ, સાદાઈ, સદ્ભાવ અને સંયમ. આ ગુણોનો ઘાત કરનારી પરિસ્થિતિ આપણે ન પેદા કરીએ કે ન એવી પરિસ્થિતિને આધીન થઈએ તે માટે આપણે ભારતીય મહાસંતોના વચનોમાં વિશ્વાસ કેળવવો જ પડશે.

એ વિશ્વાસને વેગ આપનારી ઉપકારક વાતો મનનીય આ પુસ્તકના પ્રત્યેક પાને આપ જરૂર વાંચી

શકશે. સફળ જીવનનો ખરો ખોરાક આ પુસ્તક આપને પૂરો પાડશે.

લઘ્ય ભારતીય પરંપરાને વક્રાદાર રહીને જ આપણે સાચું સુખ અનુભવી શકીશું તેમજ બીજા માનવ-પ્રાણીઓને કંઈક અંશે પણ ઉપકારક બની શકીશું. સ્થૂલ પદાર્થોમાંથી સુખ મેળવવાના મોહો આપણને અધમૂઆ કરી નાખ્યા છે. ચેતીને સન્માર્ગે વળવામાં જ આપણું હિત છે.

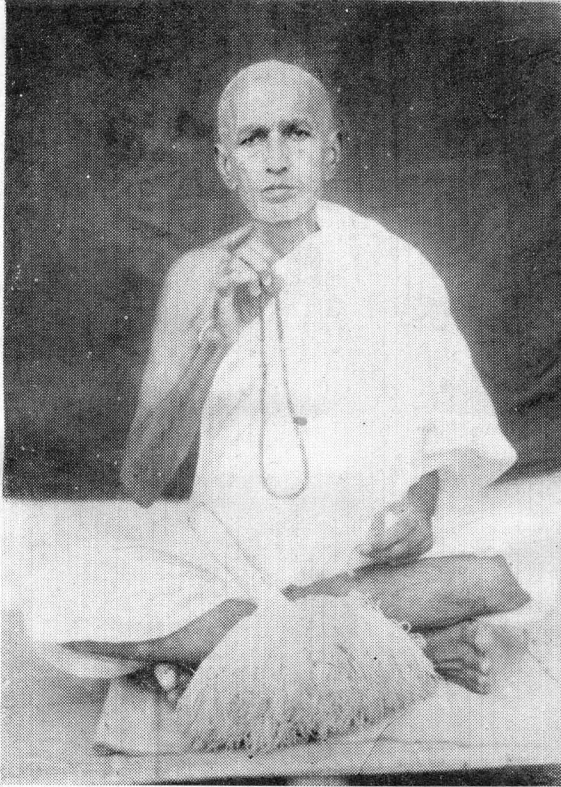
એ ચેતવણીના શંખનાદ સમું આ પુસ્તક આપનો જીવનપંથ અજવાળવામાં અગત્યનો ભાગ ભજવશે. પરમ પવિત્ર જીવનની ખરી ખુમારી કેવી હોય છે, તે પણ આપને સમજાવશે.

ધર્મમય જીવનની મંગલમય હવા, પુનઃ આ મહાન રાષ્ટ્રમાં નિર્બંધપણે વહેતી કરવાના પૂ. પાદ પરમ તપસ્વી ભગવંતના ભાવને વાચ્યા આપવાની ક્ષમતા સહુમાં સવેળા પ્રકટ થાઓ!

કા. સુ. ૧૧
વિ. સં. ૨૦૨૪

મહત્સાલ સંઘવી

पू. पाद सुप्रसिद्धवक्त्रा प्रशांतमूर्ति पंन्यासलु महाराज
श्री कनकविजयलु गणिवरश्रीना वयोवृद्ध परमतपस्वी
शिष्यरत्न पू. मुनिराज
श्री पूर्णभद्रविजयलु महाराज

जन्म :
वि. सं. १९४८, कार्तिक वदि १०
अमदावाद

दीक्षा :
वि. सं. १९६६, वैशाख शुदि ६
अधेरी (मुंणध)

સ્વ. પૂ. મુનિરાજશ્રી પૂર્ણભદ્ર વિજયજી મહારાજશ્રીની જીવન સુવાસ

卐

અમદાવાદ ક્રિતાસાની પોલમાં વીશા ઝોશવાલ
જ્ઞાતીય સુપ્રસિદ્ધ નાણાવટી કુટુંબમાં વિ. સં. ૧૯૪૬ ની
સાલમાં નાણાવટી હગનલાલને ત્યાં માતૃશ્રી જશોદા
ખેનની પુણ્ય દૂબે પૂ. મુનિરાજશ્રીનો જન્મ થયેલ,
તેઓશ્રીનું શુભ નામ જશુભાઈ હતું, તેમના બે મોટા
ભાઈઓ ચીમનભાઈ તથા કલ્યાણભાઈ હતા, તેમના ત્રણ
ખેનો સમબુબેન, કાંતાબેન તથા શાંતાબેન હતાં, જેમાં
આજે કાંતાબેન તથા શાંતાબેન વિદ્યમાન છે.

ગૃહસ્થ જીવનમાં જશુભાઈ ન્હાનપણથીજ ધર્મ
પ્રત્યે રૂચિવાળા હતા. તેમની મનોવૃત્તિ સ્વાભાવિક રીતેજ
તપ, જપ તથા ધાર્મિક અનુષ્ઠાનોમાં વિશેષપણે રહેતી.
ગૃહસ્થપણામાંથીજ તેઓ સાધુ જીવન જીવવાનું રાખતા
હતા, વ્યાપાર ધંધામાં તેમને રસ ઓછો રહેતો, ખીજી પણ

સાંસારિક પ્રવૃત્તિઓમાં તેમને રસ નહિ જેવો હોતો. તેઓ નિયમિત પૂજા, પ્રતિક્રમણ, વ્યાખ્યાન શ્રવણ, તથા વ્રત પચ્ચક્રખાણ રસપૂર્વક કરતા હતા. તેઓને ખાવાપીવામાં પણ એટલો નિરસભાવ રહે તો કે; તેઓ જ્યારે જમવા બેસેતાં ત્યારે બિલકુલ બોલતાં નહિ અને જે પીરસે તે જમીને ઉભા થઈ જતા હતા, એમની ખાવાપીવાની ચિંતા તેમના ઘરનાને રાખવી પડતી.

તેમના વડિલભાઈ શ્રી કલ્યાણભાઈ તથા તેમના ધર્મ-પત્ની નારંગીબહેન, જેઓ શ્રી જશુભાઈના ભાઈ-ભાભી થતા હતાં, તે બન્ને શ્રી જશુભાઈ પ્રત્યે અપાર લાગણી રાખતા, તેમના ભાભી નારંગીબહેન તો તેમના પ્રત્યે દરેક પ્રકારની કાળજી રાખતા ને તેમની ધર્મભાવનાને પ્રોત્સાહન, આપતા હતા, તે રીતે શ્રી જશુભાઈના, ધર્મ-પત્ની બેખાબહેન પણ, પોતાના પતિને દરેક રીતે, ધર્મની આરાધનામાં સાનુકૂળ રહેતા હતાં અને પોતે જ પોતાના શુભ હસ્તે કુકુંભતિલક કરી ૫૦ વર્ષની વયે જશુભાઈને કલ્યાણકારી ભાગવતી દીક્ષાના માર્ગે પ્રયાણ કરવા પ્રોત્સાહન આપેલ.

ભાગવતી દીક્ષા : જશુભાઈએ પૂ પાદ પ્રશાંત મૂર્તિ સુપ્રસિદ્ધ-વકતા પંચાસજી મહારાજશ્રી કનકવિજયજી ગણિવરશ્રીની પાસે વિ. સં. ૧૯૯૬ : વૈશાખ સુદિ. ૬ના દિવસે ધામધૂમથી દીક્ષા-

અહણુ કરેલ, પોતાના પરમ ઉપકારી પૂ.પાદ પંન્યાસજી મહારાજ શ્રી સુખુદ્ધિવિજયજી ગણિવરશ્રી તથા પોતાના પરમ વિનેયી અંતેવાસી પૂં મુનિરાજશ્રી મહિમા વિજયજી મ. આદિની સાથે. પૂં પંન્યાસજી મહારાજશ્રીનું મુંબઈ લાલબાગ મોતીશા જૈન ઉપાશ્રયમાં વિ. સં. ૧૯૯૫ની સાલનું પ્રભાવક ચાતુર્માસ થયેલ, તે ચાતુર્માસમાં પૂં પં. મહારાજશ્રીને છઠ્ઠા પારણે છઠ્ઠી વર્ષીતપ ચાલુ હતો. તેઓશ્રીનાં વ્યાખ્યાનમાં તે ચાતુર્માસ દરમ્યાન જૈન જૈનેતર પ્રગ્ન ઉમંગલેર લાલલેતી હતી, અપોરના યોગશાસ્ત્રની તેઓશ્રી નિયમિત શ્રાવક સંઘને વાંચના આપતા હતા, ચાતુર્માસબાદ પરાઓમાં વિચરી, અંધેરી જૈનસંઘ, તથા દાનવીર સંઘવી શેઠ નગીનદાસ કરમચંદના અતિ આઅહથી અંધેરી ખાતે તેઓશ્રીના વર્ષીતપની નિર્વંધને, પૂણાહુતી નિમિત્તે શ્રી સંઘ તરફથી ભક્તિભાવ પૂર્વક ઉજવાયી રહેલ ખુહદ્ અષ્ટોત્તરી શાંતિસ્નાત્ર સહિત અઠ્ઠાઈમહોત્સવના શુભ પ્રસંગે તેઓશ્રી ઇર્લાંધ્રીજ અંધેરી ખાતે પધાર્યા હતા.

આ અવસરે શ્રી કરમચંદ જૈન પૌષ્ઠશાળાનું ઉદ્ઘાટન પણ પૂ તપસ્વી પ્રશાંતમૂર્તિ પંન્યાસજી મહારાજશ્રીના શુભ સાનિધ્યમાં થયેલ, ભાગ્યશાલી જશુભાઈને પૂ મહારાજશ્રીને પરિચય તથા વ્યાખ્યાન શ્રવણ થતાં તેમની વૈરાગ્ય ભાવના વધુ પ્રબલ બનતાં તેઓએ પૂ પંન્યાસજી મહારાજશ્રી પાસે અંધેરી મુકામે ભવતારિણી ભાગવતીદીક્ષા અહણુ કરી હતી. આ અવસરે તેઓના વડિલ બંધુ શ્રી ચીમનભાઈ

તથા શ્રી કલ્યાણભાઈએ બૃહત્ શાંતિસ્નાત્ર પૂર્વક અઠાઈ મહોત્સવ સહિત પોતાના ભાઈશ્રી જશુભાઈનો દીક્ષા મહોત્સવ ભવ્ય રીતે ઉજવ્યો હતો.

સંયમી જીવનમાં ગુણસમૃદ્ધિ : સંયમસ્વીકાર્યાબાદ તેઓશ્રી પૂ મુનિરાજશ્રી પૂર્ણભદ્ર વિજયજીના શુભનામથી પૂ પં. શ્રી કનક વિજયજી ગણિવરશ્રીના શિષ્યરત્ન તરીકે પ્રસિદ્ધ થયા. તેઓ શ્રીએ જીવનમાં વિનય-વૈયાવચ્ચ ગુણનો સુંદર વિકાસ સાધેલ, તપમાં પણ તેઓશ્રીએ સુંદર પ્રગતિ કરી હતી તેઓશ્રીના ગુણોની વિશેષતા ભલ-ભલાને પણ અનુમોદના કરવાને પ્રેરણા આપતી હતી. તેઓશ્રી તપસ્વી છતાં લઘુતા ગુણ તેમનામાં એર હતો, પોતે વયે-વૃદ્ધ ને તપસ્વી હોવા છતાં સહવર્તી સાધુઓની પડિલેહણા, આદિ ભક્તિ કરવામાં આનંદને તેટલો જ ઉત્સાહ રાખતાં હતાં.

ઉચ્ચતપશ્ચર્યા : તેઓશ્રીની તપશ્ચર્યા અદ્ભુત હતી. આમ નિયમિત એ ચૌદશ, તથા સુદિ પાંચમીને તેઓશ્રી ઉપવાસ કરતા હતા, એ ખીજ, વદિ પાંચમ, એ આઠમ તથા એ અગિયારસો, તેઓશ્રી આંબિલથી એકાં તપ પ્રાયે કરતાં નહિ, એમાસી છઠ્ઠે ને કેટલાયે વર્ષો સુધી શાશ્વતી આંબિલની એલીમાં અઠાઈને તપ ચાલુ રાખેલ, આ ઉપરાંત શ્રી શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથના અઠ્ઠમે ને તેઓ શ્રીની પરચુરણ તપશ્ચર્યાઓ ખરેખર અસાધારણ હતી. ૭૦ વર્ષની વયે વિ. સં. ૨૦૧૬ની સાલમાં પોતાના

પરમોપકારી ગુરૂદેવ પૂ ૦ પાદ પંચાસણ મહારાજશ્રીની શુભ નિશ્રામાં તીર્થાધિરાજ શ્રી સિદ્ધગિરિજીની પાવનકારી છત્રછાયામાં ચાતુર્માસમાં પર્યુષણપર્વની આરાધના પ્રસંગે ૪૫ ઉપવાસની ઉચ્ચતપશ્ચર્યા તેમણે કરેલ, તે તપશ્ચર્યા પ્રસંગે તે નિમિત્તે તેઓશ્રીના વડીલબંધુ કલ્યાણભાઈ તથા ભત્રીજા વીરેન્દ્રકુમાર કલ્યાણભાઈ આદિ પરિવારસહ ત્યાં આવેલ ને તેમણે બૃહત્ (અષ્ટોત્તરી) શાંતિસ્નાત્ર સહિત અઠ્ઠાઈ મહોત્સવ ધામધૂમથી કરી, પોતાની સુકૃતની સંપત્તિનો સારો લાભ લીધેલ.

પૂ સ્વ મુનિરાજશ્રીએ આ ઉપરાંત વિ. સં. ૧૯૯૮-ની સાલમાં તેઓશ્રીના પરમગુરૂદેવ પૂ ૦ પાદ સંઘસ્થવિર પરમ કાર્ણિક સિદ્ધાંતમહોદયિ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય પ્રેમસૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રીના પદ્મપ્રભાવક પરમ શાસન પ્રભાવક વ્યાખ્યાન વાચસ્પતિ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય રામચંદ્ર સૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રીની પ્રભાવક નિશ્રામાં તીર્થાધિરાજશ્રી સિદ્ધગિરિરાજની પાવનકારી શીતલ છત્રછાયામાં પર્યુષણપર્વની આરાધના પ્રસંગે માસખમણની તપશ્ચર્યા કરેલ, આ ઉપરાંત તેઓશ્રીએ ૨૧, ૧૬, ૧૧, ઉપવાસની તપશ્ચર્યા કરેલ, અઠ્ઠાઈ ઓ ૧૦૦ ઉપરાંત કરેલ, તેમજ સિદ્ધિતપ તથા ચત્તરિઅઠ્ઠ દસ-દોય તપ કરેલ, પાંચ વર્ષીતપ કરેલ, વીજ સ્થાનકની પાંચ ઓળીઓ કરેલ, ૪૫ અટ્ઠમો તેમજ પપ-છઠ્ઠો કરેલ, વર્ધમાન તપનીઆયંબિલની ૬૨ ઓળી તેઓશ્રીએ ૬૬ ૭૧ વર્ષની વય સુધી કરીને ચાલુ રાખેલ,

આટલી તપશ્ચર્યામાં પણ અનુમોદનીય ક્ષમાગુણને તેઓશ્રી ધારણ કરતા હતા.

તીર્થયાત્રા : તેઓશ્રીને તીર્થયાત્રામાં સંસારીપણા-માંથી જ ઘણો રસ હતો, તેમણે સંસારીપણામાં શ્રી સમેત-શિખરજી, કુલપાકજી, ભાંડુકજી, અંતરીક્ષજી, કેસરીયાજી, આદિ તીર્થોની યાત્રા કરેલી હતી. શ્રી સિદ્ધગિરિજીની તથા બીજા બધા તીર્થોની તેઓશ્રીએ તીર્થયાત્રાઓ કરેલ, તેઓશ્રીને તીર્થયાત્રા પ્રત્યે પ્રેમ હતો, સંયમ સ્વીકાર્યાબાદ તેઓશ્રીએ પાંચવાર શ્રી સિદ્ધગિરિજીની નવ્વાણું યાત્રા વિધિ પૂર્વક કરી હતી તથા ગિરનાજી, ઉના, અબ્જરા, શ્રી શંખેશ્વરજી તીર્થોની તેઓએ ઘણી વખતે સંસારીપણામાં યાત્રાઓ કરેલ; શ્રી શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથજી ભગવંત પ્રત્યે તેઓને અપૂર્વ ભક્તિભાવ હતો.

અનુમોદનીય આરાધના : તેઓશ્રી જ્યાં સુધી શારિરીક તથા માનસિક સ્ફૂર્તિ રહી ત્યાં સુધી પોતાના પૂં ગુરૂદેવ પંન્યાસજી મહારાજશ્રીની શુભનિશ્રામાં તથા પોતાના વડીલ ગુરૂ બંધુ પૂ મુનિરાજશ્રી મહિમાવિજયજી મહારાજ તેમજ લઘુગુરૂબંધુ પૂ મુ. શ્રી ભદ્રાનન વિજયજી મહારાજ, પૂ મુ. શ્રી પૂર્ણાનંદવિજયજી મ. પૂ મુ. શ્રી-ચંદ્રપ્રભવિજયજી મહારાજ આદિની સાથે રહી મહારાષ્ટ્ર, ગુજરાત તેમજ સૌરાષ્ટ્રના પ્રદેશોમાં વિચર્યા હતા. તેમજ પૂ. પાદ પરમોપકારી સ્વ. પંન્યાસજી મહારાજશ્રી સુખુદ્ધિ

વિજયજી ગણિવરશ્રીની સાથે ચાતુર્માસ રહી તેઓશ્રીની ભક્તિ વૈયાવચ્ચનો અપૂર્વાભ લેઓશ્રીએ લીધેલ, વિ. સં. ૨૦૧૭ની સાલના ચૈત્ર મહિનામાં પૂં ગુરૂદેવશ્રી સપરિવાર શંખેશ્વરજી તીર્થની યાત્રાએ પધારતાં પાલીતાણા, ખંભાત થઈ અમદાવાદ પધાર્યા ત્યારે તેઓશ્રીની પોતાની ભાવના અમદાવાદ ખાતે સ્થિરતા કરવાની થતાં, તેમણે પૂં ગુરૂદેવશ્રી પંચાસજી મહારાજશ્રીને પોતાની ભાવના જણાવીને તેઓશ્રીએ જ્ઞાનમંદિર ખાતે સ્થિરતા કરી. તેઓશ્રીની શારીરિક પ્રકૃતિ અવસ્થાના કારણે અશક્ત થતાં તેમની સેવાભક્તિનો લાભ પૂં મુનિવર્યશ્રી પદ્મપ્રભવિજયજી મહારાજે લીધેલ. પૂં તપસ્વી મુનિરાજશ્રી કુમુદવિજયજી મહારાજ તેઓશ્રી પ્રત્યે વાત્સલ્યભાવ ધરાવતાં હતા.

સમાધિપૂર્વક કાળધર્મ : તેઓશ્રીને પ્રતિક્રમણમાં કાઉસગગ કરતાં ચકકર આવતાં પડી ગયેલ ને પગે અસાધારણ ઈભ થયેલ, ત્યારથી ઠેક સુધી લગભગ બે વર્ષ સુધી તેઓશ્રીની દરેક પ્રકારની ભક્તિ વૈયાવચ્ચનો લાભ પૂં પરમવૈયાવચ્ચી મુનિરાજશ્રી ચરણપ્રભવિજયજી મહારાજે ઉદ્ધાસપૂર્વક લીધેલ પૂં સ્વ. મુનિરાજશ્રીની અંતિમકાલની આરાધના પણ તેઓશ્રીએ ખુબજ નિષ્ઠાપૂર્વક કરાવેલ વિ. સં. ૨૦૨૪ના માગસર વદ ૪ થી પૂં મુનિરાજશ્રીની તબીયત નરમ થઈ ગઈ છતાં તેઓશ્રીનો જાગૃતિ ને સ્વસ્થતા અપૂર્વ હતી. પૂં મુનિરાજશ્રી ચરણપ્રભવિજયજી મહારાજ તેઓશ્રીને આરાધના કરાવતા હતા, તે તેઓશ્રી શાંતિથી

સાંભળતા હતા, માગસર વદિ ૧૨, ૨૦૨૪ને ગુરુવારના રોજે-
૧૦-૨૦ મિનીટે છેલ્લી ક્ષણ સુધી સ્વસ્થતાથી નવકારમંગલનું
સ્મરણ કરતાં તેઓશ્રી સમાધિપૂર્વક અમદાવાદ નવરંગપુરા
ઉપાશ્રયખાતે કાલધર્મ પામ્યા. તેઓશ્રીની અંતિમ
માંદગીમાં તેઓશ્રીના ભત્રીજા ભાઈ વીરેન્દ્રકુમાર કલ્યાણભાઈ
આદિ સંસારીસ્વજનો, નવરંગપુરા જૈન સંઘના આગેવાન
શ્રાવકો આદિએ ખંતપૂર્વક તેઓશ્રીની ભક્તિનો લાલ લીધેલો,
ખીજે દિવસે તેઓશ્રીની અંતિમ યાત્રા નવરંગપુરા શ્રીસંઘ
તરફથી ઠાઠથી નીકળેલ ને તેઓશ્રીના સમાધિપૂર્વક કાલધર્મ
પ્રસંગે તેઓશ્રીની આરાધનાની અનુમોદના નિમિત્તે
શ્રીસંઘ તરફથી મહોત્સવનું ભવ્યરીતે આયોજન થયેલ.

આ રીતે તેઓશ્રી ૨૮ વર્ષનો નિર્મલચારિત્રપયાંપાલી
૭૮ વર્ષની વયે સમાધિ તથા શાતાપૂર્વક કાલધર્મ પામ્યા-
છે. તેમના જેવા તપસ્વી, વૈયાવચ્ચી વયોવૃદ્ધ પૂ. મુનિરાજ-
શ્રીના કાલધર્મથી જૈન સંઘમાં ન પૂરી શકાય તેવી ખોટ પડી છે.
શાસનદેવ તેમના આત્માને ચિરશાંતિ આપો !

તેઓશ્રીનાં પુણ્ય સ્મરણાર્થે 'સકળતાનાં સોપાન'
પુસ્તકનાં પ્રકાશનમાં ડ્ર. ૩૦૦ની આર્થિક સહાય તેઓના
ભત્રીજા શ્રી વીરેન્દ્રકુમાર કલ્યાણભાઈ નાણાવટી તરફથી,
શ્રી વિશ્વમંગલ પ્રકાશન મંદિર સંસ્થાને ભેટ મળેલ છે, જે
માટે સંસ્થા તેમને સહૃદયભાવે આભાર માને છે;

માનદમંત્રીઓ :

શ્રી વિશ્વમંગલ પ્રકાશન મંદિર, પાટણ.

विषयानुक्रमः

विषयः

पृष्ठ

अध्यात्मिकः

प्रासंगिकः

संस्थानो उद्देश ने साहित्य परिचयः

उद्धारद्विज मङ्गलानुलायेनी शुभ नामावली :

आमुष् :

१ अवननी सङ्गतानो मार्गः	१
२ साया सुष्णो मार्गः	३८
३ स्वतंत्रताना मार्गे आगे कडमः	६६
४ विश्वशांतिः	६८
५ समानवादनो आदर्शः	११७
६ रामरान्यः	१५०

જીવનની સફળતાનો માર્ગ

આજનું પ્રવચન ‘જીવનની સફળતાનો માર્ગ’, એ વિષય પર રાખેલ છે.

કોઈના મનમાં સહેજે પ્રશ્ન ઉઠે કે વ્યાખ્યાનનો વિષય શા માટે આ રાખ્યો ?

તો તેનો એ ખુલાસો છે કે જીવનની સાચી સફળતા એક માત્ર માનવલવમાં જ સાધી શકાય છે તેથી અગત્યના અનેક વિષયો નજર સામે તરતા હોવા છતાં, અતિ અગત્યના ઉક્ત વિષય પર પ્રવચન રાખ્યું છે.

માનવલવ સાથે જ અતિ દુર્લભ છે.

ચોર્યાસી લાખ ચોનિમાં ભટકતો ભટકતો જીવ, અપાર પુણ્યરાશિના સંચયે જ માનવ-જીવનને પામે છે. મતલબ કે માનવલવને લાયકનું પુણ્ય મેળવવા માટે જીવને, ત્રણેય જગતની અનેકવિધ અકથ્ય યાતનાઓ-માંથી પસાર થવું પડે છે અને માનવલવ મેળવ્યા પછી જે આત્મા તેની દુર્લભતાના ભાન સાથે તેનો

યથાર્થ સદુપયોગ કરે છે તે દેવતાઓને પણ વંદ્ય બની જાય છે.

પુષ્પનો ભાવ, એના માત્ર રૂપરંગને કારણે નહિ, પરંતુ એની સુવાસના કારણે અંકાય છે, તેમ માનવ-જીવનની સાચી મહત્તા, તેનામાં જગૃત થએલી માનવતાના કારણે અંકાય છે.

સુગંધ વગરના ફૂલ જેવું ઉપેક્ષા પાત્ર, માનવતા વગરનું માનવ-જીવન બની જાય.

સોહામણું શરીર એ માનવતાનું લક્ષણ નથી, પુષ્ટ અંગોપાંગ વડે માનવતાનું માપ નીકળી શકતું નથી. ખહારની ટાપટીય દ્વારા માનવતાની મહેક કોઈ ફેલાવી શકશે નહિ.

માનવતાને જે આંખો છે અને જે પાંખો છે.

સદાચાર અને સદ્વિચારરૂપી જે આંખ વડે, માનવી વિકટ ભવમાર્ગ વટાવી શકે છે અને પરોપકાર તથા સેવાભાવરૂપી જે પાંખ વડે પોતાના લક્ષ્ય પ્રતિ ઉડ્યન આદરી શકે છે.

માનવના દેહમાં રહીને જ આત્મા, સર્વ કર્મોનો લક્ષ્ય કરીને મોક્ષપદને પામી શકે છે એ સત્ય ઉપર ચિંતન કરતાં એ સ્પષ્ટ થાય છે કે, માનવદેહની રચના જ એવા પ્રકારની છે કે જો તેનો વિવેકપૂર્વક ઉપયોગ કરવામાં આવે તો સામાન્ય કક્ષાના માનવીને તે

મહાત્મા બનાવી દે અને મહાત્મામાંથી પરમાત્મા પણ બનાવી શકે.

પણ આમ બને ક્યારે ?

માનવજીવનના રૂપમાં પોતાને મળેલી શક્તિના પ્રત્યેક અંશનો પૂરતા વિવેકપૂર્વક માનવી બરાબર સદુપયોગ કરતો રહે ત્યારે.

ઉદારતા

સદાચારપૂર્ણ ઉદારતા એ માનવજીવનની સકળતાનો પહેલો પાયો છે.

જીવનની સાચી ઈજ્જત સદાચારથી જ થાય છે.

આ સદાચારનો જન્મ સદ્વિચારમાંથી થાય છે. સદ્વિચારમાં સ્વાર્થત્યાગ, પરમાર્થ વગેરેનો સમાવેશ થાય છે.

અન્ય પાસે જે તે પદાર્થની માગણી કરવાથી માનવી, મોટો નહિ પણ નાનો બને છે, જ્યારે પોતાની પાસેના પદાર્થોનો સ્વેચ્છાએ, ઉદ્દાસપૂર્વક અન્મના હિતમાં ત્યાગ કરવાથી તે કુદરતી રીતે મોટો બની જાય છે.

બદલા કે બહેરાતની સહેજ પણ અપેક્ષા રાખ્યા સિવાય સૂર્ય જગતને પ્રકાશ આપે છે, ચન્દ્ર શિતળતા બક્ષે છે, સરોવર પાણી આપે છે, વૃક્ષો ફળફૂલ આપે છે અને તેથી જગતમાં તેમની કિંમત અંકાય છે, પરોપ-

કારની વાત નીકળે છે ત્યારે તેમને ભાવપૂર્વક યાદ કરવામાં આવે છે.

મતલબ કે દુર્લભ માનવજીવનની સફળતા માટે સ્વાર્થ-ત્યાગ અને પરમાર્થપરાયણતા એ માત્ર આવશ્યક નહિ, પરંતુ અનિવાર્ય બની જાય છે.

માનવજીવનને ખરબાદ થતું અટકાવવા માટે, તેના પ્રત્યેક કણનો સદુપયોગ કરવાના નિર્ધારપૂર્વક નબળાને દૂર ફગાવી દેો, સારાને સાદર અહણુ કરો!

સંસારમાં સાડું જે કાંઈ મળે છે તે પુણ્યના પ્રભાવે, અને નબળું બધું પાપના ઉદ્દયે ખેંચાઈને માનવીની ચોખ્ખેર વિવિધ પ્રકારની વિટંબણાઓરૂપે ગોઠવાઈ જાય છે.

પુણ્ય પણ સદાચારપૂર્ણ જીવન સિવાય નથી અંધાતું એટલે પુણ્યના બહાને, સદાચારપૂર્ણ જીવનને છેડ ન દેવાઈ જાય તેની કાળજી રાખવી જોઈએ.

પુણ્યના ઉદ્દયે મળેલી સંપત્તિ ઉપર મમત્વની મહોર મારે, તે સંપત્તિમાંથી એક કણ પણ ખીજાને આપવાની વાત સાંભળતાં જ જે દુઃખી-દુઃખી થાય તે માનવ, મોટે ભાગે દુર્લભ માનવલવ હારી જાય છે.

પોતાને મળેલી સંપત્તિ વડે અનેકની વિપત્તિ દૂર કરવાના પ્રયત્નમાં માનવીની મહત્તા છે. ભાણે એસીને મનગમતાં ભોજન આરોગી વખતે પણ તમારા દિલમાં

અનેકની ભૂખ ભાગવાનો ભાવ રહેવો જોઈએ. માત્ર પાંડનું તો એક કીડી પણ કરતી હોય છે.

માનવજીવનની સફળતા જે કાંઈ મળ્યું છે તેનો ભાવપૂર્વક પરાર્થે ઉપયોગ કરવામાં રહેતી છે. ઉદારતા વગરના જીવનનો ભાર વહન કરવા માત્રથી તમે જીવનમાં એક દોરાવા પણ આગળ નહિ વધી શકો.

સુખીને તો એમ જ થવું જોઈએ કે ‘બધાને સુખી કરું.’ અને આ દુનિયા સદા એવા આત્માએના જીવન-માંથી જ પ્રેરણા લેતી હોય છે.

સંપત્તિના દાસની કોઈ નોંધ જગતના ચોપડે લખાતી નથી, જ્યારે દાનવીરોનાં જીવન વહેતા ઝરણાની માફક આજે ય અનેકને ત્યાગની પ્રેરણા આપી રહ્યાં છે.

આજની સ્થિતિ

જીવનની ઉદારતાની અપેક્ષાએ આજની સ્થિતિ શોચનીય છે.

શ્રીમંતો ખારણાં અટકાવીને જમવા બેસી જતાં પણ શરમાતા નથી. પોતાના જ ગામમાં, પોતાની હાજરી વચ્ચે ગરીબી નાચતી હોવા છતાં, તેમને તે પડકારરૂપ પ્રતીત થતી નથી. તેમના દિલનાં દ્વાર જાણે સાવ ભીડાઈ ન ગયાં હોય તેવું તેમના વર્તન પરથી કળાય છે.

આંગણે આવેલા અભ્યાગતને તિરસ્કાર કરીને હકાલી મૂકવાની હદ સુધીનું પતન આજના સાધન-સંપન્ન લેખાતા માનવોને કંઈતું સુદ્ધાં નથી તે શું ઓછી આશ્ચર્યજનક ખીના લેખાય?

જ્યારે ગઈ કાલના ભારતમાં એવા ભલા તેમજ ઉદાર શ્રીમંતો વસતા હતા કે, પોતાના દુઃખની વાત લઈને તેમને ત્યાં જવું તે એક ચીથરેહાલ માણસને પણ સ્વજનને ત્યાં જવા જેટલું સુલભ જણાતું.

એ શ્રીમંતો રાત્રે સૂતા પહેલાં પોતાની બંતે યા પોતાના વિશ્વાસુ માણસો મારફત ગામમાં કોઈ ભૂખ્યું તો નથી ઉઘી ગયું તેની તપાસ કરાવતા અને તે તપાસને અંતે જે મદદની જરૂરીઆત ઉભી થતી તે પણ તેઓ એવી રીતે પૂરી કરતા કે ન મદદ લેનારનું ગૌરવ ઘટે કે ન પોતાનો અહં વકરે.

યાચકને પોતાનો ઉપકારી માનનારા ઉદારચરિત શ્રીમંતો પણ આ દેશમાં ઓછા નથી જન્મ્યા.

ત્યાગ વગરના જીવનના ભોગવટામાં મોટે ભાગે દુર્ગંધ સિવાય હોય છે પણ શું?

આ ભારતમાં તો આજે પણ એ વ્યસન હોવું બેઈએ કે માનવોએ આપીને ખાવું! પણ એ અને કયારે? માનવમાં ઉદારતા હોય ત્યારે.

સ્થૂલ પદાર્થોના માત્ર સંગ્રહ દ્વારા, જીવનનું ગળું ટુંપાવા માંડે છે અને આખા સમાજને તેનો જોરદાર ધક્કો પહોંચે છે. સંગ્રહને અંતે પણ નાશ પામનારા પદાર્થોનો તે નાશ પામે તે પહેલાં સદુપયોગ ન કરવો તે પતનની સ્પષ્ટ નિશાની છે.

“ આ સુવાસ મારી છે, એટલે તેના ભોગવટાનો હક્ક પણ મારો જ છે ” એમ વિચારીને પુષ્પ જો સુવાસના ભોગવટામાં લપટાય અને તેનો ત્યાગ ચૂકી જાય તો, તેની તે સુવાસ ખીજી જ ક્ષણે દુર્ગંધમાં પલટાઈ જાય અને તેનું સઘળું રૂપ ઉપટી જાય, તેજ રીતે પુણ્યખજો મળેલી સંપત્તિના જરા જેટલા પણ ત્યાગના અભાવે માનવજીવન પણ મડદાળ બની જાય છે.

જેમ પુષ્પની કિંમત તેની સુવાસમાં છે, મંદિરનું મૂલ્ય મૂર્તિમાં છે, સરોવરની કિંમત જળમાં છે, વૃક્ષોની કિંમત ફળમાં છે, તેમ માનવની કિંમત તેના હૈયામાં રહેલી ઉદારતામાં છે. એ ઉદારતાને આચાર વાટે વ્યક્ત કરવામાં છે અને નહિ કે સંપત્તિના શિખરે માત્રે મહાલવામાં.

આજની દુનિયામાં શ્રીમંતો ઝટ ખીજની આંખે ચઢી જાય છે, તેનું કારણ એ છે કે દુઃખીનું દુઃખ જોઈને તેમનાં દિલ દ્રવતાં નથી.

સામાનું દુઃખ દૂર કરવાનું સાધન તેમજ શક્તિ પોતાની પાસે હોવા છતાં તેનો જરા પણ ઉપયોગ નહિ

કરવાની હદ સુધીની નિષ્કુરતા, ખીજના દિલમાં ડંખ પેદા ન કરે તે ભાગ્યે જ બની શકે.

પોતાના પાડોશમાં આગ લાગે અને જો બધા પાડોશીઓ પૈકી જો કોઈ એકાદ પણ પાડોશી પોતાના ઘરમાંથી પાણી આપવાની 'ના' પાડી દે તો તે મહોલ્લાવાળા તેને કઈ નજરે જુએ ?

હલકી જ ને....

લગભગ એવી જ દશા આજના મોટા ભાગના શ્રીમંતોએ પોતાના વર્તન દ્વારા પોતાની કરી મૂકી છે.

પૂર્વકાળમાં શ્રીમંતોને ભોગવતાં પણ આવડતું હતું અને ત્યાગતાં પણ આવડતું હતું.

એ શ્રીમંતોના દ્વારે જઈને ગરીબ 'અમર રહો'ના આશિષ આપતા. શા માટે ?

તો એટલા માટે કે એ શ્રીમંતોના હૈયામાં તેમના માટે ભારેભાર લાગણી હતી, વાત્સલ્ય હતું. તેમનું દુઃખ ટાળવાની જાગૃતિ હતી, સાચી ઉદારતા હતી.

સહુ સહુના પુણ્ય-પાપના ફળ ભોગવે એમાં ખીજ શું કરે? એવી દલીલ પણ કેટલાક કરતા હોય છે. તે દલીલનો એ જવાબ છે કે, પુણ્ય પણ ઉદારતા આદિ ગુણો સિવાય બંધાતું નથી તેમજ ઝાઝો સમય ટકતું પણ નથી એટલે પુણ્ય-પાપના નામે સત્કર્મમાં અંતરાય

ઊભો કરનારી દલીલ કરવી એ તો પોતાના જ વિકાસ પથમાં પથથરની આડ ઊભી કરવા બરાબર છે.

જ્યાં ઉદારતા વસતી છે, ત્યાં ત્યાગવૃત્તિ હસતી હોય છે. થોડામાંથી થોડું પણ જરૂરીઆતવાળાને આપ્યા સિવાય એવા ઉદાર હૃદયવાળા માનવો રહી શકતા નથી.

આજે શ્રીમંતોને ભોગનો હડકવા લાગ્યો છે. અને ગરીબોને ભાગનો હડકવા લાગ્યો છે. પછી પરિણામ શું આવે?

એટલે ખાપીને આવાનું તેમજ ત્યાગીને માણવાનું વ્યસન એ શ્રેષ્ઠમાં શ્રેષ્ઠ છે.

જગતના સર્વ આસ્તિક દર્શનકારોએ આ સત્ય ઉપર એકસરખો ભાર મૂક્યો છે.

એટલે જ ઉદારતાને સદ્વિચારના પણ મૂળરૂપે ગણવામાં આવી છે.

આ ઉદારતાની એ તાસીર છે કે તે જેના જીવનમાં સ્થાન પામે છે તે વ્યક્તિ ઉપરાંત તેની આસપાસના વાતાવરણને પણ ચંદનવૃક્ષની માફક સુગંધમય-સદ્ભાવમય બનાવી મૂકે છે.

એવા જ એક ઉદારચરિત્ર પુરુષની કથા હું રજૂ કરું છું.

શેઠ શાંતિદાસની ઉદારચરિતા

એ પુણ્યાત્માનું નામ શેઠ શાંતિદાસ.

જેવા દયાવાન તેવા જ પરગણુ.

તેમની ધર્મશ્રદ્ધા પણ બેનમુન.

તેમનો કારોબાર ઘણો મોટો તેમ છતાં પ્રભુપૂજન, ગુરુવંદન, પ્રતિક્રમણુ આદિ ધર્મકાર્યોમાં પૂરેપૂરા નિયમિત.

મેળમાં પાઈની ભૂલ પણ ન ચલાવી લે, જ્યારે લાખની બક્ષીસ આપતાં જરા પણ ન અચકાય.

આવા ઉદારચરિત શેઠ શાંતિદાસ પોતાના નિયમ મુજબ સાંજે પ્રતિક્રમણુ કરવા ઉપાશ્રયે ગયા. ગળામાં પાંચ હબ્બરની કિંમતનો રત્નહાર શોભી રહ્યો છે.

પ્રતિક્રમણુના પ્રારંભ પૂર્વે તે હાર વગેરે અલંકારો શરીર પરથી ઉતારી દઈને બાણુમાં મૂકી દે છે.

શેઠની બેડે, જિનદાસ નામના એક ગૃહસ્થ કટાસણુ ઉપર બેઠા છે. તેમની આર્થિક સ્થિતિ ખૂબ જ નબળી છે. આવતી કાલની ચિંતા તેમને સતાવી રહી છે. એવામાં તેમની નજર, શાંતિદાસ શેઠના હાર તરફ ગઈ. અને આવતી કાલની ચિંતાના ભાર તળે દબાએલા તેમના મનમાં થયું કે “લાવ! આ હાર ઉપાડી લઉં.” કે જેથી માફ કુટુંબ ભૂખના દુઃખમાંથી ઉગરી જાય, વળી આ હાર જેમનો છે, તે શેઠ ધર્મનિષ્ઠા, ઉદારચરિત્રવાળા

છે, એટલે તેઓ પોતે હાર ચોરાયાની વાત બનતાં સુધી તો કોઈનેય નહિ કરે. ધર્મશ્રદ્ધા તેમજ ઉદારતામાંની નિષ્ઠાના બળે જિનદાસના હૈયામાં હાર ઉઠાવી લેવાની હામ જાગી. અને તે તેમણે ચૂપચાપ ઉઠાવી લીધી.

હાર હાથમાં આવ્યો એટલે પ્રતિક્રમણ સહુથી પહેલું પતાવીને જિનદાસ ઘર ભેગો થઈ ગયો, કારણ કે ચોરી જેવું પાંપકૃત્ય કરીને પણ પોતાનું મોં બતાવતાં તેને શરમ આવતી હતી. તેના હૈયામાં સંસ્કારજન્ય ખાનદાનીની સુવાસ મોજુદ હતી. તેમ જીતાં આવતી કાલની ચિંતાના સખ્ત દબાણને વશ થઈને તેને હાર ઉઠાવવો પડ્યો.

ઘેર પહોંચતાંની સાથે જિનદાસે તે હાર પોતાની પત્નીને બતાવ્યો. તેમજ પોતે કેવી રીતે, ક્યાંથી મેળવ્યો તેની સાચી હકીકત રજૂ કરી લીધી.

આ બાબતે ઉપાશ્રયમાં પ્રતિક્રમણ પૂરું થયું. ભાગ્યશાળીઓ વસ્ત્રાભૂષણ અંગે, ઘરવા લાગ્યા. શેઠ શાંતિદાસ પણ દાગીના પહેરવા બેઠા. પણ રત્નહાર નજરે ન પડ્યો. આછા અંધારા વચ્ચે હજવા હાથે ચોમેર હારની તપાસ કરી. પણ ન મળ્યો. જાણે કંઈજ નથી બન્યું એવા ભાવ સાથે શેઠ ઘેર જાય છે

બુઓ! કેવી ગંભીરતા!

નહિતર ખૂમો ન પાડી ઉઠે કે, ‘આવા પવિત્ર સ્થાનમાંથી મારો હાર હડપ કરી જનારા હરામીને હું હેરાન કરી મૂકીશ.’

બે તમારો કિંમતી દાગીનો આજ રીતે ચોરાઈ બચે તો તમે શું કરો ?

શાંત બેસી રહો કે ધમ્માલ કરો ? અરે! ઉપાશ્રયની બાબુમાં કોઈનું ઘર હોય તો ત્યાંથી જ પોલીસ સ્ટેશને ફેાન કરતાં પણ તમે ન અચકાઓ.

જ્યારે કિંમતી હાર ઉપાડી જવા છતાં નથી શેઠની ધીરતા ઘટતી, નથી ગંભીરતા ઓસરતી.

શેઠ, માંડીને શેઠાણીને વાત કરે છે.

આખી વાત શાન્તિપૂર્વક સાંભળ્યા પછી શેઠાણી બોલ્યાં. “હશે, કાંઈ નહિ, હોય તો બચ. લીધેા હશે કોઈ ખાસ જરૂરીયાતવાળાએ. પણ આપણે કોઈને વાત કરવી નથી.”

કહો! કેવી ઉદારતા, કેવી ગંભીરતા.

આવા ગુણોવાળી સ્ત્રીઓ વડે ગૃહસ્થાશ્રમો દીધી ઉઠે છે.

પેલી બાબુ જિનદાસ વિચારે છે કે હાર તો લાગ્યો, પણ હવે તેને વેચવો શી રીતે ?

છેવટે પોતાની પત્નીની સલાહ લઈને, જિનદાસ બીજે દિવસે સવારે, શેઠ શાંતિદાસની પેઢીએ તેજ હાર લઈને બચ છે.

પેઢીએ પહોંચી, શેઠને હાથ જોડી, મોં નીચું રાખીને જિનદાસ કહે છે, “લો, આ હાર અને તે પેટે મને રૂપીઆ પાંચસો આપો.”

હાર નજરે ચઢતાં જ શેઠ શાંતિદાસ આખી વાતનું રહસ્ય પામી ગયા, તેમ છતાં પોતાના ભાવમાં સહેજ પણ ફેરફાર પડવા દીધા સિવાય તેમણે જિનદાસને કહ્યું. ‘ભાઈ! હાર ગિરવે મૂકવાની શી જરૂર છે? તમે તમારે ખુશીથી રૂપીઆ લઈ બચો.’

જિનદાસ એમને એમ રૂપીઆ લેવાની ના પાડે છે. તેની લાગણી ન દુભાય તે ખ્યાલ સાથે, શેઠ શાંતિદાસ હાર પોતાના હાથમાં લઈને, મુનીમને રૂપીઆ પાંચસો જિનદાસને આપવાની સૂચના કરે છે.

જિનદાસ રૂપીઆ લઈને ઘેર ગયા.

શેઠ શાંતિદાસે હાર, જિનદાસના નામે જમે કર્યો અને તે પેટે આપેલા રૂપીઆ જ ઉધાર્યાં.

જીવન, આવી ઉદારતા વડે સકળ થાય છે. આવી ગંભીરતા વડે ઘડાય છે.

નહિતર શેઠ શું પોતાના હારને નહોતા બાણતા? એ હાર લઈને આવનારા જિનદાસને શેઠ જો ધારત તો

પોલીસને હવાલે ન કરાવી શકત? પરંતુ જ્યાં ત્રાચી ઉદારતા વસતી હોય છે, એવા હૈયામાં ભાગ્યે જ અન્યને સબ કરવા કે કરાવવાની તુચ્છ સંકુચિતતા ડોકિયું કરી શકે છે.

આવી ઉદારતા આજના શ્રીમંતોમાં છે? જિનદાસ જેવી લજ્જભણુતા મુશ્કેલીમાં દિવસો પસાર કરતા આજના માનવો પૈકી કેટલામાં હશે?

આપતાં શિખો!

માગનારના હાથ નીચે રહે છે તે તો આપણે જાણીએ જ છીએ અને તેથી જ યાચકવૃત્તિને તિરસ્કારવામાં આવે છે. તેમ છતાં પોતાની સામે હાથ ધરનારને ઘસીને ના પાડી દેનારા શ્રીમંતો તો યાચકના તિરસ્કાર્ય કૃત્ય કરતાં પણ અધિકતર તિરસ્કારને પાત્ર બની જાય છે.

હોય શ્રીમંત, છતાં કોઈને પણ કશું આપવાની વાત સંભળીને ભડકી ઉઠે, જેમ-તેમ ઘોલવા માંડે. પોતાના અચાવની યુક્તિઓ અજમાવે તે સાચો શ્રીમંત નથી, પરંતુ શ્રીનો દાસ છે.

સંસારની શોભા પુરુષ છે, પુરુષની શોભા લક્ષ્મી છે, લક્ષ્મીની શોભા દાન છે અને દાનની શોભા સુપાત્ર છે.

ભોગ અને નાશના માર્ગે વહી જાય તે પહેલાં પુણ્યબળે પોતાને મળેલી લક્ષ્મીનો સુપાત્ર દાનાદી પાછળ

સહુપયોગ કરવો તેમાં જ જીવનની શોભા છે, સંસ્કારિતા છે, ઉદારતા છે.

ઉદારતા વગરના જીવનમાં, જીવનનો દેખાવ જરૂર હોય છે; પરંતુ સફળતાના પંથે પરવરતું સાચું જીવન નહિ જ.

માટે કહેવું પડે છે કે ઉદાર બનો! ત્રિવિધ ઉદારતા કેળવો! કોઈનાય કામમાં ઉદારતાપૂર્વક ઊભા નહિ રહેવાની વૃત્તિ તમને અટુલા પાડી દેશે; તેના પરિણામે તમને અનેક પ્રત્યે દુર્લાભ જાગશે આ દુર્લાભ જીવનને પાયમાલ કરી મૂકશે.

દિલનો પશ્ચાત્તાપ

હાર ઠેકાણે મૂક્યા પછી શેઠ શાંતિદાસને એ વાતનો પસ્તાવો થવા લાગ્યો કે, ‘મારા જેવો શ્રીમંત પણ જો પોતાના જ ગામમાં રહેતા પોતાના ધર્મસ્નેહીઓનાં દુઃખ દૂર કરવામાં આવે અક્ષમ્ય પ્રમાદ સેવતો રહે તો સમાજની દશા શી થાય? જો મેં પોતે શ્રીમંત તરીકેનો મારો ધર્મ બજાવવામાં પ્રમાદ ન સેવ્યો હોત તો મારા જે ધર્મસ્નેહીને ચોરી કરવાની હદ સુધી નીચે ગબડવું

પડ્યું તે નજ બનત. એટલે તે ચોરી ભલે કરી તેણે, પરંતુ તેના પાપનો ભાગીદાર તો હું પણ ગણાઉં. પશ્ચાત્તાપના પવિત્ર ઝરણામાં પોતાની જાતને પખાળતા

શેઠ ખૂલ ઢીલા પડી ગયા. તેમની આંખો આંસુભીની થઈ ગઈ.

એવામાં એક જ્ઞાની લગવંત ગામમાં પધાર્યા, શેઠ શાંતિદાસ તેમજ જિનદાસ બંને પ્રતિકભણ કરવા ગયા.

શેઠ જિનદાસ અનેક ગૃહસ્થોની હાજરી વચ્ચે ઉપાશ્રયમાં ઊભા થયા. બે હાથ જોડ્યા અને ગુરુ મહારાજને વિનંતી કરી કે, “સાહેબ મને પ્રાયશ્ચિત્ત આપો.”

શેઠને આમ એકાએક ઊભા થએલા જોઈને અનેક ભાગ્યશાળીઓ ચક્ષિત થઈ ગયા.

“શા અપરાધનું પ્રાયશ્ચિત્ત લેવાનું છે?” ગુરુ મહારાજે શેઠને પૂછ્યું.

“સાહેબજી મારા હાથે ધર્મસ્થાનમાંથી ભયંકર ચોરી થઈ ગઈ છે તેનું પ્રાયશ્ચિત્ત હું આપશ્રી પાસે માગું છું.”

જિનદાસ શેઠના શબ્દો સાંભળતાંની સાથે જ શેઠ શાંતિદાસ પણ ઊભા થયા અને બે હાથ જોડીને ગુરુ મહારાજને વિનંતી કરી કે, “સાહેબજી, પ્રાયશ્ચિત્ત તેમને નહિ, પણ મને આપો, મારો જ બેપરવાઈને કારણે મારા ધર્મના સગાને હાથે ચોરી થઈ ગઈ એટલે પ્રાયશ્ચિત્તને પાત્ર હું છું નહિ કે ભાઈશ્રી જિનદાસ.”

અને ઉદારચરિત મહાનુભાવોના હૈયાના ભાવ વાંચીને ગુરુ મહારાજે ફરમાવ્યું, ‘જઓ! અંનેના પાપ ધોવાઈ ગયાં. કેઈને પ્રાયશ્ચિત્ત નહિ.’

આવી ઉપકારક છે ઉદારતાની અસર.

એટલે જ વારંવાર યાદ દેવડાવવી પડે છે કે લક્ષ્મીનો મોહ ઉતારી દઈને ઉદાર બનો! લક્ષ્મીના દાસ ન બનો! બનો તો લક્ષ્મીપતિ બનો! તે તમારા પુણ્ય-બળે તમારે ત્યાં આવે છે. નહિ કે ધનતેરસના દિવસે તેની પૂજા કરવાથી.

ઉદારતા એ જીવનની સફળતાનો પહેલો પાયો છે, તો ગંભીરતા એ બીજો પાયો છે.

ગંભીરતા વગરની ઉદારતા ટકતી નથી.

ઉદાર માનવ, ગંભીર પણ હોય, હોવો જોઈએ. તે સિવાય તેની ઉદારતા છીછરી બની જાય.

વામણ ગમે તેટલું પહોળું હોય પણ જો ઊંડું ન હોય તો તેમાં પડતા પાણીના છાંટા પણ બહાર ઉડવા જ માંડે, તેજ રીતે જે માનવીનું હૈયું વિશાળ હોય પણ ગંભીર ન હોય તે માનવી, નાની સરખી વાત પણ ભાગ્યે જ જીરવી શકે.

ઉદાર અને ગંભીર માનવો તો સંપત્તિ તેમજ વિપત્તિમાં સૂર્ય સમો સમભાવ દાખવતા હોય છે.

લામાશાહે લક્ષ્મી આપી બાણી અને રાણા પ્રતાપે તે વાપરી બાણી.

આમ શાથી થયું ?

એટલા માટે કે એ લક્ષ્મી લામાશાહે ઉદારતા-પૂર્વક આપી હતી. આપતી વખતે હૈયામાં બદલાની કોઈ અંગત ઈચ્છા ન હતી અને રાણા પ્રતાપે તે લક્ષ્મીને અંગત રીતે ઉપયોગ કરવાની લવલેશ લાલસા સિવાય તેમાંની પાઈએ પાઈનો મેવાડને મોગલોના પંબમાંથી છોડાવવા માટે ઉપયોગ કર્યો હતો.

આવી લક્ષ્મી વરદાનરૂપ છે. જીવનની શોભારૂપ છે.

દાન વડે માત્ર પોતાનું જ નહિ, પરંતુ સમગ્ર ભારતનું નામ અજવાળનાર જગદુશાહને કોણ નથી બાણતું ?

અનુપમ લોજનશાળાઓ તેમજ દાનશાળાઓ સ્થાપીને ભયાનક દુકાળના ભુક્ષા ધોલાવી દેનાર એ નરવીરના જીવનમાંથી આજના શ્રીમંતોએ પ્રેરણા ઝીલવી જોઈએ.

તે સમયે પોતાની દાનવીરતાના કારણે જગદુ-શાહનું નામ ખૂબ જ પ્રસિદ્ધ થયેલું.

આથી ગુજરાતના રાજાને તેમની પરીક્ષા કરવાનું મન થાય છે. લિશ્તુકના વેશમાં તેઓ જગદુશાહની દાનશાળાએ જઈ પહોંચે છે. પોતાની આંખોને પણ પોતે શું આપે છે તેની બાણ થવા દીધા સિવાય

જગદુશાહ લિલુકના વેશમાં આવેલા રાજને મન મૂકીને દાન આપે છે. હાથની બીંટીઓ પણ એક પછી એક આપવા માંડે છે, આવું અજબનું દાન જોઈને રાજ પ્રભાવિત થાય છે. પ્રકટ થાય છે અને જગદુશાહને કહે છે, ‘ધન્ય છે તારા માતાપિતાને! ધન્ય છે તારા કુળને! પવનવેગે પ્રસરેલી તારી કીર્તિનું ખરૂં કારણ આજ હું સમજી શક્યો. વિપત્તિમાં મૂકાયેલા માનવ તેમજ પશુઓની વહારે ધાનાર હે દાનવીર! તને ધન્ય છે.’

દાન વ્યસનીપણું

માણસ વિપત્તિમાં મૂકાઈ જાય ત્યારે પૈસાની કિંમત ગણાય કે માણસની? માણસની વિપત્તિ સમયે તે માણસ કરતાં વધુ કિંમત જેઓ લક્ષ્મીની આંકે છે, તેઓ માનવ નથી, માનવના રૂપમાં દાનવ છે, દરિદ્રશિ-રોમણિ છે, પૃથ્વીનો ભાર વધારનારા છે. તેમના હાથનો રોટલો ફૂતરાં પણ લાગ્યે જ ખાય છે.

માંડ દોઢ જે સૈકા અગાઉ આ ભારતદેશમાં એવા દાનવ્યસની શ્રીમંતો થઈ ગયા કે જેઓને ઘેર વલોણા હતાં. ગરીબ તેમજ મધ્યમવર્ગના કુટુંબની બહેનો દોણી લઈને ત્યાં છાશ લેવા જતી. કાઠા દિવસો પસાર કરનાર કુટુંબની બહેનોની દોણીમાં છાશની સાથેસાથ એ શ્રીમંતના ઘરની બહેનો સોનામહોર એવી રીતે સેરવી

દેતી કે છાશ લેવા આવેલી બીજી બહેનોને તેની ગંધ સુદ્ધાં ન આવતી.

ભારતીય સંસ્કૃતિના અમૃતમીઠું ધાવણુમાંથી આવા દાનવીરો પેદા થતા, પાશ્ચાત્ય સંસ્કૃતિના પાણી જેવી ધાવણુમાંથી ભોગના રાગીઓ જ પેદા થાય ને ?

દારૂ, બીડી યા ચાના વ્યસનીને સમયસર દારૂ, બીડી યા ચા નથી મળતી તો તે જીંચો-નીચો થઈ જાય છે, બગાસાં ખાવા માંડે છે, પગ ધસે છે, તેમ દાનના વ્યસનીને જે દિવસે દાનને પાત્ર કોઈ વ્યક્તિને સુયોગ નથી સાંપડતો તે દિવસે તે ખૂબજ નિરાશ બની જાય છે.

કહો ! આવા દાનવીરોને દેવતાઓ હાથ ન જોડે ?
જોડે, જરૂર જોડે.

પણ આજે તો ધર્મકાર્ય પાછળ પાંચ પૈસા ખર્ચવાની વાત સાંભળીને ભાગ્યશાળીઓ પોતાના વડીલને પૂછવાનું બહાનું આગળ કરીને છટકી જાય છે અને ભોગવિલાસ પાછળ હજારો વેડફતી વખતે સગા ભાઈની પાસુ સલાહ બીનજરૂરી માને છે.

આવું ધુંધળું છે આજના સંસારનું ચિત્ર.

માનવ-પ્રાણીઓના હિત પાછળ જેમની લક્ષ્મી સાર્થક થાય છે, તેઓ ખરેખર ધન્ય છે.

લક્ષ્મીના ક્ષણ ત્રણ છે.

દાન, ભોગ અને નાશ.

કાંતો તે પાત્રમાં જશે, કાં ગાત્ર યા ખાત્રમાં.

માનવના હૈયાની ઉદારતાની સુગંધ સાથે સંસારમાં સુવાસ ફેલાવે એવા લક્ષ્મીપતિઓની સમાજને આજે ખરી જરૂર છે. અશરણુ તેમજ દીન-દુઃખિયાને, નામ કમાવાની લાલસા સિવાય દાન આપનારા ઘટયા છે, એટલે મનાતા શ્રીમંતો પાસેથી ધન મેળવવા માટે સમારંભો, મેળાવડાઓ, ચેરિટી-શો આદિ રાખવા પડે છે અને શ્રીમંતોને મોટા માને ચઢાવીને તેમની પાસેથી પૈસા કઢાવવા પડે છે તે શું શરમાવા જેવું નથી? દાનના આવા વેપારીઓ વડે આ દેશની મહાસંસ્કૃતિની ઈજ્જત વધશે નહિ પણ ઘટશે જ. કોણ બાણે કેવા પ્રકારની છે આજની લક્ષ્મી કે જે ભોગ અને નાશ સિવાય. ભાગ્યે જ દાન પાછળ સાર્થક થાય છે?

દુઃખીના દિલની વાતો જો સુખી નહિ સાંભળે તો સમાજ-વ્યવસ્થા ટકશે શી રીતે?

આવશ્યક ચીજ - વસ્તુઓના અભાવે સતતપણે આત્મ અને રૌદ્રધ્યાનની આગમાં બળતા માનવોની મદદે દોડી જવાનો પોતાના ધર્મ, જો શ્રીમંતો નહિ બલાવે તો તેઓ હડધૂત થશે અને તેમના પાપે તેમનો સમાજ પણ બદનામ થશે.

સંપત્તિની સુવાસ પરાપકાર બાટે પ્રકટ થાય. પોતે માત્ર પોતાનું જ કરીને બેસી બચ, બીજા તરફ લમણો પથુ ન વાળે, એવા માનવો જે સમાજમાં વધવા માંડે છે, તે સમાજની શુદ્ધિ, શક્તિ અને પ્રગતિ અટકી પડે છે એટલું જ નહિ, પરંતુ ભયાનક અવનતિ થાય છે.

આજની સંસ્કૃતિ

આજની સંસ્કૃતિ ઝેરી છે.

તેના પ્રવાહમાં સ્વાર્થ, વિલાસ અને અહંના પરમાણુઓ સમાએલા છે. એટલે તે જેના કોડે પડે છે. તે માનવી, દેખાવમાં માનવ રહેતો હોવા છતાં વર્તાવમાં લગભગ દાનવ શો બની બચ છે.

આજની સંસ્કૃતિએ માણસને બહારથી વધુ ઉજળો તેમજ સુઘડ બનાવ્યો છે તેની 'ના' નહિ; પરંતુ તેણે તેજ માણસને અંદરથી એટલો જ મેલો અને અસુઘડ બનાવી દીધો છે.

‘જેના હાથમાં એની બાથમાં’ એ ન્યાય જે સમાજમાં અમલી બની જશે તો સમાજ ખલાસ થઈ જશે.

વિચારો! સાચો સંપત્તિવાન વિપત્તિને સાંખી શકે? ભલે પછી તે વિપત્તિ ગમે ત્યાં હોય, ગમે તેને હોય. સંપત્તિશૂરા માનવો તો, વિપત્તિનો અંત આણુવા પાછળ અણુનમ ભસ્તકે ઝુઝતા હોય છે.

શ્રીમંતો, ગરીબને ‘આબસુ’ ગણીને હસી કાઢે છે.
ગરીબ, શ્રીમંતને ‘કાળાબજારીઓ’ કહીને વગોવે છે.
આ દોષદર્શન ખતરનાક છે.

પરદોષદર્શનના આ જીવલેણ વ્યાધિને જડમૂળથી
ઉખેડી નાખવા માટે સહુ નિજદોષના દર્શનની ટેવ પાડે!
આત્મનિરીક્ષણ તરફ વળે!

વિચાર તો કરો! જે શાંતિદાસ શેઠે જિનદાસ
શેઠ ઉપર દોષનો ટોપલો નાખ્યો હોત તો શું પરિણામ
આવત ?

દાનવીર જગડુશાહે દુષ્કાળ-પીડિત માનવો તેમજ
પશુઓને એમના જ ભાગ્યના ભરોસે છોડી દીધા હોત તો ?

આજની સંસ્કૃતિના આશ્રિતોમાં આત્મનિરીક્ષણની
રુચિ ઓસરતી જાય છે અને તેથી જ કહીએ છીએ કે
ભારતીય પરંપરાના ઉપકારક આશ્રયને ભૂલેશૂકે, પણ
છોડશે નહિ!

સદાચારની સુવાસ

માનવજીવનની સકળતાનો ખીજો પાયો સદાચાર છે.
સદાચાર સિવાય ઉદારતા શોભે નહિ.

નાક વગરના મોં જેવી કદરૂપી અસદાચારીની ઉદારતા
ખની જાય.

તેમ છતાં નાક ન હોય તો માનવી બહારથી જ કદરૂપો દેખાય, જ્યારે ઉદાર એવા અસહાયારીનું જીવન તો અંદરથી પણ ગંધાઈ ઉઠે અને સમાજમાં દુર્ગંધ પણ ફેલાવે.

મન તેમજ ઇન્દ્રિયો ઉપરના શક્ય અંકુશથી જીવનમાં સહાયાર સાકાર બને છે અને પછી સાદાઈ વડે દીપી ઉઠે છે.

લોગવિલાસ પાછળ વેડફી નાખવા જેટલી જ પોતાના જીવનની કિંમત આંકનારાઓનું અનુકરણ કરશે તો અણુમોલ માનવભવ હારી જશે.

આજે ક્યાં છે એ સાદાઈ કે જે અંદરની વૃત્તિની સ્વચ્છતાનું પ્રતિબિંબ પાડતી હોય ?

ખોટી ટાપટીપ અને આછકલાઈ આર્યને શોભે ?

શરીરને શણગારનું પુતળું બનાવવાનો મોહ ન રાખશો !

સાદાઈની પાળ તૂટશે તો સંયમ જોખમમાં મૂકાઈ જશે. સહાયારરૂપી બંધમાં ગાબડાં પાડવા માંડશે.

સાદાઈ અને સંયમ સિવાય સત્વનો શુદ્ધિ અને વૃદ્ધિ શક્ય નથી, તે સિવાય જીવનની સકળતા સાધી નહિ શકો, માટે જીવન સાદું રાખો !

આજની રીતના લોજન સમારંભોમાં જેટલું વપરાય છે, તેટલું જ એકું મૂકાય છે અને તે પણ એ શિષ્ટાચાર લેખાય છે.

જો આવા આચારને તમે શિષ્ટ આચાર માનતા થઈ જશો તો થાળી ઘોઈને પીનારનો આચાર તમને અશિષ્ટ જણાશે અને તે વ્યક્તિ તરફ તમને આદરભાવ પણ ભાગ્યે જ ભગશે.

શરીરને હાથ-પગ સાથે છે તેવો, શિષ્ટ આચાર યાને સદાચારને સંચમ અને સાદાર્થી સાથે સંબંધ છે.

મોજશોખ પાછળ ધૂમ પૈસા વેડફવા અને સત્કાર્ય પાછળ પાંચ રૂપીઆ ખર્ચવાની વાત સાંભળીને પણ ભડકવું તે ઉદારતા ન કહેવાય.

ધર્મના કાર્યોમાં જે ઉદાર દિલે પૈસા આપે છે તે ઉદાર અને જરૂરીઆતો વધારવા પાછળ તેમજ વિદાસને વધુ વેગવંતો બનાવવા પાછળ જે પૈસા ખર્ચે તે ઉડાઉ.

ઉદારતા એ સદ્ગુણ છે.

ઉડાઉપણું તે દુર્ગુણ છે.

ઉડાઉપણું અસદાચારનું જ અંગ છે.

સંસાર વધારનારા કાર્યોમાં કૃપણ બનો. સંચમી બનો !

સંસારનો ક્ષય કરનારા કાર્યોમાં ઉદાર બનો.

અગ્રેસર બનો !

નેટલી કરકસર તમે તમારા અંગત જીવનને શણગારવા તેમજ શોભાવવામાં કરશો તેટલી તે તમને પડતા ખચવામાં સહાયક થશે.

કરકસર છે ખીજો ભાઈ

કસરને ગૃહસ્થનો કર પણ કહી શકાય.

કરકસરને કંબુસાઈ સાથે સંબંધ નથી તે નીચેના દાખલાથી સ્પષ્ટ થશે.

કરકસરીઆ એક શેઠ.

પુણ્યના પ્રભાવે તેમને ત્યાં અઢળક ધન હતું. હીરાને રત્નોનાં તે કચોળાં હતાં.

આવા શ્રીમંત શેઠ, એકવાર પોતાના બેડાને તેલ ચોપડવા બેઠા. તેલ ચોપડે પણ એવી રીતે કે તેનું ટીપું પણ નીચે ન પડે.

આ દશ્ય શેઠના દીકરાની વહુએ બેયું.

તેને થયું, શું સસરાજી ખરેખર લોભી હશે? પણ ના, પારખા સિવાય કોઈના પણ માટે એકાએક અભિપ્રાય બાંધી દેવો તે ઠીક નહિ.

સસરાજીના સ્વભાવની પરીક્ષા માટે, વહુ, 'માથું ખૂબ જ દુઃખે છે,' કરીને સુધ ગઈ. ઘણા ઉપચારો કરવા છતાં માથું ઉતરતું નથી.

સસરાજી સ્વયં વહુને પૂછે છે, કે 'આવું માથું અગાઉ તમારે દુઃખવા આવેલું કે કેમ?'

વહુએ વડીલની આમન્યા જાળવીને જવાબ આપ્યો કે, 'હા, જ એકવાર મારા પિયરમાં મારે આવું જ માથું ચઢ્યું હતું અને પછી મારા પિતાજીએ સાચા મોતીનો લેપ કરતાં જ તે મટી ગયું હતું.'

'ઓ હા! એમા શું? એમ બોલતાંકને શેઠે તિલ્લેરી બોલીને તેમાંથી સાચા મોતીનો દાબડો કાઢ્યો. તે દાબડામાંથી જરૂર મુજબ સાચા મોતી કાઢ્યાં અને તેને વાટવાની લાટ પર મૂક્યાં.

આ જોઈને વહુ બેઠી થઈ ગઈ. તે બોલી ઉઠી, 'સસરાજી, મોતી ન વાટશો, માથું ઉતરી ગયું છે. આ તો આપને જોડાને તેલ ઘસતા જોયા એટલે મને થયું કે શું આપના દિલમાં લોભરૂપી અસુરે વાસ કર્યો? તેના સમાધાન માટે માથું દુઃખવાનું આ નાટક મેં લજવ્યું છે.'

માનવી પોતે જે સમાજ, રાષ્ટ્ર તેમજ વિશ્વમાં રહેતો હોય તે સમાજ, રાષ્ટ્ર તેમજ વિશ્વના નાના-મોટા માનવો તેમજ પશુપંખીઓની જરૂરઆતનો વિચાર કર્યાં જ સિવાય પોતાને મજેલી સંપત્તિને બેકામ બનીને ઉઠાડવા માંડે તો તે સ્વાર્થી. આંધળો, જડ તેમજ ઉડાઉ ગણાય. અને જે એમ સમજે કે એ બધાંની સાથે મારે એક યા બીજા પ્રકારનો સંબંધ છે અને મારી સંપત્તિનો મારે

તેમના માટે પણ વિવેકપૂર્વક સહુપયોગ કરવો જ જોઈએ તેનું વર્તન; ઉપર મુજબના શેઠના વર્તન સાથે બંધબેસતું થવાનું જ, કારણ કે જેને પરિવાર જ મોટો હોય તે જો ઉડાઉ બની જાય તો તે પરિવારની દશા શી થાય ?

માટે જ કહું છું કે સાંસારિક કાર્યોમાં કરકસર કરો ! ધર્મના કાર્યોમાં ઉદાર બનો !

સાંસારિક કાર્યો પાછળ તમે વધુ પડતો જે ખર્ચ કરો છો તે આટા-રેણું જાય છે અને તેનાથી જીવનમાં સંસારરસિકતા ફેલાય છે તે જુદી.

સદાચારીનું લક્ષ્ય સદા જીવનની શુદ્ધિ તરફ રહે છે, આત્માના હિત તરફ રહે છે. લક્ષ્મી સાટે વિકાસ ખરીદવાની ભૂલ તે ભાગ્યે જ કરે છે.

સદાચારથી આપણી સંસ્કૃતિ ઊંચી આવશે.

ચાવી દીધેલા પૂતળા જેવા હૃદયશૂન્ય તેમજ ઇન્દ્રિયોને ચગાવવામાં ચક્રચુર માનવો જ્યાં મોટી સંખ્યામાં વસતા હોય છે તે દેશની સંસ્કૃતિનું વિકૃતિમાં રૂપાંતર થાય છે.

આપણી સંસ્કૃતિ ઉદારતા, સદાચાર, સહિષ્ણુતા તેમજ સહલાવનામાં છે.

માટે જીવનમાં સદાચારનું વળી લ્યો ?

સદાચાર એટલે શું એ તમારે તમારી જીભ પકે મોલવું ન પડે પણ તમારું જીવન જ તેનો જવાબ આપી દે એવું સદાચારસંપન્ન જીવન તમારે ખીલવવું જોઈએ.

સહિષ્ણુતા

માનવજીવનની સદ્ગુણતાનો ત્રીજો પાયો સહિષ્ણુતા છે. સહિષ્ણુતા એટલે સહનશીલતા, સમજૂતીપૂર્વકની સહનશીલતા. જેમાં કાયરતાની ગંધ પણ ન હોય એવી સહનશીલતા જે જગતના જીવોને ઘણું, ઘણું શિખવી બંધ એવી સહનશીલતા.

કોઈ તમને ગાળ દે તો વિચારજો! સાડું થયું, એણે ગાળથી જ પતાવ્યું. તમારો ન માર્યો. તમારો મારે તો વિચારજો! લાત તો નથી મારી ને? લાત મારે તો વિચારજો! ભલું થયું એનું કે એણે મને બનથી ન માર્યો! અને કદાચ બનથી મારી નાખે તો તે સમયે વિચારજો, મારો આત્મા અમર છે અને અત્યારે જેનો નાશ થઈ રહ્યો છે તે શરીર તો સરવાળે નાશવંત છે જ.

આવી સહિષ્ણુતા જેનામાં હોય તેજ ધર્મનો પ્રભાવક બની શકે.

પોતાને ગમતી જ વાત સાંભળવાની આદતવાળા અને અણગમતી વાત સાંભળતાંની સાથે ઉશ્કેરાઈને અસહિષ્ણુ બની જનારા સામી વ્યક્તિના હૃદયને જીતવામાં

નિષ્ફળ ભય છે. અને તેથી જીવનમાં પણ સફળ થઈ શકતા નથી.

સહિષ્ણુતા એ એવો ગુણ છે કે જે તમે તેને અપનાવશો તો તે તમારા જીવનને શાન્તિ વડે ભરી દેશે અને તેના સિવાય તમારું જીવન સતત સંઘર્ષના અખાડા જેવું બની જશે.

સહિષ્ણુતા ખોઈને માનવી શું શું નથી ખેતો?

જેના જીવનમાં સહિષ્ણુતા હોય તે માનવી પોતાના મિત્ર કે શત્રુના બે કડવાં વેણુ સાંભળીને આપઘાત કરવાની હદ સુધી પતન પામે ખરો કે? પરંતુ સહિષ્ણુતાના અભાવે આજે આ મહાન દેશમાં આપઘાતના એવા ઘણા બનાવો બની રહ્યા છે કે જેના કારણની શોધ કરતાં તરતજ સમજમાં આવે છે કે એક બીજાને ઓળખવા-આવકારવા તેમજ સાંભળવાની ઉદારતા તેમજ સહિષ્ણુતા હોત તો આવા બનાવો નજ બનવા પામત.

એવો આગ્રહ સેવવો કે જેવા વિચારો મારા છે તેવાજ બધાના હોવા જોઈએ તે ખરાબર નથી.

આવા આગ્રહના કારણે તમારા વિચારથી ભિન્ન પ્રકારના વિચારવાળા માનવી સાથે તમે સારા વિચારોની આપ લે પણ નહિ કરી શકો અને તમારી સાચી વાત તમે કોઈના ગળે ઉતારી પણ નહિ શકો.

તમે જાણો છો કે લૌકિક જીવનમાં પણ સહિષ્ણુતાના અભાવે માનવી દુઃખી-દુઃખી થઈ જાય છે, તે પછી લોકોત્તર જીવનની સકળતા માટે તેના સિવાય નલે ખરું?

ના, ના નલે.

આવી સહિષ્ણુતા હૈયાની વિશાળતા માગી લે છે. દિલ જેનું સાંકડું હોય છે, તે માનવી ભાગ્યે જ કોઈના કામમાં આવી શકે છે. આવા સાંકડા દિલવાળા માનવીનું મકાન કદાચ મોટું હોય તે પછી તેમાં ભાગ્યે જ કોઈને ભાવણીનો આવકાર મળી શકે.

આવા સાંકડા હૈયાવાળા માનવીનું જીવન સંઘર્ષનું એક કેન્દ્ર બની જાય છે. વાતવાતમાં ગમે તેની સાથે અથડામણમાં ઉતરી પડતાં તેમને વાર નથી લાગતી. અને એ રીતે તેમનું જીવન કથળી જાય છે.

પરસ્પરને સાંભળવા તેમજ સમજવાની ઉદારતાના અભાવે જીવનમાં વણમાગી અનેક મુશ્કેલીઓ ઉભી થાય છે.

વાણીનો સંયમ

એક સાસુ ને વહુ.

બંને ખૂબ ખોલકણાં, બંનેની જીભ પણ ખાસી લાંબી, ઘરમાં એજ કજીઆ થાય. અને તે કજીઆ પણ એવા કે સાંભળનાર સ્તબ્ધ થઈ જાય. ન વહુ સાસુને ગાંઠે, ન સાસુ વહુ પ્રત્યે વહાલ દાખવી શકે.

આ અરસામાં તેજ ગામમાં એક મુનિ મહારાજ પધાર્યા. વાતસદ્યઝરતી તેમની વાણી સાંભળીને સાસુના દિલમાં થયું કે, 'આ પૂજ્ય પુરુષને આખીયે હકીકત જણાવવાથી મને જરૂર કંઈક ક્ષયદો થશે.'

આમ વિચારીને તેણે પોતાના ઘરની હકીકત તે મુનિ મહારાજને જણાવી દીધી.

જે વિચાર સાસુને આવ્યો, તેજ વહુને પણ આવ્યો અને વહુએ પણ મઘળી વીતક કથા મુનિરાજને કહી દીધી.

સાસુ અને વહુ અંનેની વાત સાંભળી મુનિરાજ, પરિસ્થિતિનું રહસ્ય સમજી ગયા.

તેમણે વહુને એક દવા આપી અને કહ્યું કે, 'જ્યારે તારાં સાસુ તને લઢવા લાગે ત્યારે આ દવા એ રીતે મોંમાં રાખવી કે તે ન ગળા નીચે ઉતરી જાય કે ન બહાર નીકળી જાય.

પવિત્ર દવાની બાટલી સાથે હરખાતી વહુ ઘેર ગઈ.

જ્યારે તેની સાસુ તેને લઢે છે ત્યારે તે, તે બાટલીમાંની દવા પોતાના મોંમાં રાખે છે. અને મુનિરાજની સૂચના હોવાથી નથી તે, તે દવાને ગળા નીચે ઉતરવા દેતી કે નથી બહાર કાઢતી. આવી સખ્ત પરહેજને કારણે સાસુના મેણા-ટોણાંને કશો જ પ્રતિકાર વહુ કરી શકતી નથી. પોતાના દીકરાની વહુનું આવું વિવેકપૂર્ણ વર્તન જોઈને સાસુના મનમાં થયું, વહુ જો નથી બોલતી

તો મારે એકલીએ શા માટે જોલ-જોલ કરવું જોઈએ. આમ વિચારીને તેણે વહુને વારંવાર મેણાં-ટોણાં સંભળાવવાનું સહંતર બંધ કરી દીધું.

અને તેથી બંનેનો સંસાર સુધરી ગયો.

મુનિરાજે દવાના રૂપમાં વહુને શું આપેલું તે બોલો છો ?

મંત્રાધિરાજ શ્રીનવકારવાસિત પવિત્ર જળ, ખીજું કાંઈ જ નહિ.

મતલબ કે જીવનને અશાન્તિનું ઘર બનતું અટકાવવા માટે તમારે જીભ ક્યારે બંધ રાખવી તે કળા શિખી લેવી જોઈએ.

જીભ એવી ચીજ છે કે તેનો જરા જેટલો વધુ ઉપયોગ માનવીને કેડીનો કરી નાખે છે અને તેનો વિવેકપૂર્વક ઉપયોગ કરવાથી તેજ માનવી લાખેણો બની બચે છે.

સામાની અણગમતી વાત સાંભળીને કંઈક સંભળાવી દેવાની જે ચળ અસહિષ્ણુતાના કારણે જીભમાં ઉપડે ત્યારે તમે તે જીભને તમારા અંકુશમાં રાખી શકશો તો તમારા જીવનની સફળતાના માર્ગમાં ઘણા અંતરાયો ઓછા થઈ જશે.

પણ આ દેશમાં ફાલેલા બે વાદે, ઘણાંના જીવન બરબાદ કર્યાં છે.

એ બે વાદ કયા તે જાણો છે ?

એક બકવાદ અને બીજો તકવાદ.

આ દેશમાં આ બે વાદની બોલબોલ વધી પડવાથી ભારતીય સંસ્કૃતિને ઝાંખપ પહોંચી છે.

જરૂર ત્રિવાય નહિ બોલવાની ચચાર્થ રુચિ, જીવનમાં સુરુચિ પેદા કરે છે. જ્યારે બકવાદ માનવીની તુચ્છતા, પોકળતા તેમજ બેજવાબદારીભર્યાં વર્તાવની જીવતી જાગતી નિશાની બની રહે છે.

જીવનમાં આગળ વધવા માટે બોલવાનું ચોક્કું કરી નાખો ! જ્યારે બોલો ત્યારે જવાબદારીના ભાન સાથે બોલો ! દેશ અને કાળનો વિચાર કરીને બોલો !

વાણીનો આવો સંયમ તમારા જીવનમાં અસાધારણ ફેરફાર કરશે અને તમે આદરના અધિકારી બનશો.

જીવનની સફળતાનો ચોથો પાયો છે સદ્ભાવ.

જેવું મીઠા વગરનું ભોજન તેવું સદ્ભાવ વગરનું જીવન, જેવી તાર વગરની વીણા તેવું સદ્ભાવ વગરનું જીવન. જેવું હવા વગરનું ટાયર તેવું સદ્ભાવ વગરનું જીવન.

સદ્ભાવ

સહુ પ્રત્યે સદ્ભાવ રાખો.

લલે પછી કેઈ વયમાં તમારા કરતાં નાનો હોય, શુભ અને સંસ્કારમાં ઉતરતો હોય, ભતિએ લિન્ન હોય; તેમ છતાં જેના પ્રત્યે સહલાવ નહિ રાખો તો તમારો તમારા જીવન તરફનો સહલાવ ઓછો થઈ જશે, કટુતા અને કલેશ તમારા જીવનમાં પેદા થશે.

સહલાવ એ જીવનની મોટી મુડી છે.

એ મુડી વગરનો કોટયાધીશ પણ લાવથી દરિદ્ર લેખાય.

પાણી ગમે તેવા પ્રદેશમાં પણ પોતાનો માર્ગ કરી લે છે તેમ સહલાવવાળા માનવીને આ દુનિયામાં લાગ્યે જ ક્યાંય બકારો મળે છે.

સહલાવમાં સામાને સાનુકૂળ બનાવવાની અસાધારણ શક્તિ હોય છે.

સહલાવ જ્યાં પગ મૂકે છે ત્યાંથી સ્વાર્થલાવના પગ ઉખેડી જાય છે.

સાચા જે મિત્રો વચ્ચે જેવો સહલાવ હોય છે તેવો સહલાવ તમારે તમારા જીવનમાં કેળવવાનો છે.

સહલાવ એ ઉદાર હૈયાની પેદાશ છે.

સહલાવવાસિત જીવનની મહેક નિરાળી હોય છે. કોઈનું પણ દુઃખ દૂર કરવામાં સહલાવવાસિત હૈયાવાળો માનવી પોતાની શક્તિ ગોપવી શકતો નથી. સહલાવની તેના સમગ્ર જીવન ઉપર એવી ગાઠ અસર હોય છે કે

તેની શક્તિનો એક અંશ પણ ભાગ્યે જ દુર્લાભની સેવા પાછળ વેડકાય છે.

રવિકિરણના સ્પર્શે ઝાકળ ઓસરે છે તેમ સદ્ભાવના સ્પર્શે સ્વાર્થભાવ ઓસરે છે, સ્વાર્થભાવ ઓસરે છે એટલે જીવનમાં પરમાર્થભાવ પ્રકટે છે. પરમાર્થના પ્રભાવે કોઈનેય દુઃખી કરવાની વૃત્તિ યા પ્રવૃત્તિ તમારા જીવનમાં જાગશે નહિ.

માનવજીવન અણમોલ છે તો તેનો સંબંધ પણ અણમોલ એવા ગુણરાશિ સાથે થવો જોઈએ, વધવો જોઈએ.

આ ગુણરાશિરૂપ ઉદારતા, સદાચાર, સહિષ્ણુતા અને સદ્ભાવ તમારા જીવનના અંગભૂત બનો!

તમારા હૈયાં આલ જેવાં ઉદાર બનો!

તમારા જીવનમાં સદાચારની સુવાસ મહેકી ઉઠો!

તમારા શત્રુને પણ પોતાના હૈયાની વરાળ ઠાલવાનું મન થાય એવી સહિષ્ણુતા તમારા જીવનમાં પ્રકટે!

સદ્ભાવનાં અમી તમારા આચાર અને વિચાર વાટે સર્વત્ર વહેતાં રહે!

બહિર્ભાવ અને દુર્લાભને તમારા જીવનમાંથી ડેરા તંબુ ઉપાડી ભાગી જવું પડે એવું સત્ત્વસંપન્ન તમારું જીવન બનો!

જોનારને જોતાં વેંત પ્રેરક અને એવું જીવન, ઉક્ત
ચાર ગુણને તમે તમારા અંગભૂત બનાવશો તો જીવી શકશો.

અને એવા જીવનની સફળતા માટે કદીયે કોઈ
સંદેહ મનમાં ન રાખશો !

૨: સાચા સુખનો માર્ગ

આજનું વ્યાખ્યાન, ‘સાચા સુખનો માર્ગ’ એ વિષય પર રાખવામાં આવ્યું છે.

સુખ સહુને પ્રિય છે. દુઃખ સહુને અપ્રિય છે.

મતલબ કે જગતના ખઠા જીવો ઇચ્છે તો છે સુખ જ, દુઃખ કોઈ જ નથી ઇચ્છતું. પરંતુ જે સુખની પાછળ આજના માનવે દોટ મૂકી છે તે તેને નથી મળવાનું તે હકીકત છે.

માનવીની તૃષ્ણા જળથી છીંપે છે નહિ કે મૃગજળથી. તૃષ્ણાતુર માનવી જળાભાસરૂપ મૃગજળની પાછળ દોડ-દોડ કરીને તરસની સાથેસાથ નિરાશા તેમજ ઓકસિવાય કશું જ મેળવી શકતો નથી, તેમ પાંચ ઇન્દ્રિયોને તે-તે પ્રકારના રૂપ-રસાદિ વડે ગમે તેટલી પુષ્ટ કરવામાં આવશે તો પણ તેમાંથી સાચા સુખનો સ્વાદ માનવી નહિ જ મેળવી શકે. કારણ કે નથી તો જગતના જડ પદાર્થોમાં સુખ આપવાની શક્તિ કે નથી તે પદાર્થો વડે પોષાતી ઇન્દ્રિયોમાં સુખ આપવાની શક્તિ.

જેનામાં જે હોય તે તેની પાસેથી મળી શકે યા મેળવી શકાય પરંતુ જે હોય નહિ તે માગે તો ક્યાંથી મળે? અને નહિ મળે એટલે નિરાશ પણ થવું પડે. નિરાશામાંથી દુઃખ ઉત્પન્ન થાય.

વિજ્ઞાને શોધેલાં સાધનો સુખનાં સાધનો છે એવું રાખે માનતા! જે એ સુખનાં જ સાધનો હોત, તો જે દેશોમાં આજે એ સાધનો વિપુલ પ્રમાણમાં ઉપયોગમાં આવી રહ્યાં છે ત્યાંના માનવો સુખી હોત પણ ખરેખર એવું કંઈ જ નથી એટલું જ નહિ, પરંતુ અમેરિકા આદિ દેશોની પ્રજા તો એ સાધનોના વિપુલ ગંજ વચ્ચે પણ મનની શાન્તિ માટે વલખાં મારી રહી છે.

તાત્પર્ય કે વિજ્ઞાને શોધેલાં સાધનો સુખનાં સાધનો નથી, પણ દુઃખનાં છે. જીવને અધિક પરવશ બનાવનારાં છે. દેહભાવ પોષનારાં છે.

જે-ઘડીની મોજને સાચું સુખ માનવાની ભૂલ કરશે તો તેની આકરી સજા તમારે ભોગવવી પડશે.

ઈન્દ્રિયો છે ખખ્ખરધારિણી જોગણીઓ જેવી, તેમાં જેટલું હોમશે તેટલું તે સ્વાહા કરી જશે અને તમારા નસીબે સુખને બદલે દુઃખ જ રહેશે.

સાચા સુખ વિષેની ગેરસમજના કારણે, આજના માનવો વધુ દુઃખી બનતા જાય છે.

આ ગેરસમજ દૂર કરવી તે તમારા હાથની વાત છે, અને સાચી 'સમાજને હૈયામાં સ્થિર થવા દેતી તે પણ તમારા હાથની વાત છે.

સુખ અને સુખાભાસ

સુખ અને સુખાભાસ એ બે વચ્ચેનો ભેદ પારખવાની પૂરી શક્તિ માનવમાં છે. એ શક્તિનો જો તે વિવેકપૂર્વક ઉપયોગ કરતો થાય તો તેનું જીવન સુખધામ બની જાય. સુખ આપનારા મનાતા સાધનોને આધીન બન્યા સિવાય તે આગળ જાય.

સુખ તેનું નામ કે જેમાં દુઃખનો એક અંશ પણ ન હોય.

આવું સો ટચનું સુખ ભોગવવા માટે તમારે સો ટચના માનવ બનવું પડશે.

વિષયોને જોળે સુખ શોધવું તે ઝેરને અમૃત સમજીને જીલે લગાડવા જેવું છે.

સંસારમાં સાચું સુખ હોત તો અનંતજ્ઞાનીઓએ મોક્ષનો માર્ગ પ્રરૂપ્યો ન હોત.

જેના અંતે દુઃખ છે તેવા સુખને સુખ કહેવાય જ નહિ. એવું ઘણું સુખ આજ સુધી તમે ભોગવ્યું તેમ છતાં તમે સુંખી છો એમ તમેજ તમારી છાતી ઉપર હાથ મૂકીને બોલી શકો તેમ છો ખરા ?

પરાધીન પ્રજા સ્વતાંત્રતાનું સુખ ન માણી શકે તેમ કર્માધીન આત્મા સાચું સુખ ન અનુભવી શકે.

એવું સાચું તેમજ સંપૂર્ણ સુખ એક માત્ર મોક્ષમાં જ છે. જેનો અનુપમ સ્વાદ સર્વકર્મમુક્ત સિદ્ધ ભગવંતો સહજપણે અનુભવી રહ્યા છે.

સહુ ઈચ્છે છે આવું અખંડ સુખ પણ તે સુખને મેળવવા માટે સાધનો જોઈએ.

આવાં સાધન પણ પૂર્વપુણ્યના ઉદયે જીવને મળે છે.

સુખનાં સાધનો

તે સાધનોમાં મન, વચન, કાય અને ધન મુખ્ય ગણાય. મનનો સદુપયોગ સારાસારના વિવેક પાછળ, વચનનો ઉપયોગ હિત-મિત અને પશ્ય એવા સત્યની પાછળ, કાયાનો સદુપયોગ સંયમની સાધના પાછળ અને ધનનો સદુપયોગ દાનની પાછળ કરવાથી માનવીના જીવનમાં સાચા સુખનો સંચાર થાય છે.

ધનના મુખ્ય બે પ્રકાર છે.

સ્થૂલ તેમજ સૂક્ષ્મ.

સ્થૂલ ધન સાધનાદિરૂપ હોય છે, જ્યારે સૂક્ષ્મ ધન ભાવનારૂપ લેખાય છે. જે મહાત્માઓ સ્થૂલ ધનથી પરની ભૂમિકાને વરેલા હોય છે તેઓ 'ધર્મલાભાદિ' દ્વારા

પુણ્યાત્મઓની પાત્રતાને પુષ્ટ કરવામાં અમાપ સહાય પ્રદાન કરતા હોય છે.

ઉક્ત સાધનોના જરા જેટલા દુરપયોગથી, માનવી દુઃખી થાય છે, થાકે છે, નિરાશ બને છે અને તેના વિચારની ધારા ક્ષીણુ તેમજ મ્લન બની જાય છે.

નક્કી કરે કે અમારે ખંડિત સુખ ન જોઈએ. ઘડીને માટે હસાવીને વર્ષો સુધી રડાવનારું સુખ ન જોઈએ. આત્માને કર્મધીન બનાવનારું સુખ ન જોઈએ, અન્યની શાન્તિના ભોગે મગ્નનારું સુખ ન જોઈએ. શાશ્વત સુખના ધામને પામ્યા પહેલા અમે જંપીશું નહિ. મોહરાબની સેનાને પરાજિત કરવાનો સાચો જંગ જારી રાખીશું.

શાશ્વત સુખની ભાવના, એક માત્ર માનવભવમાં જ ફળવતી બની શકે છે. એ ભાવનાની પૂર્તિ કાળે બીજાને સુખ આપો ! સગવડ આપો ! તેના દુઃખને દૂર કરવામાં તમારી પાસે જે શક્તિ હોય તેનું સાર્થક કરો.

જેનાં હૈયામાં ઝગ્નહૃદયો હોય છે સાચા સુખની ભાવનાનો ભાવુ, તે માનવી કોઈનું પણ દુઃખ જોઈને રાજી નથી થતો એટલું જ નહિ; પરંતુ સહુનો મિત્ર બનીને એ જીવનને દીપાવે છે.

આત્મા, સર્વ કર્મનો ક્ષય એક માત્ર માનવદેહના યોગે જ કરી શકે છે, આવા દેહવાળો માનવી જો ધારે તો

દુનિયામાં અંધાધુંધી પણ ફેલાવી શકે અને ધારે તો ધર્મનું સામ્રાજ્ય પણ સ્થાપી શકે.

બુદ્ધિનો ઉપયોગ

માનવીને મળેલી બુદ્ધિ એધારી તલવાર જેવી છે.

આંધળા સ્વાર્થની એક માત્ર દષ્ટિ એ બુદ્ધિમાં જ્યારે પ્રકટે છે, ત્યારે તે દુનિયામાં દાટ વાળી નાખે છે, અને એજ બુદ્ધિમાં જ્યારે પરમાર્થનો પ્રકાશ પ્રકટે છે, ત્યારે તે દુનિયામાં ઉપકારક વાતાવરણ સર્જે છે.

તલવાર હોય પાણીદાર, પણ જો તે બરાબર પકડતાં તેમજ વાપરતાં ન આવડતી હોય તો શું થાય ?

તેનો પહેલો ભોગ, વાપરનાર જ અને ને ?

એજ રીતે લેખાતો બુદ્ધિશાળી માનવી પણ જો પોતાની તે બુદ્ધિ વડે અદ્ય બુદ્ધિવાળાઓનું શોષણ કરતો રહે તો તેનું જીવંતર ઝેર બની જાય.

બુદ્ધિમાંનો સ્વાર્થ માનવીને નીચો પાડે છે. અન્ય માનવો તરફનો તેનો વર્તાવ નિષ્કુરતાપૂર્ણ બની રહે છે. અનુભવી પુરુષોએ સ્વાર્થને ‘આંધળો’ કહ્યો છે તે સાવ સાચું છે.

આવા અંધાપાનો ભોગ બનેલો માનવી, પવિત્રમાં પવિત્ર સંબંધને ઠોકર મારતાં પણ અચકાતો નથી. પોતાના માતાપિતા અને ઉપકારી ગુરુ કરતાં પણ તેને વધુ વહાલો પોતાનો સ્વાર્થ લાગે છે.

આવા સ્વાર્થાંધ માનવોને અન્યની મુદ્દલ ચિંતા સ્પર્શતી નથી. લાખોજનો ભૂખે મરતા હોય ત્યારે પણ પોતાના કૈઠારમાંનો એક કણ તેને લાખોની હાંદગી કરતાં વધુ વહાલો લાગે છે.

પરમાર્થજન્ય પવિત્રતાને બદલે આજે સ્વાર્થજન્ય મલીનતા ઠેર, ઠેર વધતી જાય છે.

જેઓ સુખી છે તેમને પોતાનું તે સુખ અધૂરું લાગે છે અને દુઃખી થાય છે, જેઓ દુઃખી છે તેઓ અદ્ય પણ સુખની લાલસાને કારણે વધુ દુઃખી થાય છે.

નથી કયાંય સાચી શાન્તિ કળાતી કે નથી જોવા મળતું સાચું સુખ પ્રાપ્ત સંયોગોમાં સમતાપૂર્વક જીવવાની સાચી કળા તો લુપ્તપ્રાયઃ થઈ ગઈ જણાય છે.

પુણ્યના ઉદ્યે પ્રતિકૂળતા ઘટે છે, સાનુકૂળતા વધે છે. અને પાપના ઉદ્યે સાનુકૂળતા ઘટે છે અને પ્રતિકૂળતા વધે છે. કહો! આ ટંકશાળી વચનમાં આજે તમને વિશ્વાસ કેટલો છે?

તમારે જ્યારે જે કાંઈ સહન કરવું પડે ત્યારે તેના માટે જવાબદાર તમારી જાત સિવાય ખીજ કોઈને ન ગણશો અને નાનું સરખું પણ જે સુખ અનુભવવા મળે તે દેવ, ગુરુ-ધર્મના જ પ્રભાવે મળે છે એ સત્યને દૃઢપણે હૈયામાં કેતરી દેશો.

સુખનો ભાગ

પોતાના સારા ભાઈ પોતાની જાતને જ ધન્યવાદ આપવો અને ખૂરા માટે ખીજની નિંદા કરવી એ સાચા સુખનો વ્યાજબી ભાગ નથી, પરંતુ દુઃખની દુનિયામાં દોરી જનારે ઉન્ભાગ છે.

ખીજનો અંગલો જોઈને પોતાનું ઝુંપડું તોડી પાડવાની દુર્મતિ પણ આજે ઠેર, ઠેર જોરમાં આવતી જણાય છે. અને તેના કારણે આજનો માનવ, પોતાના આછા-પાતળા સુખ વચ્ચે પણ 'દુઃખી, દુઃખી' દેખાય છે.

ઓછામાં ઓછી સામગ્રી વચ્ચે પણ જો જીવતાં આવડે તો માનવી સુખ-શાન્તિપૂર્વક જીવી શકે. 'સામગ્રી વધે એટલે સુખ વધે અને સામગ્રી ઘટે એટલે સુખ ઘટે' એ સમજને દિલમાંથી દૂર કરી દેજો! નહિતર એ તમને શાન્તિપૂર્વક શ્વાસ પણ નહિ લેવા દે.

જો સ્થૂલ સામગ્રીને સાચા સુખ સાથે પાયાનો સંબંધ હોત તો ત્યાગી બધા દુઃખી હોત અને રાગી બધા સુખી હોત.

આત્માના ઘરના સુખ સિવાયના કોઈ પણ સુખને સુખ માનવું તે આંગણે દુઃખને નોંતરવા બરાબર છે. તમારે જવું હોય પાલીતાણા અને ખેસી જાઓ મુંબઈ જતી ગાડીમાં તો શું થાય? પાલીતાણાનો ભેટો તમને થાય ખરો કે? તેજ રીતે સાચું સુખ જ્યાં વસેલું છે તે

આત્માના ઘર તરફ નજર સુદ્ધાં કરવાની દરકાર રાખ્યા સિવાય, તમે પદાર્થોના પુંજમાં તે સુખની શોધ કરતા રહો એટલે તે શું તમને મળી જાય ખરૂં કે?

સાચું સુખ જ્યાં વસેલું છે તે આત્માના ઘર તરફ જવાનો સાચો માર્ગ પણ તમારે જાણી લેવો જોઈએ તે માર્ગ ઉપર ચાલવા માટે તમારે સાચી વિનમ્રતા કેળવવી પડશે ઉદ્ધંડ મનોદશા ત્યાં નહિ ચાલે. અહંકારનો સઘળો ભાર પણ તમારે ઉતારી દેવો પડશે.

આવા વર્તનથી તમારો આત્મા કંઈક હળવો બનશે, તમારા પુણ્યમાં વધારો થશે, તેના પ્રભાવે વલ્લુમાગ્યું સુખ તમને શોધતું આવશે.

આજની પરિસ્થિતિ

આજના આત્માઓની પુણ્યાર્ધ, પરિસ્થિતિ જોતાં ખૂબ પાતળી લાગે છે. અને તેના કારણે સાત સાંધીએ ત્યાં તેર તૂટે એવો હાલ સર્જાય છે. પાતળા આ પુણ્યને પુષ્ટ કરવા માટે તમારે તમારા બધા પ્રાણોને સર્વના કલ્યાણની ભાવનામાં ભાવપૂર્વક સ્નાન કરાવવું જોઈએ. કોઈના ય અહિંતમાં તમારા એક પણ પ્રાણનો સીધો કે આડકતરો ટેકો ન રહેવો જોઈએ.

તમે જે સુખ ઇચ્છો છો, તેજ સુખ બધા ઇચ્છે છે, એમ સમજી-વિચારીને તમારે તમારી પ્રવૃત્તિને

એ રીતે ગોઠવવી જોઈએ કે જેની પ્રતિક્રિયામાં કોઈ જીવને તમે દુઃખી કરવા ઈચ્છો છો એવો મલીન આશય રહે નહિ.

અન્યનું સુખ જો તમે સાંખી નહિ શકો તો, સુખી થવાને યાત્ર તમે ખની નહિ શકો. સુખ કે જે પુણ્યનું ફળ છે, તે જો તમે ઈચ્છતા હો તો તેના મૂળ કારણરૂપ ધર્મ તમારા આચાર વિચારમાં વણાઈ જવો જોઈએ.

તત્ત્વની વિચારણા માટે મળેલી બુદ્ધિનો જે વ્યભિચાર આ દેશમાં વધતો જાય છે તે જીવનની યોગ્યતાની સાથેસાથ હેતુવિહીન. યાન્ત્રિક મજલનો જ મજબૂત એક પુરાવો નથી તો ખીજું શું ?

જીવનલક્ષ્ય

સાચા સુખની સાધના એજ જેનું જીવનલક્ષ્ય હોય તે માનવ યા પ્રજા તે સાધના માટે મળેલાં સાધનોની કેટલી બધી ઈજ્જત કરે એ તમે જાણો છો ?

પ્રવાસ માટે ખરીદેલી બે-પાંચ રૂપિયાની ટિકિટ તમે સાચવીને ખીસામાં મૂકે કે ગમે ત્યાં નાખી દો ?

તમારો એજ જવાબ છે ને, કે ‘સાહેબ, એ તે વળી નાખી દેવાતી હશે ?’

તો પછી સાચા સુખની સાધના માટે મળેલાં સાધનોને શું તમે મફતનાં સમજીને ગમે તેમ વેડફી રહ્યા છો ?

માનવ મન-બુદ્ધિ, માનવ તન, માનવ વચન એ બધાં એટલાં બધાં કિંમતી છે કે, ચક્રવર્તી સમ્રાટ પોતે પોતાની બધી જ સંપત્તિ વડે પણ તેમાંને એકને પણ ખરીદી શકે નહિ.

કિંમતી ફાઉન્ટન-પેન કેમ વાપરવી તે તમે જાણો છો અને તેના કરતાં અનેકગુણા મૂલ્યવાન દેહાદિના સદુપયોગ ટાળો, સ્વાર્થને વશ થઈને તમે સાચો માર્ગ ચૂકી જાઓ છો.

જો તમને સુખ ગમતું હોય અને દુઃખ ન ગમતું હોય તો તમારા સુખમાં ખીજીને સાથીદાર બનાવો અને ખીજીના દુઃખમાં તમે લાગ પડાવો. સામે માણસ કદાચ ના પાડે તો પણ તેના દુઃખમાં લાગ પડાવવામાં તમે પાછા ન પાડશો ?

પર માટે પુષ્પ જેવા કોમળ અને પોતાના માટે વજ જેવા કઠણ તમે બની શકશો તો સુખ તમારી છાયા છોડતાં પણ કચવાશે.

જ્યારે તમારો આજનો જીવનરાહ લગભગ અવગો જણાય છે એટલે કે પોતાના માટે જ પોતાની બધી

શક્તિ પ્રાપ્તી નાખવી અને પરની વાત સાંભળીને પૂંઠ ફેરવી જવી.

આ શબ્દ ઉપર ચાલવાથી તમે સુખી નહિ બની શકો પરંતુ વધુ દુઃખી થશો.

બુદ્ધિને સ્વાર્થના પોષણ પાછળ તેમજ અન્યના શોષણ પાછળ, ન બરબાદ કરશો. બુદ્ધિની બરબાદીમાંથી જીવનની આબાદીનું પ્રભાત નહિ ઉઘડે તે નક્કી માનજો.

તત્ત્વ-વિચારણામાં બુદ્ધિની સાર્થકતા છે.

સુખનું બીજું સાધન :

સાચા સુખની સાધના માટે શુદ્ધ બુદ્ધિ જોટલું જ ઉપયોગી શરીર પણ છે. એ શરીરને યથેચ્છપણે વેડફવાની બાપુકી મુડી ન માનશો. શરીરના સાચા સહયોગ સિવાય, મોહરાબની સેનાને ભગાડી મૂકવાનું આત્માનું કામ પણ અધૂરું રહી જાય.

સંયમ દ્વારા શરીર પાસેથી કામ લેવાની રીત સર્વોત્તમ છે. ઇન્દ્રિયોને લાડ લડાવશો તો શરીર પાસેથી તમે સાચું કામ કઢાવી નહિ શકો.

આરામ અને થાકની આજની તમારી વ્યાખ્યાઓ પ્રાણ વગરની છે, માત્ર પ્રમાદને પોષનારી છે. આરામ માટે વિકાસ અને તે વિકાસને અતે થાક શું આને તમે સાચું જીવન કહો છો?

શરીરનું બળ એ જેવી તેવી વસ્તુ નથી. એ બળનો સદુપયોગ સાચા સુખના માર્ગ ઉપર આગળ વધવા માટે કરવાને બદલે પંચેન્દ્રિયના વિષયો ભોગવવા પાછળ કરવો તે મહાપુણ્યે મળેલા ચિંતામણિ-રત્નનો ઉપયોગ કાગડાને ઉડાડવા પાછળ કરવા બરાબર છે.

શરીરને બહારથી ગમે તેટલું સાચવશો તો પણ અંદરની સાચવણ નહિ હોય તો તે તમને ખરા સમયે સાથ નહિ આપે.

શરીરના શણગાર :

કુલ-શીલની મર્યાદાના પાલન માટે શરીર ઉપર વસ્ત્રો ધારણ કરવાનાં છે. એ વસ્ત્રો વડે જ શરીરની શોભા વધે છે. એવી જે ગેરસમજ આજે ઠેર, ઠેર જોવા પડતી જાય છે, તે પડતીની એક નિશાની છે.

શરીર એ પ્રદર્શનનું સાધન નથી કે એને સારી રીતે શણગારીને સર્વની સમક્ષ રજુ કરવાની તમને ફરજ પડે. એમ કરવું તે તો વિકૃતિની જ નિશાની છે.

પોતાના કુળ, વય, પરંપરા, સંસ્કૃતિ વગેરેની સ્પષ્ટ પ્રતીતિ કરાવે એ પ્રકારે વસ્ત્રો ધારણ કરશો તો તેનાથી તમને તેમજ તમને જોનારને પણ કંઈક લાભ થશે. ફેશનના નામે આપણી સંસ્કૃતિના ઘણા પ્રદેશોમાં વિકૃતિ દાખલ થઈ છે.

ચેતીને ચાલવાની ખાસ જરૂર છે. નહિતર તમારું શરીર એ યોગનું સાધન મટીને ભોગ તેમજ રોગનું ઘર બની જશે.

સુખનું ત્રીજું સાધન :

મન, બુદ્ધિ તેમજ તનના બળના સદુપયોગની સાથેસાથ ધનના બળનો સદુપયોગ કેમ કરવો? તે પણ તમને આવડવું જોઈએ.

ધન એટલે સંપત્તિ. પૂર્વ પુણ્યના ઉદયે તે મળે છે.

વિપત્તિમાં મૂકાએલા આત્માઓને સહાયરૂપ થવામાં તમારે તેનો સદુપયોગ કરવો જોઈએ. પરમ દયાળુ પરમાત્માની લક્ષિત પાછળ, લાવપૂર્વક ખર્ચાતી એક એક પાઇનું તાત્વિક રીતે ખૂબજ મૂલ્ય છે એ ન ભૂલશો!

તમે વાત, વાતમાં જલસા કરો અને તમારા પાડોશીના બાળકો અન્ન વગર ટળવળતાં હોય એ સ્થિતિ શું તમારા માટે શોભાસ્પદ છે?

બુંગિયાનો અવાજ સાંભળીને જવાંમરો ગામના ગોંદરે દોડી જાય છે અને બદમાશોને લગાડી મૂકે છે, તો પછી ધનના બળવાળા શ્રીમંતોની હાજરી વચ્ચે ગરીબો-દરિદ્રો કેવળ ધનહીન હોવાના કારણે મૂંઝાઈ મરે એ શું શ્રીમંતોને માથે જેવું તેવું કલંક ગણાય?

થોડામાંથી થોડું પણ ખીલને આપતાં શિખો !
પેટ અને પટારાના પૂભરી ખનીને કદીએ સુખ-શાન્તિ
અનુભવી નહિ શકો !

હોય કરોડપતિ ને જીવ હોય લિલુક જેવો તો તેની
તે લક્ષ્મીથી તેને પોતાને કે સમાજને સાચો શો લાભ ?

દાનરૂપે સન્માર્ગે વહેતું રહે છે ત્યાં સુધી જ
સંપત્તિરૂપી ઝરણાનું પાવિત્ર્ય જળવાય છે અને તે ઝરણામાં
અનેકને સુખ-શાન્તિ આપવાની યોગ્યતા હોય છે.

તમારા કખલમાંની સંપત્તિમાંથી થોડીક પણ તમે
ખીલને ભાવપૂર્વક આપતાં શિખશો તો તમને સુખનો
અનુભવ થશે.

સુખનું ચોથું સાધન :

સુખનું ચોથું સાધન છે વાણી. જે યશ પણ
અપાવે. અને ખાસડાં પણ ખવરાવે.

પાણીમાં કેવી શક્તિ છે તે તો તમે જાણો છો ને ?
જ્યારે વાણીમાં તેના કરતાં પણ અધિક શક્તિ છે.
પાણીના મોટા પ્રવાહને સમયસર નાથવામાં ન
આવે તો તે કેવા અનર્થો જન્માવે તે પણ તમે જાણો
છો, તેજ રીતે વાણી કરતાં અધિક શક્તિવાળા વાણીના
પ્રવાહને સંયમ વડે નાથવામાં ન આવે તો તેનાથી
વ્યક્તિ તેમજ સમાજને ભારે ધક્કો પહોંચે.

પ્રમાણસર પાણીથી ખેતરો લીલાંછમ અને છે અને તે પ્રમાણમાં ઘટવધ થવાથી તે ખેતરો કાંતો વેરાન કાં જળખંબાકાર બની જાય છે, તેજ રીતે વાણીરૂપી શક્તિનો વિવેકપૂર્વકનો સદુપયોગ કરતા રહેશે તો તેમણે જીવન-ખાગ પણ હરિયાળો બનશે. અને ખીજા અનેકને સાચા જીવનની પ્રેરણા પૂરી પાડશે.

પદાર્થોના વપરાશમાં કરકસર કેમ કરવી તે તમે જાણો છો, જ્યારે વાણીના વપરાશનો વિવેક તમે ચૂકતા જાઓ છો. ગમે ત્યારે ગમે તેમ જોલી નાખવા માટે વાણીરૂપી સાધનનો તમે દુરુપયોગ કરતા રહેશો તો તેની સબરૂપે ભવાંતરમાં તિર્યચગતિના ભાગી બનવું પડશે એ ન ભૂલશો.

પાણી અને તેમાંથી બનતી વરાળની શક્તિ કરતાં હૈયાનાં હેતવડે લીંબજેલા સાચા શબ્દોમાં અધિક શક્તિ હોય છે. એ શબ્દોની શત્રુના હૈયાને પણ અસર થાય છે.

પાણી તરસ છીપાવે છે તેમ મધુરને શીતલ વાણી માનવીના થાકને ઓછો કરે છે. મનની પ્રસન્નતામાં વધારો કરે છે. વાણીનો દુરુપયોગ અટકાવવા માટે પરનિંદા છોડી દો! ગુણી આત્માઓના ગુણની અનુમોદના કરો! કોઈનું પણ અહિત થાય એવો શબ્દપ્રયોગ ન કરો!

આ છે સુખી થવાનો સાચો માર્ગ.

સુખનો રાજમાર્ગ :

કોઈનું પણ શરીર સદા કાળ ટકયું નથી, ટકતું નથી, ટકવાનું નથી. માટે એ કાયામાં કદી ન લપટાશો. તેના મોહમાં આત્માને નીચે ન પાડશો.

બને તો લલામાં ભાગ લો! નહિતર મળેલા માન-વજીવનના એક અંશનો પણ બીજાના અહિત પાછળ દુરપયોગ નજ કરશો!

મહાસંતોની ભૂમિ ઉપર જન્મ મળ્યો છે તો તેને સફળ કરવા માટે તમારે સર્વના કલ્યાણની ભાવનાને આચારમાં વણવી જોઈએ. નબળા વિચારોને પડખે ખેંસશો તો તે જીવનને બરબાદ કરી નાખશે.

સાડું મળે ત્યાંથી ગ્રહણ કરો! શત્રુની પણ નબળી બાબુને સમાજમાં ઉઘાડી પાડવાથી તમને કશો જ લાભ નહિ થાય અને એ નબળાઈના પ્રદર્શનમાંથી બીજાઓને નુકસાન થશે.

જે સુખ ઈચ્છતો હોય તેને બીજાનું સુખ ગમે કે ડંખે? કહો કે ગમે. તો, તમને બીજાનું સુખ ગમે છે ને? એ સુખ અપાવનારો ધર્મ પણ ગમે છે ને?

જેને સુખ જ ગમતું હોય તે માનવી, અન્યનું દુઃખ જોઈને દુઃખી થાય કે સુખી? દુઃખીને ધક્કા મારે તે સુખી કહેવાય કે કઠણ કાળજનો?

સુખી દુઃખીને ધકકે ચઢાવે, દુઃખી સુખીને જોઈને
બળે. એ બધી જ સ્વાર્થની રામાયણ.

એ પ્રકારના સંબંધ :

આ સંસારમાં સંબંધ એ પ્રકારનો છે.

એક સ્વાર્થનો, બીજો સ્નેહનો.

સ્વાર્થનો સંબંધી, જેની સાથે સંબંધ રાખે છે તેની પાછળ તેનો આશય પોતાના સ્વાર્થની માત્ર પૂર્તિનો હોય છે, તેના હૈયામાં સામા માટે લાગણી હોતી નથી. અને પોતાનો સ્વાર્થ સરે છે, એટલે તેવા સ્વાર્થી માણસો, 'તું કોણ અને હું કોણ?' જેવું સાવ કોરું વલણ અપનાવે છે.

પણ એ ન ભૂલશો કે માત્ર પંડનો સગો, દુનિયામાં કોઈને પોતાનો સાચો સગો બનાવી શકતો નથી અને ખરા સમયે તેની હાલત ખૂબજ દયાપાત્ર બની જાય છે. પોતાના હૈયામાં કોઈને પણ સ્થાન નહિ આપનાર માનવી, કોઈના પણ હૈયામાં સ્થાન પામી શકતો નથી.

જ્યારે સ્નેહની સગાઈ અનેખી હોય છે. તેમાં લેવા માટે નહિ, આપવા માટે પડાપડી થતી હોય છે. એક-બીજા માટે ઘસાઈ છૂટવાની લાવના જોર કરતી હોય છે.

સહેજ વાંકું પડે એટલે ય છૂટી જાય એવા તકલાદી સંબંધ તકલાદી જીવનમાંથી જ જન્મ્યા છે ને?

સાચા સંબંધીઓ તો પરસ્પર માટે આભ જેવા ઉદાર હોય. એકએકનો ભૂલને નાની નજરે જોનારા હોય. ધોકાનું માર્યું પાણી જીલું થઈને પણ ભેગું થઈ જાય તેમ અંતરાયના ધોકાનો માર પણ તેમને અલગ પાડવામાં નિષ્ફળ જાય.

સ્નેહના સંબંધમાં અંગત અનુકૂળતાને સ્થાન હોતું નથી. એકબીજાને વધુમાં વધુ અનુકૂળ બનવાની ભાવના પરસ્પરના હૈયામાં મહેકતી હોય છે.

જ્યારે આજના સંસારમાં તો પોતાની સ્વલ્લ અનુકૂળતાને સહેજ ધક્કો પહોંચે છે એટલે સ્ત્રી; પોતાના પતિથી છૂટા પડવા સુદ્ધાંનો વિચાર કરી શકે છે. અને પોતાની અનુકૂળતાના અંગત ખ્યાલમાં ગળાડૂબ પુરુષ પોતાની પત્નીથી અલગ થવાનો નિર્ણય લઈ શકે છે.

કહો! જ્યાં આવાં સ્વાર્થી જોડાં રહેતાં હોય તે સંસારમાં સુખ-શાન્તિ રહી શકે ?

નવા નવગ્રહો :

અંગતતાનો અંચળો ઓઢીને ફરતો આજનો માનવી, માનવ તરીકેના એના આચારથી ઘણે નીચે ગબડી ગયો છે. ‘મારૂં સાચું’ ના મિથ્યા ધમંડ નીચે તે વધુ દબાતો

જય છે. આગ્રહી વલણ દ્વારા તે પોતાના જીવનમાં અસાન્તિને વધુ કાયમી બનાવતો હોય છે.

જિંચે ફરતા નવ ગ્રહોની સારી, માઠી અસર કરતાં પણ વધુ માઠી અસર આજના માનવોને પોતે જ પેદા કરેલા, આ, આગ્રહ આદિ નવ ગ્રહો કરી રહ્યા છે.

એ નવ ગ્રહમાં પહેલો તે આગ્રહ. આ ગ્રહની અસરથી માનવીમાં પોતાના જ વિચારના સમર્થનનું મિથ્યા ઝનુન જન્મે છે.

બીજા ગ્રહનું નામ છે કદાગ્રહ. આ ગ્રહનો જન્મ આગ્રહમાંથી થાય છે અને તે માનવીના જીવનની શાન્તિને ભરખી જાય છે.

કદાગ્રહમાંથી જન્મે છે, દુરાગ્રહ નામનો ત્રીજો ગ્રહ. આ ગ્રહ માનવી પાસે ન કરવાનાં કામો કરાવીને માનવના નામને બદલો લગાડે છે.

દુરાગ્રહનું સ્વરૂપ હોય છે ભારેલા અગ્નિ જેવું અને તેમાંથી પ્રકટે છે હુતાશન સમો વિગ્રહ નામનો ગ્રહ. જે પોતાની લપટમાં હજારોને હોઠ્ઠિયાં કરી જાય છે. બાકીના ગ્રહોનાં નામ છે. પૂર્વગ્રહ, હઠાગ્રહ, સત્યાગ્રહ અને મિથ્યાગ્રહ.

આ નવે ગ્રહોને જે મોકળું મેદાન આજના પ્રગતિ-શીલ મનાતા માનવે પોતાના જીવનમાં તેમજ સમાજમાં

આખું છે તેણે, દુનિયાનું નંદનવનને બદલે કંટકવનમાં રૂપાંતર કરી નાખ્યું છે.

રોજના સો કમાનારના જીવને પણ શાન્તિ નથી ને પરસેવો પાડીને પાંચ કમાનાર પણ અનેક મુસીબતો સહન કરે છે.

આ નવ બ્રહ્મોની અમ્મરથી દૂર રહેવા માટે ઉદાર બનો, વિવેક કેળવો, માનવની ઇજ્જત કરતાં શિખો. તમારા ખ્યાલની સાથેસાથ ખીજનો ખ્યાલ રાખવાની ભાવના કેળવો.

માત્ર અન્ન-વસ્ત્ર અને આવાસ પૂરતું જ માનવજીવન છે એવું કદી ન સમજશો. જો એવી સમજ તમારા હૈયામાં હોય તો એને તરત દૂર કરી દેજો.

માનવના પ્રકાર :

આ દુનિયામાં માનવો અનેક પ્રકારના હોય છે. અનેક તે પ્રકારોનો સમાવેશ મુખ્ય ત્રણ પ્રકારમાં થઈ જાય છે. તે મુખ્ય પ્રકાર એટલે ઉત્તમ, મધ્યમ અને કનિષ્ઠ.

ઉત્તમ માનવોનો સ્વભાવ ચંદન જેવો હોય છે. જાતે ઘસાય પણ ખીજને સુગંધ આપ્યા સિવાય ન જાંપે. એ ઘસારાનો અણુસાર પણ તેમના વદન પર આકાર લઈ શકતો નથી.

મધ્યમ પ્રકારના માણસો વણિકવૃત્તિવાળા હોય છે. જે રીતે એક વેપારી, ગ્રાહક પાસેથી રૂપીઓ લઇને બદલામાં તેને રૂપીઆનો માલ આપે તે રીતે ઉક્ત વૃત્તિવાળા માનવો, પોતાનું હિત કરનારનું હિત કરવાની ભાવના રાખે છે અને અહિત કરનારનું અહિત કરવાની વૃત્તિ ધરાવે છે.

જ્યારે કનિષ્ઠ પ્રકારના માનવો ડાકુ જેવા હોય છે. ડાકુ નિરપરાધી જનોના જન, માલ લૂંટી લે છે તેમ આ વૃત્તિવાળા માનવો ખીજનું ખરાબ કરવામાં જ વધુ રસ ધરાવે છે. તેમનાથી કોઈનું સાઈ ખમાતું નથી. ભલાના કરનારનું પણ ભૂંડું આવી જાતના માણસો કરી નાખે છે અને તેનો લવલેશ પસ્તાવો તેમના વદન પર વાંગવા મળતો નથી.

પણ સાચી વાત એ છે કે તમારે સુખી થવું હશે તો તમારે તમારા સુખમાંથી ખીજને સપ્રેમ લાગ આપવો જ પડશે. દુઃખીનું દુઃખ દૂર કરવાની ભાવના સિવાય જીવનમાં સુખનું ગરણું વહેતું નહિ થઈ શકે.

સાચું સુખ :

જગતના બધા જીવો ઈચ્છે તો છે સુખ જ, પરંતુ ઈચ્છવા જેવું સુખ કયું છે? તે જામતનો વિવેક ખૂબ જ ઓછાને હોય છે.

કેટલાક માનવો આ દુનિયાના સુખને ઈચ્છતા હોય છે, અને તે સુખની ભૂખથી પ્રેરાઈને ધર્મક્રિયા કરે છે, જ્યારે કેટલાક પરલોકના સુખની ઈચ્છાથી ધર્મક્રિયા કરે છે અને કેટલાક વિવેકી આત્માઓ મોક્ષના અવ્યાખાધ સુખને માટે ધર્મક્રિયા કરે છે.

આલોક અને પરલોકનાં સુખ આ જીવે અનેકવાર લોગવ્યાં છે અને તેનાં ફળ પણ ગ્રાહ્યાં છે એટલે તેમાં લોભાવા જેવું કશું જ નથી એમ હવે તમને, લાગવું જોઈએ.

આલોક અને પરલોકનાં સઘળાં સુખો એક પલ્લામાં મૂકવામાં આવે અને ખીજા પલ્લામાં મોક્ષસુખનો એક રતિ જેટલો જ લાગ મૂકવામાં આવે તો પણ પલ્લુ રતિભાર તે સુખવાળું જ નમતું થાય.

અહીંનાં બધાં સુખ કાચી માટીના કુંભ જેવાં છે. એવા તકલાદી સુખની પાછળ, જેના વડે શાશ્વત સુખની સાધના કરી શકાય છે, એવા માનવદેહ, માનવસમય અને માનવબળનો દુરપયોગ કરતાં તમારે અટકી જવું જોઈએ, અને શાશ્વત સુખની સાધનામાં જોડાઈ જવું જોઈએ.

સાચી સ્વતન્ત્રતા :

ત્રણ લોકમાં સર્વશ્રેષ્ઠ શ્રી અરિહંત ભગવંતો જ છે. શ્રી અરિહંતના ત્રિભુવન ઉપરના ઉપકારનો કોઈ

પાર નથી. જગતના જીવોને ધર્મનો માર્ગ પણ તેઓશ્રી બતાવે છે.

ત્રિભુવનમાં સર્વ કોઈને તમે નમો અને એક શ્રી અરિહંત પરમાત્માને ન નમો તો તમારો તે નમસ્કાર એકડા વગરના મીંડા જેવો ગણાય. શ્રી અરિહંત ભગવંતો જે ધર્મ પ્રકાશે છે તેની અપ્રમત્તપણે આરાધના કરીને આત્માએ સિદ્ધિપદને વરે છે, વર્યા છે, તેમજ વરશે.

સિદ્ધિપદ એટલે શિવપદ, જીવના વિકાસનું પરમપદ. એ પદે પહોંચ્યા પછી, જીવ જન્મ-મરણની જંજળમાંથી છૂટી જાય છે. કાળનો કોઈ કાયદો એ પદને અસર કરી શકતો નથી. અનંત કાળની અખંડ સ્વતન્ત્રતા જીવ એ પદને પામીને ભોગવતો રહે છે.

સાચી સ્વતન્ત્રતા એનું નામ કે જ્યાં રહેનાર પોતે પોતાના તંત્રનો સ્વામી હોય, સેવક નહિ.

કહો! સ્વતન્ત્ર મનાતા તમે આ વ્યાખ્યા મુજબ સ્વતન્ત્ર છો? નથી જ.

તમે તો શું પણ અમે ય સાચા અર્થમાં પૂરા સ્વતન્ત્ર આજે તો નથી જ. પણ અમને તે પરતન્ત્રતા ખટકી, કર્મદાસત્વ અસહ્ય લાગ્યું એટલે અમે શ્રી અરિહંત પરમાત્માએ પ્રકાશેલા સર્વકલ્યાણકર ધર્મનો માર્ગ વિધિ-બહુમાનપૂર્વક સ્વીકારી લીધો.

મહેલ જેવી પણ જેલમાં જે સુખ એક કેદી નથી અનુભવી શકતો, તે સુખ તે પોતાની ઘાસની ઝુંપડીમાં અનુભવી શકે છે, કારણ કે ત્યાં તેની હીલચાલ ઉપર અંકુશ નથી હોતો. તેજ રીતે આલોક અનં પરલોકની દોમદોમ સાહ્યબી વચ્ચે પણ મૃત્યુ-જન્મ તેમજ જરાની લટકતી તલવાર તરફ જેનું ધ્યાન રહેતું હોય છે તે આત્માને તે સાહ્યબી લોભાવી નથી શકતી. તેની પાછળ તે પાગલ નથી બનતો.

તાજેતરનો જ આ દાખલો છે.

એક વેપારી-નામ મોહનલાલ. ગામડામાં ઉઘરાણી ગયા. થોડીક ઉઘરાણી પતાવીને પોતાના એક ધરાકને ઘેર જમવા બેઠા. પહેલો કોળીઓ મોંમાં મૂક્યો, અને બીજો મોંમાં મૂકવા બંધ છે ત્યાં જમણો હાથ ઝલાઈ ગયો. કોળીઓ હાથમાં જ રહી ગયો ને ખટારામાં બેસાડીને તેમને ઘેર લાગ્યા દાકતર બોલાવ્યો. દાકતરે શરીર તપાસીને કહ્યું કે, 'લકવો થયો છે. તરત અમદાવાદ લઈ જાઓ.'

આવી છે કર્મવશ જીવની સ્થિતિ.

ધર્મ મહાસત્તા :

કર્મસત્તા ખરેખર ભયંકર છે. ધાર્યું ધૂળમાં મેળવતાં તેને જરાય બાર નથી લાગતી. ઘેર લગ્ન લીધાં હોય,

કુમકુમ પત્રિકાઓ લખાઈ ગઈ. કૂળકન્યાઓ મંગળ ગીતો ગાતી હોય અને એ બધા ઉપર પગવારમાં કર્મસત્તા પોતાનો કોરડો વીંચે એટલે રોકકળ થતાં વાર ન લાગે.

કર્મસત્તાથી ગભરાશો નહિ. તેનું પણ મારણ છે. અને તે છે ધર્મ મહાસત્તા. ધર્મ મહાસત્તાનું ત્રિવિધે શરણું સ્વીકારશો તો તમે પરાધીનતામાંથી, સ્વતન્ત્રતા તરફ આગળ વધી શકશો.

આ જગતમાં સાડું સઘળું ધર્મના પ્રભાવે જ થાય છે અને ખોટું સઘળું પાપકર્મના ઉદ્દયે. દેવ-ગુરુ, ધર્મના પ્રભાવે પ્રવર્તતી સુખ-શાન્તિપ્રદ સ્થિતિ માટે તમે અહીં ન સેવશો. પરંતુ સ્પષ્ટપણે કહેતા રહેજો કે ‘આ સ્થિતિ ધર્મના પ્રભાવે પ્રવર્તે છે.’ અને જ્યારે તમારા જીવનમાં પ્રતિક્રીયા આવે ત્યારે અન્ય કોઈના માથે તેની જવાહારી ઓઢાડવાને બદલે, ‘આ પ્રતિક્રીયા તે મારા પોતાના જ કોઈ સમયના અશુભ કર્મોનું ફળ છે’ એમ નિઃશંકપણે સ્વીકારજો.

તમારું આવું વર્તન અનેકને ધર્મ પમાડશે અને તમને સુખ-શાન્તિ આપશે.

અવળો રાહ :

સાડું થયું તે મારા પ્રયત્નથી અને ખોટું થાય ત્યારે તેના દોષનો ટોપલો ખીજના માથે ઓઢાડવાનો અવળો રાહ ન અપનાવશો, નહિતર જીવનની શાન્તિ

ખોઈ બેસશો. સુખ હારી જશો અને અહંકારના પૂતળા જેવા બની જશો.

મેં લક્ષ્ય તરફ રાખીને ચાલવાનું હોય, લક્ષ્ય તરફ પુઠ ફેરવનારી વ્યક્તિ સાચી પ્રગતિ સાધી શકતી નથી. સુખના ધામ તરફ આગળ વધી શકતી નથી.

લક્ષ્ય તરફ મેં રાખવાથી તમારા દોષ સહુથી પહેલા તમારા લક્ષ્યમાં આવશે. જે રીતે દર્પણમાં જોનારને પોતાના વદન પરના ડાઘ આદિ તરત સ્પષ્ટપણે જણાઈ આવે છે.

પોતાની અપૂર્ણતાનું ભાન માનવીમાં નમ્રતા જન્માવે છે, એ નમ્રતામાંથી સરળતા જન્મે છે. એ સરળતા માનવીને સાચા રાહ ચાલવાનું બળ આપે છે, એ બળ વડે કર્મદળ ટપોટપ તૂટવા માંડે છે, પાપ કરવાની શક્તિ ખૂટવા માંડે છે, સત્કર્મની વૃત્તિ વધુ મજબૂત બને છે.

સદ્ધર્મચારની ગંગા :

મન એ જેવો તેવો પદાર્થ નથી. એને અણુમોલ્ક સમજી, સ્વીકારીને જીવનારા જીવન સફળ કરી જાય છે.

સદ્ધર્મચારની ગંગામાં સ્નાન કરાવશો તો મન વધુ પુષ્ટ થશે અને જો ભૂલથી પણ એને દુર્ધર્મચારના કાદવમાં રગદોળશો તો તમારો લગભગ આખો ભવ રગદોળાઈ જશે.

યાદ રાખો! મનરૂપી રાજહંસને હોય ચારો સદ્વિચારરૂપી મોતીનો, એને દુર્વિચારના ઉકરડે જવાનું મન થાય એ ધીના માનવ માટે શરમજનક ગણાય.

સુખના અન્ય સાધનો :

સાધુ પુરૂષોની સેવા, મૈત્રી આદિ લાવનાઓ સત્સંગ અને શાસ્ત્રશ્રવણ એ પણ સાચું સુખ પમાડનારાં ઉત્તમ આલંબનો છે.

આ પડતા કાળમાં સાધુસંતોની સેવાનો સુયોગ, જીવ, મહાપુણ્યના ઉદ્દયે મેળવી શકે છે. આ સુયોગના પ્રભાવે માનવીમાં અંતર્મુખતા ખીલે છે અને સુખ મેળવવા માટે બહાર દોડ દોડ કરવાની અવિધાજન્ય વૃત્તિ અંકુશમાં આવે છે.

મહાકાય વડલાની છાયામાં જનારને પંખાની જરૂર નથી રહેતી તેમ સાધુસંતોની નિશ્રા જેમને મળી જાય છે તેમને અપૂર્વ શાન્તિનો અનુભવ થાય છે. સાધુસંતોની નિશ્રાના પ્રભાવે શાસ્ત્રશ્રવણની સાનુકૂળતા વધે છે. શાસ્ત્રશ્રવણ આત્મહિતચિંતનનો ખોરાક પૂરો પાડે છે. જીવને પડતો બચાવવાનું બળ જીવનમાં પેદા કરે છે. આલોક અને પરલોકના ક્ષણિક સુખોની લાલસા સિવાય, પોતાના ઉપકારી છે, એમ સમજીને સાધુસંતોની સેવામાં પોતાની શક્તિને સાર્થક કરવાથી, જીવનમાં નવો ઉજાસ ફેલાવી શકશે.

મનને મૈત્રી આદિ ભાવનાઓમાં રમતું રહેવાનું વ્યસન પડે એવી આંતરિક હવા સત્સંગબંધ્ય સંસ્કારના પ્રભાવે, તમે તમારા જીવનમાં જન્માવી શકશો. દુર્વિચારનો કાળા કૂચડો મનના મોં ઉપર ફેરવીને તમે જીવનને દીપાવી નહિ શકો!

આજનો માનવી :

આજના શિક્ષણ-સાહિત્ય અને સીનેમાએ તમારા જીવનમાં જે ગજબની ઉપલપાથલ કરી છે તેનો તમને ખ્યાલ આવે છે ખરો? ભારતીય સંસ્કૃતિના મહાપ્રવાહમાં કેવી કેવી વિકૃતિઓ દાખલ થઈ ગઈ છે તે તમે જાણો છો ?

એક કાળે જે પ્રજાને મન, જીવનની પવિત્રતા પ્રાણથી યે ખ્યારી હતી, તે પ્રજા આજે ભેળસેળીઆ જીવનને લાડ લડાવવામાં સુખ અનુભવી રહી છે, તે કેવો ગજબનો વિનિપાત ગણાય ?

પૂર્વ પુરુષોએ સ્થાપેલી ઉપકારક મર્યાદાઓને ખીન જરૂરી બંધન સમજીને હુકરાવી દેવામાં તમે જીવનની પવિત્રતાને હુકરાવી રહ્યા છો. જીવનની શાન્તિને જાકારો દઈ રહ્યા છો એ સમજાય છે ખરું ?

ઈન્દ્રિયોની ચળને પંપાળનારો આજનો માનવી, જીવનરૂપી ઈમારતના મૂળમાં લૂણા ચાંપી રહ્યો છે. વિકૃતિ અને સંસ્કૃતિ વચ્ચેના ભેદને પારખવાની તેની

શક્તિ લગભગ કુઠિત થઈ ગઈ છે. ખાધાખાધ, પેચાપેચ અને ગમ્યાગમ્ય વિવેક પણ તે ચૂકતો જાય છે.

સંસારની પવિત્રતાની આધારશિલારૂપ નારીના શીલની રક્ષા માટે જે અદ્ભુત વ્યવસ્થા આ દેશમાં અગાઉ હતી, તે પણ દિનપ્રતિદિન ખોરવાતી જાય છે અને તે પણ નારીની જ પ્રગતિના નામે!

દેહને શણગારનું માત્ર સાધન કોઈ ભારતીય નારી અગાઉ સુદક્ષ સમજતી નહિ. જાહેરમાં ગમેતેમ ફરવાની કુટેવ, ભારતીય નારીના જીવનમાં ઘર કરી શકે તે ઘટના ખૂબ જ ચિંતાજનક ગણાય હોવાના નિર્માણ ભાવની છાયા નિજ વદન પર લઈને જીવનને દીપાવનારી આર્યકન્યાઓની સાચી શિક્ષણસંસ્થા છે પોતાનું પિયર, નહિ કે આજની રીતની સંસ્થાઓ તેમજ શાળાઓ.

દૂધના વાસણમાં ભૂલથી પણ દહીંનો ફેરો પડી જાય છે, એટલે એમ કહેવાય કે 'દૂધ ફાટી ગયું.' તેજ રીતે જીવનના પવિત્ર પ્રવાહમાં વિકૃતિનો વાયરો દાખલ થાય એટલે તે જીવન પણ તત્કાલ માટે ફાટી ગયેલું અથવા મોક્ષમાર્ગથી ભ્રષ્ટ થઈ ગયેલું જ ગણાય.

પાંચ ઇન્દ્રિયોના ભોગની જે ભયાનક દુર્ગંધ વડે આજનું વાયુમંડળ દુષિત થયું છે, તેને શુદ્ધ કરવા માટે, તમારે સહુએ ભાવથી શ્રી પંચ પરમેષ્ઠિ ભગવંતોની ભક્તિમાં જોડાઈ જવું જોઈએ.

સાચા સુખનો એજ સાચો માર્ગ છે.

સીનેમાના નટ-નટીઓના એક પણ વિચારને અડવાથી તમારી પવિત્રતા જરૂર દાઝશે, માટે સત્સંગ દ્વારા સંસ્કૃતિના માર્ગમાં સ્થિર બનવાની ખાસ ભલામણ છે મહાસંતો અને મહાસતીઓના જીવનમાંથી, ઝીલાય તેટલું ઝીલવાથી તમે જીવનને સાર્થક કરી શકશો, જન્મને જીતી શકશો.

આશાના પાશમાં બંધાયા સિવાય, જેના શરણાગતની સર્વ આશાઓ અવશ્ય ફળે છે તે ધર્મની સાચી ભૂખ જીવનમાં જગાડજો, તમારી જે ક્ષણ અધર્મની સોબતમાં પસાર થાય તેનો પસ્તાવો, જો તમારા પ્રાણોમાં ધર્મની ખરી ભૂખ ઉઘડી હશે તો તમને નખ-શિખ હલાવી મૂકશે. તમે દર્પણમાં તમારું મોં જોવાની હામ પણ નહિ લીધી શકો.

મહાપુણ્યે મળેલા તન, મન, વચન, ધન આદિ સાધનોનો સમ્યક્ પ્રકારે ઉપયોગ કરવાની સન્મતિ તમારા જીવનને અજવાળો! તમે સર્વ પાપનો સમૂળ ઉચ્છેદ કરનારા દેવ-ગુરુ, ધર્મના સાચા શરણાગત બની, મોક્ષના અવ્યાખાધ સુખને પાત્ર બનો!

૩: સ્વતન્ત્રતાના માર્ગે આગેકદમ

આજનું વ્યાખ્યાન ‘સ્વતન્ત્રતાના માર્ગે આગેકદમ’ એ વિષય પર રાખવામાં આવ્યું છે.

આ વિષય એટલા માટે પસંદ કરવામાં આવ્યો છે કે નાનામોટા સહુ આજે સ્વતન્ત્રતાની વાતો કરતાં થાકતા નથી. બહારની હવા તો એવી છે કે બાણે કોઈને સ્વતન્ત્રતા સિવાયની બીજી કોઈ પણ વાતમાં રસ જ ન હોય.

સહુ કહે છે કે, ભારત સ્વતન્ત્ર થયું. માત્ર રાજકીય હેતુસરની સ્વતન્ત્રતા એ સાચી સ્વતન્ત્રતા નથી. એને જો તમે સાચી સ્વતન્ત્રતા માનશો તો ખત્તા ખાશો, પસ્તાશો, માનવલવ હારી જશો.

સાચી સ્વતન્ત્રતા:

નાનામાં નાના જીવને સ્વતન્ત્રતા ગમે છે તે સાચું, પણ એ સ્વતન્ત્રતા એટલે શું તે તમે બાણો છો?

મન કાંવે ત્યાં હરવાફરવાની તેમજ ગમે ત્યારે ગમે તે ખાવાપીવાની છૂટ એ સાચી સ્વતન્ત્રતા નથી, પરંતુ સરિયામ સ્વચ્છન્દતા છે. સાચી સ્વતન્ત્રતાની આગવી તાસીર છે, અનોખી હવા છે. તે હવામાં એ જોમ હોય છે કે તેની અસર નીચે રહેનારા જીવો, ખીજ જીવોને પરતન્ત્ર બનાવવાનો વિચાર સુદ્ધાં કરી શકતા નથી અને જીવન એ રીતે વીતાવે છે કે જેથી આત્માનું ભવહાસત્વ ઉત્તરોત્તર ઓછું થતું જાય.

સ્વતન્ત્રતાની તમારી આજની વાતો સ્થૂલ તેમજ એકાંગી છે. તમારી તે વાતોમાં કયાંય આત્મ-સ્વાતન્ત્ર્યનો અણુસાર પણ છે નહિ. ઇન્દ્રિયોના અર્થોને જે લગામ બનાવી મૂકે એવી સ્વતન્ત્રતા શા કામની? ઉપકારક મર્યાદાઓનો ભંગ કરવાની હદ સુધીના પતનમાં પણ પોતાને સ્વતન્ત્ર સમજવાની છોકરમત તો તમે જ કરી શકો!

સ્વતન્ત્રતાના ઉન્માદમાં પુષ્પ જે પળે, શાખા સાથેનો પોતાનો સંબંધ તોડી નાખે છે, મુક્તાવિહારના નાદમાં જળનો પ્રવાહ જે પળે સરિતા સાથેનો પોતાનો સંબંધ તોડી નાખે છે. પ્રગતિની ધૂનમાં નારી જે પળે ઉપકારક નિજ વડીલોની છાયા છોડી દે છે તે પણથી તેમની સ્વતન્ત્રતાની સાચી શરૂઆત નથી થતી, પરંતુ પદ્મજાતાનો પ્રારંભ થાય છે.

આત્માના બંધનો વધારનારી સ્વતન્ત્રતાને સ્વતન્ત્રતા કહેવી એ 'સ્વતન્ત્રતા' શબ્દનું હડહડતું અપમાન છે.

પરતન્ત્રતાનો ડંખ :

કર્મોદ્ધીન આત્મા વાતવાતમાં પાછો પડે છે. તમારી ભાવના હોય મુંબઈ જવાની, ખેગ-બીસ્તરા પણ બંધાઈ ગયા હોય અને તમે જ એકાએક બિમાર પડી બાંધો તો એ સમયે તમને કયા વિચાર આવે? એના કે 'આ તાવ ન આવ્યો હોત તો સાઈ, કે પછી બીજા?'

સાચા સ્વાતન્ત્ર્યપ્રેમીને તો તે સમયે એમ જ થાય કે મારી આ દશા કરનારી કર્મસત્તાનો અંત આણીને જ હું જાંપીશ. વાત વાતમાં મારા માર્ગ આડે આવનારી આ સત્તા મને મુદલ માન્ય નથી, સ્વીકાર્ય નથી.

આંખમાં એક તણખલું પેસી બાય છે તો તે પણ માનવીને અસ્વસ્થ કરી મૂકે છે અને તેને દૂર કરીને જ તે માનવી જાંપે છે. નિરાંતનો દમ ખેંચે છે. તો પછી આત્મામાં ઘર કરીને રહેલા કર્મોના કચરાને જ કારણે વાત-વાતમાં સહન કરવી પડતી પરાધીનતા શું તમને નથી ખટકતી ?

'હા, ખટકે છે.' એ જો તમારો જવાબ હોય તો મારો તમને એ સવાલ છે કે, 'તેનો અંત આણવા માટે આજે તમે કઈ પ્રવૃત્તિ આદરી છે?'

એ પરાધીનતાના ડાંખને નિર્મૂળ કરવા માટે, અમે સાચી સ્વતન્ત્રતાના માર્ગે અમારા કદમ ઉપાડયા છે. જીવને અધિકાધિક પરાધીન બનાવનાર વિષય અને કપાય-રૂપી કંટકોથી ભરેલાં માર્ગો! અમે સદાને માટે સર્વ પ્રકારે છેડી દીધા છે.

એક ક્રીડીનો ચટકો પણ ઓયકારો ખોલાવી દે છે તેો કર્મરૂપી કંટક જેમને ખટકતો સુદ્ધાં નથી તેમની જડતા કેવા પ્રકારની? આત્માની જાગૃતિ યાને સ્વતન્ત્રતાને અવરોધનારી એ જડતાની જડ ઉખેડી નાખવા માટે, સર્વજ્ઞ પરમાત્માએ પ્રકાશેલા માર્ગે કદમ ઉપાડો!

સાત પપ્પાની પૂજા :

પૂરા પ્રેમે પ્રભુપૂજા પાછળ પાગલ બનવાને બદલે આજના મોટા લાગના માનવો સાત પપ્પાની પૂજા પાછળ પાગલ બન્યા છે. તે સાત પપ્પા નીચે મુજબ છે.

પંડ, પૈસો, પત્ની, પુત્ર, પરિવાર, પદ અને પ્રતિષ્ઠા.

વિચારો! પંડતી પૂજા પાછળ તમારો રોજનો કેટલો સમય બગડે છે? તમે દરરોજ માફકસરના પાણીથી, સારી રીતે સાબુ ચોળીને તમારા શરીરને સ્નાન કરાવો છો, આ સ્નાન સમયે તમને ક્યારેય આત્માને સ્નાન કરાવવાનો વિચાર આવે છે ખરો? આત્માની શુદ્ધિ સિવાય. શરીરની શુદ્ધિ ક્યાં સુધી ટકવાની છે? જે નાશજંત છે તે શરીર પાસેથી અમર એવા આત્માની

સેવા લેવી જોઈએ કે અમર એવા આત્માને શરીરની સેવામાં રોકવો જોઈએ?

કંઈક તો વિચારો!

શરીરની સફાઈ પાછળ આજ સુધીમાં તમે સેંકડો ટન પાણી વહાવી દીધું, તેમ છતાં તે પૂરા થોડીસ કલાક માટે, તમને થોળું જણાય છે? તો પછી થોડો સમય આત્માની પવિત્રતા પાછળ સાર્થક કરવામાં તમને વાંધો શો નડે છે?

આવી પંડ-પૂજા તમને સર્વાત્ર અપૂજ્ય બનાવી દેશે એ ન ભૂલશો!

શરીરનો રોગ તમને જેટલા સચિત બનાવે છે એટલા સચિત તમે ક્યારેય આત્માના રોગ સંબંધી બન્યા છો ખરા? શરીર માટે તમે સારામાં ત્રારા વૈદ યા દાકતર પાસે દોડી જવામાં જરા જેટલો પણ વિલંબ સહન કરી શકતા નથી, જ્યારે આત્માના રોગની સાચી દવા આપનારા પૂજ્ય મહાત્માઓની નિશ્રા સ્વીકારતાં તમે તમારી બધી જ સાનુકૂળતાઓનો વિચાર કરો છો તે શું સૂચવે છે?

એજ કે આજે તમને જેટલી તમારા શરીરની પડી છે એટલી આત્માની પડી નથી. જો તમને આત્માની પડી હોત તો તમારાં જીવન જીવંત જ હોત.

ધન-પૂજા :

પૈસા એ પૂજવાનો પદાર્થ નથી; પરંતુ પૂજ્યોની પૂજા પાછળ સાર્થક કરવાનું સાધન છે, તેમ છતાં એ પૈસા માટે તમારી બજારોમાં છપનાનું પાપ પોતાના શિરે ઓઢનારા ભાઈઓ પણ વસે છે તે જાણીને અમારા કાળજી કપાઈ જાય છે.

પ્રભુશાસનને પામેલો આત્મા પૈસા પાછળ આંધળો બને તે તો આ કાળનું એક અછેડું જ ગણાય! પૈસા પુણ્યાધીન છે, પુણ્ય ભાવપૂર્વકની દેવ-શુર તથા ધર્મની આરાધનાના પ્રભાવે બંધાય છે, ભાવપૂર્વકની ધર્મારાધના આત્માની સાચી પ્રભુતા-સ્વતંત્રતાને પ્રકટ કરે છે. માટે પ્રભુના સ્થાને પૈસાની પ્રતિષ્ઠા કરવાનો મહાઅપરાધ ન કરશો. નહિતર ત્રણ લોકમાં કયાંય ઠરીને બેસવાની જગ્યા પણ તમે નહિ મેળવી શકો.

પૈસા માટે, કાળી રાતે વરસાદમાં ગામતરૂં કરતાં તમે હર્ષ અનુભવો છો. જ્યારે આત્માને સ્વતંત્ર કરનારી ધાર્મિક ક્રિયા તમે ભાગ્યે જ એવા હર્ષપૂર્વક કરો છો તેનું કારણ તમે કદી વિચાર્યું છે ?

મોહને વશ થઈને તમે ભલે પૈસા પાછળ તમારી જાત ઘસી નાખો; તેમ છતાં જો તમારું ભોગપુણ્ય પહોંચતું નહિ હોય તો એ પૈસામાંથી એક રાતી પાઈ પણ તમે તમારા માટે નહિ વાપરી શકો.

જેના ચોપડાની, ચિત્રગુપ્તના ચોપડા જેટલી જ ઈજ્જત થતી જેને ખોટો કહેવાની હામ ભલભલા ભડવીર પણ ભીડી ન શકતા તે ભારતીય વેપારીના ચોપડાની આજે બહારમાં જે ઈજ્જત થઈ રહી છે તેનાં કારણોની તપાસમાં તમે કયારેય ઊંડા ઊતર્યા છો ખરા ?

માની લઈએ કે આજની સરકાર પાશ્ચાત્ય જીવન-પ્રણાલિને વરેલી છે, એટલે તે ભારતીય જીવન પ્રણાલિને વરેલા આત્માઓની નીતિ-રીતિ સાંખી શકતી નથી, પરંતુ આજની સરકારના આ બ્રામક દષ્ટિકોણ સિવાય તમારા ચોપડાની ઈજ્જતી માટે તમે લવલેશ જવાબદાર નથી એમ શું તમે છાતી ઉપર હાથ મૂકીને બોલી શકો એમ છો ખરા ?

પૈસાને ન્યાય-નીતિના ગરણે ગણીને તમે ગલ્લામાં મૂકો છો કે એમને એમ ? પૈસા જેટલી જ પ્યારી તમને પ્રામાણિકતા છે ખરી ? પ્રાણોને પરતન્ત્ર બનાવનારી અપ્રામાણિકતા પૈસા માટે તમે આચરી શકો છો તેનો ખેદ તમને થાય છે ખરા ?

ત્રણ જગતના નાથ શ્રી અરિહંત પરમાત્માની ભક્તિમાં તમે જે દ્રવ્યો વાપરો છો તે નીતિની જ કમાઈનાં હોવાં જોઈએ તે તો જાણો છો ને ? ભક્તિમાં સાચો ભાવ, જો તમારાં દ્રવ્યો નીતિની કમાઈનાં હશે તોજ તમારા હૈયામાં બગશે.

વસ્ત્ર યોગ્યું થાય છે યોગ્ય આ પાણી તેમજ સાબુથી, નહિ કે ખાજકૂંડીના પાણી તેમજ કોલસાથી; તેજ રીતે આત્મા પવિત્ર બને છે શુભ ભાવરૂપી જળ તેમજ શુદ્ધ દ્રવ્યોના વિધિપૂર્વકના અભિષેકથી.

ગમે તેનું દિલ દુલવીને અન્યાયના માર્ગે મેળવેલું દ્રવ્ય તમારા આત્માને વધુ પરતન્ત્ર બનાવશે, તમારા જીવનની શાન્તિ હરામ કરી મૂકશે.

અનીતિની કમાઈના પૈસાથી ખરીદેલાં દ્રવ્યોમાંથી બનેલો ખોરાક પેટમાં નત્ય છે તો પણ સંસ્કાર તેમજ વિચાર ઉભયની પવિત્રતાને તે અભડાવે છે તે તો તમે જાણો છો ને?

જો કદાચ ન જાણતા હો તો ન્યાય-નીતિને વરેલા ગૃહસ્થને ઘેર એક દિવસ જન્મજો અને વળતા દિવસે એવા એક ગૃહસ્થને ઘેર જન્મવા જન્મો કે જે અનીતિના માર્ગે ધન રળતો હોય. અને એ બંને દિવસો દરમ્યાન કયા દિવસે કેવા વિચારો તમને સ્પર્શી ગયા તેની ઝીણવટ-ભરી તપાસ જો તમે શરૂ કરશો તો તમને તત્કાલ નીતિની કમાણીના દ્રવ્યોમાં રહેલી તાકાતનો સાચો અનુભવ થઈ જશે.

વાપરતાં, વાપરતાં કોળિયામાં કાંકરો આવી નત્ય છે એટલે મોં કેવું વીલું પડી નત્ય છે. સમગ્ર દેહતન્ત્ર કેવું હાલી ઉઠે છે તેમ આત્માની સ્વતન્ત્રતાના સાચા

અનુરાગીને અનીતિની કમાઈના દ્રવ્યનો પટ પણ અડે છે કે, તત્કાલ તે જોયેન બની જાય છે. ધર્મની તાજી હવામાં જવા માટે તેના પ્રાણો પોકાર પાડે છે.

સ્વતન્ત્રતાની વાતો કરનારને, પરતન્ત્રતા તરફ ઘસડી જનારું વર્તન શોભે ખરું? પરંતુ સાચી સ્વતન્ત્રતાની પાયાની સ્તમ્ભજના અભાવે આજના મોટા ભાગના માનવો, સ્વતન્ત્રતાની માત્ર વાતો જ માંડતા હોય છે, અને તેમનાં વર્તન, આત્માને વધુ પરાધીન બનાવે તેવાં હોય છે.

પંડ અને પૈસા પાછળ પાગલ બનનારના જીવનમાં ભોગપુણ્ય વિના કેવા, કેવા કડ્ડણ પ્રસંગો ઊભા થાય છે તે નીચેના દ્રષ્ટાંતથી સમજી શકાશે.

પૂર્વ આફ્રીકાના એક મોટા શહેરના એક સ્ટેશન માસ્તર, નવરાશના સમયે લોટરી ભરવાનો તેમને શોખ. તેમની સાથે સાંઘાવાળાના ઝૈરી-છોકરાં પણ રહે. ભાગ્યયોગે લોટરીમાં રૂપીઆ હજાર તે સાંઘાવાળાને મળ્યા. નોટોનું બંડલ હાથમાં આવ્યું એટલે તેને અનેક જાતના તર્કવિતર્ક આવવા લાગ્યા. આ પૈસા હું દેશમાં લઈ જઈશ. સારા કપડાં સીવડાવીશ વગેરે વગેરે દેશમાં જતાં પૂર્વ એક પાર્ટી આપવાનો વિચાર તેના મનમાં આવ્યો. વળતા દિવસે આ-પાર્ટી યોજવાનું નક્કી પણ કરી દીધું.

દિવસો હતા ઠંડીના. માસ્તરની સાથે રહેતી સાંધાવાળાની પત્ની પાણી ભરવા ગએલી. તેની દીકરી ઓરડાને ગરમ રાખવા માટે સગડીમાં નકામા કાગળો હોમી રહી છે. કાગળીઆ ખૂટી ગયા એટલે તેણે આમ-તેમ નજર નાખી, તેવામાં પેલું હબર રૂપીઆવાળું અંડલ તેની નજરે ચઢ્યું. અણુસમજી તે બાલિકાએ તે અંડલ સગડીમાં હોમી દીધું. નોટોની રાખ થઈ ગઈ. એટલામાં બબ્બરમાં ગએલા સાંધાવાળો ત્યાં આવી પહોંચ્યો. તેણે અંડલની તપાસ કરી. અંડલ ન મળ્યું. એટલે પોતાની છોકરીને પૂછ્યું. છોકરીએ જેવો હતો તેવો જવાબ આપી દીધો. છોકરીના જવાબથી સાંધાવાળો રાતોપીળો બની ગયો. ગુસ્સો તેના કાણુમાં ન રહ્યો; તેણે બેરથી પોતાની છોકરીને લાત મારી દીધી. તે લાત પેદુમાં વાગવાથી છોકરી મરી ગઈ. ઘરમાં હોહા થઈ ગઈ તે હોહાની અસરથી પાણીના ટબમાં નાહી રહેલો તે સાંધાવાળાનો નાનો છોકરો તે ટબમાં ગુંગળાઈ ગયો ને મરણુને શરણુ થયો.

બોલો ! આવા પૈસાની પાછળ પાગલ બનાય ? જીવનની પવિત્રતાને હોડમાં મૂકાય ? આત્માની અસલિય-તને છેલ્લું દેવાય ?

ત્રણુ લોક અને ત્રણુ કાળમાં અચળ છે એક માત્ર ધર્મ. તે ધર્મની ભાવપૂર્વકની આરાધના દ્વારા આત્માની સ્વતન્ત્રતા હાંસલ કરી શકાય છે. એ ધર્મના ભોગે પંડ

કે પૈસાની પૂબમાં પાગલ ન બનવાની તમને ખાસ લલામણુ છે.

પંડની પૂબ એટલે દેહલાવનો આક્રે. આ આક્રે તમને હતા નહતા કરી નાખે તે પહેલાં આત્મામાં ડોકિયું કરો, તેના તેજમાં તમે સ્નાન કરો. સમતાલાવતું આંખમાં અંજન કરો.

પૈસા પાછળની આંધળી દોટ, તમને ભવરૂપી ક્રૂપમાં ધકેલી દેશે, તમે વધુ પરાધીન બનીને વધુ દુઃખી થશો; કારણ કે પરાધીનતાને સીધો સંબંધ દુઃખ સાથે છે, જે પરાધીન હોય તે સુખી ન જ હોય. જે પરાધીનતામાં સુખનો અંશ પણ રહેલો હોત તો સ્વતન્ત્રતા કાળે ત્યાગનો સાચો માર્ગ સ્વીકારવાની આજ્ઞા, ઉપકારી ભગવંતોએ ન કરમાવી હોત.

રૂપમદ :

કોઈ રૂપમદ ન કરશો. રૂપ એ કાયમી ટકનાર વસ્તુ નથી. જેવું તે સવારે હોય છે તેવું સાંજે નથી હોતું, સાંજે હોય છે તેવું બીજા દિવસે નથી હોતું. રૂપાળી તેમજ સુંવાળી ચામડી તરફ મોઝીને મોહ હોય, નવતત્ત્વના બાણકારને નહિ.

દેહના રૂપમાં રાખ્યું છે શું? એ તો છે અંદરની અશુચિનું માત્ર મોહક ઢાંકણ. રૂપ જેવું જ હોય તો

આત્માનું જીવો! તેના માટે શાસ્ત્રરૂપી દર્પણમાં મનની આંખને બરાબર પરાવો.

પ્રદર્શન તો વેચવાની વસ્તુનાં હોય.

માનવદેહ અણુમોલ તો લેખાય જો તમે તેના વડે આત્માની સ્વતન્ત્રતાને હાંસલ કરવાની ધર્મધ્યાનાદિ પ્રવૃત્તિ આદરી શકો, નહિતર એજ દેહ પશુથી પણ બદતર બની રહે.

શરીરમાં જેટલી રોમરાજી છે એટલા રોગો છે. પરંતુ પુણ્યના પ્રભાવે તે અંકુશમાં રહેતા હોય છે. છ ખંડના સ્વામી સનત્કુમાર ચક્રવર્તીનું રૂપ અને તે રૂપનો તેમને ચહેલો મહ જગબહેર છે.

સનત્કુમાર સ્નાનગૃહમાં બેઠા છે. ઉઘાડા તેમના દેહમાંથી રૂપ વરસી રહ્યું છે. બ્રાહ્મણનો વેશ ધારણ કરીને આવેલા દેવો તે રૂપ જોઈને ચક્રિત થઈ બચ છે. તેમનું થયું કે દેવલોકમાં આપણે સાંભળેલી ચક્રવર્તીના રૂપની પ્રશંસા સાવ સાચી છે. આપણો ફેરો સફળ થયો. ચક્રવર્તીના રૂપથી અંજઈને બ્રાહ્મણરૂપધારી તે દેવોએ ચક્રવર્તી સમક્ષ તેના રૂપના ખૂબ વખાણ કર્યાં, વખાણ સાંભળતાંની સાથે જ ચક્રવર્તી પગથિયું ચૂકી ગયા. તેમને રૂપનો મહ સ્પર્શી ગયો. તે મહમાં ને મહમાં તેમનાથી બોલાઈ ગયું કે ‘મારું રૂપ જ જોવું હોય તો હું જ્યારે સર્વ વસ્ત્રાલંકાર ધારણ કરીને સિંહાસને આરૂઠ થાઉં ત્યારે જો જો.’

ચકવર્તી તૈયાર થઈને સિંહાસન પર બેસે છે. પ્રાહ્મણ્યવેશધારી દેવો ત્યાં આવી પહોંચે છે. તેમની આંખો ચકવર્તીના દેહ પર મંડાય છે, પણ ત્યાં નથી ઘડી પહેલાનું રૂપ કે કાન્તિ પણ તેના બદલે કળાય છે અનેક રોગો. તે પ્રાહ્મણ્યો તે વાત ચકવર્તીને જણાવે છે. ચકવર્તી વિમાસણમાં પડી જાય છે, પરંતુ વધુ અસ્વસ્થ બન્યા સિવાય પોતાના શરીરમાં રોગ પેદા થયા છે કે કેમ તેની ચકાસણી કરે છે. અને તે ચકાસણી પછી તેને પેલા બ્રહ્મદેવોની વાત સાચી લાગે છે.

બેયું ને! ચકવર્તી જેવાનું રૂપ પણ ક્ષણવારમાં ઉપટી ગયું! માટે કહીએ છીએ કે આત્માના રૂપ પાછળ દિવાના બનો! કાયા પાસેથી પણ તેજ કામ લો!

કાયા અને માયાનો મોહ વધારીને તમે સ્વતન્ત્ર નહિ, પરંતુ વધુ પરતન્ત્ર બનશો, મીઠી ઉંઘ કે સુખનો રોટલો પણ તમે તે પરાધીન દશા વચ્ચે નહિ પામી શકો. દિનરાતનો અજ'પો તમને કોરી ખાશે. વાતવાતમાં તમે ચીઠાઈ જશો તમારી જાત ઉપરનો કાબુ ખોઈ નાખવાની હદ સુધીની પરાધીનતાના તમે શિકારબની જશો.

એક કીડીનો ચટકો પણ તમને સામાયિકમાં પણ ઉંચા નીચા કરી મૂકે છે. અને એ ચટકાથી સ્વતન્ત્ર થવાની પેરવી, મનની આજ્ઞાથી તમે સામાયિકના નિયમ ભૂલીને પણ તત્કાલ શરૂ કરી દો છો, જ્યારે આત્માને સ્વતન્ત્ર

કરવાની શ્રી જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞાના પાલન માટે તમે આજ સુધીમાં શું શું કર્યું? તેનો જો તમે તટસ્થપણે વિચાર કરશો તો તમને તમારી જાત પ્રત્યે જરૂર નફરત પેદા થશે.

આર્યને છાજે આત્માની સ્વતન્ત્રતાનાં અરમાન, પંડ, પૈસા પરિવાર એ વગેરે પાછળ એ વિવેકપૂર્વક જ પગલાં ભરે. આત્માના હિતને સહુના હિત સાથે સંબંધ છે એ સત્યને હૃદયમાં સ્થાપિત કરીને તમારે આત્મ સ્વાતન્ત્ર્યને સર્વથા અનુરૂપ જીવન શરૂ કરવું જોઈએ.

દેહભાવને મનમાંથી દૂર કરીને ત્યાં આત્મભાવ સ્થાપવો જોઈએ. પુષ્ટ થએલો આત્માને દેહભાવ વારંવાર ભવરૂપી પિંજરામાં ધકેલી દેવારૂપે પરિણમશે, જ્યારે આત્મ-ભાવની આછી પણ અસર તમને સર્વત્ર સગી માતા કરતાં પણ સવાયા સ્નેહથી સાચવશે.

સ્વમાની સુખડી :

આ સંસારના સુખલોગ અને રંગરાગ સ્વમાની સુખડી જેવા છે. ગમે તેવી પણ ભૂખ, સ્વપ્નમાં ખાધેલી સુખડીથી લાગતી નથી, તેમ સંસારના ગમે તેવા પણ રંગરાગ આત્માને સાચા સુખનો અનુભવ કરાવી શકતા નથી. વા-વીજનાં તોફાન, સૂર્યને સ્પર્શી શકતાં ન હોવા છતાં, સૂર્યના જગત સાથેના સંબંધમાં તીવ્ર અંતરાય પેદા કરે છે તેમ ઈન્દ્રિયોના રંગરાગ આત્માના એક પણ

પ્રદેશને ખંડિત કરી શકતા ન હોવા છતાં આત્માની સાચી સ્વતન્ત્રતાને ગોપવવામાં ગજબનો ભાગ ભજવે છે.

સ્વતન્ત્રતાની વાતો કરનારા, કઈ સ્વતન્ત્રતાની વાતો કરે છે? આત્માની સ્વતન્ત્રતાને લૂંટી લેનારા વિષય અને કષાયરૂપ લૂંટારાઓની સ્વતન્ત્રતાની કે આત્માની સ્વતન્ત્રતામાં સહાય કરનારા ન્યાય - નીતિ પરાયણ જીવનની સ્વતન્ત્રતાની?

બિચારો સિકંદર :

પદ, પ્રતિષ્ઠા, ઐશ્વર્ય અને સત્તાની પાછળ પાગલ બનેલો સિકંદર, સાથે શું લઈ ગયો ?

એ સિકંદરને જ્યારે એમ લાગ્યું કે હવે હું બચવાનો નથી ત્યારે તેણે પોતાના મુખ્ય માણસોને પોતાની આખરી ઇચ્છા જણાવી. એ ઇચ્છા શી હતી તે જાણો છો? એજ કે મારા મરણ પછી મારો જનાબને નીકળે ત્યારે મારા બંને હાથ એ જનાબની બહાર ખરાબર લટકતા રાખજો અને મારા સઘળા વૈદો, હકીમો તેમજ નજુમીઓને મારા જનાબની આગળ રાખજો કે જેથી સહુ સમજી શકે કે લાખખોનાં લોહી વહેવડાવનાર સિકંદર છેવટે ખાલી હાથે જ જગત છોડી રહ્યો છે. તેના વૈદો કે નજુમીઓ પણ તેને છેલ્લી ક્ષણે બચાવી શક્યા નથી. સિકંદરના અંતિમ જીવનકાળનો ઇતિહાસ વાંચવાથી તમને તેની હૃદયવ્યથાનો ખ્યાલ આવશે. કહેવાતો હતો

જે મહાન તે સિકંદર પણ પોતાના અગણિત પાપકૃત્યોને કારણે મરણ ટાળે ‘ બિચારો ’ બની ગયો.

માટે કહીએ છીએ કે પૂર્વ પુણ્યના ઉદ્દયે મળેલી સાધન સામગ્રી તેમજ શક્તિ ઉપર મમત્વની મહોર ન મારશો! મમતા મારક છે. એ તમને સહુના શત્રુ બનાવી દેશે અને અણિના સમયે સામું પણ નહિ બુઝે. પત્ની, પુત્ર તેમજ પરિવાર પૂરતું અંધિયાર જીવન જીવવા જશો તો એ જીવનની દશા અંધિયાર જળાશય જેવી થઈ જશે. અંદરની પવિત્રતા આસ્તે, આસ્તે દુર્ગંધમાં બદલાઈ જશે.

માઝા ત્યાગમાં છે, નહિ કે રાગમાં.

મારું મારશે, અ-મારું તારશે.

વસ્તુ ઉપરનો મોહ તમારી પાસે ન કરવાનાં પાપ કરાવશે, તમારા આત્માને અધિક પરાધીન બનાવશે, જ્યારે તેજ વસ્તુ ઉપર જે તમે મમત્વની મહોર નહિ મારો તો તમારા હૈયામાં તેના માટે મોહ પેદા પણ નહિ થાય અને તમે તેના માટે પાપાવૃત્તિ સેવવાની હદ સુધી નીચા પણ નહિ ઉતરો.

ઓછા સગાવાળું અંધિયાર જીવન અને જગત અમને અકાઠું લાગ્યું એટલે ત્રણ જગતના બધા જ જીવો સાથે સાચી સગાઈ સાંધી આપનારા ધર્મને અમે ચઢતા પરિણામે ત્રિવિધે સમર્પિત થયા. સમર્પણમાં આત્મ-સ્વાન્યની ખરી ખુમારી અનુભવી શકાય છે.

ભારતીય સંસ્કૃતિની સુવાસ :

છાશ છાંટવાથી દર્ભાનું ખેતર સમૂળ ઉજ્જડ બની જાય છે, તેમ જીવનમાં ભારતીય સંસ્કૃતિને અપનાવવાથી, સ્કૂલ પઢાર્થોના મોહની જડ, મૂળમાંથી ઉખડી જાય છે અને વ્યક્તિ, સાચી સ્વતન્ત્રતાના માર્ગે આગળ વધી શકે છે ભારતીય મહાસંતો અને મહાસતીઓના વિશ્વકલ્યાણકર જીવનપ્રવાહને હેમખેમ આપણા સુધી પહોંચાડનારી ભારતીય સંસ્કૃતિનાં અમીપાનથી તમારે અંગે, અંગે સમતાના સમીરવાશે, શાન્તિના સૂર રેલાશે. ત્યાગનો સાચો મહિમા સમજાશે.

આપણે ત્યાં વીંટીને હાથની શોભા નથી ગણી, પરંતુ દાનને હાથની શોભા તરીકે સ્વીકાર્યું છે, તેજ રીતે હૈયાની શોભા દયા છે જે રીતે સરોવર સ્વચ્છ જળ વડે શોભે છે. આંખની શોભા અમી છે. આ અમીને સંતોષનું સત્ત્વ પણ કહી શકાય. જ્યારે વાણીની શોભા મધુરતા છે. તમારી પાસે કેટલું ધન છે, એનું અમારે મન કોઈ મહત્ત્વ નથી, એ ધનમાંથી તમે કેટલું દયા દાનાદિ પાછળ ખર્ચો છો? તેજ અમારે મન મહત્ત્વનું છે. ધન વડે ભોગનાં સાધનો વસાવશો તો તે સાધનો તમારા આત્માની સ્વતન્ત્રતાનો ભોગ લેશે. દિલમાં દયાના દિવ્ય ઝરણાને બદલે હુંપદને કાયમી સ્થાન આપશો તો આ દુનિયામાં તમે ઠેર, ઠેર ઠોકરો ખાશો, કોઈ તમને મીઠો આવકાર પણ નહિ આપે.

ભારતીય સંસ્કૃતિ, સ્થૂલ પદાર્થોનો ઉપયોગ દેવ, ગુરુ, ધર્મની ભક્તિ પાછળ કરવા ઉપર જ ભાર મૂકે છે. જ્યારે પશ્ચિમની સંસ્કૃતિ એ પદાર્થોના ઉપયોગ દ્વારા પાંચ ઇન્દ્રિયોને બહેકાવી મૂકવાના મુદ્દા ઉપર ભાર મૂકે છે. પાંચ ઇન્દ્રિયો બહેકી જશે તો તમારું જીવન બે-તાલ બની જશે, મનની શાન્તિ લૂંટાઈ જશે અને આત્માનો વિચાર કરવા જેટલી સ્થિરતા પણ તમારા માટે સ્વભવત બની જશે.

ઘણાને પદ્ધતિનો મોહ હોય છે. પદ્ધતિ મેળવવા માટે ગુલામ જેવું વર્તન કરતાં પણ એવા માણસો અચકાતા નથી.

મોહ રાખવો હોય તો શાશ્વત પદ્ધતિ રાખો ! કોણ ના પાડે છે? એ પદ્ધતિ અધિક જિંચું કોઈ પદ સમગ્ર વિશ્વમાં નથી. એ પદે પહોંચશો તો કાળ પણ તમને નહિ અડી શકે. દેહનો કોઈ દંડ તમારે ભરવો નહિ પડે. કદી ઘટવધ ન થાય એવું અવ્યાખાધ સુખ એ પદે પહોંચીને તમે ભોગવી શકશો. અને એ સુખ પણ કેવું તે જાણો છો?

ન જાણતા હો તો જાણી લો કે સર્વતન્ત્ર સ્વતન્ત્ર આત્માના જ ધરતું એ સુખ હોય છે. બહારના કોઈ પદાર્થ સાથે એ સુખને લવલેશ સંબંધ હોતો નથી.

અહીં તમે પદવી માટે પારકાની પળસી પણ કરો છો, જે બદામના માણસની ખુશામત કરતાં પણ ખચકાતા નથી, કારણ કે અંદરનો અહં જેમ નચવે છે તેમ નાચીને તમે લવમંડપની શોભામાં વધારો કરો છો.

સ્વતન્ત્રતાની તમારી વાતો જો સાચી હોય તો તમે તમારી જાતને દુન્યવી પદના બંધનમાં નાખવાની હામ ભીડી શકો ખરા ?

કહેવું જોઈએ કે સ્વતન્ત્રતા એ કયા બાગનું ફૂલ છે, એની જેઓને મુફલ ગતાગમ નથી એવાઓ આજે સ્વતન્ત્રતાના નભે એલફેલ બોલે છે, એ ખરેખર આશ્ચર્ય છે.

નાના-મોટા પ્રત્યેક પદને સીધો સંબંધ પાત્રતા સાથે હોય છે. દેવાધિદેવના પરમ તારક શાસનને પામ્યા પછી પણ જો આપણે પરમપદને પાત્ર નહિ બનીએ તો ક્યારે બનીશું ? ચોર્યાસીના ચક્કરમાં પડીને શું આપણે ઓછા રીબાયા છીએ કે હજી પણ એ ને એજ ચક્કર તરફ આપણે ઝોક ટકી રહેલો જણાય છે ?

કામ સારાં કરો, આપોઆપ તમારું નામ લોકજીભે રમતું થઈ જશે. પ્રતિષ્ઠાને ખૈસા વડે ખરીદવાની ચીજ સમજીને આજે માનવોએ પૈસા તેમજ સાચી પ્રતિષ્ઠા બંનેની આબરૂ ધૂળમાં મેળવી છે. આત્માની સ્વતન્ત્રતા

માટેના ન્યાયપૂર્ણ સત્કાર્યમાં તમે જોડાઈ જાઓ! જુઓ, જગત તમારી વાહવાહ કરે છે કે નહિ?

સમ્રાટ વિક્રમાદિત્ય ગયા અને છતાં તેમનું નામ રહ્યું, તેનું કારણ શું?

એજ ને કે તેઓ પરદુઃખલંબક હતા.

તમને તમારું દુઃખ જેટલું સાલે છે એટલું પારકાનું દુઃખ સાલે છે? પારકા દુઃખે દુઃખી થવાની સાત્ત્વિકતા જો તમે નહિ પ્રકટાવી શકો તો ધર્મના માર્ગે આગળ વધીને સાચી સ્વતન્ત્રતા હાંસલ પણ નહિ કરી શકો. ‘પાડોશીનાં પિત્તળનાં અને મારો અચુ સોનાનો’ એ ન્યાય સાચી સ્વતન્ત્રતાના માર્ગમાં હરગીઝ નહિ નભે, માટે દિલના દિલાવર બનો. વાણી વાટે મધુરતા વહેવા દો. કડવા વેણ કાઢીને ખીજને હલકો ન પાડો.

જેને પ્રતિષ્ઠા ખ્યારી હોય છે તે ખીજની યેઠજજતી કરી ન શકે એમ મનોવિજ્ઞાન કહે છે, પરંતુ પ્રતિષ્ઠાને અદલે પ્રતિષ્ઠાના અહં પાછળ પાગલ માનવો એમ જ સમજતા હોય છે કે ખીજને હલકી નજરે જોવાથી પોતાની મહત્તા ઈજ્જત વગેરે સ્થાપિત કરી શકાય છે પણ એટલું તો વિચારો કે જે પળે તમે સામાને હલકી નજરે જુઓ છો, તેજ પળે નજરને નીચે લઈ જવારૂપ પતનના તમે ભાગી બનો છો, જ્યારે સામાનું તેનાથી કાંઈ જ અગડતું નથી.

ધર્મ, નીતિ, સદાચાર, ગંભીરતા આદિમાં જેણે પોતાની પ્રતિષ્ઠા જોઈ છે, તે દુન્યવી પ્રતિષ્ઠાના વાઘા અંગે ધરવાની કોઈ ચેષ્ટા નથી કરતો.

ગહનતાની ભીતરમાં :

જેને આગળ વધવાની હોંશ છે, માનવજીવનનો પરાધીનતાના કારણરૂપ પાપના પોટલા બાંધવા પાછળ દુરૂપયોગ કરવાનો મુદ્દલ મોખ નથી એ માનવો જીવનમાં કંઈ રીતે વર્તે તે જાણો છો? એવા માનવો વાણી વાટે સદ્ભાવ વહાવે છે. નયનો વાટે તૃપ્તિનું તેજ. કાન તેમના પરનિંદા સાંભળીને કળવા માંડે છે, દિલ તેમનાં દરિયા જેવાં હોય છે, આત્માને ડાઘ ન લાગે તેની વધુમાં વધુ કાળજી તેઓ રાખતા હોય છે. એકની વાત, બીજાને કરી દેવાની છીછરી મનોવૃત્તિ સાથે તેઓ સંબંધ રાખતા નથી. આઘીપાછી કરવાની કુટેવનું સ્થાન જે ગંભીરતા લે, તો આ દુનિયામાં રોજ બનતા અનર્થોમાંથી ઘણા અનર્થો ઓછા થઈ જાય.

પાણીદાર મોતી, મહાસાગરના અગોચર કોતરમાંની છીપમાં પેદા થાય છે તેમ જીવનની અમીરાતને વધારનારા સદ્ગુણરૂપી મોતીઓ પણ ગંભીર હૈયાના એકાંત, શાન્ત અને પવિત્ર પ્રદેશની પૂરેપૂરી અપેક્ષા રાખે છે

વાત સ્વતન્ત્રતાની કરતા હોઈએ તો આપણું વર્તન તેનાથી વિપરીત પ્રકારનું ન જ હોવું જોઈએ. જે માનવી

પોતાનો ઓલ પાળવા જેટલું પણ બળ દાખવી શક્તો નથી તે શું સ્વતન્ત્ર થવાનો છે? પોતાના ઓલનો તોલ કરી બાલુનારા આત્માઓ, અણુઓલ જીવનને જરૂર દીપાવી શકશે.

આજે આ દેશની પ્રબળતા જીવનમાંથી ગંભીરતા તેમજ જીવનની સમ્યાઈના રણકાપૂર્વકની નિખાલસ વાણી એ જેનું ચલણ એટલું બધું ઓછું થઈ ગયું છે કે, અહીંનો માનવી, પોતાના પાડોશીના ઘરની વાત પણ જીરવી શક્તો નથી કે એ પાડોશીને પોતાના તરીકે સ્વીકારી શક્તો નથી.

શિક્ષણનો સાર :

કહેવાય છે કે આ દેશમાં શિક્ષણનું પ્રમાણ વધતું બન્યું છે. જે શિક્ષણનું પ્રમાણ ખરેખર વધ્યું હોય તો તેની સ્પષ્ટ અસર અહીંની પ્રબળતા જીવનમાં આપણને જોવા મળવી જોઈએ ને, જ્યારે અહીં તો જુદું જ ચિત્ર જોવા મળે છે. નવી પેઢીને સાચી ભારતીયતાનું ભાન નથી, એ ભાન તેને થાય એવું શિક્ષણ અપાતું નથી. અને જે અપાય છે, તે શિક્ષણથી આત્માની સ્વતન્ત્રતાની કોઈ હવા પેદા થઈ શકે તેમ નથી, કારણ કે તે શિક્ષણમાં માનવીના સર્વદેશીય વિકાસનાં તત્ત્વો છે નહિ. હિંસા તેમજ દુરાચારમાં સીધી તેમજ આડકતરી રીતે

પ્રેરક શિક્ષણ આત્માનું નિકંદન કાઢી નાખશે એ ન ભૂલવું જોઈએ.

સાચો શિક્ષિત તો સાચો માનવ બનવાની જ ભાવનાપૂર્વકતા જીવનને ચાહતો હોય, આવકારતો હોય, અપનાવતો હોય. જીવનની સમ્યાઈની સાચી ભૂખ ન ઉઘાડી શકે એવા શિક્ષણનું શું કરવાનું ?

આજનાં ષટકર્મો :

સ્વાધીનતાની વાતો કરનારા આજના સ્ત્રી-પુરૂષોના વ્યવહાર જોતાં એ સ્પષ્ટ થાય છે કે તેમને વધુ રસ આત્માની સ્વાધીનતામાં નથી, પરંતુ લૌકિક વાહવાહ, વર્તમાનપત્રોના વાંચન, નાટક, સીનેમા, ચા-પાન અને રેડીઓના રોજના કાર્યક્રમોમાં છે. કહો કે આજના મોટા ભાગના સ્ત્રી-પુરૂષોનાં આજ ષટકર્મ છે.

પણ આત્માને સ્વતન્ત્ર કરનારા ધર્મના અંગભૂત ષટકર્મો કયાં છે તે જાણો છો ? ન જાણતા હો તો નોંધી લો. એ ષટકર્મો નીચે મુજબ છે.

દેવપૂજા. દાન, દયા, ધર્મધ્યાન, સંયમ અને નવકારવાળી. નવકારવાળીને ષટકર્મમાં એટલા માટે સાંકળવામાં આવી છે કે તે આપણને સહુને શ્રી પંચ પરમેષ્ઠિ ભગવંતોને ભજવાનું સરળ છતાં શ્રેષ્ઠ આલંબન પૂરું પાડે છે. નવકારવાળીના આલંબન સિવાય, મંત્રા-

ધિરાજના જાપમાં રમણુતા વધારવાનું કાર્ય, બાળજીવને તેા શું પણ પીઠને પણ ક્યારેક અઘડું લાગવા માંડે છે.

અંતર્મુખતાને પોષક પ્રવૃત્તિ છોડીને, બહિર્મુખતા વધારનારી પ્રવૃત્તિમાં તમે જેટલો રસ વધારશો તેટલા વધુ પરતન્ત્ર બનશો. આત્મનિરીક્ષણની યોગ્યતાથી ગબડશો, ન્યાયનો માર્ગ ચૂકશો અને શાન્તિ ગૂમાવશો.

છાપાની દુનિયામાં દાખલ થવાથી અનેકની નબળી વાતો તમે જાણુતા થશો, પણ તેનાથી તમને લાલ કશો જ નહિ બય, જ્યારે સાત્ત્વિક વાચનની તમારી અભિરુચિ ઘટશે તે નક્કી જ છે.

આંખ, કાન, સ્ત્રીનેમા તેમજ રેડીઆને સમર્પિત કરી દેવા માટે નથી મળ્યા. આંખનો ઉપયોગ દર્શનીય પદાર્થો પાછળ થવો જોઈએ, કાન સરશાસ્ત્રોના શ્રવણ વડે પવિત્ર થવા જોઈએ. સમગ્ર માનવદેહ દ્વીપે છે પરમાર્થપરાયણુતા વડે.

તેમ છતાં જો સ્વાર્થને આગળ કરશો તેા તમે પાછળ રહી જશો; સાચી સ્વતન્ત્રતાની દિશા ચૂકી જશો. અણુમોલ માનવજીવન પામીને પણ, પામવા જેવું કશું જ નહિ પામી શકો.

સ્વતન્ત્રતા :

જો તમે ઈચ્છતા હો કે અમારા કામમાં બીજા ઉખલ ન કરે, તેા તમારે પણ બીજાના કામમાં ઉખલ

ન કરવી જોઈએ. અન્યની સ્વતન્ત્રતાની ઈજ્જત કરશો તોજ તમે સ્વતન્ત્રતા માટે લાયક બની શકશો.

જો સાત પપ્પાની તમારી ઈચ્છા નહિ છૂટે તો તમે તમને ક્યારેય સ્વતન્ત્ર નહિ બનાવી શકો. ઈચ્છાને છોડવી નથી અને ઈચ્છારહિત સ્વતન્ત્ર જીવન ઈચ્છવું છે તે ક્યાંનો ન્યાય? કાં ઈચ્છા છોડો. કાં સ્વતન્ત્રતાની આશા છોડો! ઈચ્છા એકાએક ન છૂટતી હોય તો પરમાર્થના પંથે જીવન જીવવાની શરૂઆત કરો, એ જીવન જ આપોઆપ તમને સાચી સ્વતન્ત્રતા મેળવવા માટેનું બળ પૂરું પાડશે.

પૈસા વડે કોઈની પણ સ્વતન્ત્રતા ખરીદવાની કુચેષ્ટા ન કરશો! સત્તાધારી હો તો એ સત્તાના બળે કોઈને પણ દબાવવાનો વિચાર ન કરશો. સાચું શ્રેષ્ઠીપણું પૈસાના શેઠ બનીને તમે ભોગવી શકશો, દાસ બનીને હરગીઝ નહિ. તેજ રીતે સત્તાના વિવેકપૂર્વકના ઉપયોગથી તમે અનેકની સ્વતન્ત્રતાને બચાવી શકશો.

આ સ્થળે જે ઉલ્લેખ કરું છું તે સ્થૂલ સ્વતન્ત્રતાનો છે. આ ઉલ્લેખ જરૂરી એટલા માટે છે કે જો તમે અન્યની સ્થૂલ સ્વતન્ત્રતાને પણ આવકારી ન શકો તો સાચી જે લોકોત્તર સ્વતન્ત્રતા છે તેને લાયકનું આંતરિક જીવન તમે લાગ્યે જ ઘડી શકો.

પુણ્યબળે તમને પૈસો મળે, તમારો કારોબાર વધે, વધેલા એ કારોબારને સંભાળવા માટે તમારે ખીબા ભાઈઓની સહાયની જરૂર પડે. એવા સહાયક ભાઈઓની સાથે માત્ર ‘એ નોકર છે’ એમ સમજીને જ જો તમે વ્યવહાર ચલાવો તો તમારી શેઠાઈની કિંમત કોડીની પણ ન ગણાય. સાચા સ્વાતન્ત્ર્યપ્રેમીઓ વચ્ચેના વ્યવહાર સદાય આત્મીયતાસભર રહેવા જોઈએ.

જ્યારે આજે તો પૈસાદાર, પોતાના માણસ પાસેથી તેની શક્તિ કરતાં પણ વધુ કામ લેવાની વૃત્તિ ધરાવે છે અને ગુમાસ્તો પણ કામચોરી શિખતો જાય છે, કહો! આમાં ક્યાં રહ્યો શેઠ-નોકરનો સાચો સંબંધ?

એકએકની સ્વતન્ત્રતાની ઈજ્જત નહિ કરો તો તમને સ્વતન્ત્રતા તરફ આદર છે એવું તમે કોઈને પણ ગણે નહિ ઉતારી શકો. માણસ, માણસ વચ્ચે માણસાઈ મહેકતી હોય કે સ્વાર્થની દુર્ગંધ?

માણસ થઈને જો તમે માણસની ઈજ્જત નહિ કરો તો ખરી બેઈજ્જતી તમારી થશે. તેમજ સમાજમાં માણસાઈનું ધોરણ વધુ કથળશે.

મંગલ માર્ગ :

સાત પર્યાની પાછળ પડછાયાની જેમ ભટકશે તો દુઃખી થશે. આત્મા તમારો અધિક પરતન્ત્ર બનશે.

તમારી કોઈ ધારણા બર નહિ આવે, આપત્તિ તમારો કેડો નહિ છોડે, જીવન તરફ તમને નફરત છૂટશે, તમારું મન, ચાળણી જેવું બની જશે તેમાં શાન્તિનું એક બિન્દુ પણ ટકી નહિ શકે.

બ્યારે સંયમ, સદાચાર, સદ્ભાવ, સુજનતા, સમ્યાઈ સાત્વિકતા અને સહિષ્ણુતારૂપ સાત સસ્સાની સેવા કરશે તો અહીં પણ શાન્તિ ભોગવી શકશે અને કાળક્રમે મોક્ષના અવ્યાભાધ સુખના ભાગી પણ બનશે.

ચન્દ્ર વડે રાત શોભે છે તેમ આ સસ્સા વડે માનવજીવન શોભે છે. પૂરી ચૂસાઈ ગએલી શેરડી જેવું આ સાત સસ્સા સિવાયનું માનવજીવન બની બચ. એવા જીવનમાંથી જગતમાં સતતપણે દુર્ભાવની નિકાસ થતી હોય છે.

અંગારા અડતાં દેહ દાઝે છે તેમ દુર્ભાવ વડે મનનો પરિણામ દાઝે છે, દેહ દાઝે છે તેની વેદના તમને થાય છે તો મનના પરિણામને દઝાડનારા દુર્ભાવના સ્પર્શની વેદના તમે અનુભવો છો કે કેમ તે બરાબર વિચારી જાઓ!

આજનું વિજ્ઞાન :

આજના વિજ્ઞાનની વાતોમાં ફસાશે તો જીવન હારી જશે. આજના વિજ્ઞાને જગતને અજંપા સિવાય કંઈ ભેટ આપી છે? ખુદ પ્રયોગને આધીન છે એવા વિજ્ઞાન અને વૈજ્ઞાનિકોની વાતો કેટલી પાયાદાર ગણાય?

જ્યારે અમે તમને પરમયોગીશ્વર ભગવંતે ક્રમાવેલી વાતો જણાવીએ છીએ જે સાંભળવાથી પણ લાલ છે અને પાળવાથી પણ લાલ છે.

બુદ્ધિના અમર્યામાં આત્માની સ્વતન્ત્રતાનો મહાધોધ કોઈ ઝીલી શક્યું નથી કે ઝીલી શકવાનું નથી. પોતાની શોધ આખરી હોવાનો દાવો કરનારા એક વૈજ્ઞાનિકની તે વાત બીજા વૈજ્ઞાનિક પોતાની શોધ વડે બીજા જ દિવસે અધૂરી હોવાનો પડકાર ફેંકે છે તે તો તમે પણ જાણો છો ને ?

માટે કહીએ છીએ કે શાશ્વત સત્યના પ્રકાશક શ્રી વીતરાગ પરમાત્માના વચનોમાં અપૂર્વ નિષ્ઠા કેળવો ! એવી નિષ્ઠાવાળા પુણ્યાત્માઓની ભૂરિ, ભૂરિ અનુભોદના કરો ! તમારી નબળાઈની રડતા હૃદયે ગર્હા કરો !

તમારી નબળાઈને અહંથી પ્રેરાઈને છાવરશો તો તમે વધુ નબળા પડશો, તમારા આત્માની સ્વતન્ત્રતા એ ખૂબજ દૂરના ભવિષ્યની વાત બની જશે. ત્યાં સુધી તમારે જન્મ-જરા-મૃત્યુના ધક્કા ખાવા પડશે. આ ધક્કા સાધારણ પ્રકારના ધક્કા નથી હો ! તમે જો તેને સાધારણ પ્રકારના માનતા હો તો ભૂલી જાઓ !

માનવજીવન પામ્યા પછી આત્માની સ્વતન્ત્રતાની સાચી ઝુંબેશમાં ભાગ નહિ લો તો ભાગ લેશો શેમાં ? કે પછી આત્મસુખ સંબંધી કોઈ ગતાગમ જ તમને

નથી કે જેથી સ્વતન્ત્રતા કાળે સર્વ સાવધના ત્યાગનો તૈયારી તમને અધરી લાગે છે.

પ્રાણ તેમજ પદાર્થો આપણને છોડીને ચાલ્યા જાય, તે પહેલાં તેમનો આત્માની સ્વતન્ત્રતા પામવાની દિશામાં શક્ય સઘળો સદુપયોગ કરી લેવો તે શું તમને ન્યાયોચિત માર્ગ નથી જણાતો ?

નજર ઠેરવી સિદ્ધશિલા ઉપર અણુનમ મસ્તકે અપ્રમત્તપણે આગળ વધવાની અમારી તમને શિખામણુ છે. તમે એક મિનિટ પણ કર્મની માર સહન કરો તે અમે મુદ્દલ નથી ઈચ્છતા અને તેથી જગતમાં આત્મ સ્વાતન્ત્ર્યનો સાથો જંગ જારી રાખવાની વાત તમને વારંવાર કરીએ છીએ.

ન્યાયપૂર્ણ જીવનની કોઈની પણ સ્વતન્ત્રતાની આડે તમે ન આવશો !

તમારા જીવનમાં આત્માની સ્વતન્ત્રતાનો ઉલ્લાસ પ્રકટો ! સાત પાપાને છોડીને સાત સસ્સા સાથે સાચી દોસ્તી કેળવવામાં તમારો રસ વધો ! ઉલ્લાસ વધો !

પાપ કરવાની શક્તિ જ ન રહે એવું નિર્મળ જીવન કેળવીને તમે સહુ, મોક્ષના અવ્યાભાધ સુખના ભાગી બનો !

૪: વિશ્વશાન્તિ

આજતું પ્રવચન 'વિશ્વશાન્તિ' ઉપર રાખ્યું છે.

વિશ્વશાન્તિ કોણ ન ઈચ્છે? પરંતુ ઈચ્છવા માત્રથી આવી મળે એવી એ વસ્તુ નથી. એક નાનકડો પદાર્થ મેળવવા માટે પણ મૂલ્ય ચૂકવવું પડે છે. તો વિશ્વશાન્તિ માટેનું મૂલ્ય ચૂકવવાની તમારી તૈયારી આજે કેટલી છે? કે પછી મફત મળતી હોય તો માણવા બેટલી જ તૈયારી છે.

આજે જગતમાં અશાન્તિ છે તેની ના નહિ, કેટલેક સ્થળે એ અશાન્તિની ઉત્પત્તિ પણ જણાય છે તો બાકીના સ્થળોમાં અપ્રકટપણે પણ અમલ તો મોટે ભાગે અશાન્તિનો જ કળાય છે. આજે ય અનેક સ્થળે યુદ્ધની આગ સળગી રહી છે. રાજનાં સેંકડો માણસો ઘેઘર બની રહ્યાં છે. ભર્યાંભાહર્યાં ભવન છોડી દઈને બન બચાવવાની આશાએ અનેક સ્ત્રી-પુરૂષો એક દેશમાંથી બીજા દેશમાં ચૂપચાપ સ્થળાંતર કરી રહ્યાં છે. કેઈ બહેનનો ભાઈ

મરાય છે તો કોઈ માતાનો લાડકવાયો, અનેક સ્ત્રીઓના સંતાના સિંહર ભૂંસાઈ રહ્યાં છે.

માનવ જેવા માનવની આવી કંઈ સ્થિતિ સર્જનારી અશાન્તિનું મૂળ કારણ શું છે, તે જાણો છો?

અશાન્તિનું કારણ :

અસંતોષ છે જગતની વર્તમાન અશાન્તિનું કારણ માટે જ લવાંતરના સુકૃતના પુરુષાર્થ દ્વારા ઉપાજેલી પુણ્યાઈથી જેટલી અનુકૂળ સામગ્રી મળી છે, તેમાં સંતોષ માનશે તો સુખી થશે. જીવનમાં શાન્તિનો અનુભવ કરી શકશે. આજનો લક્ષાધિપતિ, કેટલાક ધીશ બનવાની લાલસામાં પોતાને મળેલી સંપત્તિનો સદુપયોગ નથી કરી શકતો, પરંતુ કેટલાક ધીશ બનવાની લાલસામાં દુઃખી થાય છે. કલેક્ટર બનવાની ભૂખ કલાર્કને, કલાર્ક તરીકેનો એનો ધર્મ બજાવતાં પણ ચળવિચળ બનાવે છે. આવા અસંતોષની આગમાં જળતા માનવો સમાજમાં પણ અસંતોષ ફેલાવે છે અને શાન્તિનો ભંગ કરે છે.

જે તમે સાચા દિલથી શાન્તિ ચાહતા હો તો તમારા કરતાં વધુ દુઃખી માણસોનો વિચાર પહેલાં કરજો. આમ કરવાથી તમને તમારી સ્થિતિનો સંતોષ સ્પર્શશે. નીતિની કમાઈનો ઢાળ-રોટલો જમતી વખતે જે તમે દૂધપાક-પુરીના ખાનારને નજર સામે લાવશો

તો દાળ-રોટલાની મીઠાશ પણ ખોશો અને દૂધપાક-પુરી નહિ મેળવી શકો તે નકામાં.

ઉનાળાની ગરમીથી અકળાઈને શિયાળાને સાદ પાડનારા અને શિયાળે ઉનાળાને સંભારનારા નથી શિયાળાનો લાભ મેળવી શકતા કે નથી ઉનાળામાં ઠરીને બેસી શકતા, તેમ પ્રાપ્તસંયોગો વચ્ચે પોતાની બલ તેમજ મનને જે તમે બરાબર ગોઠવી નહિ શકો તો ગમે તેવી સાનુકૂળતા વચ્ચે પણ તમે સાચી શાન્તિ નહિ અનુભવી શકો, પરંતુ વધુને વધુ સાનુકૂળતાનો વ્યામોહ તમારા જીવનવૃક્ષને હલાવી મૂકશે.

વ્યક્તિ કે વ્યક્તિઓના બનેલા સમુહનું એની જરૂરીઆતો તરફ પ્રમાણથી પણ અધિક ધ્યાન ખેંચીને તે જરૂરીઆતો મેળવવા માટે એને સાધનસંપત્તિ માનવો સામે ઉશ્કેરી મૂકવાનો જે અનૈતિક રાહ આજે આ દેશમાં તેમજ અન્યત્ર અપનાવાઈ રહ્યો છે તેનાથી જગતની પ્રજાઓની શાન્તિને મોટો ધક્કો પહોંચ્યો છે.

હાલત તમારી ભલે ગમે તેવી હોય, પણ જે તમે તે હાલતમાં સંતોષથી રહેશો તો તમારા જીવનમાં શાન્તિ જરૂર અનુભવી શકશો. કદાચ પાપોદયવશાત્ તમને બે ટંકના લોબનને બદલે એકજ ટંકનું લોબન મળે તો પણ તેનો ઉહાપોહ શા માટે? એક ટંકનું પણ મજ્યું તો છે ને? શું આ જગતમાં એવા પણ જીવો નહિ

હોય કે જેઓ એક ટંકનું પણ નિયમિત લોજન નહિ મેળવી શકતા હોય? તો તેમના કરતાં તો તમારી હાલત સારી ગણાય ને ?

સામાન્યમાંથી, મધ્યમ અને મધ્યમમાંથી સારી હાલતમાં પહોંચવા માટે સાચો રાહ છે ધર્મની આરાધનાનો, એ રાહ છોડીની મધ્યમ તેમજ સારા પ્રકારની હાલતવાળા માનવો તરફ દ્રેષભાવ કેળવવાથી તમારી હાલત સુધરવાને બદલે બગડશે અને સમાજમાં વધુ બળભાગટ પેદ થશે.

પેટ ભરવાના બહાને પટારા ભરવા અને પટારા ભરાઈ જાય તો પણ સંતોષ ન માનવો આવી આસુરી વૃત્તિવાળા માનવો જ્યાં વસતા હોય છે ત્યાં શાન્તિ સ્થિર બની શકતી નથી. મજ્યું છે તે સંતોષપૂર્વક લોગવવાને બદલે ખીજનું જોઈને બળવું તે ક્યાંનો ન્યાય ? આવી બળતરા વહોરવાની વૃત્તિ જો તમારા દિલમાંથી દૂર નહિ થાય તો બહારથી સુખડનો લેખ કરશો તો પણ અદર શાન્તિ નહિ અનુભવી શકો.

વિશ્વશાન્તિની ઠાલી વાતો કરવાથી તે થોડી જ પેદા થવાની છે, જેને વિશ્વની અશાન્તિ ખરેખર ખટકતી હોય તેનું જીવન કેવું હોય તે જોણો છો ?

એવો શાન્તિપ્રિય માનવ તો પોતાના આચાર તેમજ વિચાર ઉભયમાં આત્મસંતોષજન્ય શાન્તિનું

બહુમાન કરતો હોય. બીજાને દુઃખ પહોંચે તેવું વેણુ પણ તે ન કાઢે પણ-પંખીઓના જીવનને લૂંટવાની આસુરી વૃત્તિથી તે સદા પર હોય, આજના વિશ્વશાન્તિવાળા રાજપુરૂષો ખરેખર તેો વિશ્વની શાન્તિના કટ્ટર શત્રુઓ છે. જે તેમના દિલમાં દયા હોત તેો હીરોશીમાને નાગાસાકીના નિરપરાધી નાગરિકો ઉપર તેમના પૈકી એકે અણુબોમ ફેંકવાની પોતાના અધિકારીને આજ્ઞા કરી નહોત!

જગતની પ્રજાઓ સુખચેનમાં દિવસો પસાર કરે એવી જ ભાવના જે આજની મનાતી મહાસત્તાઓના આગેવાનોના દિલમાં હોત તેો વીચેટનામનું લોહિયાળ યુદ્ધ ક્યારેય બંધ પડી ગયું હોત. પરંતુ એ આગેવાનો પણ પ્રદેશભૂખ્યા છે. નબળી પ્રજાઓના પ્રદેશો શસ્ત્રોના જેરે પડાવી લઈને ત્યાં પોતાના જ સ્થાપિત હિતોને જ પંપાળવાની મલીન વૃત્તિ તેમના દિલમાં પણ છે જેનું મૂળ કારણ અસંતોષ છે.

નાનાનો સંતોષ પણ નાનો અને અસંતોષ પણ નાનો. એવા માનવો ૫૦-૧૦૦ રૂપીઆમાં ધરાઈ બંધ છે અને ૫૦-૧૦૦ બંધ તેો અકળાઈ બંધ છે, તેમ છતાં તેમની તે અકળામણથી જગતની શાન્તિને જે આંચકો પહોંચે છે તે સાધારણ પ્રકારનો હોય છે, જ્યારે સત્તારૂઢ માનવીના અસંતોષથી હજારો નાગરિકોનાં જીવન ઉજડી બંધ છે.

અસંતોષનું સ્વરૂપ :

ભયાનક છે અસંતોષનું સ્વરૂપ. ન દેખી શકાય તેવી તેની જવાળાઓ ભલભલા ભડવીરને પણ ભીતરમાં બાળવા માંડે છે. કાણું વાસણ ક્યારેય પૂરું ભરાય નહિ તેમ અસંતોષી માણસને જેટલું મળે તેટલું ઓછું જ પડે. અને વધારે માટે તે દિન-રાત વલખાં માર્યા કરે. નીતિ-અનીતિનો ભેદ પણ ન જાળવે. સામે સગો ભાઈ હોય તો તેને પણ ન છોડે ‘બસ લાવો’ ! એજ એક મંત્ર લઈને તે રઘવાયાની માફક જ્યાં-ત્યાં ઉડાઉડ કર્યા કરે. જે ટંક શાન્તિનો રોટલો પણ તે ન પામે. વર્તમાન સમયના કેટલાક વિચારકો મહત્ત્વાકાંક્ષાના સમર્થનમાં સંતોષને ગૌણ કરવાની વાત પણ કરે છે, પણ શું તેઓ મહત્ત્વાકાંક્ષી પુરૂષોના આખરી અંજામને ભૂલી જાય છે ?

શું સિકંદર ઓછો મહત્ત્વાકાંક્ષી હતો ? પણ તેનો આખરી અંજામ શો આવ્યો ? નેપોલીઅનની શી દશા થઈ ? હજી હમણાં જ થઈ ગયેલા હીટલરના કેવ. હાલહવાલ થયા ? ગમે તેવી પ્રશસ્ત પણ મહાત્ત્વાકાંક્ષા તેજ સારી ને હિતકારી કે જેના યોગે જીવનમાં સંતોષ સાત્ત્વિકતા તથા સંસ્કારિતા જન્મત થાય.

શાન્તિસદન :

જીવનને શાન્તિસદન બનાવવા માટે સંતોષ જેટલી જ જરૂર રહેલ, સંયમ, સાદાઈ અને સહિષ્ણુતાની છે.

સ્નેહ એટલે સર્વ જીવો તરફનો સદ્ભાવ પાપીમાં પાપી માનવ તરફ પણ જો તમે દુર્ભાવ દાખવશો તો તમારા જીવનમાં ખળભળાટ પેદા થશે, તમારું મન મેલું થશે. વિચારની પવિત્રતાની ધારા ખંડિત થઈ જશે

ન્યારે આજે તો વાતવાતમાં ઉશ્કેરાઈ જવું; સામ-સામા આક્ષેપો કરવા, એકબીજાની ગુપ્ત વાતો ખોલી નાખીવી એ બધું સાબ સામાન્ય બનતું બન્ય છે અને તેથી જગતમાં શાન્તિને બદલે અશાન્તિ વધતી બન્ય છે, અવ્યવસ્થા ફાલતી બન્ય છે. સદ્ભાવપૂર્ણ જીવનવ્યવહાર તો ક્યાંક જ જોવા મળે છે.

મન તેમજ ઈન્દ્રિયો ઉપર કાબુ રાખવો, તે માટે જરૂરી સાદાઈ સ્વીકારવી તેમજ સહુને સાંભળવા સમજવાની તત્પરતા દાખવવી એ જો તમે તમારા વ્યવહારમાં ગૂંથી શકશો તો શાન્તિ માટે તમારે લાષણો નહિ કરવાં પડે, પરંતુ તમને જોતાંની સાથે જોનારને શાન્તિનું સુભગ દર્શન થશે. સંયમીને શાન્તિ માટે વલખાં નથી મારવા પડતાં, પરંતુ શાન્તિ સદા તેની સાથે રહે છે. કારણ કે બીજા જીવોને અશાન્તિની આગમાં ધકેલી મૂકવાનો ક્ષુદ્ર વિચાર તેને સેવવા જેવો લાગતો નથી. આવો સંયમી સાચી શાન્તિ અનુભવે છે. તેમજ તેની છાયામાં રહેનારને પણ શાન્તિનો અનુભવ કરાવે છે.

શાન્તિના શત્રુ :

ધગધગતા તવા ઉપર પડેલું પાણીનું ટીપું છમ્મ કરતું ઉડી બચ છે, તેમ જો ઘરમાં કલહ-કંકાસ ચાલતા હોય છે ત્યાં શાન્તિ પગ ટેકવી શકતી નથી. સંકુચિતતા, એકબીજાને સાંભળવા તેમજ સમજવાની વૃત્તિનો અભાવ એ બધાં કલહને પોષે છે અને શાન્તિને શોષે છે. ઘરમાં સતતપણે ચાલતા કલહના કારણે બીજાં પણ અશુભ નિમિત્તો ઊભાં થાય છે અને એ ઘરમાં રહેનાર સહુને ત્રાસ પોકરાવી દે છે.

ગમે તેવી પણ રાષ્ટ્રીય યા આંતરરાષ્ટ્રીય શાન્તિનો સાચો આધાર તે તે રાષ્ટ્રોની પ્રબળતા જીવન તરફના દષ્ટિકોણ ઉપર અવલંબે છે. જો તમે એકવાર એટલો દઢ સંકલ્પ કરી લો કે 'ભલે ગમે તે થાય, પરંતુ અમે અમારા જીવનને અશાન્તિની આગમાં તો નહિ જ હોમીએ, કોઈ કદાચ અમને તેમ કરવાની ફરજ પાડશે તો અમે તે વ્યક્તિને સમજાવવાની કોશિષ કરીશું', તેમ છતાં જો તે વ્યક્તિ નહિ સમજે તો પણ અમે તો અમારા નિર્ધારને આખર સુધી વળગી જ રહીશું.'

અન્યના જીવનની શાન્તિને સ્પર્શગાવી મૂકનારા શબ્દોનાં ઝેરી બાણ જો તમે છોડતા હો અથવા છોડવાની શક્તિ ધરાવતા હો તો તમને શરમ આવવી જોઈએ. નહિ કે એવી હીન શક્તિ માટેનો ધમંડ તમારા મનમાં

રહેવો જોઈએ. તમે જ્યારે ખીજાંને અશાન્તિ તરફ ધક્કો મારો છો ત્યારે સામી વ્યક્તિ કરતાં પણ પહેલું તમારું પતન થાય છે એ ન ભૂલશો.

શાન્તિને પોષનારી સહિષ્ણુતા અને ગંભીરતા આજે તમારા જીવનમાં કેટલા પ્રમાણમાં છે તેનો વિચાર તમે કદી કર્યો છે ખરો? અન્યનાં છિદ્રો પ્રકટ કરી દેવાની તમારી નિર્બળતા તમે શાન્તિના સાચા અનુરાગી છો એ વાતને ખોટી ઠેરવે છે. ખીજાના જીવનની અશાન્તિને હૈયાના હેત વડે ઠારવાની ભાવનાનું આજની દુનિયામાં જો ચલણ હોત તો ટૂંકડાભૂખ્યા માનવોની ખોલખોલા ન હોત! નિરપરાધી જીવોના જીવનને ઉબડનારા મહત્વાકાંક્ષી માનવો ભર બપોરે ભર બજારે ઉઘાડી છાતીએ ફરી શકતા ન હોત.

સાચી શાન્તિ માટે આવશ્યક સ્નેહ, સંતોષ અને સંપ તમે જીવનમાં ખીલવી શકશો તો તમારે વારતહેવારે 'શાન્તિ'ની પોકળ વાતો કરવાની જરૂર નહિ પડે.

અશાન્તિ :

પવનમાં હાલતા પાંદડા જેવું અસ્થિર જો તમારું મન હશે તો એ મન વડે તમે જીવનને દીપાવનારું કોઈ સારું કામ નહિ કરી શકો. અસંતોષ, અસહિષ્ણુતા અને આંધળા આપખુદ વર્તન સાથે જીવનને મૂળભૂત સંબંધ નહિ હોવાથી એ દુર્ગુણો સાથે મન પણ સંબંધ સાધી

શકતું નથી અને અસહકાર વ્યક્ત કરવારૂપે વધુ ચંચળ બની બચ છે. આ ચંચળતા એ અશાન્તિનો જ એક પ્રકાર છે.

વિશ્વશાન્તિની વાતો કરનારા વર્તમાન જગતના રાજકીય તેમજ સામાજિક આગેવાનો જે વિશ્વની અશાન્તિના મૂળ કારણોની તપાસમાં જિંડે ઉતરતા થાય તો તેમને જરૂર તે કારણો સમજાઈ બચ. પરંતુ સાચા વિશ્વસ્નેહના અભાવે તેઓ તેમ કરી શકતા નથી અને તેથી તેમને અનુસરનારા તમે દિનપ્રતિદિન વધુ અશાન્ત શુવનમાં ફસાતા બચો છો.

નિર્દોષ માનવ-પ્રાણીઓના સંહાર દ્વારા શાન્તિ સ્થાપવાની વાતો કરનારા વર્તમાન જગતના મનાતા રાજકીય આગેવાનોમાં અને લોહીથી લોહીના ડાઘ દૂર કરવાની વાતો કરનારા પાગલખાનાના પાગલો વચ્ચે તાત્વિક રીતે તક્ષાવત શો ?

શુવનની સાચી શાન્તિ-ભૂખ સંતોષવા માટે એને સંતોષ તેમજ સમતાલાવરૂપી ખોરાક ઓછામાં ઓછી મહેનતે સમયસર મળી રહે એવું વાતાવરણ સર્જવાની દિશામાં શક્ય સઘળા પ્રયત્નો કરવાને બદલે, ડગલેને પગલે અશાન્તિ વધુ પોષાય, સંતોષને ઝેસવાની ડાળ પણ ન મળે એવું વાતાવરણ સર્જનારા આજના દયાપાત્ર બુદ્ધિશાળીઓને છોડી દઈને તમારે સંયમી મહાત્માઓની આજ્ઞાને અનુસરવાનું શરૂ કરવું જોઈએ. આજે તમને

અમારી આ વાત કદાચ નહિ સમજાય તો આવતી કાલે વધુ આકરા અનુભવ પછી થાકીને પણ તમારે અમારી વાત સ્વીકારવી જ પડશે.

હુયાના હેતને ભરખી જનારી અસંતોષની આગને વધારનારા વિચારો વચ્ચે સાચી શાન્તિ કઈ રીતે ટકવાની હતી? પરહિતના ખ્યાલ વગરના જડ વર્તનની જે પ્રતિક્રિયા થાય છે તે તમને જંપવા નહિ જ દે. સમતા કે જે આત્માની મુડી છે તેની જરા જેટલી પણ દરકાર આજે તમને છે? એ મુડી ન વેડકાઈ બચ તેની કેટલી કાળજી તમે રાખો છો? દશની નોટના બદલામાં, કરોડો આપતાં પણ ન મળે એવી અણમોલ એ મુડીને ખરબાદ કરી નાખવા સુદ્ધાંની ગંભીર ભૂલ પછી પણ તમારા જીવનમાં પશ્ચાત્તાપની જે જીવંત જવાળા ફેલાઈ જવી જોઈએ તે નથી ફેલાતી તે એમ સૂચવે છે કે તમે હજી સમતાની સાચી કિંમત સમજતા થયા નથી અને પાંજરાના પઠાવેલા પોપટની જેમ ‘શાન્તિ’ ‘શાન્તિ’ બોલી રહ્યા છો.

મન-લેદ :

તમે જો સાચે જ શાન્તિ ઝંખતા હો તો એનો ભાંગ કરનારા મન-લેદથી દૂર રહેજો. આ મન-લેદ, મતલેદમાંથી જન્મે છે. દરેક વ્યક્તિના વિચાર એકસરખા હોય એવું લાગ્યે જ બને છે. આ વિચાર વૈવિધ્યને

સમજવા જેટલી ઉદારતા તમારામાં હોવી જ જોઈએ. જો તમે એટલા પણ ઉદાર નહિ બની શકો તો શત્રુને ખમશેા શી રીતે અપકારીને ખમાવશેા શી રીતે? વ્યવહારમાં ટકી શકશેા શી રીતે? તમારાં કુટુંબના સભ્યોને એકસંપીના સોનેરી દોરામાં પરોવી શકશેા શી રીતે? મતભેદને મનભેદ સુધી વિસ્તરવા દેશેા તો નિરંકુશ બનેલી અગ્નિની જવાળાની જેમ તે જરૂર તમને દગ્ધકી જશે, તમારા જીવનની શાન્તિને ભરખી જશે.

સત્ય સાપેક્ષ હોય છે. અપેક્ષા વિશેષનો અભ્યાસ કરશેા તો તમારા જીવનને અર્થહીન અથડામણમાંથી બચાવી શકશેા દા. ત. કોઈ તમને કહે કે, “એકને બે ચાર” તો પણ સમતા ન ખોશેા, પરંતુ સમજજો કે એ બાળજીવ છે અને તેથી જ બાળક જેવો ખોટો સરવાળો રચી કરે છે.

વાદ-વિવાદમાં રાખ્યું છે શું? રેત પીસવાથી તેલ ન નીકળે તેમ અર્થહીન વાદ-વિવાદથી સત્યના સામ્રાજ્યમાં દાખલ થઈ શકાતું નથી, પરંતુ પરસ્પર વચ્ચેનું ભાવાત્મક અંતર વધે છે. આ અંતરના કારણે અશાન્તિ વધે છે. મનની વ્યગ્રતા વધે છે. પરિણામની ધારા વધુ છિન્નલિન્ન થાય છે.

બહારથી પાસે પાસે બેઠેલા દેખાતા બે માનવો વચ્ચે આજના ભૌતિક યુગમાં ભાવાત્મક જે અંતર વધ્યું

છે, તેણે જગતની અશાન્તિને વધુ વેગવંત બનાવી છે. ભિન્ન-ભિન્ન પ્રકારના રાજકીય વિચાર પ્રવાહોએ પણ તમારા જીવનની શાન્તિને મોટો ફટકો માર્યો છે.

સમાજવાદ, સામ્યવાદ, મુડીવાદ વગેરે આજના વાદોએ આજે ભારતના બહાર જીવનને વિવાદમય નથી બનાવ્યું શું? એ વાદોની જાળમાં ન ફસાવાની તમને સલાહ છે. પદ, પૈસા કે પ્રતિષ્ઠાના મોહથી પ્રેરાઈને જો તમે તેને વફાદાર બનવા જશો તો ધર્મની વફાદારી ચૂકી જશો. તમારી જાતે તમારા જીવનને સંઘર્ષનું કેન્દ્ર બનાવી મૂકશો.

શાન્તિની વાતો કરનારા તમે બધા આજે ઉચ્ચતા અને અશાન્તિની કેટલા સમીપ વસો છો તે જાણો છો? તમે રજી કરેલી વાતનું ખંડન થતાંની સાથે જ અથવા તો તમારી માગણી નથી સંતોષાતી તો તમે જે દિશા તરફ મનથી દોટ મૂકો છો તે દિશામાં અશાન્તિના અગ્નિકુંડ સિવાય બીજું શું હોય છે? એ અગ્નિકુંડમાં મનને હોમી દેવાની ખોટી હામ ભીડીને જીવનની શાન્તિને હરામ શા માટે કરો છો?

સંતોષ :

વિષ્ણુવાદને વધારનારા વાદ-વિવાદમાં ન પડશો. 'મારી જ વાત સાચી, તમારી ખોટી' એ જાતનો આગ્રહ ન સેવશો, સામાના મનને ધક્કો પહોંચાડે તેવા

શબ્દપ્રયોગથી વેગળા રહેજો વાતચીત તેમજ ચર્ચામાં તમને રસ હોય તો આત્મા અને પરમાત્માના ધરની વાતો કરજો.

વાદ, પ્રતિવાદનો પણ અંત તો સંતોષમાં જ આવે છે જગતના સઘળાંયે ગુણોમાં માટે જ સંતોષની મહત્તા તેમજ યોલખાલા છે. લોજની સલામાં હરિહર તથા માધવ બન્ને પંડિતો વચ્ચે વાદ થયો તેમાં છેવટે સંતોષની મહત્તા સિદ્ધ થઈ. હરિહર વાદી તરીકે કહે છે ‘હું દંડ છું.’ માધવ પ્રતિવાદી બની કહે છે. ‘હું તને ભસ્મ કરનારો અગ્નિ છું.’ વાદી કહે છે ‘તો એ અગ્નિને ઠારનારી વર્ષા હું છું.’ પ્રતિવાદી કહે છે ‘એ વર્ષાના વાદળને વિખેરનારો પવન હું છું.’ વાદી કહે છે ‘સાપ બનીને હું એ પવનને પી જઈશ! પ્રતિવાદી કહે છે ‘તો હું ગરૂડ બનીશ’ વાદી કહે છે. ‘તો હું વિષ્ણુનું રૂપ ધારણ કરીશ’ પ્રતિવાદી કહે છે, ‘તો હું મુકુટ છું’ વાદી કહે છે ‘તો હું કમળ છું’ પ્રતિવાદી કહે છે, ‘તો હું બ્રમર છું.’ વાદી કહે છે, ‘તો હું સૂર્ય છું.’ પ્રતિવાદી કહે છે, ‘તો એ સૂર્યને રાહુરૂપે હું ખસીશ.’ વાદી કહે છે, ‘તો હું દાન છું.’ પ્રતિવાદી કહે છે, ‘જો તું દાન છે તો હું ‘સંતોષ છું.’ મતલબ કે સંતોષ એજ શુવનનું અમૃત છે.

માનવ જેવા માનવને ઊંચો-નીચો અસંતોષ કરી મૂકે છે, જ્યારે સંતોષ, જનનીના યોગાનું કામ કરે

છે, અને જન્મ આપનારી માતા કરતાં પણ વધુ વાત્સલ્યવંતો ધર્મરૂપી જનેતાનો ખોજો છે એ સદાય યાદ રાખશો. આત્મભાવજન્ય સંતોષ પછી, અશાન્તિ ઉડી જાય છે.

એક વાત ખાસ યાદ રાખજો કે, શરીર, સંપત્તિ સત્તા વગેરે તમારા સદાના સાથી નથી. માટે તેમની સાથે દોસ્તી વ્યવહારથી રાખજો; પરંતુ જો તમે તેમના જ ખની જવાની ભૂલ કરી ખેસશો તો જીવનની શાન્તિ હારી જશો.

પાયાની વાત :

માનવ-પ્રાણીઓના હિત સાથે જને સીધો સંબંધ છે, તે વિશ્વશાન્તિનો મૂળાધાર ધર્મ છે.

આ ધર્મ દિલમાં આવી વસે છે ત્યારે દયારૂપે ઝોળખાય છે, આંખમાં સંતોષના અમીરૂપે છવાય છે, ચિત્તમાં શુભભાવની ચાંદનીનું કામ કરે છે અને તે માનવીને, પ્રતિકૂળમાં પ્રતિકૂળ સંયોગો વચ્ચે સંતોષપૂર્વક જીવન જીવવાની ક્ષમતા પ્રદાન કરે છે.

વિશ્વની શાન્તિમાં તમે તમારા રોજાંદા જીવન દ્વારા કેટલો ફાળો આપો છો, તેમજ તે શાન્તિને ખોરવનારી સીધી કે કે આડકતરી પ્રવૃત્તિમાં તમે કેટલા પ્રમાણમાં ભાગ લો છો તેની સ્પષ્ટ નોંધ તમારી પાસે રહેવી જોઈએ.

આવી નોંધ માટે જરૂરી જીવનજગૃતિ આજે તમે અનુભવી રહ્યા છો ખરા? પારકી પંચાતમાં તમને રસ છે, તેટલો પરહિતચિંતામાં છે ખરા?

‘આજની આ અશાન્તિ, માનવ-પ્રાણીઓનું સત્માનાશ વાળી નાખશે.’ એવો વિચાર તમને ત્યારે જ ખરાખર સ્પર્શી શકશે જ્યારે તમારા દિલમાં સાચો વિશ્વસ્નેહ જન્મશે. ધર્મના સ્નેહીને વિશ્વસ્નેહના પાઠ લખાવવા નથી પડતા. માછલીને તરતાં શિખવાડવું ન પડે તેમ ધર્મપ્રેમી આત્માને વિશ્વસ્નેહનું શિક્ષણ આપવું ન પડે.

વિશ્વની શાન્તિને, વ્યક્તિના જીવનની શાન્તિ સાથે સંબંધ છે, જીવનની શાન્તિને, સંતોષ સાથે સંબંધ છે. સંતોષને સાચી સમજણની સાથે સંબંધ છે. પારકી મોટર જોઈને જો તમારા મનની શાન્તિ-મૂલ્ય પણ ચલિત થતી હોય તો તમારે સ્વીકારી લેવું જોઈએ કે એ મોટર તરફ તમે સાચી નજરે નહિ, પરંતુ ઈર્ષ્યાની કે અસંતોષની નજરે જોયું છે.

શાન્ત જળાશયમાં એક નાનો કાંકરો તરંગમાળા ઊભી કરી દે છે, તેમ શાન્ત જીવનમાં અસંતોષજન્ય વિચાર ભારે ખળભળાટ પેદા કરી મૂકે છે. એ ખળભળાટના કારણે વિવેકરૂપી દીપક ડોલવા માંડે છે અને માનવીનો પોતાની જાત ઉપરનો કાબુ ઢીલો પડી જાય છે.

તલવારની મૂઠ ઉપરની રાજપુતની પકડ કેવી હોય છે તે તો તમે જાણો છો ને? તેજ રીતે મન ઉપરની તમારી પકડ પણ મજબૂત હોવી જોઈએ, કારણ કે તેની પાસેથી તમારે ઉપયોગી ઘણાં કામ લેવાનાં છે એટલે જો તે જીવનના વિશ્વહિતકર પ્રવાહની મર્યાદા બહાર ચાલ્યું જશે તો તમારું જીવન દયાપાત્ર બની જશે. બહારથી જીવતા દેખાતા તમે, નવા-નવા જન્મની કાચી સામગ્રીના સર્જક બની જશો.

પોતાને મનગમતા પદાર્થની ચોરી, આજના માનવીને કેટલો અશાન્ત બનાવી મૂકે છે; કારણ કે સાચી શાન્તિનું યથાર્થ મૂલ્ય તે જાણતો નથી એટલે પોતાની વ્યક્તિગત નુકસાનીની પ્રતિક્રિયા તે, અશાન્તિ દ્વારા સમગ્ર વિશ્વને પહોંચાડે છે.

લાલાલાલ યા નિંદા-સ્તુતિની કાંકરી પડતાંની સાથે ડહોળાઈ જાય એવાં, છીછરાં તમારાં જીવન સરોવર ન બનાવશો. તેમાં સાગરની ગંભીરતા આણજો. જો તમારાં જીવન-સરોવર છીછરાં જ હશે તો સંબ્રહ્મવા જેવા ગુણુરૂપી મોતીઓને તમે તેમાં સંબ્રહ્મી નહિ શકો અને બહાર ફેંકી દેવા જેવા કાંટા-લીલ વગેરે અચૂક ત્યાં અડા જમાવશે.

અણુધારી આપત્તિ આવી જાય ત્યારે બેબાકળા બનીને તમે તે આપત્તિની જ ઈજ્જત વધારતા હો છો.

એનું તમને જ્ઞાન છે ખરું? એ આપત્તિ સાથે મનને નહિ જોડે તો એ પણ ખુટી બની જશે.

તમને જોતાં વેંત જોનારને કહેવાનું મન થઈ જાય કે, 'બુઝો કેવો શાન્ત-સંતોષી માણસ છે!' એવું તમારું વર્તન હોવું જોઈએ અમારે એમ કહેવું પડે છે તે તમને ખટકતું નથી? એ શું તમારી બગૃતિને પડકારરૂપ પ્રતીત થતું નથી?

માનવ-પ્રાણીઓની ભયંકર હિંસા કરીને જગતમાં શાન્તિ સ્થાપવાની વાતો કરનારા માનવો દયાપાત્ર છે. તેમની વાતોમાં વિશ્વાસ મૂકવા જશે તો ધર્મમાંનો તમારો બધો જ વિશ્વાસ ચલાયમાન થઈ જશે. તમારા દિલમાં દયાના બદલે નિષ્કૃરતા પેદા થશે. અને શાન્તિના સામ્રાજ્યથી તમે સેંકડો યોજન દૂર ધકેલાઈ જશો.

આજનું પ્રવચન પૂરું કરતાં ફરી કહું છું કે, સંયમ, સદાચાર, સદ્ભાવ, સંતોષ, સહિષ્ણુતા સત્સંગ, સાધુસેવા, મૈત્રીભાવ તથા મમત્વનો ત્યાગ એજ સહુના આત્માનું કદ્યાણુ કરનાર છે. જીવનમાં શાન્તિ સ્થાપનાર પણ એ છે અને જગતમાં શાન્તિ સ્થાપનાર પણ એ છે.

રાગ-દ્વેષના ઉકળતા ચરૂ જેવા રાજકરણમાં રમતા સ્ત્રી-પુરુષો પાસે શાન્તિની આશા રાખવી તે રણમાં પહોંચીને જળની ખૂમ પાડવા જેવી અવળી ચેષ્ટા છે.

વિશ્વની શાન્તિ માટે, આંતરબાહ્ય જીવનમાં સુસ-
વાહિતા સ્થાપવાની સહુને સન્મતિ સુએ! કોઈનાય
અકલ્યાણની પ્રવૃત્તિમાં નહિ જોડાવાનું બળ તમારા
જીવનમાં પ્રકટે! હિંસાના પડખે ચડવાની દુર્મતિથી સદા
દૂર રહેજો!

તોજ શાન્તિ તમારું પડખું નહિ છોડે! સંતોષ
સદા તમારો થઈને રહેશે. પ્રગતિપંથે તમે નિર્વિદ્ધે
આગળ વધી શકશો.

જીવનત્રયમાં સદા સાચી શાન્તિ પ્રવર્તે.

પ: સમાજવાદનો સાચો આદર્શ

આજતું જાહેર વ્યાખ્યાન, 'સમાજવાદનો સાચો આદર્શ' એ વિષય પર રાખવામાં આવ્યું છે.

આજે ઠેર, ઠેર આ વાદની વાતો સાંભળવા મળે છે વર્તમાનપત્રોમાં આ વાદ અંગે અનેક લેખો તેમજ ચર્ચાપત્રો પ્રકટ થાય છે. આજે એવો કોઈ દેશ ભાગ્યે જ હશે કે જ્યાં આ વાદ અંગે વાદવિવાદ ન થતો હોય. કોઈ આ વાદને વખાણે છે તો કોઈ વખોડે છે. કેટલાક સત્તાના બળે આ વાદની સ્થાપનાની હિમાયત કરે છે. તો કેટલાક શિક્ષણ, સંસ્કાર તેમજ પ્રચાર દ્વારા આ વાદને આ દેશમાં સ્થિર બનાવવાના પક્ષકાર છે.

સમાજવાદની વ્યાખ્યા :

પોતાની જાતને સમાજના અંગભૂત માનવી, સમાજના પોતાના ઉપરના ઉપકારોને અંતઃકરણપૂર્વક સ્વીકારવા, સમાજના હિતને મોખરે રાખવું, સમાજની

પ્રતિષ્ઠાથી ન્યારી અંગત ઇબ્જત યા પ્રતિષ્ઠાની લાલસાથી મુક્ત રહેવું અને પોતાની સમગ્ર શક્તિ વડે સમાજશરીરને શક્તિસંપન્ન બનાવવાના કામમાં બદલાની જરા પણ અપેક્ષા ન રાખવી એ છે સમાજવાદની વ્યાખ્યા.

‘સમાજ’ શબ્દનો જેટલો વ્યાપક અર્થ કરીએ તેજ મુજબની વ્યાપકતા પોતાના જીવનમાં કેળવવાથી માનવી, આખી દુનિયાનો મિત્ર બની શકે છે અને ‘સમાજ’ શબ્દને ઘર યા શેરી પૂરતો જ સીમિત કરી દેવાથી માનવી, સંકુચિત મનનો બની જાય છે અત્યારે બધે ‘સમાજવાદ’ શબ્દ તે, તે રાષ્ટ્રની અસ્મિતા પૂરતો વપરાય છે. પરંતુ રાષ્ટ્રનું સમાજવાદમાં રૂપાંતર કરવાનું કાર્ય જે ઉદારતા, સહિષ્ણુતા, ત્યાગવૃત્તિ તેમજ સંયમ પ્રચુર જીવનની અપેક્ષા રાખે છે તે જો તે રાષ્ટ્રના નાયકોના જીવનમાં ન હોય તો તે રાષ્ટ્રનો તે ‘સમાજવાદ’ માત્ર કાગળીઆ ઉપર જ જીવતો રહે, અને બિચારા પ્રજાજનો રોજેરોજ અર્થહીન પજવણીના ભોગ બનતા રહે.

બીજાનું બળબંધીથી પડાવી લઈને સાચો સમાજવાદ ન સ્થાપી શકાય. સાચા સમાજવાદ માટે સ્વાર્થનું વિકેન્દ્રીકરણ કરવું પડે. પુણ્ય-પાપના ભેદને સમજ્યા સિવાય કલમ અને કાયદાના જોરે બધાને બહારથી એકસરખા કરી નાખવાની નીતિ ખતરનાક છે. દરેક આત્મા, આ દુનિયામાં સગવડ-અગવડ પોતાના

પુણ્ય-પાપ અનુસાર ભોગવતો હોય છે. તમારો ધર્મ એ છે કે પુણ્યના ઉદ્દેશ્યે મળેલી સંપત્તિનો, મુંઝાતા માનવો તેમજ તરફડતા પ્રાણીઓ માટે વિવેકપૂર્વક ઉપયોગ કરવો.

સમાનતા ભ્રમ છે :

આજના સમાજવાદના કેટલાક સૂત્રધારો, ભારતની પ્રજા ઉપર પોતાના વિચાર મુજબનો સમાજવાદ લાદીને બધાને એકસરખા બનાવવાની ઘેલછા સેવી રહ્યા છે. બધાને બહારથી સમાન કરવાની વાત. એક પ્રકારના મતિભ્રમની પેદાશ છે. જે માણસો આવી વાતો કરે છે, તેઓ જે પોતાના કુટુંબના સભ્યો વચ્ચે પ્રવર્તતી અસમાનતાનો અભ્યાસ કરશે તો પણ તેમને પાયાનું એ સત્ય સમજાઈ જશે કે, આત્મ-સમભાવ સિવાય સાચી સમાનતા કોઈ કાળે શક્ય ન બની શકે.

સમાનતાની વાતો કરનારા માનવોમાં જ કેટલી સમાનતા છે અને કેટલી અસમાનતા છે તેનો અભ્યાસ પણ શું તમે નથી કરી શકતા? બે સમાજવાદી બિરાદરો પૈકી એક, પૈસાના બળે મુંબઈથી દિલ્હી પ્લેનમાં બાય છે, જ્યારે બીજો પોતાની આર્થિક સ્થિતિ સાધારણ હોવાના કારણે, થડ કલાસની ગીર્દી વચ્ચે મુંબઈથી દિલ્હી પહોંચે છે.

સમાજવાદી સમાજરચનાની મોટી, મોટી વાતો કરનારા સ્ત્રી-પુરુષો એરકન્ડીશન્ડ અંગલા અને મોટરોમાં

મહાલી શકે એ ક્યારે શક્ય બની શકે? જ્યારે આ દેશના બધા નાગરિકો સંપત્તિ અને સંસ્કારના શિખરે પહોંચી ચૂક્યા હોય ત્યારે, જ્યારે આજે તો પ્રજાનું માત્ર નામ આગળ કરીને એજ પ્રજાના પરસેવાના પૈસાનું પાણી કરનારા, સમાજવાદની સુક્ષિયાણી વાતો ચલાવી રહ્યા છે.

સાચા સમાજવાદીની નજર, બીજાની અગવડ તરફ હોય, પોતાની અગવડ તરફ નહિ. બીજાની સાનુકૂળતાનો ભોગ લેનાર સમાજવાદી પણ નથી અને માનવતાવાદી પણ નથી અને જો છે તો તકલાદીને તકવાદી.

માટે જ કહીએ છીએ કે સ્વૂલ સમાનતાના ભ્રમમાં ન ફસાશો. પુણ્ય-પાપના ભેદ અનુસાર અગવડના ભેદ પણ રહેવાના. વધુને વધુ અગવડનો મોહ તમને અગવડના દાસ બનાવી દેશે. જરા જેટલી અગવડ પણ તમને અકળાવી મૂકશે, બીજાઓ તરફના તમારા ભાવને મલીન બનાવી દેશે. જીવન તમારું ભોગપ્રધાન મટીને, ત્યાગપ્રધાન બનશે એટલે સાચો સમાજવાદ આપોઆપ તમારા આચારમાં વણાઈ જશે.

સમાજવાદનું સત્ત્વ :

એક શ્રીમંતને ઘેર એક ચોર ચોરી કરવા આવ્યો. ચાલાકીથી ચોરી કરીને પાછો ફરતાં તે પકડાઈ ગયો.

આ સમાચાર સાંભળતાંની સાથે એ શ્રીમંત તત્કાલ રાજા પાસે ગયો. શા માટે એ જાણો છો ?

એમ વિનવવા કે, 'નામદાર, એને છોડી દો.' નહિ કે કડક સબની ભલામણ માટે. રાજાની આજ્ઞાથી ચોર છૂટો થયો. એટલે તે શ્રીમંત તેને પોતાને ઘેર લઈ ગયો. લઈ જઈને શું કર્યું તે જાણો છો ? એને પહેલાં નહાવા ગરમ પાણી આપ્યું. પછી સુંદર વસ્ત્રો તેમજ કિંમતી દાગીના આપ્યા અને ભાવતું ભોજન જમાડીને કહ્યું કે, 'ભાઈ, ચોરીના ધંધામાં તારી જાતને હવે પછી સંડોવીશ નહિ.'

સાચો સમાજવાદ આમ આવે, નહિ કે બળબળ રીતી, મત કે મતાના જોરે સમાજવાદ નહિ સ્થાપી શકાય. પરંતુ સંગ્રહ તેમજ પરિગ્રહની વૃત્તિ ઉપર અંકુશ સ્થાપવાથી સમાજવાદને લાયકની હવા ઊભી કરી શકશે. સમાજકલ્યાણની ભાવના મુજબ જીવન વ્યવહાર ચલાવશે તો સાચા સમાજવાદી બની શકશે. સમાજતું ભલે ગમે તે થાય, પણ અમને અમારું કરી લેવા દો એવા તુચ્છ વિચારો સાથે જીવન જોડશે તો તમે પણ ગબડશો અને સમાજ પણ ગબડશે.

સાચો સમાજવાદી શ્રીમંત પણ હોય, પરંતુ તે પોતાને પોતાની સંપત્તિનો આગવો સ્વામી ન સમજે અને તે સંપત્તિ ઉપર પોતાના જેટલો જ સમાજનો અધિકાર પણ સમજે તેમજ સ્વીકારે અને તેમાંની એક

પાઈ પણ એ રીતે ન બગાડે કે જેથી સમાજનો દ્રોહ થતો હોય.

સ્થૂલ તેમજ સૂક્ષ્મ સંપત્તિની વાતસલ્ય તેમજ વિવેકપૂર્વકની વહેંચણીમાં સાચો સમાજવાદ સમાજેલો હોય છે.

તમારાં વસ્ત્રો, ખોરાક વગેરે પરથી તમારી આર્થિક સ્થિતિનું અનુમાન કરી શકાય, જ્યારે સમાજવાદી સમાજરચનાની વાતો હાંકનારા આ દેશના આજના આગેવાનોના ઠકારા ઉપરથી અનુમાન તો એ નીકળે કે, 'ભારત, શક્તિ તેમજ સંપત્તિના શિખરે મહાલતો દેશ હોવો જોઈએ,' જ્યારે આ દેશની આજની વાસ્તવિક સ્થિતિ શી છે તે તમે પણ જાણો છો.

પોતાની જાતને પ્રજાના નાયકપદે સ્થાપવા છતાં એ પદની જવાબદારી અને જોખમદારી નહિ સમજવા, પાળવાના કારણે આજે સમાજવાદના નામે ઠેર, ઠેર લુંઠ મચી રહી છે. જેના હાથમાં તેની બાથમાં એવો ન્યાય પ્રવર્તી રહ્યો છે. પ્રજાના પરસેવાની મુઠીમાંથી એક રાતી પાઈનો પણ અંગત મોજ પાછળ દુરુપયોગ કરવો તે મોટો પ્રજા અપરાધ છે, એવું સમાજવાદનો અંડો લઈને ફરનારા ભાઈ-બહેનોમાંથી કેટલા સમજે છે તે તો આજની સ્થિતિ જ સ્પષ્ટપણે સમજાવી રહી છે.

વાત્સલ્યવાદ :

પૂર્વે શ્રીમંતોના હૈયામાં સદ્ભાવ હતો, વાત્સલ્ય હતું અને ગરીબોના હૈયામાં સમર્પણનો ભાવ હતો. પૂર્વે કોટયાધિપતિઓને ત્યાં ધન્યો ફરકતી કે જેથી જરૂરી-આતવાળા ગરીબો ત્યાં નિઃસંકોચપણે જઈ શકતા. આ ધન લક્ષ્મીના અહંના પ્રતીકરૂપે નહોતી ફરકાવવામાં આવતી, પરંતુ ‘આવો અને લઈ જાઓ!’ એવા સદ્ભાવ અને ત્યાગની યથાર્થ ઘોષણરૂપે ફરકાવવામાં આવતી હતી. જ્યારે આજે તો લક્ષ્મીને તિજેરીમાં ગોંધી રાખવામાં આવે છે અથવા એના વડે વિલાસ અને વિકૃતિ વધારનારા પદાર્થો ખરીદવામાં આવે છે.

તમારી મોટર આશિર્વાદરૂપ છે, પણ ક્યારે? અડધી રાતે જરૂરીઆતવાળાને હસતા હૈયે આપો તો! નહિતર તે શ્રાપરૂપ બની જશે. તમારી મુડી ખોટી નથી, મુડીવાદ ખોટો છે. પુણ્યાઈથી પ્રાપ્ત થયેલ પૈસો ખોટો નથી, પરિબ્રહ્મવાદ ખોટો છે, સંબ્રહ્મ ખોટો નથી, સંબ્રહ્મવાદ ખોટો છે, સમાજવાદ તેને કહેવાય કે વહેતું કરો, પણ ભેગું ન કરો!

વહેતાં પાણી જ નિર્મળ રહે છે, જ્યારે એજ પાણી બંધિયાર જળાશયમાં પૂરાય છે એટલે આસ્તે, આસ્તે ગંધાવા માંડે છે, તેમ વાત્સલ્યભીના હૈયે થતું દાન લક્ષ્મીને પવિત્ર કરે છે અને એવા લક્ષ્મીપતિઓની સમાજમાં ઈર્ષ્યા કરનારા પણ ખૂબ જ ઓછા નીકળે છે.

વાત્સલ્યવશાત તમે તમારા દીકરા દીકરી માટે શું શું નથી કરતા ? અને કેટલાક તો પોતાની શક્તિ ન હોવા છતાં વાત્સલ્યને વશ થઈને પોતાના સંતાનો માટે કિંમતી કપડાં તેમજ રમતગમતનાં સાધનો વસાવતા હોય છે આ વાત્સલ્યને તમારે વિકસાવવું જોઈએ. નહિતર તમારો જીવનવિકાસ અટકી જશે. તમારા પરિવારના સભ્યની માંદગી તમને ચિંતાતુર બનાવી શકે છે, જ્યારે પાડોશીની પ્રકટ પ્રતિકૂળતા તમને ભાગ્યે જ સ્પર્શે છે, આમ કેમ ? તમે ઘણાના મટીને થોડાના બનવા માગો છો ? એમ કરશો તો તમે પૂરા માનવમાં પણ નહિ ખપો. અને માનવભવની જોઈજાતીનો ડાઘ તમારા કપાળે ચોંટશે.

વાદ તમારો ભલે ગમે તે હોય. પરંતુ જો તમારા દિલમાં દયા હશે, વિચારમાં વાત્સલ્ય હશે તો તમે, તમારી સંપત્તિના સદુપયોગ દ્વારા સમાજનું ઋણ ચૂકવવામાં જરૂર સફળ થશો. હોય બળવાન છતાં લંગડાતા નિર્બળને ખલો ન આપે તો તેનું બળ શા કામનું ? હોય સુખી છતાં, દુઃખીના દુઃખને દૂર કરવામાં કાયરતા બનાવે તો તે સુખી કેવો ?

અંતઃકરણની અમીરાત :

રળીઆમણો મગધ દેશ. સમ્રાટ શ્રેણિક તેના રાજવી. રાજગૃહી તેનું પાટનગર, એક વખત નેપાળના

વેપારીઓ કિંમતી રત્નકંબલો લઈને રાજગૃહીમાં આવ્યા રત્નકંબળો કિંમતી હતી એટલે તે વેપારીઓ સારા નફાની આશાએ સીધા શ્રેણિક મહારાજ પાસે પહોંચી ગયા.

રત્નકંબળો જોઈને શ્રેણિક મહારાજ વિચારે છે, સપત્તિ આવી રીતે વાપરી નાખવી એ ઠીક નહિ! સાચવીશ તો મારી પ્રબને તે ખરા સમયે કામ આવશે. આમ વિચારીને તે એક પણ રત્નકંબળ ખરીદતો નથી. વેપારીઓ નિરાશ થઈને પાછા ફરે છે. તેમણે સાંભળેલી રાજગૃહની જાહેરાતો તેમને પોકળ પ્રતીત થાય છે.

ઊભી બજારે આગળ વધી રહેલા વેપારીઓ રસ્તામાં મળતા રાજગૃહીના નાગરિકોને સાંભળાવે છે કે, ‘ જે માલ એક રાજવી ન ખરીદી શક્યા તે, તેની પ્રબ શું ખરીદવાની હતી?’ ઉડતી, ઉડતી આ વાત, શાલિલદ્રની માતા, લદ્રા શેઠાણીના કાને પહોંચે છે. લદ્રા શેઠાણી તરત પોતાના નોકરને કંબળના વેપારીઓને બહુમાન-પૂર્વક બોલાવી લાવવા માટે બજારમાં દોડાવે છે. શેઠાણીના મનમાં એમ છે કે, ‘જે વેપારીઓ નિરાશા થઈને પાછા ફરશે, તે દેશવિદેશમાં મગધની તેમજ મગધપતિની ઝેઠજતી થશે.’

નગરની લગભગ બહાર નીકળી ગએલા નેપાળના વેપારીઓને શેઠાણીનો માણસ ધૂમ મારીને ઊભા રાખે છે. વેપારીઓ વગર મને ઊભા રહે છે. તેમના મનમાં

એમ કે, ‘અમને ઊલા રાખીને આ બિચારો શું કરવાનો હતો?’ પાસે પહોંચી, વિનયપૂર્વક નમસ્કાર કરી, શેઠાણીનો માણસ તે વેપારીઓને પાછા ફરવા વિનવે છે અને કહે છે કે, નિરાશ ન થશો, તમારી પાસે હશે તેટલો બધો માલ અમારાં બાઈ જરૂર ખરીદી લેશે.’

વેપારીઓ નોકરની સાથે ગોલદ્રશેઠના આવાસે આવી પહોંચે છે. ભદ્રા શેઠાણી તેમને આવકારે છે, ખેસવા આસન આપે છે. અને પછી પૂછે છે કે, ‘લાઈઓ! તમે જે માલ લાવ્યા હો તે ખતાવો,’ આશાલય્યા હૈયે વેપારીઓ પોટકામાંથી રત્નકંબળો કાઢીને શેઠાણીને ખતાવે છે. એક રત્નકંબળ ઉપર ઉડતી નજર નાખીને શેઠાણી પૂછે છે, ‘નંગ કુલ કેટલાં છે અને એકની શી કિંમત છે?’

વેપારીઓનો આગેવાન કહે, ‘અમારી પાસે કુલ સોળ રત્નકંબળ છે અને એકની કિંમત સવાલાખ છે.’ શેઠાણી કહે છે, ‘બત્રીસ હોત તો ઠીક રહેત, ઠીક, ચાલો સોળ તો સોળ, આપી દો અને ખજાનચી પાસેથી પૂરા વીસલાખ ગણી લો.’

શેઠાણીની શક્તિ જોઈને મગધ અને રાજગૃહી માટેનું વેપારીઓનું માન વધી ગયું. ઊલા માર્ગે તેઓ ભદ્રાશેઠાણીનાં વખાણ કરવા લાગ્યા.

બીજી બાબુ શેઠાણીએ સોળ રત્નકંબળોના એક-સરખા બત્રીસ ટુકડા કરાવીને પોતાના પુત્ર શાલિભદ્રની બત્રીસ પત્નીઓને એકેક કરીને વહેંચી દીધા. અને તેમણે તે ટુકડાનો સ્નાન પછી શરીર લૂછવામાં ઉપયોગ કરીને ખાળકુંડીમાં નાખી દીધા. આવી હતી પૂર્વકાળની સમૃદ્ધિ ! અને આવા સમૃદ્ધ હતા પૂર્વકાળના ભારતના પ્રજાજનો !

રાજકાજથી પરવારી શ્રેણિક રાજભવનમાં પાછો ફર્યો. તેણે મહારાણીને રત્નકંબળની વાત કરી. એકાદ તો મારા માટે ખરીદવી હતી. એવો ચૂર મહારાણીએ કાઢ્યો. રાજ્યે તરત જ પોતાના સેવકોને એ રત્નકંબળોના વેપારીઓ પાછળ દોડાવ્યા. સેવકો થોડીવારમાં પાછા ફર્યા અને રાજને સમાચાર આપ્યા કે નામદાર એ રત્નકંબળો તો આપણા જ નગરની એક નારીએ ખરીદી લીધી છે. રાજ્યે એક સેવકને ત્યાં દોડાવ્યો. રાજનો સેવક જાણીને ભદ્રા શેઠાણીએ તેનો સત્કાર કર્યો અને તે સેવક મારફત રાજને કહેવરાવ્યું કે, જો હોત મારી પાસે તો મારે પૈસા લેવાના ન હોતા. પણ લાચાર છું કે મારી પુત્રવધૂઓએ સ્નાન કરીને તે ફેંકી દીધી છે. પોતાના પ્રજાજનોની અમીરીથી રાજ હરખાયો. જ્યાં આવા વાતસલ્યાહૃદયી નાયકો હોય અને રાજ્યલક્ષિત ભીના હૈયાવાળા પ્રજાજનો હોય ત્યાં સમાજવાદ સિવાય બીજું શું હોય ?

શ્રેણિકને થયું કે આવા સુખી ઘરના ગૃહસ્થાને મારે મળવું જોઈએ. પોતે રાજા હોવા છતાં સામેથી મળવાનું કહેણ મોકલાવ્યું. ભદ્રા શેઠાણીએ પણ એવો જ વળતો સંદેશો કહેવરાવ્યો. 'મારું આંગણું પાવન કરવા આપ પધારો તેનાથી રૂડું શું? આપને સત્કારતાં મને અપૂર્વ આનંદ થશે' જ્યાં અંતઃકરણની અમીરાતવાળા શ્રેણિક જેવા રાજાઓ અને ભદ્રા શેઠાણી જેવા સૌજન્ય-શીલ પ્રજાજનો વસતા હોય તે દેશમાં વગર સમાજવાદે સમાજવાદનાં મીઠાં ફળો પાકતાં હોય તેમાં શી નવાઈ?

ખરી ખુમારી :

પોતાના રાજવીના સત્કાર માટે ભદ્રા શેઠાણીએ શેરી વળાવીને ગુલાબજળ છંટાવ્યાં. ઠેર, ઠેર તોરણો ખંધાવ્યાં, ચોમેર સુવાસિત ધૂપ ફેલાવી દીધા. આ માર્ગે થઈને શ્રેણિક પોતાના ખાસ માણસો સાથે ગોલદ્રશેઠના મહાલયે આવી પહોંચ્યા.

આ મહાલય એમાં રહેનારા મહાનુભાવો જેટલો જ ભવ્ય તેમજ આકર્ષક હતો. સ્ફટિકરત્નની ચકચકિત ફરસ પર પગ મૂકીને શ્રેણિક મહાલયમાં દાખલ થયો. આગળ ભદ્રા શેઠાણી છે, પાછળ શ્રેણિક રાજા છે, રાજા મહાલયના પ્રથમ માળે પહોંચે છે. સ્ફટિકની તેની લાદીઓ છે. સુવર્ણરસી દિવાલોમાં જડેલા રત્નો અજવાળાં રેલાવી રહ્યાં છે. આ બધું જોઈને રાજા ખુદ આશ્ચર્ય અનુભવે છે.

છે. તે પૂછે છે, 'અહીં શાલિભદ્ર કેમ જણાતા નથી? શેઠાણી કહે, 'નામદાર! આ માળે તો અમારાં ઢાર બંધાય છે,' શેઠાણીનો જવાબ સાંભળીને શ્રેણિક પણ ક્ષણવાર માટે ઠંડો પડી જાય છે. પહેલા માળથી ચઢી-આતો બીજો માળ છે. ત્યાંની કલા-કારીગિરી ભલભલાને ચકિત કરી દે તેવી છે. 'આ માળ અમારા દાસ-દાસીઓ માટે છે.' માળમાં દાખલ થતાં જ ભદ્રા શેઠાણી ખુલાસો કરે છે રાજા અને શેઠાણી એમ આગળ વધતાં મહાલયના મનોહર છટ્ટા માળે પહોંચે છે.

રાજવીને હાથીદાંતના હીરાજડિત આસન પર બેસવાની વિનંતી કરીને, શેઠાણી સાતમા માળે જાય છે. ત્યાં શાલિભદ્ર પોતાની પત્નીઓ ત્રાથે રંગરાગમાં દિવસો વીતાવે છે. દુનિયાદારીથી તે સાવ અજાણ છે. પોતાની માતાને આવકારતો શાલિભદ્ર મયૂરપંખી આસન ઉપરથી ઊભો થાય છે. માતા કહે છે, 'ભાઈ! શ્રેણિક આવ્યા છે.' શાલિભદ્રને એ પણ ખબર નથી કે શ્રેણિક કોણ! એટલે તે પોતાની માતાના કહે છે કે, 'જે આવ્યું હોય તે ખરીદી લો.'

આ શાલિભદ્રને ત્યાં રોજની ૯૯, ૯૯ પેટીઓ હેતલોકમાંથી આવતી એ પેટીઓમાં રત્નાલંકાર આવતા એટલે તે કાળે ઋદ્ધિમાં શાલિભદ્રને ટપી જાય એવું કોઈ ન હોતું. શાલિભદ્રનો જવાબ સાંભળીને માતા કહે છે, 'ભાઈ! શ્રેણિક એ કોઈ કરીઆણું નથી કે તેને હું

ખરીદી લઉં, એ તો આપણા સ્વામી છે. મારા પણ ખરા અને તારા પણ ખરા.'

પોતાની માતાનો જવાબ સાંભળીને દોમદોમ સાહ્યખી વચ્ચે મહાલતો શાલિલદ્ર એકદમ ઊંડો ઉતરી જાય છે. તે વિચારે છે કે મારા માથે સ્વામી! જરૂર મારા પુણ્યની ખામી નહિતર વળી મારા માથે માત્રીક હોય! આવી હીણપતલરી હાલત વચ્ચે આ સાહ્યખી શા કામની? સ્ત્રી પરિવારને પણ શું કરવાનો? તત્વલક્ષી આ ચિંતનના પ્રભાવે તેનો આત્મા જાગી જાય છે. બધું છોડી દઈને તે સર્વત્યાગના મંગલમાર્ગે પ્રસ્થાન કરે છે. રાજા પણ તેને નમી પડે છે.

ખુમારી તે આનું નામ, કે જે એક પળવાર માટે પણ અપૂર્ણતાનો માર સાંખવા તૈયાર ન હોય. જ્યારે આજે તો દાંત પડી ગયા હોય તો પણ પાપડ ખાવાનો મોહ તમે માંડ ત્યજી શકો છો.

કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે કે જે પ્રજામાં લોગનો રોગ ઘર કરવા માંડે છે તે સમાજવાદના સિદ્ધાન્તોને પાળવા જેટલી પાત્રતા જાળવી નથી શકતી અને જ્યાં શ્રેણિક પ્રકૃતિના રાજાઓ કે નાયકો નથી હોતા તે દેશમાં આ દર્શવાદના અંચળા તળે નર્યો દંભ પોષાય છે.

સાચો સમાજવાદ :

સમાજવાદની વાતો કરનારા શ્રીમંતોને અમે કહીએ છીએ કે, આ વાત તમને શોભતી નથી. છાજતી નથી; કારણ કે ગરીબોની હાલતની કોઈ ગતાગમ તમને નથી. ગતાગમ નથી એટલું જ નહિ; પરંતુ તત્સંબંધી વિચાર માટે તમે તમારા મોજશોખ વચ્ચે તૈયાર હો. તેમ પણ અમને જણાતું નથી. પરંતુ જમાનાની ફેશનો પૈકીની એક ફેશનરૂપે તમે તમને સમાજવાદી કહેવડાવવાનો દંભ સેવો છો.

આ ભારતદેશમાં હડહડતો જે સ્વાર્થવાદ કૂદકે ને ભૂસકે વકરતો જાય છે, તેને નાથવા માટે તમે કટિબદ્ધ નહિ બનો, એકમેકને મદદરૂપ થવાની વૃત્તિ નહિ કેળવો, ચોરી કરતાંય બદતર ભેળસેળના અધમ ધંધા નાબૂદ નહિ થાય, નામ, પ્રબલિતનું કે સેવાનું ને તેના નામે સત્તા સર કરી પોતાના પેટ પટારા ને પરિવારને જ ભરવાની વૃત્તિવાળા દંભીઓને ખરા સ્વરૂપમાં ઓળખી નહિ શકો, વધતા જતા કાયદાના કારણે ફાલતી જતી લાંચ લેવા આપવાની બદીને બદી જ સમજીને તેનો ભોગ નહિ બનવાની શક્તિ તમે નહિ ખીલવી શકો, ત્યાં સુધી મોંઠાની માત્ર સારી વાતોથી, નહિ તમારું ભલું થાય છે નહિ ગરીબ પ્રબળનોનું હિત સધાય.

સાચો સમાજવાદી સંકુચિત હોય કે ઉદાર ? જે વિશ્વવાદી ન હોય તે સમાજવાદી કહેવાય ? સમાજવાદીને

પ્રાંતવાદ સાથે કોઈ નિસ્ખત હોય ખરી? ભાષાવાદની ભૂતાવળમાં તે ફસાય ખરો? રાગ અને દ્વેષપોષક વિચારો વચ્ચે તે પોતાની જાતને ગોઠવી શકે ખરો? પોતે સ્વયં સ્કુરણાથી સ્વીકારેલા વાદની જ મર્યાદામાં આવી જતા માનવોની કંઈજાનક હાલત વચ્ચે તેને અંગત સુખચેતના ચાળા સૂઝે ખરા?

સાચા સમાજવાદમાં નખ-શિખ ન્યાય પ્રવર્તતો હોય છે. કોઈ માનવ યા પ્રાણીને અન્યાય પહોંચાડીને સુખી થવાનો માર્ગ સમાજવાદમાં હોતો નથી. સમાજવાદ એ બુદ્ધિના કારખાનાનું રમકડું નથી, પરંતુ અંતઃકરણની વ્યાપકતાનું પ્રકટ સ્વરૂપ છે. આજની રીતનો કેવળ શુષ્ક તર્ક સંકુચિતતા ને નાસ્તિકવાદના પરિણામરૂપ સમાજવાદ ખતરનાક છે. તેના અમલથી સમાજનું શ્રેય તો નહિ સઘાય, પરંતુ પતન અવસ્થ થશે. જે તમે છેલ્લા વીસ વર્ષમાં સારી રીતે અનુભવી ચૂકયા છે.

એટલે કહીએ છીએ કે, ઉપકારી અનંતજ્ઞાની ભગવંતોએ પ્રરૂપેલા સર્વકલ્યાણના માર્ગ ઉપર ચાલતાં શિખો! બીજાનું લૂંટી લેવાની આસુરી વૃત્તિ છોડી દો! પશુ-પંખી તેમજ જળના જીવોને તમારા વાદમાં સમાવી દો! એમનું હિત નહિ વિચારો ત્યાં સુધી તમારું ભલું નહિ થાય. સમાજ એકલા માનવોનો જ છે કે માનવો

પૂરતો જ છે એવું કહીને માનશો. તમે સહુ ન્યાયપૂર્ણ જીવનના હક્કદાર છો તેમ એ જીવો પણ છે, એમનો તે હક્ક છીનવીને તમે દુઃખી થશો.

સાચું સોનું કસોટીમાં ચોર ચમકે તેમ સાચો સમાજવાદી, સમાજ જ્યારે મુશ્કેલીમાં હોય ત્યારે અનેરું ખમીર દાખવે, એ મુશ્કેલીને મહાત કરવાના કામમાં તે રાત દિવસ પણ ન જીએ. કારણ કે સમજાવેલા સાચા સમાજવાદની અસરના પ્રભાવે સમાજની મુશ્કેલીને તે પોતાની જ મુશ્કેલી સમજતો હોય છે. સુખમાં સમાજના બંધનથી ન્યારા બની જનારા અને દુઃખમાં એજ સમાજને ભાંડનારા, સમાજવાદી તો નથી જ પરંતુ સમજવાદી પણ નથી.

સમાજવાદી સમાજરચનાના ઝંડાધારીઓ કેડીલેક અને ઇન્પાલામાં ફરે અને જેમના માટે સમાજવાદી સમાજરચનાની વાતો થતી હોય તે સ્ત્રી-પુરુષોને પહેરવા પગરખાં પણ ન હોય એ કેવો સમાજવાદ? ઘરનો વડીલ, ઘરના સંયોગો મુજબ વર્તે છે, જો સંયોગ નબળા હોય તો નવું કાપડ ન ખરીદતાં કાઠેલાં વસ્ત્રોને થીગડા મારીને પણ તે ચલાવી લે છે, જ્યારે સમાજવાદની વાતો કરનારા આગેવાનોનું આજનું વર્તન જોનારને તો એમ જ થાય કે, આ દેશમાં આજે પણ પૂર્વકાળની માફક દૂધ-ધીની નદીઓ વહી રહી હોવી જોઈએ. જ્યારે વાસ્તવમાં અહીં આજે ચોખખાં દૂધ-ધીને બદલે હવા

અને પાણી પણ મોંઘા બનતા બન્ય છે અને તેમ છતાં પ્રજાના હિતરક્ષકો હોવાનો દાવો કરનારા તમારા રાજ્ય-કીય આગેવાનોને તેની લવલેશ ચિંતા નથી.

આવા સ્વાર્થવાદનું સમાજવાદમાં ખપાવવો તે પિત્તળને સોનામાં ખપાવવા બરાબર છે. સ્વાર્થનો સગો ખરા અર્થમાં કોઈનો પણ સગો હોતો નથી, તેમ આવા સ્વાર્થવાદીઓ પણ પોતાના સ્વાર્થ સિવાય સગા હીકરાને પણ સત્કારતા નથી.

સાચો સમાજવાદ જીવનની સચ્ચાઈમાંથી જન્મે છે. દિલની દયામાંથી જન્મે છે, સદ્ભાવના દાનમાંથી જન્મે છે, જીવ માત્ર પ્રત્યેની આત્મીયતામાંથી જન્મે છે. મેઘરથ રાબઝ્યે પારેવા માટે પ્રાણુ આપ્યા તે સમાજવાદ. મેતારજ મુનિવરે કૌંચપક્ષી માટે પ્રાણુ આપ્યા તે સમાજવાદ. પરથી પોતાને સર્વથા ભિન્ન માનીને વર્તેશો ત્યાં સુધી સાચો સમાજવાદ નહિ સ્થાપી શકો, પરંતુ સમાજવાદને દૂર હડસેલી મૂકનારા અલગતાવાદના પુરસ્કર્તા બની જશો.

મકનવતાનું ઝરણું :

આજે આ દેશમાં અનેક પ્રકારના ચોર વધતા બન્ય છે. કોઈ કરચોર તો કોઈ કામચોર, કોઈ ઈમાનચોર તો કોઈ ધનચોર, જ્યારે પૂર્વ કાળમાં આ દેશના ગરીબને પણ પ્રામાણિકતા પ્રાણુખ્યારી લાગતી. પ્રામાણિકતા

વેચીને પેટ ભરવાનું પાપ કરવા જેટલી હામ પણ લાગ્યે જ કોઈ ભીડતું.

એવા એક પ્રામાણિક આદમીની વાત આવે છે. તે આદમી છે સાવ ગરીબ, અનાજના પણ વાંધા છે. તેમ છતાં સંતોષથી લાડાના એક નાના ઘરમાં દિવસો ગુજરે છે. શુભ સંયોગના યોગે તેજ ઘરમાંથી સોનાનો ચરૂ નીકળે છે. તે દોડતો તે ઘરના માલીક પાસે જાય છે. અને કહે છે કે, 'તમારા ઘરમાંથી સોનાનો ચરૂ નીકળ્યો છે તે આપ લઈ જાઓ.' યાદ રાખજો ! જેના ઘરમાં આવતી કાલનું અનાજ પણ નથી એવા મહાનુભાવના આ ઉદ્દગારે છે. મકાન માલીકે એ મહાનુભાવને શો જવાબ આપ્યો તે જાણો છો ? એ કહે છે કે, 'ભાઈ' એ ચરૂ તારા પુણ્યનો છે માટે તુંજ રાખી લે. જો એ મારા પુણ્યનો હોત તો તને ઘર ભાડે આપ્યું તે અગાઉ જ નીકળ્યો હોત.'

જ્યાં આવા ન્યાય-નીતિપરાયણ માનવો વસે છે ત્યાં સદાય સમાજવાદ છે, સમાજવાદની સુખ-શાન્તિ અને આબાદી છે. અને વાતો સમાજવાદની કરનારા પણ સાચી સમજના ઘરની બહાર રખડનારા દેખાવે રૂપાળા ઘણા માણસો થકી પણ સમાજ કદીએ સુખી નથી બનવાનો.

મકાન-માલીક તે આદમીને ચરૂ લેવાનો આગ્રહ કરે છે. તે મકાન-માલીકને ચરૂનો ખરા માલીક માને છે,

અહીં આજે તમારે ત્યાં લેવા માટે પડાપડી થતી હોય છે, મારામારી પણ થાય છે. જ્યારે મકાન-માલીક અને સજ્જન વચ્ચે આપવા માટેની સાત્ત્વિક રકઝક શરૂ થાય છે છેવટે જયસિંહ રાજા ન્યાય કરે છે. અને બંને શાન્ત થાય છે.

લાવોને આજે આવા દાખલા! જે કે હજી માનવતા સાવ પરવારી ચૂકી નથી એટલે વિશાળ આ દેશના ખૂણેખાંચરે આજે પણ આવા માનવતાનાં ઝરણાં મોજુદ તો હશે જ પરંતુ જે અમે તમારી આગળ આવા પ્રકારના દાખલા રજૂ કરવાને બદલે સતતપણે માનવીની નબળી બાબત જ રજૂ કરતા રહીએ તો સાચા માનવ બનવાની પ્રેરણા તમે ન ઝીલી શકો.

સાચા સમાજવાદરૂપી વડલાને માફકસરની સદ્દલા-વરૂપી હવા અને સત્કર્મરૂપી જળ, જે આ દેશમાં ભારતીય સંસ્કૃતિમાંની પોતાની અચળ નિષ્ઠાને કારણે પૂર્વકાળના સ્ત્રી-પુરુષો વહાવી શકતા હતા તે આ દેશને જ્યારથી યુરોપ-અમેરિકાના વિચારોની ઝેરી હવા લાગુ પાડવામાં આવી છે ત્યારથી તમે સહુ સમાજવાદની વાતો કરનારા પણ જીવન અને કાર્યમાં અસમાજવાદીપણું જ દાખવી રહ્યા છો.

સમાજોત્કર્ષ :

સમાજ ઊંચો ક્યારે આવે? જ્યારે તમારી સંપત્તિની તમે બધા આપત્તિમ્મસ્ત માનવો માટે ઉપયોગ

કરવા માંડો. માત્ર લોગ પાછળ જ સંપત્તિને વહાવી દેવી તે સંસ્કારિતાનું લક્ષણ નથી. દુઃખીનાં દુઃખ દૂર કરવામાં તમારી સંપત્તિને સાર્થક કરવાની વૃત્તિ તમારા જીવનમાં જાગશે એટલે સમાજ જીવો આવશે. દેશની સુરત બદલાઈ જશે.

જેને પોતાના સમાજની ચિંતા નથી તે સાચા સમાજવાદી નથી. સમાજની સ્થિતિનો ખ્યાલ રાખ્યા સિવાય, યથેચ્છપણે લક્ષ્મીનો દુર્ચય કરવામાં ડહાપણ નથી. ધન મેળવે ન્યાય-નીતિ પૂર્વક તેમજ વાપરે પણ ન્યાય-નીતિના માર્ગે તે સાચો સમાજવાદી કહેવાય. એવું ધન બળતા છોડને પાણીની જેમ સમાજને નવજીવન બક્ષે છે. સમાજના ઉત્કર્ષમાં અગત્યનો ભાગ ભજવે છે. પોતાના સમાજની તત્કાલીન સ્થિતિને લક્ષ્યમાં રાખીને, જીવન વ્યવહાર સાચવવાને બદલે ઉડાઉપણે વર્તાવું તે સમાજદ્રોહ છે. સમાજના પોતા ઉપરના નિત્યના ઉપકારનું ઋણ ચૂકવવાની ભાવના જો તમે નહિ કેળવો તો કૃતદ્વી ઠરશે.

સમાજરૂપી શરીરના નબળા અંગોને પુષ્ટ કરવાની, શક્તિસંપન્ન માનવોની જવાબદારી છે. એ જવાબદારીના પાલન માટે આજે તમે કેટલા પ્રમાણમાં સજાગ છો? સક્રિય છો? તેનો તમારે વિચાર કરવો જ જોઈએ હાથ-પગ દોરડી જેવા હોય ને પેટ ગાગર જેવું હોય તો શરીર શોભતું નથી, તેમ સમાજના સભ્યો અન્ન-વસ્ત્રની તીવ્ર અછત વચ્ચે અકળાતા હોય ત્યારે પોતાની

શ્રીમંતાઈનું પ્રદર્શન કરનારો માનવી તે સમાજની શોભામાં વધારો કરવાને બદલે ન્યૂનતા આણે છે એ તમે ન ભૂલશો.

હિતકર ઔષધ :

એક શ્રીમંતને સ્વપ્ન આવે છે. સ્વપ્નમાં તે લક્ષ્મી-દેવીને પોતાની સામે ઊભેલાં જુએ છે. તે લક્ષ્મીદેવીને આગમનનું કારણ પૂછે છે એટલે લક્ષ્મીદેવી કહે છે કે, 'હું' તને એ કહેવા માટે આવી છું કે આજથી આઠ દિવસ પછી હું તારે ત્યાંથી વિદાય લેવાની છું.

સ્વપ્નની આ વાત, શેઠ ખીજા દિવસે પોતાના દીકરાની વહુને કહે છે. તમને થશે કે ધરના ખીજા માણસોને છોડીને શેઠે શા માટે પોતાના દીકરાની વહુને જ વાત કરી હશે? તો એટલા માટે એ બાઈ, ગુણિયલ તેમજ ચતુર હતી. આમાંથી બાધ એ તારવવાનો છે કે, વયમાં તમારાથી નાના હોય છતાં ગુણમાં મોટા હોય એવા માનવી પાસેથી હિતકર માર્ગ-દર્શન મેળવવામાં તમારે મુદ્દલ સંકોચ રાખવો બેઈએ નહિ.

પોતાના સસરાની વાત સાંભળીને ચતુર વહુ કહે છે, 'તે જવાની જ છે, તો તે ચાલી જાય તે પહેલાં જ આપણે તેનો સન્માર્ગે વ્યય કરી દેવો બેઈએ' શેઠ પોતે પોતાના દીકરાની વહુની અહિતકર સલાહ, ગુણુકારી ઔષધની જેમ ગ્રહણ કરે છે. જ્યારે તમે હો તો 'એસો હવે ડહાપણુ કાંઈ કરવું નથી અમને મરદોને

સલાહ આપનારાં તમે કોણ?' એવું, એવું ઘણું જ કહી નાખે પણ એવો અહંકાર સારો નહિ.

આવતી કાલની લવલેશ ચિંતા સિવાય, શેઠ પોતાના દીકરાની વહુની સલાહ પ્રમાણે પોતાની લક્ષ્મીનો ઉદાર દિલ્લે સદ્વ્યય કરવા માંડે છે; પરંતુ આઠ દિવસ પછી અમારું શું થશે એ વિચાર તેમના મનમાં પણ નહોતો. જ્યારે આજના શ્રીમંતને જે કોઈ જ્યોતિષી આવી વાત કરી હે તો એ ગાંડપણનો ભોગ ન થઈ પડે કે? જ્યારે આ શ્રીમંતનો સમ્યક્ પ્રકારની સમજના ઘરમાં રહેતા હતા અને સમજતા હતા કે લક્ષ્મી એ સદાકાળ માટે ટકનારી વસ્તુ નથી.

આવી સમજમાંથી સમાજવાદ જન્મે છે જ્યાં આવી સમજ નથી ત્યાં સ્વાર્થવાદ જ છે. આવી સમજ, સમાજમાં જન્માવવા માટે, ધર્મગુરુઓને સાચા ભાવથી સન્માનતાં શિખો! નિડરપણે તત્ત્વની પ્રરૂપણા કરનારા, કંચન-કામિનીના ત્યાગી ધર્મગુરુઓની નિશ્રામાં તમને સાચા જીવનનો અનુભવ થશે, તેમના બતાવેલા માર્ગ ઉપર ચાલવાથી તમે પણ સુખી થશો અને દુઃખીજનોના દુઃખમાં જરૂર ઘટાડો થશે. પણ આજે ધર્મગુરુઓની પરવા જ ક્યાં છે?

સાચા સમાજવાદ માટે :

આજે ભારતમાંથી એકતાળીસ અખજનો સોનાની ચોરી થઈ છે. તેનો પત્તો નથી. પણ સાચા ધર્મગુરુને

અપનાવો તો તમારા એકતાળીસ તો શું એકસઠ અબજનો પણ પત્તો તમે મેળવી શકશો.

પેલા શેઠે બધી જ લક્ષ્મી દાનમાં વહાવી દીધી એટલે લક્ષ્મીદેવી ફરી આવે છે. કહે છે કે 'કેમ શેઠ ! બગો છો કે નહિ?' શેઠ કહે, 'બહુ છું.' દેવી કહે, 'હવે હું નહિ બહુ?' શેઠ કહે 'કેમ' તો તમે ભાવપૂર્વકના દાનધર્મ દ્વારા પાપને પાછું ઠેલી દીધું એટલે. હવે હું તમારે ત્યાં તમારી દાસી થઈને આવી છું.

જો લક્ષ્મીને તમારી દાસી બનાવવી હોય તો તેને દાન વાટે વહી જવા દો ! પણ એ દાન પાછળ, તમારો ભાવ અધિક મેળવવાનો નહિ; પરંતુ લક્ષ્મીની સાર્થકતાનો હોવો જોઈએ. સમાજનું ઋણ અદા કરવાનો હોવો જોઈએ. લક્ષ્મીને જો પૂજ્ય પદાર્થ માનવાની ભૂલ કરશો તો તમે ક્યારેય ત્યાગી ગુરુઓની પૂજા ભાવથી નહિ કરી શકો અને એ પણ લખી રાખો કે ધનને પૂજનારો સમાજ, ધર્મની આરાધના નહિ જ કરી શકે.

સાચા સમાજવાદ માટે ધનપૂજા જરૂરી નથી, પરંતુ સમાજના કલ્યાણ માટે પોતાના ધનને સાર્થક કરતા ધનના ત્યાગી મહાનુભાવોની પૂજા જરૂરી છે. આવા મહાનુભાવોમાં પ્રથમ હરોળમાં સર્વશ્રેયસ્કર ધર્મના સાધક ગુરુ મહારાજઓ જ આવે છે. તેમના શ્વાસોચ્છવાસમાં બધાના કલ્યાણની ભાવનાની સુવાસ હોય છે.

હાહોહાહ વ્યાપેલી હોય સત્તાની ભૂખ અને છતાં પોતાને કહેવડાવે સમાજવાદી એનો શો અર્થ? સત્તાનો મોહ છોડનારા જ સમાજવાદને માફકસર વાતાવરણ જન્માવતા હોય છે, જ્યારે બિચારા સત્તાલોહુપ માનવે તો સત્તા માટે જરૂરી મત મેળવવા માટે કાળાં ધોળાં કરતાં અચકાતા નથી એટલું જ નહિ, પરંતુ તે દુષ્કૃત્યને પણ સમાજવાદના અંગ તરીકે લેખે છે!

સાચા ધર્મગુરુઓની છાયામાં રહીને આ દેશના રાજવીઓએ પણ કેવી આત્મભગૃતિ કેળવેલી તે આ દૃષ્ટાંતથી સ્પષ્ટ થશે

પ્રબલવત્સલ રાજ-રાણી રાજપ્રાસાદમાં ખેઠાં છે એવામાં રાણીની નજર, રાજના માથા તરફ જાય છે. એ માથા ઉપરના કાળાવાળમાં એક સફેદ વાળ જોઈને તે એકાએક જોલી ઉઠે છે, ‘સ્વામી! હૂત આવ્યો.’ રાજ પૂછે છે ‘ક્યાં છે?’ જવાબમાં રાણી, રાજના માથા ઉપરનો સફેદ વાળ સાચવીને ખેંચી લઈને રાજના હાથમાં મૂકે છે, વાળ જોઈને રાજ, સાપ કાંચળી ઉતારે તેમ બધી માથા મનમાંથી કાઢી નાખીને ચાલી નીકળે છે. તેમને નથી નડતી સત્તાની ભૂખ કે નથી પજવતી સંપત્તિની લાલસા. આ આપણી સંસ્કૃતિ છે. ભોગની નહિ, ત્યાગની

સગી માતા જેવી આ સંસ્કૃતિને છોડીને, આચા જેવી પાશ્ચાત્ય સંસ્કૃતિને અપનાવવાથી તમે અહીં

સમાજવાદ તો નહિ વિકસાવી શકે પરંતુ તમારો સ્વાર્થવાદ વધુ વકરશે અને તમે સતત ભયપૂર્ણ જીવનમાં ભેરવાઈ જશો.

સમાજવાદ માટે, સાચા ધર્મગુરુઓની સેવા તમારા માટે જરૂરી જ નહિ, બલકે અનિવાર્ય છે. પદ, પૈસા અને પ્રતિષ્ઠા ભૂખ્યા માનવો તમને સમાજવાદ નહિ જ શિખવાડી શકે, ખાવળ ખિચારો એની પાસે હોય તેજ તમને આપે ને! ત્યાં તમે કેરી માગો તેનો શો અર્થ? કેરી માટે તો તમારે આંખાની છાયામાં જવું જોઈએ ને? તેજ રીતે સાચા સમાજવાદી જીવનના શિક્ષણ માટે તમારે સાચા ધર્મગુરુઓની નિશ્રા, ભાવપૂર્વક સ્વીકારવી જોઈએ.

શક્તિની સાર્થકતા :

સાચા સાધુપણના અંધારણીય જીવનને, અંધારણીય રીતે વરેલા જૈનસાધુને સત્તા નથી જોઈતી, સંપત્તિ પણ નથી જોઈતી. એ તો ત્રણ જગતના સર્વ જીવોના કલ્યાણની સાચી ભાવનાવાળા હોય છે. જે સત્યની સંચોટ પ્રતીતિ તેમને જોનાર, વિવેકીને તત્કાલ થતી હોય છે.

તેમનું તમને કહેવું છે કે, તમારી પાસે હોય તે શક્તિને સદ્ભાવપૂર્વક સહુના હિતમાં સાર્થક કરો! નહિતર તે પડતર પાણીની જેમ ગંધાઈ ઉઠશે અને તમારા જીવનને ગંદા વિચારોનું ઘર બનાવી દેશે. તમારી પાસે ધનની શક્તિ હોય તો નિર્ધનની મદદે દોડી જાઓ!

તનની અધિક શક્તિ હોય તો માંદાની માવજતમાં તેને સાર્થક કરો! વચનની શક્તિ વડે, ગુણની પ્રશંસા કરીને, સમાજમાં પવિત્ર હવા પેદા કરો! મનના ધનનો સહુના કલ્યાણની લાવના લાવવામાં સદુપયોગ કરો!

મહાપુણ્યના ઉદ્દયે મળેલા માનવલવની પ્રત્યેક ક્ષણ અણમોલ છે. તેનો સદુપયોગ કરવો તે તમારા હાથની વાત છે. તમારા જ જીવનને જે તમે મોહને વશ થઈને જેમ તેમ વેડફી નાખશો તો સમાજ માટે તમે શું કરી શકવાના છો? જીવનની પવિત્ર શક્તિનો એક કણ પણ વેડફાય નહિ અને તેનો સ્વ પરના હિતમાં યથાર્થ ઉપયોગ થતો રહે એવી જે જીવન-વ્યવસ્થા, પૂર્વના મહાસંતો અહીં સ્થાપી ગયા છે તેમાં તમને પૂરેપૂરી નિષ્ઠા હોવી જ જોઈએ. તમે એક વૈજ્ઞાનિક યા રાજપુરુષની ઉટપટાંગ વાત માનવા તૈયાર થઈ જાઓ છો અને વિશ્વકલ્યાણકર ધર્મને વરેલા પરમોપકારી મહાસંતોની વાત માનતાં અચકાઓ છો તેનું કારણ શું?

આત્મનિરીક્ષણ કરશો તો તમને સ્પષ્ટપણે પ્રતીત થશે કે સાચા જીવનની ભૂખ નહિ ઉઘડી હોવાને કારણે, તમે સાચા નિર્વિકારી જીવનની મહાસંતોની હિતકર વાણી ઝીલી શકતા નથી અને આજની રીતના જીવનને મહારનારા વાણીના પ્રવાહમાં તણાતા જાઓ છો.

પુણ્યના પ્રભાવે મળેલી સર્વ પ્રકારની શક્તિનો પાત્રમાં સદુપયોગ કર્યા સિવાય જ તેનો પોતાની જાતને

માટે ઉપયોગ કરવાની વાત, ભારતીય સંસ્કૃતિને મુદ્દલ માન્ય નથી. પૂરતા પાણીના અભાવે ઊભો પાક સૂકાય છે, તેમ શક્તિના વિવેકપૂર્વકના દાનપ્રવાહ સિવાય, સમાજરૂપી ખેતર સૂકાવા માંડે છે.

જે સંપત્તિ કે મિલકત પોતાને કે ખીજને પરમાર્થના કે સુપાત્ર દાનના સાચા કામમાં ન આવે તે નિર્મૂલક છે સમાજવાદ કહે છે કે, બળવાન હો તો નિર્બળને આસરો આપો, એની ઢાલ બનો! જ્યારે આજે તો ગાય, ઘેટાં, બકરાં, વાંદરા વગેરેને મારવા માટે પોતાની શક્તિનો લયંકર દુરૂપયોગ, પોતાને સમાજવાદના પક્ષકાર માનતા, માનવો, કરી રહ્યા છે. એ સમાજવાદ એ સાચો સમાજવાદ જ નથી. કે જે કેવળ માનવો પૂરતો મર્યાદિત હોય, જેમાં સહુના કલ્યાણ માટે સંપૂર્ણ જોગવાઈ પણ ન હોય એવા સમાજવાદને અનુસરવાથી તમે સાચા માનવ તો નહિ જ બની શકો; પરંતુ તમારા જીવનમાં માનવતાના જે અંશે હશે તે પણ આસ્તે આસ્તે નાબૂદ થઈ જશે. અને તમે પણ આજના સમાજવાદીઓની માફક એક દિવસ બોલતા થઈ જશો કે, ‘માનવીને જીવાડવા માટે પશુઓને મારવા એમાં કોઈ હિંસા નથી.’

પોતાના જીવનને ટકાવવાના મોહમાં ખીજનું જીવન લૂંટનારા સમાજવાદી ન કહેવાય, પરંતુ લયાનક લૂંટારા કહેવાય, જે તમે એમની વાતોમાં આવશો તો દુઃખી-દુઃખી થઈ જશો. તમારું જ જીવન તમને ભારરૂપ

લાગશે, કંટાળો તમારો કેડો નહિ છોડે અને તમે સૂતરા કાગડા કરતાં બહુતર મૃત્યુના મહેમાન બની જશો.

ત્યાગે સો આગે :

ત્યાગ છે સમાજવાદનો માપદંડ. સાચો ત્યાગી છે પહેલા નંબરનો સમાજવાદી. જે સમાજ પાસેથી લે એછામાં એછું અને સમાજને આપે વધુમાં વધુ તે સાચો સમાજવાદી. અહીં સમાજ એટલે 'વિશ્વ' એ અર્થ સમજવાનો છે.

આપણી સંસ્કૃતિ ત્યાગને બિરદાવે છે, ભોગને નહિ. તમે કેવાં, કેવાં સુખ ભોગવ્યાં તેનું અમારે મન કોઈ મહત્ત્વ નથી, પરંતુ બીજાના સુખ માટે કે પરમાર્થિક કલ્યાણ કાળે તમે તમારા સ્વાર્થ, સંપત્તિ અને સુખને કેટલા પ્રમાણમાં જતાં કર્યાં તેનું મહત્ત્વ છે. પોતાના સ્વાર્થનો વિચાર તો કીડીને પણ હોય છે અને કીડાને પણ હોય છે. સાચો સમાજવાદી તો વિશ્વકુટુંબની ભાવનામાં રાચે છે.

પોતાના હબરો પ્રબળનોના નમસ્કાર ઝીલનારા અહીંના રાજવીઓ પણ ત્યાગી મહાત્માઓને નમતા હતા તે તો તમે જાણો છો ને? રણમેદાનમાં શત્રુ સામે ઝુઝતા સૈનિકના શૌર્ય કરતાં પણ અધિક શૌર્ય હોય છે ત્યારે પોતાના સુખ-સ્વાર્થ, સત્તા, સંપત્તિ વિગેરેનો ત્યાગ થઈ શકે છે, એ તેઓ સારી રીતે જાણતા હતા

અને તે કારણસર પોતાનાથી ચઢીઆતા ગુણવાળા મહાત્માઓને તેઓ નમતા હતા.

ત્યાગી મહાત્માઓ તરફનો તમારો પૂજ્યભાવ ઓસરતો બંધ છે તે તમે બહો છે? જો એ પૂજ્યભાવ ઓસર્યોન હોત તો તે મહાત્માઓ જે ધન-માલ મિલકતને ત્યાજ્ય સમજીને ત્યજી દે છે, તેના જ માટે તમે અપ્રામાણિક બનવાની હદ સુધીનું પતન વહોરવા તત્પર ન જ બન્યા હોત. જડના આ રાગે તમારા જીવનમાં જડતા વધારી છે, અન્ય કાજે ઘસાઈ છૂટવારૂપ તમારી બગૃતિને કુઠિત કરી નાખી છે નહિતર અમને નમનારા તમે, અમે જેને અડતા પણ નથી એ નાણું માટે ન્યાયનો માર્ગ છોડીને અન્યાયના માર્ગે જાઓ ખરા?

પરંતુ યાદ રાખો કે ત્યાગને પાછળ રાખીને તમે કદીયે આગળ નહિ વધી શકો, સમાજનું લહું નહિ કરી શકો, અન્યના હિતમાં કશો જ ફાળો નોંધાવી નહિ શકો. એક સામાન્ય વ્યવહાર છે કે, જે ત્યાગે તેજ આગે (આગળ) છે. સમજપૂર્વકનો તમારો ત્યાગ તમારા જીવનને પવિત્ર બનાવશે, સમાજને વધુ બળવાન બનાવશે. ખરેખર ત્યાગ એ અમૃત છે. અને રાગ એ હળાહળ ઝેર છે.

આ દેશમાં તો યુગયુગથી સમાજવાદ આદ્યો આવે છે. ભરત બાહુબલી બે ભાઈ. એકજ પિતાના પુત્ર એ બે ભાઈ વચ્ચે યુદ્ધ થાય છે. યુદ્ધમાં મોટા ભાઈ ભરત

હારી જાય છે. એટલે તેઓ ગુસ્સે થઈને નાના ભાઈ બાહુબલી ઉપર ચક્ર છોડે છે. ભરતે નીતિ ઉલ્લંઘી તેનાથી બાહુબલી ખૂબજ રોષે ભરાય છે. અને ભરતને ભોંયચાટતો કરી નાખવા માટે તેમના ઉપર મુઠી ઉગામે છે. મુઠી ઉગામવા માટે તેમણે હાથ પણ જાંચો કરી નાખ્યો છે અને તે હાથ પોતાના ભાઈ તરફ વાળવા જાય છે. ત્યાં તેમને વિચાર આવે છે કે, ‘મારી આ એકજ મુઠીથી મારો ભાઈ ખલાસ થઈ જશે. એટલે એવું અંધુહત્યાનું મહાપાપ તો મારાથી ન જ થાય વળી પાછા તેઓ વિચારે છે; ‘તો શું મેં’, ઉગામેલી આ મુઠી ખાલી જશે. ના, ના એ તો ન જ બની શકે. શૂરવીરનો ઘા ખાલી જાય તો એની જણુનારી લાજે.’ અને ભાઈને મારવા માટે ઉગામેલી તેજ મુઠી વડે તેઓ પંચમુષ્ટિક લોચ કરી નાખે છે આ છે આપણો સમાજવાદ.

જ્યારે આજે તો સમાજવાદના મનાતા પુરસ્કર્તાઓ પોતે જ સામસામા આક્ષેપો કરે છે, એકબીજાને હલકા પાડનારાં નિવેદનો કરે છે. પોતાની નબળાઈને છાવરવા માટે સમાજમાં અનેક પ્રકારના નાટકો ઊભા કરે છે. અને સમાજવાદના નામે પોતાના સમાજને જ નીચો પાડે છે. રાજ્યસત્તાના સહારા ત્રિવાય સમાજવાદ અમલી ન બની શકે એવી પોકળ દલીલને આગળ કરીને કેટલાક વિચારકો તો સમાજવાદ માટે પણ સત્તા મેળવવા માટે રાત-પરોઠાં કરતા હોય છે.

સાધનસંપન્ન હોવાનું ગૌરવ અનુભવતી વખતે તમને તમારા સમાજબંધુઓની તત્કાલીન સ્થિતિનો ખ્યાલ રહેવો જ જોઈએ, તે સિવાય તમારી તે સાધન-સંપન્નતા અર્થહીન છે ?

ભારતનો સમાજવાદ માત્ર દ્રવ્ય વિતરણ પૂરતો સીમિત નથી એ પણ નોંધી લેજો. અહીં તો દ્રવ્યની સાથેસાથ ભાવનું પણ એટલું જ મહત્ત્વ છે. અને ભાવ વગરના દ્રવ્યનું નહિવત્ મૂલ્ય સ્થાપીને ઉપકારી ભગવતોએ આપણને દયાપ્રધાન જીવનની સાચી દૃષ્ટિ બક્ષી છે.

પોતાના બાળકો અન્ન માટે ટળવળતાં હોય અને પિતા હોટલમાં બેસીને ફાફડા-જલેબી ઉડાવતો હોય તો નિબંધુર જ કહેવાય ને? તો પછી ભારતની પ્રબળની વર્તમાન સ્થિતિની ઉપેક્ષા કરીને વિલાસપ્રધાન જીવનમાં રચતા અને છતાં સમાજવાદી સમાજરચનાની વાતો કરતા પ્રધાન-પુરુષો કેવા ગણાય ?

સાચી સમજ સંસ્કાર, ત્યાગ, તપ તથા પરોપકારી વૃત્તિ સિવાય સાચો સમાજવાદ નહિ સ્થપાય. સાચી સમજ તેને કહેવાય કે જે આપણને સહુના હિતમાં જીવન જીવવાનું બળ બક્ષે. અન્યનું સુખ લૂંટીને સુખી થવાનો રાહ. ભારતીય સંસ્કૃતિને મુંઢલ માન્ય નથી.

ભારતીય સંસ્કૃતિ તો કહે કે, જીવન એવી રીતે જીવો કે તમારો અંતકાળ પણ સુધરે અને ભવાંતરમાં તમે સદ્ગતિના ભાગી બનો! સદ્ગતિ સિવાય, પાંચમી

ગતિ માટે આવશ્યક આત્મવિકાસ તમે નહિ જ સાધી શકો. સાચો સમાજવાદી તો પળેપળના હિસાબમાં પાવરધો હોય. તે પોતાને પોતાની સંપત્તિનો ટૂંકી સમજે. સમાજને જરૂર હોય ત્યારે તે પોતાની જરૂરીઆતને ઢુંકાવી દઈને પણ એ નાણાં સમાજ માટે સાર્થક કરે.

ત્યાગપ્રધાન જીવનમાં સાચી નિષ્ઠા કેળવવાથી જેનામાં જગતના સર્વ વાદો સમાઈ જાય છે, એવા વિશ્વમય જીવનના તમે અધિકારી બની શકશો. ત્યાગમાં શૂરાતન દાખવશો તો તમને આગળ વધતા કોઈ અટકાવી નહિ શકે. ત્યાગ માટેનો તમારો જીસ્સો નરમ ન પડે તેની પૂરી કાળજી રાખજો! જે સંબ્રહ્મવાદી બનવા લલચાશે તો સમાજવાદી તો નહિ રહે, પરંતુ ભલા એક માનવની કક્ષાથી પણ નીચે ઊતરી પડશે.

જીવ માત્રના કલ્યાણને આવકારનારા સાચા સમાજવાદમાં તમારી સમજ સ્થિર બને! તમારું જીવન કોઈના ય અહિતમાં નિમિત્તભૂત ન બને! સાચા, શુદ્ધ તેમજ નિર્મોહી જીવનનો ભાવ તમારી સમગ્રતામાં સક્રિય બને અને પ્રાન્તે તમે સહુ સ્વર્ગાપવર્ગના અવ્યાબાધ સુખના ભાગી બને!

૬ : રામરાજ્ય

આજનું વ્યાખ્યાન 'રામરાજ્ય' એ વિષય પર રાખ્યું છે. આ વિષય એટલા માટે પસંદ કરવામાં આવ્યો છે કે આજે ચોરા-ચૌટા, ખાગ, ખજાર અને સલાઓમાં રામરાજ્યની વાતો રમ્પૂર્વક ચર્ચાય છે. આ ચર્ચાની પાછળ રામરાજ્યનો હૈયા ધમકાર છે કે કેમ તે આપણે તટસ્થલાવે તપાસવું પડશે; કારણ કે રામરાજ્ય એ તો પ્રજાના ભલા માટેનું આદર્શ રાજ્ય ગણાય છે અને રામરાજ્યની ચર્ચા જો સલાનપણે થતી હોત તો આ દેશની પ્રજાની જે દુર્દશા આજે જોવા મળે છે તે કદી ન બનવા પામત.

રામરાજ્ય એટલે આદર્શ રાજ્ય હૂંધ સાકરના સુમેળ જેવું રાજ્ય. આજે રાજાઓ નથી તેમજ તેમના રાજ્ય નથી એટલે રામરાજ્યનો આદર્શ મૂર્તિમંત ન થઈ શકે એવું ન માનશો. રાજાઓ નથી, પણ રાજ્યતાંત્ર તો છે ને તેમજ તે તંત્રના સંચાલક પ્રધાનો વગેરે તો છે જ ને?

એ પ્રધાનો અને પ્રજા વચ્ચે, આજે દૂધ-સાકર જેવો સુમેળ છે ખરો? નથી તો તેનું કારણ શું? એ સુમેળના અભાવે તમારી શી હાલત થઈ? સમગ્ર ભારતીય પરંપરાના કેવા હાલ થયા? એ વગેરે પ્રશ્નોની ઊંડી તપાસમાં તમે ક્યારેય ઉતર્યા છો ખરા?

પરહિતચિંતા :

રામના રાજ્યમાં તો લક્ષ્મણ કરતાં, લક્ષ્મણની અધિક ચિંતા રામ કરતા, સીતા કરતાં સીતાની અધિક ચિંતા કૌશલ્યા કરતાં. તમે એમ ન માનશો કે લક્ષ્મણ તો રામના ભાઈ હતા એટલે રામ તેમની ચિંતા કરે તેમાં શી નવાઈ? રામને જેવી ચિંતા લક્ષ્મણની રહેતી તેવી જ પોતાના વહાલા પ્રજાજનોની રહેતી. પ્રજાના દુઃખે દુઃખી અને પ્રજાન સુખે સુખી રહેનારો રાજા કે પ્રમુખ જ પોતાના સુખ-દુઃખમાં પોતાની પ્રજાનો હાદિક સહયોગ મેળવી શકે છે.

રાજા કે દેશના પ્રધાનો જલસા કરે, અને પ્રજા ભૂખે મરે એવી સત્તા ન હોવી જોઈએ. પ્રધાનને મહિને પૂરા પાંચ હજાર મળતા હોય અને પ્રજાના માણસોને આવતી કાલની પણ ચિંતા સતાવતી હોય, ત્યારે એ પ્રધાનની, પ્રધાન તરીકે એ ફરજ છે કે તે સ્વેચ્છાએ પગારકાપ સ્વીકારે તેમજ પોતાની પ્રજાનું દુઃખ ઓછું કરવાના શક્ય સઘળા પ્રયત્નો શરૂ કરી દે.

પરહિતચિંતા છે રામરાજ્યનો પાયો. જ્યારે આજે તો ઠેર, ઠેર લોકશાહીના નામે લોકોનાં મોં શાહીવર્ણી બની રહે એવાં સ્વાર્થનાં ગીતો ગવાય છે. આ દેશમાં સ્વાર્થવાદ એટલો ક્ષાલ્યો છે કે માનવ-માનવ વચ્ચેના પવિત્ર સંબંધો પણ ધૂળચાટતા થઈ રહ્યા છે. અહીં આજે સ્વાર્થાંધ પુત્ર પિતાનું ખૂન કરી શકે છે; સ્વાર્થલોહુપ બાંધવ પોતાના જ સગાબંધુનું કાસળ કાઢતાં કાંપતો નથી. રાજ્યતંત્રના જવાબદાર ચાલકોની ધીન ભારતીય નીતિનું આ પરિણામ છે, જો અહીં સાચા અર્થવાળી લોકશાહી હોત તો એક અમલદાર પ્રબંધને રંબડી ન શકત, પરંતુ લોકશાહીના નામે આ દેશમાં આજે તો ધક્કાશાહી ચાલી રહી છે. જેને રામરાજ્યના આદર્શ સાથે સીધો કે આડકતરો કોઈ જ સંબંધ નથી.

રામરાજ્યની વાત કરનાર પ્રધાનને આજે એરકન્ડી-શન્ડ બંગલા પોષાય? અરે એ બંગલામાં તો એનો જીવ ગભરાઈ ઉઠે. એને એમ થાય કે મારી વહાલી પ્રબંધ, ભાંગીતૂટી દિવાલો અને વળીઓવાળી ઝુંપડીમાં ઠુંઠવાઈને જીંદગીના દિવસો જેમ તેમ વીતાવી રહી છે અને હું જો આવા બંગલામાં મહાલીશ તો હું એ પ્રબંધને શું માં બતાવીશ! કયા મોંએ હું એ પ્રબંધ સમક્ષ ત્યાગ અને પરમાર્થની વાતો રજૂ કરી શકીશ? અને કદાચ નફરત થઈને હું એ વાત રજૂ કરીશ તો પણ તેમને તેમાં વિશ્વાસ કેટલો બેસશે?

અને આજે તમે પણ તમારો ધર્મ યજ્ઞવવામાં અનેક રીતે ઢીલા પડતા બન્યો છો ! ભર બજારે મળી જતા અમલદારને પ્રણામ કરતાં તમે સંકોચ નથી અનુભવતા, જ્યારે ત્યાગી મહાત્માને પંચાંગ નમસ્કાર કરતાં તમે ખેંચ અનુભવતા હો છો. મતલબ કે ભારતીય મહાપ્રબળના જ તમે સાચા વારસદાર છો એ હકીકત તમારા હૈયામાં સ્થિર થઈ લાગતી નથી. નહિતર મબલ શી છે આ દેશના પ્રધાનોની કે જે તમારા પરંપરાગત હિત અને હેતુઓની ઉપેક્ષા કરી શકે. ભારતીય જીવનના મૌલિક સૂત્રોને છેડ દઈ શકે. રામરાજ્યના નામે હરામરાજ્યની હવા નિર્માણ કરી શકે ?

રામચંદ્રજીના લગ્નમહોત્સવમાં આનંદપૂર્વક ભાગ લઈ રહેલી પ્રબળને વળતી સવારે સમાચાર મળે છે કે રામચંદ્રજી વનવાસ બંધ છે. ત્યારે આખી પ્રબળ રામચંદ્રજીની સાથે વનમાં જવા તૈયાર થાય છે. કહો ! આવું ક્યારે બને ? રાજના હૈયામાં સાચો પ્રબળપ્રેમ હોય ત્યારે જ ને ? હોદ્દાની મોટાઈ એના ઠાઠમાઠના પ્રદર્શનમાં નથી, પરંતુ એ હોદ્દો ભોગવનારના દિલની મોટાઈ ઉપર છે. સાથે બે-ચાર એ. ડી. સી. તેમજ બોડીગાર્ડ રાખીને ભોળી પ્રબળને આંજવાથી, પ્રબળ તેમજ પ્રધાનો ઉભય પતનના ભાગી થશે.

પાયાની વાતો :

રામરાજ્યના નવનિર્માણ માટે રામચંદ્રજીના જીવનનો આદર્શ ઝરાબર નજર સામે રાખો! એ આદર્શના ભોગે મળતા ક્ષણિક સુખની લાલસામાં ન લપટાઓ! રામના રાજ્યમાં તો પૂરો ન્યાય પ્રવર્તતો હતો. જ્યારે આજે તો પોતાની સાચી ક્રિયાદ લઈને અમલદાર યા પ્રધાનને ત્યાં ગએલા પ્રજાજનો પણ ધક્કે ચઢે છે.

રાષ્ટ્રના સંયોગ પ્રજાએ વિચારવા જોઈએ. પ્રજાની સ્થિતિનું પૂરું ભાન રાષ્ટ્રના આગેવાનોને રહેવું જોઈએ. જીવનની સર્વાંગી શુદ્ધિને સર્વથા સાનુકૂળ સંયોગોના નવનિર્માણના લક્ષ્યપૂવક રાજ્યતંત્રનું સંચાલન કરવાની પોતાની જવાબદારીના પાલનમાં બેપરવાઈ, આળસ કે નિર્બળતા લવલેશ નજ નહીં શકે કે ન નલાવી શકાય એ સત્યનો અપલાપ કરનારા પ્રધાનો યા અમલદારોને તત્કાલ તેમનો તે હોદ્દો છોડી જ દેવો પડે એવી ભગૃતિ ખમીરવંતી પ્રજા જ દાખવી શકે. જ્યારે આજે તમારામાં એ ખમીરનો મહદ્ અંશે અલાવ હોવાથી તમે નથી પ્રજા તરીકેનો તમારો ધર્મ બજાવી શકતા કે નથી પ્રધાનો તેમજ અમલદારો પોતાના ધર્મને વક્ષદાર રહી શકતા.

પ્રધાનો પ્રજાને એકસંપીનો ઉપદેશ આપે અને પોતે માંહોમાંહે પદ તેમજ પ્રતિષ્ઠા માટે ઝઘડે તેનો શો

અર્થ ? રામરાજ્યનો આદર્શ સ્વીકારો છો તો એ આદર્શને અનુરૂપ જીવન પણ તમારે કેળવવું જોઈએ ને ?

રામના રાજ્યમાં શ્રીમંતો અનેક હતા; પરંતુ ન્યાય-નીતિ પરાયણ, જ્યારે આજે તો પૈસા ખાતર ન્યાય-નીતિ અને ધર્મ બધાંને ઊંચા મૂકતાં માનવી અચકાતો નથી. પૈસો હશે તો પાંચમાં પૂછાઈશું. એવી દલીલ પણ આગળ કરવામાં આવે છે. જેના પૂર્વજોએ કદી પણ પૈસાની પૂજા કરી નહોતી તેના જ તમે વારસદાર છો એ તો જાણો છો ને ? અને છતાં શું આજે તમને ન્યાય-નીતિ કરતાં પણ વધુ વહાલો પૈસો લાગે છે કે જેની ખાતર તમે દેવ-ગુરુ તેમજ ધર્મને પણ ઊંચે મૂકી રહ્યા છો !

જગડુશાહ, પેથડશાહ, લામાશાહ વગેરેનાં નામ લેતાં તમે ગૌરવ અનુભવો છો અને છતાં તેમના સ્વાર્થત્યાગ અને પરમાર્થને અપનાવવાની કોઈ તૈયારી બતાવતા નથી એ ક્યાંનો ન્યાય ? એનો અર્થ તો એ થાય કે જગડુશાહ વગેરેનાં નામ તમે તેમના આદર્શ પ્રત્યેના આદરભાવથી નહિ; પરંતુ એમનું અને અમારું કુળ, દેશ, ધર્મ વગેરે એકજ છે એવા અહંના પોષણ માટે જ લઈ રહ્યા છો. ઉપકારક આદર્શ કરતાંય સવાયો જો તમે તમારા સ્વાર્થને ગણુશો તો તમે આ દેશમાં રામરાજ્યની હવા પેદા નહિ કરી શકો, બદકે હરામરાજ્યની હવાને વધુ વેગ આપનારા પુરવાર થશો.

રાજ્યતંત્રમાં કાર્યકારી અમલદારોનું સ્થાન ખાસ અગત્યનું હોય છે. એવા અમલદારો પ્રજા અને પ્રધાનો વચ્ચેના પુલનું કામ કરવાને બદલે, પ્રજાના માણસો પાસે વિવિધ જાતની માંગણીઓ મૂકે અને સ્વાર્થાંધ થઈને તમે તેમની તે માંગણીઓને સંતોષવાની 'હા' પાડી દો એટલે પછી તેમનામાં અને તમારામાં ફેર શો? આવું વર્તન તમને શોભે છે? આવા વર્તનવાળા પ્રજાજનો રામરાજ્યની વાતો કરે તેનો શો અર્થ?

અમલદાર તમને જોઈને એના અમલદાર ધર્મના પાલનમાં લીન બની જાય એવી પવિત્ર હવા તમારે તમારી આસપાસ નિર્માણ કરવી જોઈએ. આ નિર્માણ કાર્ય માટે તમારે ન્યાયપરાયણ જીવન ગાળવું જોઈએ. અન્યાયના માર્ગે મળતી સંપત્તિ સામે આંખ પણ ન માંડવી જોઈએ. સંપત્તિને કારણે નીતિ ચૂકવી એ તો રેવડી સાટે સોનાની કદલી કાઢી આપવા કરતાં પણ વધુ ખોટનો સોદો છે. અમલદાર કે જેમના હાથમાં અમાર નાણાં-જમીન વગેરેનો વહીવટ છે તેમને જો અમે અમારા અંગત લાભની અપેક્ષાએ લાલચ આપતા થઈશું તો એ અમલદારો જતે દહાડે લાંચને પણ પોતાનો હક્ક સમજી બેસશે અને વગર લાંચે કોઈનું ય કાર્ય સુગમતાપૂર્વક, સમયસર પાર નહિ પડે અને તેનાં માઠાં પરિણામ સરવાળે અમારે જ ભોગવવાં પડશે એવી સમ્યક્ સૂઝ રામરાજ્ય ઝંખી રહેલા પ્રજાજનોમાં ફેાવી જ જોઈએ.

કોઈપણ પદાર્થ મેળવવા માટે એ પદાર્થનું જે મૂલ્ય હોય છે તે ચૂકવવું પડે છે. દાતણની પૂળી પણ વગર પૈસે નથી મળતી તો પછી રામરાજ્ય માટે જરૂરી ત્યાગ, સેવા, સચ્ચાઈ, સાદાઈ અને સ્વાર્થત્યાગને ધ્યેયનિષ્ઠા સિવાય જ રામરાજ્ય આવી જશે? રામરાજ્ય પણ તમારી પાસે એનું મૂલ્ય તો માગશે ને? એ મૂલ્ય ચૂકવવાની તમારી તૈયારી આજે કેટલી છે? તમારા માર્ગમાં પડેલી રૂપીઆ પાંચસોની થેલી જો તમારી જ ન હોય તો તેના ઉપર નજર પણ નહિ ઠેરવવારૂપ નૈતિકતા તમારામાં છે? કોઈના ય અહિતમાં નિમિત્તભૂત નહિ બનવારૂપ બ્રહ્મચરિત તમે કેટલા પ્રમાણમાં કેળવી છે? રાજ્યસત્તાના ભયે, ધર્મસત્તાને વફાદાર રહેવાની પૂર્વ પુરુષોની નેમ તમે બાળવી શકો તેમ છે ખરા?

રામરાજ્ય એ ગાંધીની દુકાને મળતી મેંદીની પડીકી નથી કે ગમે ત્યાંથી, ગમે તે રીતે એ આના મેળવીને તમે તે ખરીદી શકો અને તેના રંગમાં તમારા અંગને રંગી શકો. રામરાજ્યનો આદર્શ મહાન છે એટલે તેની સ્થાપના માટે તમારે જીવનમાં મહાન બનવું પડશે. સ્વાર્થમાં અલ્પ બનવું પડશે પરમાર્થમાં પુરુષાતન દાખવવું પડશે. દિલની દરિદ્રતા દૂર કરવી પડશે. ઈર્ષ્યા-અસૂયાથી અલગ થવું પડશે જીવંત માનવની જીવંતતા આચાર દ્વારા દાખવવી પડશે. રામરાજ્યના આદર્શને પામવામાં મડદાળ વલણ મુદ્દલ

નહિ ચાલે. ગમે તે રીતે પણ જીવી નાખવાનો મોહ જતો નહિ કરો તો આ દેશમાં તમે પુનઃ રામરાજ્યની સ્થાપના નહિ કરી શકો.

કોઈની પણ સંપત્તિને લુંટવી એ અન્યાય છે, તેમ વેડફવી એ પણ અન્યાય છે. તમારી શક્તિ અને સંપત્તિના અર્થહીન દુર્વ્યયમાંથી રામરાજ્ય તો નહિ જન્મે, પરંતુ પાશવતા લણી દોરી જનારા વિકારોને વેગવંત બનાવનારું તંત્ર અમલમાં આવશે. આજે તમે છતી મુડીએ અજંપો અનુભવો છો તેનું કારણ શું? એજ કે જીવન માટેનો સાચો આદર્શ તમે સ્વીકાર્યો નથી.

ભૂલનો એકરાર :

પોતાના પિતાના વચન અનુસાર રામચંદ્રજી વનમાં જવા તૈયાર થાય છે. લક્ષ્મણ કહે હું સાથે જ આવીશ. સીતાજી કહે હું પણ તમારી પાછળ આવીશ. આ છે રામરાજ્યનો આદર્શ. શ્રી રામવનવાસના સમાચારથી ભરત તીવ્ર આઘાત અનુભવે છે. તે તત્કાલ પોતાની માતા કૈકેયી પાસે જાય છે અને કહે છે કે, 'પૂ. માતાજી તમે આ શું કર્યું? કયા સંયોગોએ આપને આમ કરવા પ્રેર્યાં?'

પુત્રની વાત સાંભળ્યા પછી કૈકેયીને પોતાની ભૂલ સમજાય છે. ભારે એ ભૂલ માટે તેના હૃદયમાં પશ્ચાત્તાપ જાગે છે. ભૂલને અહં વડે છાવરવાની વૃત્તિ રાખશો તો

જીવનમાં સુખી નહિ થઈ શકે. જ્યારે રામના રાજ્યમાં તે પોતાની ભૂલ સમજાઈ ગયા પછી, મહારથીઓ પણ આચા દિલથી સામાની ક્ષમા માગતા. પોતાની અદ્વિત યથાની ખીકે, ભૂલની માફી નહિ માગે તો તમે જે ભૂલો કરશો તેને માટે ક્ષમા માગવાની ક્ષમતા તમારા જીવનમાં પ્રકટાવી નહિ શકે.

છન્નસ્થ માત્ર, ભૂલને પાત્ર છે. ભૂલ ન કરે એક માત્ર સર્વજ્ઞ, પરંતુ ખરી ખૂબી પોતાની ભૂલ સમજાય, પછી તેની ક્ષમા માગવામાં છે. ભલે પછી પોતે મોટા હોઈ હોય અને ક્ષમા સામાન્ય માનવીની જ માગવાની હોય. પ્રકટેલા પશ્ચાત્તાપની તાકાત માનવીને શુદ્ધ કરવામાં અજબ લાગ લજવે છે. પોતાની ભૂલ સમજતાંની સાથે કૈકેયી રથમાં બેસીને રામચંદ્રજી પાસે જાય છે.

પવનવેગી રથ ગણત્રીના કલાકોમાં રામચંદ્રજીએ જ્યાં પહોંચે મુકામ કર્યો છે ત્યાં આવી પહોંચે છે. સમ હૈયે અને ઉદાસ ચહેરે કૈકેયી રથમાંથી નીચે ઉતરે છે. કૈકેયીને જ્ઞેતાં વેંત, રામચંદ્રજી, લક્ષ્મણ તેમજ સીતાજી એકદમ ઊભા થાય છે અને વિનયપૂર્વક કૈકેયીના ચરણોમાં મસ્તક નમાવે છે. ત્રણમાંથી એકેયને એમ નથી થતું કે, પોતાના સગા દીકરા ભરતને રાજ્ય અપાવવાના લોભમાં અમને વનવાસ, અપાવનાર આ ઓરમાન માતાને તે વળી નમસ્કાર કેવો? છે તમારા દિલમાં આવી ઉદારતા? કયા ગુણ અને સંસ્કારની મુડી ઉપર તમે રામરાજ્યની

વાતો કરો છો? તમારી વાત સારી છે, પરંતુ તેના પાલન માટેનું બળ જો તમે નહિ બતાવો તો બીજા કોણ બતાવશે?

અંતરવ્યથાને અંકુશમાં રાખીને કૈકેયી કહે છે, 'ચાલો! નગરીમાં.' રામચંદ્રજી કહે છે. 'માતાજી! આપ આ શું બોલ્યા? રઘુકુલ રીતે સદા ચલી આઈ, પ્રાણ જાય પર વચન ન જાય, એ સૂત્ર શું આપ ભૂલી ગયાં? મારા પૂ પિતાશ્રીના વચનને પાળવાના પુનિત પ્રસંગમાંથી હું ચળું એ શું આપ ઈચ્છો ખરાં? માટે મારી આપને, અરજ છે કે આ સુખરૂપ સીધાવો.'

એકવચનીપણું :

આવા ટેકીલા હતા રામચંદ્રજી. પોતાની માતાનાં આગ્રહ હોવા છતાં, પિતાનું વચન પાળવાની ટેક તેમણે ન છોડી, વનવાસના સઘળાં દુઃખ તેમને મંજુર હતાં, પરંતુ ટેકમાંથી ડગવાનો મુદ્દલ વિચાર તેમને સ્વીકાર્ય નહોતો. રામની ટેકથી સુપરિચિતા કૈકેયી ભારે હૈચ્છે વિદાય લે છે. શ્રી રામ, લક્ષ્મણ તેમજ સીતાજી તેમને ભાવપૂર્વક વિદાય આપે છે. સીતાજીને પોતાના સાસુ માટે હૈચ્છામાં એજ ભાવ છે જે ભાવ પુત્રીને પોતાની માતા માટે હોય. સીતાજીના સહિષ્ણુતારૂપ આ ગુણને વારસો સ્ત્રીઓ માટે અણમોલ ધાપણરૂપ છે.

જ્યારે આજના માણસો કર્મવશાત્ કોઈક મુશ્કેલીમાં ક્ષત્રાય છે એટલે તેમનામાં અડગતા અને ખુમારી પ્રકટ-

વાને બદલે દીનતા તેમજ કાયરતા દેખાવા માંડે છે અને પોતાની એ સુફકેલી માટે તેઓ ખીજા અનેકને લાંડવા લાગે છે. કહો! આવા કંગાલ જીવનમાં રામરાજ્યની હવા સંચરે ખરી કે?

લીધી ટેક છોડવી નહિ, વચનભંગ થવું નહિ એ સાધારણ વાતો નથી. એના માટે તો ભારે સત્ત્વ જોઈએ. ઐહિક સુખોની લાલસા લગાર પણ ન ચાલે. ધર્મમાં અપૂર્વ નિષ્ઠા જોઈએ. પરના અપકારોને ભૂલી જવાની ઉદારતા જોઈએ. પોતે ખીજા પર કરેલા ઉપકારોને ભૂલી જવાની સરળતા જોઈએ રામચંદ્રજી વચનપાલનમાં દંઢ રહ્યા તો જગતને રામરાજ્યનો આદર્શ આપતા ગયા. જો તેમણે માતા કૈકેયીની લાગણીને વશ થઈને વચન-પાલનમાં છૂટછાટ સ્વીકારી લીધી હોત તો ન તેઓ જીવનની અમીરાત અનુભવી શકત ન જગતને રામરાજ્યનો આદર્શ આપી શકત.

પિતાનું વચન ફેાક ન થાય તેની જે કાળજી રામચંદ્રજીને હતી તેવી કાળજી તેમને પોતાની બાત માટે પણ નહોતી, નહિતર તેઓ પોતાની તે બાત માટે પણ વચનપાલનમાં જરૂર મોળા પડી ગયા હોત. જ્યારે આજે તો ઉપકારી ગુરુની આજ્ઞાના પાલન માટે જરૂરી અપ્રમત્તતા અને સમર્પણલાવનો ભારે અભાવ વર્તાય છે. અને કેટલાક તો અહંથી પ્રેરાઈને પોતાને પૂજ્ય પુરુષો સાથે વાદવિવાદમાં ઉતરી પડે છે.

જેવો રાજા તેવી પ્રજા :

જેવા ટેકીલા રામચંદ્રજી હતા એવી જ રામપ્રેમી તે સમયની પ્રજા હતી. પ્રજાને માત્ર રાગમાં જ પ્રેમ હતો એવું નહિ, પરંતુ રામના આદર્શોમાં પણ રામ જેટલો જ પ્રેમ હતો. મતલબ કે રામનું નામ અજવાળે એવી રામની પ્રજા પણ હતી. રામ વનમાં ગયા તો જાણે પોતાના પ્રાણ ગયા એવું દુઃખ તે પ્રજાએ અનુભવ્યું હતું.

જ્યારે રામરાજ્યની વાતો કરનારા આજના પ્રધાનોને નથી પ્રજાની પડી કે પ્રજાને નથી પ્રધાનોની પડી. આમાં પ્રજા કરતાં વધુ દોષિત પ્રધાનો છે કારણ કે હોદ્દાની રૂએ તેમની જવાબદારી અધિક છે. એ જવાબદારીના પાલનમાં તેમણે જે રામચંદ્રજીનો આદર્શ અપનાવ્યો હોત તો પ્રજામાં પણ આદર્શ જીવનની ભૂખ ઉઘડી હોત.

દયાપ્રધાન આ દેશની પ્રજામાં જે સત્ત્વ, શૌર્ય અને સમર્પણની તમન્ના ટકી રહેલ હોત તો નિરપરાધી જીવોને હોદ્દામાં કરી જનારાં મગરના જડખાં જેવાં ભયંકર કતલખાનાં આ દેશમાં ઊભાં ન થઈ શક્યાં હોત. રામના રાજ્યમાં તો નાના-મોટા સહુ જીવોના જીવનની ઈજ્જત થતી. ખીજનું જીવન લૂંટી લઈને, સુખી થવાની આસુરી વૃત્તિ કોઈ ન દાખવતું. નિરપરાધી પશુ-પંખીઓ તેમજ જળના જીવોની વહારે નહિ ઘાવારૂપ નિર્માલ્યતા આ જે આ દેશમાં તમારી આબુખાબુને આગળ વધીને કહી

શકાય કે, તમારા જીવનમાં કેટલી હદે ફેલાઈ ગઈ છે તે તો વિચારો!

રાજા ભાન ભૂલે તો એની સાન ઠેકાણે લાવવાનો પ્રબલનો પ્રબલધર્મ જો તમે નહિ બળવો તો રાજા અને પ્રબલ ઉભયનો નાશ કોણ અટકાવી શકશે? આજે ભલે રાજાઓ ન રહ્યા, પરંતુ પ્રધાનો તો છે ને? એમને શું તમે નથી કહી શકતા કે ભારતમાં ભારતીય રીતે રાજ્ય ચલાવવાની પ્રતિજ્ઞા વડે બંધાતા હો તોજ અમે તમને પ્રધાન તરીકે સ્થાપી શકીએ તેમજ સ્વીકારી શકીએ. પણ તમારા લોહીમાં આજે એ ગરમી ક્યાં છે કે જેનો તાપ ગમે તેવા પાપને પ્રબળી શકે, ઉન્માર્ગે ચાલી રહેલાને, સન્માર્ગે વળવાની ફરજ પાડે? તમારે તો ગમે તે રીતે પણ જીવવું છે! ભલે પછી એ જીવનમાં, 'જીવન' જેવું કંઈ હોય કે નહિ.

લાંચ, અનીતિ, કાળો કારભાર અને વિલાસ ઘેલછા આ ચાર રોગે લગલગ આખી પ્રબલને પામરમાં બદલી નાખી છે એટલે તો ઘેટાંના ટોળાના સરદાર જેવા પ્રધાનો પણ આજે અહીં જેમ ફાવે તેમ યોલી શકે છે. વર્તી શકે છે. પ્રબલના પૈસાનું પાણી કરી શકે છે. તરંગી યોજનાઓ પાછળ નાણાંનો ધૂમાડો કરીને પ્રબલને દેવાદાર બનાવી શકે છે.

ઘરઘરમાં દિવાળી :

દશરથજીના કુટુંબમાં હતી તેવી ઉદાત્ત, મંગલ ભાવના જે ઘરઘરમાં સ્થપાઈ જાય, તે ભારતમાં જરૂર રામરાજ્ય આવી જાય. પરંતુ આજે વહુ સાસુને ભાંડે છે, સાસુ વહુને પારકી જણી સમજીને તરછોડે છે. પુત્ર, પિતાની આમન્યા લોપતાં અચકાતો નથી. પુત્ર તરીકેનો પોતાનો ધર્મ તેને પાળવો નથી અને છતાં તે પિતાને, પિતા તરીકેની પોતાની ફરજોના પાલન માટે ઉપદેશ આપવાની ધૃષ્ટતા કરે છે. સ્ત્રી પતિસેવાને દાસીકૃત્ય, સમજવા લાગી છે. પતિ, સ્ત્રીને લોગનું સાધન સમજવા લાગ્યો છે. શેઠ-નોકર વચ્ચે મોટા-નાના ભાઈ જેવા સુમેળ રહ્યો નથી. પછી રામરાજ્ય સ્થપાય શી રીતે ?

પોતાની પ્રબળને સુખી કરવા માટે, ગમે તેવું દુઃખ સહર્ષ સ્વીકારી લેનાર પ્રધાનો તેમજ તેવા પ્રધાનોના દુઃખમાં સદાય સાથ આપનારી પ્રબળ એ બેના સુમેળ દ્વારા રામરાજ્ય સ્થાપાય. પ્રધાનો અને પ્રબળનો વચ્ચેના પુલ તરીકેનું પવિત્ર કામ અમારે કરવાનું છે એવી સમજવાળો અમલદાર વર્ગ પણ જોઈએ જ. તીખા અને તોછડા અમલદારોએ તમારાં ગૌરવને હુણવામાં કશી મજા નથી રાખી પણ તમારે તેમને માફ કરવા જોઈએ કારણ કે પ્રધાનો તરફથી સાચો જે પ્રબળપ્રેમ મળવો જોઈએ તે નહિ મળવાને કારણે તેઓ તમને સાચા રૂપમાં ઓળખી શક્યા જ નથી. જ્યાં એક બીજાના હિતમાં સ્વાર્થ ત્યાગની

લાવનાનો અમલ છે ત્યાં રામરાજ્ય છે. જે કુટુંબના સભ્યો પરસ્પર કાળે કંઈક પણ કરી છૂટવાની એક પણ તક જતી નથી કરતા તે કુટુંબમાં રામરાજ્ય સ્થપાય છે. તે ઘરમાં દિવાળીનું વાતાવરણ છવાય છે.

મોટા એક કુટુંબનો દાખલો લઈએ તો તેમાં પિતા હોય, માતા હોય, ભાઈઓ હોય, ભાભીઓ હોય, બહેનો હોય, દેરાણી-જેઠાણી હોય, નણદ-ભોભઈ હોય, સાસુ-વહુ હોય તેમજ દિયર-જેઠ પણ હોય. માતા જો કૌશલ્યાનો આદર્શ અપનાવે, પિતા દશરથજીનો ધર્મ પાળે, પતિ રામચંદ્રજીનો આદર્શ સેવે, પત્ની સીતાજીનો ધર્મ નજર સામે રાખે, ભાઈ લક્ષ્મણનો આદર્શ લે, ઉર્મિલાનો દાખલો દેરાણી લે, લક્ષ્મણજીનો દાખલો દિયર લે તો તે કુટુંબમાં રામરાજ્ય જ હોય ને?

લક્ષ્મણજીનાં પત્ની ઉર્મિલા પોતાના જેઠ રામચંદ્રજીની સાથે વનમાં જવા માટે તૈયાર થએલા પોતાના પતિને કહે છે કે ‘આપ નિશ્ચિતપણે આપનો બંધુધર્મ બજાવો! મારી મુદ્દલ ચિંતા ન કરશો. હું આપની ધર્મપત્ની છું અને ધર્મપત્ની તરીકેનો મારો એ ધર્મ છે કે આપને આપના કર્તવ્યના પાલનમાં પૂરી સહાય કરવી. જ્યાં આવી ઉદારતા હોય, કર્તવ્યપાલનની જાગૃતિ હોય ત્યાં રામરાજ્ય ન હોય તો ખીણું શું હોય ?

પોતાના જેઠ-જેઠાણીની સાનુકૂળતા ખાતર આજના સમાજના કેટલાં દિયર-દેરાણી લક્ષ્મણ અને ઉર્મિલાનો

પાઠ સાચા રૂપમાં લખવી શકે તેમ છે? એ પાઠ લખવવાની વાત તો દૂર રહી, પણ આજના કેટલાક ભાઈઓ તો એવા બંધુધર્મને નવાજવાને બદલે વેવલાઇમાં ખપાવવાની હદ સુધીની ધૂષ્ટતા પણ દાખવે છે.

મહાપુણ્યે મળેલા માનવજીવન પર મૃત્યુ હાથ ઊગામે તે પહેલાં એ જીવનને પરમાર્થ વડે પવિત્ર કરવાની ભવ્ય ભાવના જ્યાં ઝળહળતી હોય છે ત્યાં રામરાજ્યની હવા ઊભી થાય છે.

ભવ્ય આદર્શ :

મારા વડીલ બંધુઓ તેમજ માતા સીતાજી વનનાં દુઃખ વેઠે અને હું રાજ્યસુખ ભોગવું તો ભાઈ તરીકેનો મારો ધર્મ ચૂકી જ બાઉ! આવા વિચારને થઇને ભરતજી વનમાં રામચંદ્રજી પાસે બાય છે તેમના વદન પર શોકની છાયા છે. હૈયામાં રામચંદ્રજીને પાછા લાવવાની તમન્ના રથમાંથી ઉતરી, દોડીને ભરતજી રામચંદ્રજીના ચરણોમાં ઢળી પડે છે. રામચંદ્રજી તેમના માથે વાત્સલ્યભીનો કર ફેરવે છે. આંસુભીની આંખે ભરતજી, રામચંદ્રજીને અયોધ્યા પાછા ફરવાની વિનંતિ કરે છે. રામચંદ્રજીને અયોધ્યાના પ્રબળનોની હૃદયવ્યથા વર્ણવે છે.

રામચંદ્રજી કહે છે, 'ભાઈ! ધર્મના પાલનમાં લાગણીશીલતા ન ચાલે એ શું તું નથી બાણુતો? શું તું એમ ઇચ્છે છે કે તારો ભાઈ, પિતાતું વચન પાળવામાં

પાછો પડે? માટે તું અયોધ્યા પાછો ફર અને આપણા કુળની રીત મુજબ રાજ્ય ચલાવ!' ભરતજી, એકલા પાછા નહિ ફરવાની હઠ પકડે છે. છેવટે રામચંદ્રજી તેને પોતાના હાથે સીતાજી પાસેથી જળ મંગાવી અયોધ્યાના રાજ્યસિંહાસને અલિપેક કરે છે, ભરતજી અનિચ્છાએ રામચંદ્રજીની આજ્ઞાને વશ થઈ દુઃખી દિલે પાછા ફરે છે. અને કેવળ વડીલ ભાઈની આજ્ઞાથી અયોધ્યાનું રાજ્ય સંભાળે છે. છે આવો ભવ્ય આદર્શ આજે?

આજે તો નાનો ભાઈ સાફ કમાતો હોય અને મોટા ભાઈ કમાવામાં કંઈક મોળા હોય તો એ નાનો ભાઈ અને એના પરિવારના બધા જ સભ્યો ઠેર, ઠેર ગાતા ફરે છે કે શું કરીએ અમારે તો મોટા ભાઈને પણ નભાવવા પડે છે. પાંચ પૈસા કમાતો થાય છે એટલે આજનો યુવાન પોતાના ઘરડાં મા-બાપની સેવા તો નથી કરતો પરંતુ તેમની આમન્યા પણ માંડ જળવે છે.

ભારતીય પરંપરા :

આમ શાથી થયું? તમે ભવ્ય ભારતીય જીવન-પરંપરાનો ત્યાગ કર્યો માટે. અ-ભારતીય જીવન પરંપરાનો સ્વીકાર કર્યો માટે. પાપનો ભય છોડી દીધો માટે સર્વજ્ઞ પરમાત્માના વચનોમાં સો ટચની શ્રદ્ધા રાખવાને બદલે, સંસારના રંગમંચ ઉપર કર્મના ઈસારે નાચતા વામણા માનવોની ઉટપટાંગ વાતોમાં શ્રદ્ધા દાખવી માટે.

આજે તમે શ્રીરામ અને સીતાજીને તમારા જીવનનો આદર્શ બનાવવાને બદલે સીને નટ-નટી દિલીપકુમાર અને નરગીસને તમારા જીવનનો આદર્શ બનાવવામાં ગૌરવ અનુભવો છો તે શું સૂચવે છે? એજ કે જીવનમાં તમે ઉડાઉ બનતા બન્યો છો. એક ભારતીય પ્રબળન તરીકેનો તમારો ધર્મ બજાવવાની લાગણી તમારા હૈયામાં રહી નથી. આજે તમારા પગ સીનેમાઘર તરફ જે ઝડપે ઉપડે છે એવી ઝડપે શ્રી જિનેશ્વરદેવના મંદિર તરફ ઉપડે છે ખરા?

ના, નથી ઉપડતા. કારણ કે એ પગ ઉપર પણ કાબુ તો મનનો હોય જ છે અને મન જ્યાં સુધી અન્યત્ર રાજાતું હોય ત્યાં સુધી તમને દહેરાસર જવામાં સાથ શી રીતે આપી શકે? પણ યાદ રાખો! તમારી આ વિલાસલક્ષી તમારો નાશ નોંતરશે. સંસ્કાર અને સંસ્કૃતિનો નાશ નોંતરશે.

જેના જીવનમાં વિલાસભૂખ વધે છે તે નથી કુળ તેમજ ધર્મની મર્યાદાઓ પાળી શકતો કે નથી ચિત્તની સમતુલા જાળવી શકતો. સમાજની આબરૂને ઠોકરે મારવામાં તે ગૌરવ અનુભવે છે. મનોરંજન કેન્દ્રોના નામે આ દેશમાં જે મનોરંજન કેન્દ્રો સ્થપાયાં છે તે બધાં જ લબ્ય ભારતીય જીવન પરંપરા માટે કતલખાનાં સમાન છે એ ન ભૂલશો.

પારકી અહિન-દીકરીઓને જાહેર રંગમંચ ઉપર નાચતી કરવી તેમજ નફાટાઈના પ્રદર્શન સમા તે નાચમાં ખનીઠનીને ડાજર થવું તે લક્ષણ અનાર્યત્વનું છે. શીલ સંસ્કાર બ્રહ્મ જીવનનું છે. ઈન્દ્રિયોના ઘોડાને અંકુશમાં રાખવાનું સત્ત્વ ખીલવવાને અહલે એ ઘોડા જે તરફ ઘસડી જાય તે તરફ ઘસડાશે તો આલોકમાં પણ દુઃખી થશે અને પરલોક પણ અગાડશે !

પાવરધા બનો :

પુણ્ય-પાપના હિસાબમાં પાવરધા બનો ! રોજ રાતે તેની ખતવણી કરો ! જમા બાબુની સદ્ગતિનો પૂરો ખ્યાલ રાખો ! ઉધારનું પાસું વધે એમ ન જ ઈચ્છતા હો તો પરમાર્થમાં પાવરધા બનો

પોતાને તેડવા આવેલા ભરતને રામચંદ્રજીએ વિદાય વેળાએ શી શિખામણ આપેલી તે જાણો છો ? એમ કે, ઉદાર બનજે, સાધુ પુરુષોને સાચવજે, સુકૃત આચરજે, પ્રજ્ઞના સ્વામીમાં જરૂરી સઘળા ગુણો કેળવજે, તારા સુખને ગૌણ ગણજે ! પ્રજ્ઞના સુખને મુખ્ય રાખજે ! પ્રજ્ઞવત્સલ રાજવીઓની પરંપરાને દીપાવજે ! રાજ્યની તીજેરીની એક પાઈ પણ ન વેડકાય તેની તું પૂરતી કાળજી રાખજે.

આવા ગુણવાળો રાજા, પ્રજ્ઞમાં પૂજ્ય તેમાં શ્રી નવાઈ ? રાજના ગુણની વાત સાંભળીને એમ ન માની લેશે કે

પ્રબ્ધ તરીકેની તમારી જવાબદારી કંઈ નથી. તમારે પણ ભારતીય પ્રબ્ધ તરીકે જીવવું પડશે. ભારતીય સંસ્કૃતિને વક્ષાદાર રહેવું પડશે. સ્વાર્થને ગૌણ કરવો પડશે. પરમાર્થમાં પાવરધા બનવું પડશે. પાવરધા બનવું કામચોરી નહિ ચાલે. ગુણચોર બનશો તો પટકાશો ઉપકારીના ઉપકારનો બદલો અપકારથી ન વાળશો. પ્રબ્ધ તરીકે તમારું એ કર્તવ્ય છે કે, માર્ગ ચૂકેલા પ્રધાનોને સન્માર્ગે વાળવા. પશ્ચિમમુખી તેમની પ્રવૃત્તિઓને પૂર્વાભિમુખ બનાવવી. પરિપૂર્ણ જીવનવ્યવસ્થાના મૂળ ધામરૂપ ભારતના જ આગેવાન રાજપુરુષો, પરદેશમાં જીવનવ્યવસ્થાના પાઠ લખવા બંધ તે ઘટના ખૂબ જ ખેદજનક છે. તમારે તમારા જીવનના પ્રભાવ દ્વારા ભારતીય જીવન વ્યવસ્થામાં ભારતીય સ્ત્રી પુરુષોને નિષ્ઠાવાન બનાવવા પડશે. અને તોજ તમે રામરાજ્યના આદર્શને મૂર્તિમંત કરીશકશો.

અંગત સ્વાર્થ આડે આંધળા થઈને ભાઈ-ભાઈ વચ્ચેના પવિત્ર સંબંધને પણ ઠોકર મારી દેવાની હુદ્દ સુધીની અધમતા પણ જેમને આજે ખટકતી નથી અને જેઓ ઝેરીકરા થઈને બબ્બરમાં ગપ્પા મારી શકે છે. તેમની આંખ ખોલવાની અપેક્ષાએ પણ તમારે સ્વાર્થ ત્યાગવું શૂરાતન કેળવવું જોઈએ. માનવનો ભવ પામ્યા પછી જીવન જો કીડી જેવું જીવે તો, તે તો ભારે પીછેહઠ ગણાય. પીછેહઠ કરવી જ હોય તો પાપમાં કરો. સ્વાર્થમાં કરો, ભોગમાં કરો, દુર્વિચારમાં કરો !

ભયાનકે વા :

તોફાની પવન તોર્તીંગ જહાજોને ઊંધા પાડી દે છે. વિકૃત થએલો વાયુ, મુછાળા મર્દને ઢીલો પાડી દે છે, તેમ ઉપકારક હેતુવિહોણા બોલ-વાએ તો અહીંના અબોલ પશુઓને પણ ત્રાસ પોકરાવી દીધો છે. ઢોલના પોલ જેવા છે આજના મોટા ભાગના માનવોના બોલ. પોતે અંગલામાં મહાલતા હોય અને ઉપદેશ ઝુંપડીમાં સંતોષ માણવાનો આપે એટલે એ ઉપદેશ ઢોલના પોલ જેવો જ ગણાય કે બીજું કંઈ? પ્રબલ સમક્ષ ગુનેગારના રૂપમાં ઊભા રહેવાને લાયક પ્રધાનોને તમે, તેમના કયા સુકૃત્યો માટે ફૂલહાર કરો છો અને તાળીઓના ગડગડાટ વડે વધાવી લો છો એ તો સમજવો!

પ્રધાનોનો બોલ-વા આસ્તે, આસ્તે અમલદારો તેમજ સાધારણ કારકુન સુધી ફેલાઈ ગયો છે. જેમાં જીવનની સચ્ચાઈનો રણકો નથી એ બોલ, ફૂટી કોડી જેવો છે. તમારા બોલનો તોલ ત્યારે જ થશે, જ્યારે તમે તોળીને બોલતાં શિખશો!

એક બોલ-વા જ અહીં વકર્યો છે એવું નથી, આજે તો અહીં ખા-વા, પી-વા, રળ-વા અને ફર-વા પણ વકર્યા છે. કારણ કે ગઈ કાલ સુધી આ બધા વા ઉપર ધર્મ પુરુષાર્થની ભારતીય સંસ્કૃતિની મજબૂત પક્રડ હતી, પરંતુ ધર્મ પુરુષાર્થની એ સ્વ-પર ઉપકારક સંસ્કૃતિને તમે જ્યારથી જકારો દીધો ત્યારથી ઉક્ત વા વડે તમારાં

જીવન ઘેરાઈ ગયાં. અને તમે ઘણીવાર તે એ વાના જ ધૂણાવ્યા ધૂણતા હો છો. જાણે ચાવી હીધેલું રમકડું!

લયાનક આ વાએ આ દેશમાં રામરાજ્યને બદલે હરામરાજ્યની હવા પેદા કરી છે. ન્યાય મુજબ જેના ઉપર પોતાનો હક્ક ન હોય એવી સ્થાવર તેમજ જંગમ મિલકતો હુજમ કરી જવાની હદ સુધીનું પતન વહોરનારી પ્રજા, પોતાને પ્રગતિશીલ ગણાવે તે તે આ દેશમાં જ નલે?

પ્રગતિનો મૂળાધાર :

ધર્મ છે પ્રગતિનો મૂળાધાર. પાણી સિવાય કદાચ છોડ પાંગરે, પરંતુ ધર્મ સિવાય સાચી પ્રગતિ સંભવિત ન બની શકે. આ ધર્મમાં દયા, દાન, પરોપકાર, તપ, જપ, સંયમ વગેરેનો સમાવેશ થાય છે. નાક, કાન, હાથ, પગ આદિ તમારા અંગ પૈકી એકાદ અંગને પણ ઈજા પહોંચે છે તે તમે ઊંચા-નીચા થઈ જાઓ છો તેમજ તત્કાલ સારવાર માટે દવાખાને દોડી જાઓ છો તે પછી દયા, દાન, પરોપકાર આદિ ધર્મના અંગોને તમે તમારા અંગભૂત માનો છો ખરા કે? એ અંગને ઈજા પહોંચે છે ત્યારે તમે બેશુદ્ધ બની જાઓ છો ખરા કે? કે પછી તેની કાંઈ જ ગતાગમ તમને નથી?

રામના રાજ્યમાં ધર્મનું રાજ્ય હતું. અધર્મ પ્રેરક બળો તેમજ નિમિત્તો ઉપર પૂરો અંકુશ હતો. જ્યારે

આ દેશના નવા અંધારણમાં ધર્મ નિરપેક્ષ રાજ્યની વાતો વાંચવા મળે છે. શું રાજ્યનો કોઈ ધર્મ નહિ ! રાજ્યે પણ ભારતીય પરંપરાને જીવાડનારા સત્યોમાંની પોતાની વફાદારી જો સ્વીકારી લીધી હોત તો આજે આ દેશમાં અનાચાર, અધમતા, અનીતિ અને અંધાધુધી જે વેગપૂર્વક વધતાં જાય છે તેવું નજીકનું અનવા પામત.

જીવનમાં પ્રગતિ સાધવી જ હોય તો દયાના પાલનમાં આગળ વધો, સક્રિય બનો, દાનધર્મ બજાવવામાં પાછા ન પડો, દાનનું જે કોઈ નિમિત્ત ઊભું થાય કે અનાયાસે મળી જાય તેને સહર્ષ વધાવી લો. ઇન્દ્રિયોને અંકુશમાં રાખો. દેહને માત્ર લોગ લોગવવાનું સાધન ન સમજો, તેને તપ-જપ વડે પવિત્ર કરો. આવા વર્તન માટે જરૂરી બળ માટે આ દેશમાં થઈ ગયેલા મહાસંતો અને મહાસતીઓનો આદર્શ આંખ સામે રાખો. રામના આદર્શને નજરમાં રાખો.

આજની તમારી પ્રગતિ કાગળના ફૂલ જેવી છે. નથી તેમાં સચ્ચાઈની સુગંધ કે નથી સુજનતાસૂચક સ્નિગ્ધતા. બહારની જ માત્ર ટાપટીપને પ્રગતિ માનતા થઈ જશે તો છેતરાઈ જશે, જીવનનો દ્રોહ કરનારા સાબીત થશે પ્રગતિનો અર્થ છે આત્મવિકાસના માર્ગે આગળ વધવું તે. તો પછી જે વાણી, વિચાર તેમજ આચાર તમારા આત્માના તથા પ્રકારના વિકાસમાં બાધક નીવડતા હોય તેને સમજ પૂર્વક સહાયક બનાવવા જોઈએ ને?

જ્યારે તમે તો ઐહિક સુખની એકાંગી લાલસામાં પાપ કરતાં પાછા વળીને જોતા ચ નથી. આમ પ્રગતિ ન સધાય ! પરંતુ અધોગતિના ભાગી બનાય.

જીવલેણ અધાપો :

સત્તા તો સિંહણના દૂધ જેવી છે. તે જીવલેણ સહેલ નથી સામાન્ય માણસોનું ગળું નથી કે રાજ્યપ્રધાન યા વડાપ્રધાનની સત્તા જીવલેણ શકે. પરંતુ જેમને પોતાના પદની પવિત્રતાના જતનની જરાય પડી નથી અને ગમે રીતે સત્તા સ્થાને ચીટકી રહેવું છે તેમની વાત જુદી છે.

સત્તાસ્થાને રહેલા માનવોના ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, અનીતિ, અપ્રામાણ્યક્રિતા, અસંયમ, સ્વાર્થ, કૃપણતા, હિંસા વગેરે ખૂબજ પાતળા જોઈએ. ગૃહસ્થીપણામાં આત્માના આ શત્રુઓને સર્વથા નિર્મૂળ નથી કરી શકાતા તે સાચું, પરંતુ તેઓ વકરે નહિ તેની કાળજી જો ન રાખવામાં આવે તો ભારે અનર્થ પેદા થાય. એક તો હોય સત્તા સ્થાને અને પછી આ શત્રુઓના સાથ મળી જાય તો એ વ્યક્તિ શા શા અનર્થો ન સર્જે ?

જોરદાર પવનની ઝપટ, દીપકને ખૂંચવી દે છે, તેમ કામ-ક્રોધ આદિની ઉત્ત્રતા માનવીને સન્માર્ગમાં સ્થિર રાખતા વિવેકરૂપી દીપકને ટાઢો પાડી દે છે. દુર્ગુણો બધા જ ખરાબ છે, ત્યજવા જેવા છે, તેમ છતાં હું અહીં તમને તે દુર્ગુણો પૈકી એક પોતાના પાશમાં સત્તા

સ્થાને રહેલા રાજને ફસાવીને તે રાજ પોતે કેવું આચરણ કરાવે છે તેનો કથાના રૂપમાં ખ્યાલ આપું છું.

મોટા એક નગરમાં એક નગરશેઠ રહે. એ નગર-શેઠના દીકરાની વહુ ગુણિયલ, ચતુર તેમજ સાત્ત્વિક છે, શેઠનો દીકરો પરદેશથી સુખરૂપ ઘેર પાછો આવ્યો એટલે શેઠ તો ઘેલાઘેલા થઈ ગયા. ડાહ્યા માણસોમાં પણ ક્યારેક આવી ઘેલછા ઉછળી આવે છે. હર્ષાવેશમાં નગરશેઠ પોતાના નગરના રાજ પાસે જાય છે, અને તેમને પોતાને ઘેર જમવા પધારવાનું આમંત્રણ આપે છે. રાજ, અઠવાડિયા પછી આવવાની વાત કરે છે. પોતે જાણે પરાક્રમનું કાર્ય કર્યું હોય તે રીતે ફૂલાતા નગરશેઠ ઘેર પાછા ફરે છે. અને પોતાના દીકરાની વહુને રાજને જમવાનું આમંત્રણ આપી આવ્યાની વાત કરે છે. વહુ શાણી છે, સસરાજની આમન્યા ન લોપાય તે પણ તે જાણે છે. તેમ છતાં પોતાના સસરાજને કહ્યું કે સત્તાપર રહેતા મોટા માણસોની સોખત જુદી વાત છે પણ તેમને પોતાનાં ઘર આંગણે નોંતરવા તે ઠીક નહિ, કારણ કે મોટાને પોતાની મોટાઈનો અંધાપો ક્યારે નડે તે કહી ન શકાય. વહુનો પતિ પાછો પરદેશ જાય છે.

રાજ પોતાના રસાલા સાથે નગરશેઠને ત્યાં જમવા આવે છે. વહુએ ઊંચા મેવા-મસાલાની મધમધતી સ્વાદિષ્ટ વાનગીઓ બનાવી છે, સોનાના થાળા અને રત્નના ક્યોળાં ગોઠવાઈ ગયાં છે. ડંખતા મને વહુ રાજને

પીરસવા આવે છે. તેણે કિંમતી ઢાગીના તેમજ જરીનાં વસ્ત્રો પહેરેલાં છે. રાજા જેવા રાજાની પાસે ગમે જેવા ડાળે કેમ જવાય ? જ્યારે આજે તો સ્ત્રીઓ ઉદ્ભટ વેશે બહાર નીકળતાં પણ અચકાતી નથી. નાયલોનનાં પારદર્શક વસ્ત્રો પહેરીને બહાર નીકળવું તેમાં નથી પ્રગતિ કે નથી સંસ્કારિતા, પરંતુ પૂરી જંગલિયત છે. પોતાના અંગોપાંગ સારી રીતે ઢાંકવાનો સંસ્કાર ખોઈને ભારતીય નારીએ બહલામાં શું મેળવ્યું ? તેનો વિચાર કરતાં પણ અપાર ખેદ થાય છે. સૌંદર્યની શોભાસંયમ છે. શરીરનો અલંકાર શીલ છે, ને લજ્જા એજ સ્ત્રી જીવનનું ગૌરવ છે, તે આજે ભૂલવા જેવું નથી. સ્ત્રી શોભે મર્યાદામાં, તે મર્યાદા છોડે એટલે ચૂલા વગરના અગ્નિ જેવી તેની દશા થાય. પોતે પણ નાશ પામે અને સમાજને પણ અધોગતિમાં ધકેલે, બની-ઠનીને નાટક-સીનેમામાં જવું પરાયા, પુરૂષોને પોતાના વસ્ત્રાલંકાર તેમજ દેખાવ વડે આજવા એ બધું અનાર્થ દેશમાં પોષાય. જ્યારે આજે તો આર્યોના દેશમાં આવું ઘણું, ઘણું બની રહ્યું છે !

નગરશેઠના દીકરાની વહુ, રાજાને લાવતાં લોજન પીરસે છે. વહુના રૂપમાં રાજા અંબાઈ જાય છે. તેને થયું એક વાણિયાના ઘરમાં આવું રૂપાળું રતન ! ના, ના એ તો રાજમહેલમાં જ શોભે ! મારે તેને મારી બનાવવી જ જોઈએ. જોયું ને મોટાને ઘેર લાવ્યાનું

પરિણામ ? વહુને પોતાની બનાવવાના વિચારમાં રાજા ખાધું ન ખાધું કરીને જિલો થઈ જાય છે. પોતાના રસાલા સાથે તે રાજામહેલે પાછો ફરે છે. પણ તેનું મન તો નગરશેઠના દીકરાની વહુમાં જ છે. તે મુખ્ય મંત્રીને પોતાનાં મનની વાત કરે છે. મંત્રી પણ માણસાઈ વગરનો હતો. તેણે રાજાને સલાહ આપીકે, ‘નગરશેઠને લ્યેા સાણસામાં એટલે બધું સીધું ઉતરશે.’

રાજા બન્યો છે કામાંધ, મંત્રી બન્યો છે શઠ, શેઠ બન્યો છે ઘેલો. સાન એક માત્ર વહુની જ ઠેકાણે છે. મંત્રીની સલાહ અનુસાર રાજાએ ખીજા દિવસે નગરશેઠને રાજસલામાં ખોલાવ્યા, અને ભરસલા વચ્ચે તેમને કહ્યું કે, ‘તમે તો નગરની શોભા છો. આપણે ત્યાં કુંવરીખાના લગ્ન આવ્યાં છે. અને મોટી જાનને ગામનાં કૂવાનાં પાણી પૂરાં ન પડે તો પાણી માટે બહારગામના થોડાક કૂવા અહીં લઈ આવો !’ રાજાની વાત સાંભળીને શેઠ વિમાસણમાં પડી ગયા. રાજાને કશો જવાબ આપ્યા સિવાય એ ભારે હૈયે ઘેર આવ્યા. અને સઘળી હકીકત પોતાના દીકરાની વહુને જણાવી, રાજા જેવાને ઘરઆંગણે નોંતરવામાં રહેલા જોખમનો વહુનો ભય સાચો પડ્યો. તે સમજી ગઈ કે રાજાની ખુદ્દિ બગડી છે. તેણે પોતાના સસરાને કહ્યું કે, ‘તમારે ચિંતા ન કરવી. સવારે રાજા સલામાં જઈને રાજાને કહેજો કે, ‘કૂવા તો બધા તૈયાર જ છે, પરંતુ તે બધાને અહીં ખેંચી લાવવા માટે રૈતીના

દોરડાં જોઈશે. તો એ દોરડાં જો તૈયાર હોય તો મને અપાવો કે જેથી આપનું કામ તરત પૂરું કરી શકું.’

રાજસલામાં જઈને નગરશેઠે ઉપર મુજબ વાત રાજને જણાવી. વાત સાંભળી રાજ સ્તબ્ધ બની ગયા. પરંતુ મંત્રી ખૂબ નીચવૃત્તિનો છે, એટલે તે રાજને નવો નુસખો શિખવાડે છે. રાજ પણ કામમાં આંધળો છે એટલે મંત્રીની પગપાયા વગરની વાત સ્વીકારી લે છે. કૂવા લાવવાના મુદ્દામાં નાસીપાસ થએલો રાજ નગરશેઠને કહે છે કે, ‘કુંવરીબાના લગ્નમાં બળદના ઘીની જરૂર છે, માટે તે તમે ગમે ત્યાંથી લાવી આપો!’ નગરશેઠ ઉદાસ ચહેરે ઘેર જાય છે, સઘળી વાત પોતાની વહુને કરે છે. વાત સાંભળ્યા પછી તેને થાય છે કે, ‘રાજની સાનહુ ઠેકાણે આવી નથી. એ ગમે તે ભોગે મને પાડવા માંગે છે, જે ઠેક નગરશેઠના ઘર સુધી હાથ ઘાલવા તૈયાર થાય છે, તે સામાન્ય ઘરની વહુ-બેટીઓની શી દશા ન કરે? માટે મારે તેને સમજના ઘરમાં લાવવો જ જોઈએ.’

અધો વિચાર કરીને તેણે પોતાના સસરાને કહ્યું કે, ‘કાલથી આપ રાજસલામાં જશો. નહિ કે બહાર નીકળશો નહિ. બાકીનું બધું જ હું સંભાળી લઈશ.’ નગરશેઠે રાજસલામાં જવાનું અંધ કર્યું. અહીં રાજ રોજ તેમની રાહ જુએ છે પણ નગરશેઠ દેખાતા જ નથી. છેવટે થાકીને રાજ પોતાના શઠ મંત્રીને શેઠને ઘેર મોકલે છે. મંત્રી આવીને જુએ છે તો વહુ સૂંઠ ખાંડે છે, પાસે સુઆની

થાળી પડી છે મંત્રીએ વહુને પૂછ્યું કે, 'શેઠજી કેમ દેખાતા નથી? રાજજી તો તેમની ખાસ રાહ જોઈ રહ્યા છે.' એ પાખંડી મંત્રીને વહુ ગંભીરપણે જવાબ આપે છે કે, 'રાજને જઈને કહેજો કે નગરશેઠ સુવાવડમાં છે એટલે હાલમાં બહાર નીકળી શકે તેમ નથી.' વહુનો મર્મલેહી જવાબ સાંભળીને મંત્રીનું મોં પડી જાય છે, તે છતાં તે ખંધાઈપૂર્વક પ્રશ્ન કરે છે કે, 'પુરુષને સુવાવડ આવે એ વાત તો આજ પહેલીવાર તમારા મોંએ જ સાંભળી!' 'જે રાજ્યમાં બળદના ધીની વાતો થતી હોય તે રાજ્યમાં પુરુષની સુવાવડની વાત પણ સંભવી શકે.' વહુએ ચોખ્ખો ચટ જવાબ આપી દીધો. અને તે પણ એવા તાકડે કે તેની પૂરી અસર થાય. જવાબ સાંભળીને મંત્રી શરમાઈ ગયો. તે ચૂપચાપ રાજ પાસે ગયો અને બનેલી ખીના તેમને જણાવી. છતાં પણ રાજ સમજના ઘરમાં નથી આવતો, તેનો કામજવર શાન્ત નથી પડતો અને તેનાથી પ્રેરાઈને તે નગરશેઠને કહે છે કે, 'કુંવરીબાના લગ્ન લેવાયા છે, જાન આવનાર છે, વરરાજને પોંખવા માટે ચાર, માણસોની જરૂર છે. તો તેમને લઈને હાજર થવું, એ ચાર માણસો પૈકી એક ડાહ્યો, બીજો મૂર્ખ ત્રીજો ઘેલો ને ચોથો શઠ હોવો જોઈએ.'

રાજની વાત સાંભળીને નગરશેઠ અચંખામાં પડી ગયા. ઘેર આવીને તેમણે તે વાત પોતાના દીકરાની

વહુને કરી. વહુએ કહ્યું; 'વાંધો નહિ. હું જાતે કાલે આપની સાથે રાજદરબારમાં આવીશ અને રાજની માગણી મુજબના માણસો રાજ પાસે હાજર કરીશ.' ધીજે દિવસે નગરશેઠ પોતાના દીકરાની વહુ સાથે રાજદરબારમાં ગયા. રાજએ તેમને પૂછ્યું; 'કેમ મારી શરત મુજબના ચાર માણસો લાવ્યા છો ને?' નગરશેઠ કહે, 'હા' રાજ કહે છે, 'તો તરત હાજર કરો!' નગરશેઠના દીકરાની વહુ યોગ્ય જવાબ આપવા માટે જે તકની રાહ જોઈ રહી હતી તે સામે જ આવેલી જાણીને તેણે નગરશેઠને જે સમજાવ્યું હતું, તે મુજબ નગરશેઠ તેનો જવાબ આપ્યો કે, 'આપની માગણી મુજબના ચારે ય માણસો આ રાજસલામાં જ છે. આપ માગો છો તેવો શઠ આપનો આ મંત્રી છે, મૂર્ખ તો આપ પોતે જ છો. ઘેલો હું છું. અને ડાહ્યામાં મારી કુલવધૂ છે.' કામઠામાંથી છૂટેલા તીર જેવો જવાબ સાંભળીને રાજ ખુદ ડઘાઈ ગયો. આખી સલા ઉપર એક અછડતી નજર ફેરવીને શેઠના દીકરાની વહુએ આ જવાબની સ્પષ્ટતા કરી. એ કહે છે, 'રાજ કામાંધ બન્યા એ મૂર્ખ છે, અને મંત્રીએ તેમને પ્રબળ નબળી સલાહ આપી એટલે તે શઠ, મારા સસરાજી આપની મૈત્રીમાં હદ બહાર ગયા માટે ઘેલા અને હું મારા શીલ-સંસ્કારમાં સ્થિર રહી શકી માટે ડાહ્યા.'

રાજને પોતાની ભૂલ સમજાઈ ગઈ. તેણે પસ્તાવો બહાર કર્યો. પોતાના રાજ્યમાં નગરશેઠના દીકરાની વહુ

જેવી ગુણિયલ તેમજ ચતુર વસે છે. તે બદલ તેણે હર્ષ વ્યક્ત કર્યો. નગરશેઠ જેવી ઘેલછા આજે પણ જણાય છે. વીતરાગ પરમાત્માને પણ માથું નમાવતાં જેઓ અચકાય છે, તેઓને આજેસીને નર-નારી તથા શીલ, સંસ્કાર બ્રહ્મરાજકર્તાઓનાં સન્માન કરતાં સંકેચ થતો નથી. આ ઘેલછા તમારે જરૂર છોડવા જેવી છે. નહિ છોડો તો પસ્તાશો. નગરશેઠ જેવી હાલતમાં મૂકાઈ જશો.

પોષક વાતાવરણ :

આ કથા રામરાજ્ય માટે જરૂરી વાતાવરણ ઊભું કરવા માટે રાજા તેમજ પ્રજા અને એ બંને વચ્ચે ઊભેલા પુલ જેવા અધિકારી વર્ગ એ ત્રણેય કેવા હોવા જોઈએ? તેના ઉપર પ્રકાશ પાડવા માટે રજૂ કરી છે. મતલબ કે આજના પ્રધાનો, પ્રજાજનો તેમજ અમલદારો એ બધા-યમાં, પોતપોતાના દરજ્જાની સાથે સંકળાએલી તમામ જવાબદારીઓ ન્યાય-નીતિપૂર્વક પાળવાની ચીવટ આવશે તોજ અહીં રામરાજ્ય સ્થાપાશે. હરામને રાજ્ય કરવા જેટલી જગ્યા નહિ તમારા હૈયામાં મળે કે નહિ આ દેશમાં મળે. ન્યાય-નીતિપૂર્વકનું જીવન જીવતાં જે કાંઈ મળે તેમાં સંતોષ માનવાથી રામરાજ્ય પોષક વાતાવરણ પેદા કરી શકશો. બીન જરૂરી ખર્ચા વધારી દઈને, એજ ખર્ચાને પહોંચી વળવા માટે, ગમે તે માર્ગે ધન મેળવવાની લાલસા રાખશો તો જીવનનું પગથિયું ચૂકીને

નીચે પટકાશો. સંભવ છે કે પૈસા મળતા હોય તો નીચે પટકાઈ પડવાનો ભય પણ તમને ન હોય, પરંતુ એ નિર્ભયતા વીરની નથી, અસુરની છે.

દષ્ટિ સારઆહી રાખો. જ્યાં-ત્યાંથી નબળું ભેગું કરશે તો જીવન તમારું ઉકરડા જેવું બની જશે. સારા વિચાર અને તમારે સેંકડો ગાઉનું છેટું પડી જશે. રાતે પણ તમને ખરાબ સ્વપ્નાં આવશે અને તમારું બધું બળ, પાપના પોટલા બાંધવા પાછળ જ ખરબાદ થઈ જશે.

જ્યાં સુધી આ દેશની સ્ત્રીઓના આદર્શ તરીકે કાશલ્યા, સીતા, ઉર્મિલા વગેરે રહ્યાં ત્યાં સુધી અહીં સુરાજ્ય રહ્યું, રામરાજ્ય રહ્યું અને પરદેશી શિક્ષણ-સંસ્કાર તેમજ પ્રચારે જ્યારથી આ દેશમાં પગપેસારો કર્યો ત્યારથી અહીંની સ્ત્રી, પુરુષસમોવડી બનવાની ઘેલછામાં દિનપ્રતિદિન વધુ પરાધીન બનતી જાય છે. પ્રાણુ સાટે પણ શીલનું જતન કરવાની તેની ક્ષમતા ખોરાવાતી જાય છે, તેજ રીતે મોટા ભાગના પુરુષો પણ વિચારમાં વહેંતિયા અને આચારમાં વામણા બનતા જાય છે. નહિતર દયાભાવભીના આ દેશના વાતાવરણને દેડકાં, વાંદરા, માછલા વગેરેના લોહીના વેપારની કમાણી વડે શણગારવાની ઘટ્ટતા કરનારા પ્રધાનો, પ્રધાનપદાં ભોગવી શકે ખરાં ?

વાતાવરણ રામ-રાજ્ય વિરુદ્ધનું છે, એને તમારે સુધારવું પડશે. સુધારણા માટે તમારે સુધરવું પડશે.

સુધરવું એટલે સર્વ કાળમાં સર્વ પ્રકારે સુંદર એવા ધર્મનું હૈયામાં ધ્યાન ધરવું, ન્યાયના પક્ષકાર બનવું. દયાના પાલક બનવું, દેવ-ગુરુના ઉપાસક બનવું. ત્યાગનો રાગ કેળવવો, રાગનો ત્યાગ કેળવવો. નાશ પામનારા પદાર્થોના મોહમાં મૂઢ બનીને અણમોલ ગુણ-રત્નોનો તેની પાછળ નાશ ન થવા દેવો. સાધુ પુરુષોની સેવા કરવી, માતા-પિતાનું અહુમાન બળવવું. લોકવિક્ષતું કામ ન કરવું.

આ સુધારો સહેલો નથી. તેના માટે જરૂરી ત્યાગ સંયમ, સહનશીલતા, દૃઢતા, પાપપ્રતિકાર શક્તિ વગેરે ગુણો તમારે કેળવવા પડશે. તમે જે શાન્તચિત્તે વિચારશો તો તમને જણાશે કે કેઈ પણ કામ, પ્રારંભમાં તો અઘરું લાગે જ છે. અને ધીમે ધીમે ટેવાઈ જવાય છે, એટલે એજ કામ સહેલું પડે છે. તો તમારે તમારાં જીવનને હરામરાબ્યના વાતાવરણ પાછળ બરબાદ કરવું છે કે રામરાબ્યનું વાતાવરણ સર્જવામાં સાર્થક કરવું છે? તેનો નિર્ણય તમારે તમારી ભતે કરવો જોઈએ પણ એ નિર્ણય પાછળ ખોટો સમય ન બગાડશો.

આત્મનિરીક્ષણ :

રાત્રે સૂતા પહેલાં તમે જે દિવસભરના સ્મરણા વ્યવહારનું ન્યાયધીશની આંખે નિરીક્ષણ કરો તો હું માનું છું કે તમે પોતે જ તે નિરીક્ષણ પછી તમારી ભત

માટે શરમ અનુભવતા થઈ જશે! રામરાજ્ય માત્ર જીલ હલાવવાથી નહિ આવે, એના માટે સત્ત્વસભર જીવન જોઈશે, આજે તમારા જીવનમાં સત્ત્વની પ્રધાનતા છે કે કે રજોગુણની? અરે! રજોગુણીને બદલે ઘણા તો આજે તામસ પ્રકૃતિના બનતા બન્યા છે. સ્વાર્થની નાની સરખી વાતમાં ક્રોધ કરવો એ તામસ પ્રકૃતિની નિશાની છે. નહિ ચર્ચા જેવા પદાર્થોની ચર્ચા કરવી, અહંકારનું પોષણ કરવું. શેકયો પાપડ પણ ભાગવાની શક્તિ ન હોય અને જે હાથે મહાસાગર પાર કરવાની વાતો કરવી એ રજોગુણી આત્માનાં લક્ષણ છે. સત્ત્વપ્રધાન વ્યક્તિ તો દૂધમાં એકરૂપ થઈ જતી સાકર જેવી હોય. પોતાની નબળાઈની કબુલાતમાં તે નાનમ ન સમજે. પરંતુ દુઃખ તેને સ્વજનના દુઃખ જેટલું જ સાલે, નબળા વિચારો તેના મનની શેરીમાં લટાર મારવા માટે પણ ન નીકળી શકે. તે અક્ષુદ્ર હોય, પ્રિયભાષી હોય, ઉદાર હોય, દીર્ઘદષ્ટિવાળો હોય. પાપભીડને નીતિપરાયણ હોય.

દશરથજીના કુટુંબના બધા સભ્યો આવા સાત્ત્વિક હતા. તમે કેવા છો? તે આત્મનિરીક્ષણની રુચિ કેળવશો તો તમને સમજાઈ જશે. ઘરના ઓરડા પણ સવાર-સાંજ સાફ કરવા પડે છે, તો પછી મન તેમજ અંતઃકરણની શુદ્ધિ માટે શું કાંઈ જ નહિ કરવાનું? તો પછી તમે રામરાજ્ય લાવી શી રીતે શકશો? તમે એમ તો ઈચ્છો છો ને કે કોઈ તમને હેરાન ન કરે ને પાપી ન કહે તો

તમારી આ ઈચ્છાને અમલમાં તો મૂકવી જ પડશે ને? ઈચ્છવું એક અને આચરવું બીજું એવી વિસંવાદી નીતિ રાખશો, તો સમાજમાં તમારી ઈજ્જત વધશે કે ઘટશે?

શ્વાસોચ્છવાસ પૂરા કરવારૂપે જીવન જીવવું તે એક વાત છે અને સાચા ભારતવાસીની અદાથી જીવન જીવવું તે બીજી વાત છે. આ ભારતની હવામાં અને ભૂમિના કણકણમાં અનંત કરુણાસાગર, લગવંતોની ભાવદયા સમાએલી છે. તે તમને દયાળુ બનવાની હાકલ કરે છે. કહો! આજે તમે દયાભીનું દિલ સાથે લઈને બધે ફરો છો કે અંગત સ્વાર્થની પછેડી ઓઢીને ફરો છો?

જીવદયા :

જીવદયા, ભારતીય સંસ્કૃતિનો પ્રાણ. પ્રાણવાયુ સિવાય સ્થૂલ જીવન ન ટકે તેમ જીવદયાના જીવંત પ્રવાહ સિવાય ભારતીય સંસ્કૃતિ નહિ ટકી શકે, એ સંસ્કૃતિની રક્ષા કાળે જીવદયાના કાર્યોમાં તમારે મોખરે રહેવું જોઈએ. નિર્દોષ જીવોને રહેંસી નાંખવા અને વાતો રામરાજ્યની કરવી તે બ્રહ્મ જીવનની નિશાની નથી તો બીજું શું છે? તમે માત્ર તમારા માટે જ રામરાજ્ય યાહો છો કે જગતના બધા જીવો માટે? મત્સ્યગ-લાગલ ન્યાય, સંસ્કૃતિબ્રહ્મ પ્રબ્ધમાં હોય, તમારે તો તમારાથી કમજોર, નાના તેમજ પાંગળા જીવોની વહારે ધાવામાં પહેલ કરવી જોઈએ. સામાની લાચાર સ્થિતિનો

લાલ ઉકાવવો તે કામ આર્યને માટે જીવતા મોત સમાન ગણાવું જોઈએ. જ્યારે આજે તો આ દેશના ઉડાઉ આગેવાનો જીવતા વાંદરાઓનાં કાળજી વેચીને તમારા માટે ધન મેળવવાની અધમાધમ પ્રવૃત્તિ આદરી રહ્યા હોવા છતાં, તમારું એક રૂંવાડુંયે ફરકતું નથી.

શું રામરાજ્ય આ રીતે સ્થપાશે? એના કરતાં બહુતર એ છે કે તમે સાફ સાફ કહી દો કે અમે રામરાજ્યને લાયક નથી. આજના જે સંયોગો છે, તેમાં જ જીવવા માટે અમે જન્મ્યા છીએ. જે તમારે સંયોગો બદલવા જ હોય તો તમારે પણ બદલાવું પડશે. પૂરા ભારતીય બનવું પડશે. ભારતીય સંસ્કૃતિને વફાદાર રહેવું પડશે, એ વફાદારીનું મૂલ્ય ચૂકવવું પડશે. રાજ્યસત્તા, કાયદાના જોરે, દર વર્ષે કેટલાંય નાણાં તમારી પાસેથી ખેંચી જાય છે અને તમે પણ મને કે કમને તે નાણાં આપો છો પણ ખરા. જ્યારે રામરાજ્યને અનુકૂળ પરિસ્થિતિ પેદા કરવા માટે જરૂરી જીવન માટે, જીવદયાના પાલન માટે, પાંચ રૂપીઆ ખર્ચતાં પણ તમે ત્રણ વાર વિચાર કરો છો.

સરકાર સંચાલિત કતલખાનાઓમાં થતી હિંસામાં કોઈ સીધા તો કોઈ આડકતરા, પરંતુ આ દેશના બધા માનવો ભાગીદાર તો લેખાય જ. જે તમારે આ દેશની પ્રબળને તેમજ તમારી જાતને એ પાપમાંથી ઉગારી લેવી હોય તો આજની સરકારને કતલખાનાં બંધ કરી દેવાની

ફરજ પાડો, શરીર ઉપર જેવા કોઠના ડાઘ એવા સંસ્કૃતિ-રૂપી દેહ ઉપર આ કતલખાનાનાં ડાઘ. ફાટેલું. દૂધ તમે નાંખી દો છો તો શું ડાઘી સંસ્કૃતિને નલાવવા જેવી સમજે છે? કે પછી જીવનની કંગાલિયતના કારણે સાફ કશું કરવા જેવું તમને લાગતું જ નથી ?

છેલ્લા વીસ વર્ષમાં આ દેશમાં હિંસા માટે જે મોકળું મેદાન જીલું થયું છે, તેની તમને કોઈ અસર નથી પહોંચતી? જીવહિંસા જે તમને નહિ ડાંખે, તમારા ઈંવાડે, ઈંવાડે પ્રબળ પુણ્યપ્રકોપ નહિ પ્રકટાવી શકે, તમારા આહાર તેમજ નિદ્રા ઉભયમાંના તમારા રસને નહિ નાબૂદ કરી શકે તો હું નથી માનતો કે તમે જીવનમાં કશું સાધી શકશો !

નમ્નપણે નાચી રહેલા જીવહિંસાના પાપકૃત્યોને સગી આંખે જોવા છતાં જે તમે જાગી નથી શક્તા, જીવોના જતન કાળે મેદાનમાં મોરચો નથી માંડી શક્તા તો ખીજ કઈ મુશ્કેલી તમને જગાડી શકશે? મહાનુભાવો, વિચારો! માનવજીવન વારંવાર નથી મળતું. એની સાર્થકતા જીવહયાના પાલનમાં છે.

જીવનની સફળતા :

પડતા આ કાળમાં તમે સાચા જીવનના શિખરને સર કરવાને બદલે જીવતા મોત જેવા પાપાચારોની ખીણમાં ગબડી ન પડો, તે આશયપૂર્વક 'સફળતાનાં

સૌપાન રૂપ આ વ્યાખ્યાનો તમને સંભળાવ્યાં છે, આ દેશમાં તો દુકાળ એક માત્ર ધર્મનો દેખાય છે, અને તેમાંથી જ અન્ય સર્વ પ્રકારના દુષ્કાલ જન્મતાં હોય છે. માણસાઈના દીવા પણ ધર્મશ્રદ્ધાને નિષ્કારૂપી તેલના અભાવે જ ખૂઝાતા હોય છે. ધર્મરૂપી શુદ્ધ પ્રાણવાયુના અભાવે જ હરામ રાજ્યના ઝેરી પવનો જોર પકડી શકે છે. હૃદય સરોવરનાં શુદ્ધ જળ પણ ધર્મરૂપી સૂર્યનો પ્રકાશ ઓસરી જતાં જ ગંધાવા માંડે છે, તેમાં વિષય-કષાયની દુર્ગંધ શરૂ થાય છે.

તમારા જીવનની જે પળનો તમે માત્ર સુદ્ધ સ્વાર્થ માટે જ ઉપયોગ કરો છો તે પળ તમે હારી જાઓ છો. જીવનની સફળતાનાં ઘડતરનું તમારું લક્ષ્ય હોવું જોઈએ. એ લક્ષ્યની સિદ્ધિ પાછળ તમારી સમગ્રતાને તમારે કેન્દ્રીભૂત કરવી જોઈએ. તેમજ રામરાજ્યની આદર્શ સંસ્કૃતિને જીવનમાં જીવવા માટે તમારે જાગૃતિ કેળવવી જોઈએ. અનંત ઉપકારી શ્રી તીર્થંકર ભગવંતોએ તો સમયના પ્રમાદને પણ ત્યાજ્ય કરમાવ્યો છે. તો આપણે પણ સમયરૂપી એ ટાંકણા વડે જીવનના ખરબચડા તેમજ ખેડોળ પથ્થરમાંથી જીવનની મૌલિક સફળતાને સર્વથા અનુરૂપ મૂર્તિ કંડારી કાઢવી જોઈએ. આ જીવનમાં કરવા જેવું કામ આજ છે. આ કામ કરતા રહીશું તો આપણા જીવન અને જગતમાંથી હરામની હવા નાખૂદ થઈ જશે.

બીજાનું દુઃખ જોઈને ઠરશે નહિ, સુખ જોઈને ખળશે નહિ, પર નિંદા અને આત્મસ્તુતિથી દૂર

રહેજે ! જડ પદાર્થોના ભોગમાં સુખ સમાચ્છેલું છે એ સત્ય નથી, પરંતુ એક ભ્રમ છે, તે સદાય યાદ કરીને ચાલશો, તો જીવનમાં નિરાશ નહિ થાઓ. જીવનને નિષ્ફળતાના સતત મારમાંથી બચાવી લેવા માટે, ધર્મના કાર્યોમાં કોઈને ય કદી અંતરાયભૂત ન બનશો, પરંતુ તે તે ધર્મકાર્યોની ત્રિવિધે અનુમોહના કરજો. કોઈના પણ વિરુદ્ધ જતાં વિચારોને સમભાવે સહન કરવાથી તમને શાન્તિનો અનુભવ થશે. અને સમાજ પણ અવશ્ય ઊંચો આવશે. શરીર તેમજ શરીર સુખને જ સારને સર્વ-સ્વ સમજીને આત્માની ઉપેક્ષા ન કરશો. જો આત્માને જ ભૂત્રી જશો તો યાદ રાખવા જેવું કશું ય તમે યાદ નહિ રાખી શકો.

જીવનરૂપી ખેતરમાં વાવજો સત્કર્મરૂપી બીજવારો અને તેના ઉપર સિંચજો શુભભાવરૂપી જળ. એટલે તે હરિયાળું બની જશે, અને સમાજને પણ રળીઆમણો બનાવશે.

પાપ કરવાની તમારી યોગ્યતાનો સર્વથા ક્ષય થાઓ ! જગતના કોઈપણ જીવને પાપકર્મમાં રસ ન રહો ! બધા સત્કર્મશૂરા બનો ! આ વ્યાખ્યાનોમાં વર્ણવાયેલાં સફળતાનાં સોપાન એક પછી એક વટાવતા, વટાવતા તમે બધા જ સ્વર્ગ અને અપવર્ગના અવ્યાબાધ સુખના ભાગી બનો ! આત્માના ઘરના શાશ્વત સુખની, સાચી ભૂખ તમારા જીવનમાં જાગે ! એ ભૂખને જગાડવા માટે

જરૂરી ઔષધરૂપ દયા-દાન, પરોપકાર, સંયમ, સહિષ્ણુતા, સ્વાર્થત્યાગ, ધીરજ, વૈરાગ્ય, ક્ષમા આદિ આધ્યાત્મિક સંપત્તિને પ્રાપ્ત કરવા માટે તમારો પુરુષાર્થ વધતો રહે!

ત્રણ જગતના બધા જીવો સુખી થાઓ!

ત્રણ જગતના બધા જીવો દ્રવ્ય તેમજ ભાષ આરોગ્યના ભાગી બનો!

ત્રણ જગતના બધા જીવો કલ્યાણકામી બનો!

દુઃખને આકર્ષનારા પાપકર્મોમાંથી સહુની સહુ પ્રવૃત્તિઓ સર્વરીતે ઓસરી બાઓ!

એજ એક મંગલ કામના!

શ્રદ્ધા, સંસ્કારને સ્વાધ્યાયનાં પ્રેરક પ્રકાશનો

[૧] કથારત્નમંજૂષા : [ભા. ૨] રસપ્રદ પ્રેરણાદાયીને પાને-પાને કથારસને જાળવતી ઐતિહાસિક કથા કા. ૧૬ પેજ; ઉપર પેજ મૂ. ૪ રૂ. પોષ્ટેજ ૪૫ પૈસા.

[૨] સંસ્કારદીપ : ભાવવાહી શૈલીમાં રસપ્રદને બોધદાયી પ્રાચીન કથાઓનો સુંદર સંગ્રહ, કા. ૧૬ પેજ મૂ. ૨ રૂ. પોષ્ટેજ ૨૫ પૈસા.

[૩] દીપમાળ : ચિંતન, મનન યોગ્ય પ્રેરણાદાયીને વર્તમાનપ્રશ્નોત્તર સચોટ નિશ્કરણ કરતા મર્મસ્પર્શી

લેખો. કા. ૧૬ પેજ ૧૪૮ પેજ મૂ. રૂ. ૧-૨૫ પોષ્ટેજ
૨૦ પૈસા અલગ.

[૪] યવિવ્રતાના પથપર : બાળાઓ પાઠશાળાના
મેળાવડા આદિ ધાર્મિક પ્રસંગોમાં લજવી શકે તેવા
બોધક સંવાદોનો સંગ્રહ. કા. ૧૬ પેજ ૯૪ પેજ
મૂ. ૭૫ પૈસા, પોષ્ટેજ ૧૫ પૈસા અલગ.

[૫] ભારતનાં પ્રસિદ્ધ જૈનતીર્થો : ભારતના પ્રભા-
વશાલી પ્રાચીન જૈનતીર્થોનો ઉપયોગી પરિચયને ઇતિહાસ,
કા. ૧૬ પેજ ૨૧૬ પેજ મૂ. રૂ. ૨ રૂ. પોષ્ટેજ ૩૦ પૈસા
અલગ.

[૬] નવપદવિધિ : નવવદ્ધનાં ચૈત્યવંદનો, સ્તવનો
ને સ્તુતિઓ નવ-નવ, નવવદ્ધની બે પૂજાઓ, શ્રીપા-
ળચરિત્ર તથા બીજાપણ પ્રચલિત તપોનીવિધિ :
[બાલબોધટાઈપોમાં] કા. ૧૬ પેજ ૧૯૨ પેજ મૂ. રૂ. ૧-૨૫
પોષ્ટેજ ૨૦ પૈસા અલગ.

[૭] સ્વાધ્યાય દોહન : ૨૪ શ્રી તીર્થંકર દેવોની
ઈદ્રમહારાજ આદિએ કરેલી ભાવવાહી સ્તવના, નવપદની
સ્તવના. બે દ્વાત્રિંશિકાઓ, વીતરાગ સ્તોત્ર ઇત્યાદિ
સંસ્કૃત પ્રાકૃત ભાષામાં સંકલિત સ્વાધ્યાયનો સુંદર
સંગ્રહ; ગુજરાતી ટીપ્પણો સાથે રાચલ ૧૬ પેજ ૨૩૦
પેજ મૂ. ૧-૨૫ પૈસા પોષ્ટેજ ૨૫ પૈસા અલગ.

[૮] સ્વાધ્યાય સૌરભ : નવસ્મરણો, ઋષિમંડળ,
પયન્ના આદિ પ્રાતઃસ્મરણીય સ્તોત્રોનો સ્વાધ્યાયસંગ્રહ;

કા. ૩૨ પેજ ૧૬૭ પેજ મૂ. ૫૦ પૈ. પોષ્ટેજ ૧૦ પૈ.
અલગ.

[૮] ભક્તિસુધાતરંગિણી : સ્નાત્રપૂજા તેમજ પૂજા-
ઓમાં યોલવાના ભક્તિગીતો, તથા લાવવાહી ગંઢુલિઓનો
અપૂર્વસંગ્રહ કા. ૧૬ પેજ, ૧૦૬ પેજ મૂ. ૭૫ પૈસા
પોષ્ટેજ ૧૦ પૈસા અલગ.

[૧૦] ગીતમાધુરી : ભક્તિગલિત પદો; તેમજ મેળા-
વડાઆદિમાં ઉપયોગી મધુર ગીતો ને ગુરુ ગંઢુલિઓનો
સુંદર સંગ્રહ. કા. ૧૬ પેજ ૧૦૪ પેજ ૭૫ પૈસા
પોષ્ટેજ ૧૦ પૈસા અલગ.

[૧૧] પ્રેમવાણીનો પ્રતિકાર : મૂર્તિપૂજાની સિદ્ધિ
માટે સચોટ દલીલો તથા સિદ્ધાંતપૂર્વકની હકીકતો
સાથે મૂર્તિપૂજા પ્રત્યે શ્રદ્ધા નહિ ધરાવનાર વર્ગની
શંકાઓનું નિરાકરણ કરતું ઉપયોગી પ્રકાશન; કા. ૧૬
પેજ મૂ. ૭૫ પૈસા. પોષ્ટેજ ૧૦ પૈસા અલગ.

તા. ક. રજીસ્ટરથી મંગાવનારે ૬૦ પૈસા વધારે સમજવાં.

પ્રાપ્તિસ્થાન : શ્રી વિશ્વમંગલ પ્રકાશન મંદિર;

૮/૦. શાહ રતિલાલ પુનમચંદ વાસણના વેપારી,
બનરમાં, પાટણ. (ઉ. ગુ.)

